אלעוונרק

אברהם רייזן

ביבליאמעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO
JEWISH PEOPLE'S SCHOOL
GIFT OF
JEWISH

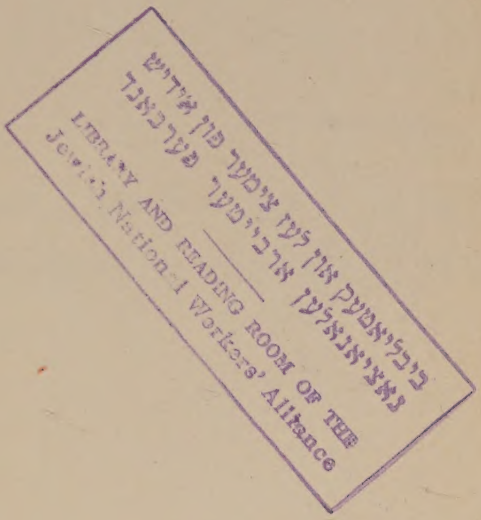

אברהם רייזען

געזאמלטע שריפטן

פארלאג „פרייהייט"

ניו יארק, 1928

Copyright, 1928
by the
FREIHEIT PUBLISHING ASS'N, Inc.

צווישען גרענעצען

ערצעהלונגען

ערשטע אבטיילונג

דער איינגעפונדעוועטער

באַרים זאָלקינד האָט נעהאַט א נייגונג איינצופונדעוועטן זיך אין לעבן. נאָך זייענדיג א אינגעל, — וועט מען האָט איהם נע־רופען בעריל, — האָט זיך שוין געמערקט אין איהם די דאָזיגע נייגונג אין דעם, וואָס ער פלעגט אונטער די פיסלעך פון זיין בעט, וועלכע האָט זיך געפונען אין זיין אָרימען פאָטער׳ס הויז, אונטער־לעגען ציגעל, כדי דאָס בעט זאָל זיך ניט שאָקלען... די שטיוועל זיינע האָבען שטענדיג געמוזט האָבען גאַנצע זוילען, און ווי נאָר עס האָט זיך אַן אָבצאַס אָפגעקרימט, האָט ער געפיהלט, ווי די ערד איז ניט זיינע און ער קען אויף איהר קיין תקומה ניט האָבען, און ער פלעגט פון די אָפגעשפּאָרטע אין אָנגעזאַמעלטע פון די חנוכה־ און פורים־געלדער, זיינע שטיוועל לאָזען גלייך פאָרריכטען אויף זיין אייגענעם חשבון... דאָס אלטע היטעל, וואָס איהם פלעגט שטענדיג אינגעלווייז אויסקומען צו טראָגען, האָט איהם ניט געאַרט. דער עיקר איז ביי איהם געווען דער פונדאַמענט אויף דער ערד — די שטיוועל... דאָס היטעל איז שוין א סך העכער פון דער ערד, דאָס האָט שוין מעהר שייכות צום הימעל — און דער הימעל איז איהם ניט אָנגענאָנגען...

אז ער איז אלט געוואָרען זעכצעהן יאָהר, האָט ער דערפיהלט, אז דער היימישער באָדען איז צו ווייך... די אָרימע געסלעך זיינען נישט ברוקירט, ווי נאָר א רעגען ווערט א בלאָטע און די זינקסט איין אין איהר מיט די בעסטע זוילען... וואָס אנבא־טרעפט געלט־פאַרדיענען, איז אין דער חיים נעווים אונמענליך.

זיין טאטע איז שוין א איד איבער פופציג און הענגט נאָך אַלץ אין לופטען. פרעגט זיין טאטען פון וואָס ער לעבט, וועט דער טאטע, דוקא א בארעדטער איד, ניט וויסען וואָס צו ענטפערען. זיין טאטע איז גאָר ניט איינגעפונדעוועט. ער, בעריל, איז שוין מעהר פאַרדיענער פאר'ן טאטען. צו פערצאהן יאָהר האָט ער זיך שוין אויסגעלערנט לעזען און שרייבען רוסיש און האָט נאָכדעם נעגעבען אין שטעדטעל אוראָקען, אויף אזא'ן אופן אָנגעזאַמעלט א ביסעל גלעלט אויף הוצאות, צו פאָהרען אין דער גובערניע אריין און ערשט דאָרטען אָנהויבען לערנען זיך אליין און לערנען אנדערע.

געקומען אין דער גובערניע אריין מיט די שטעדטעלשע בעלהעגלות איז ער אפילו ניט אריינגעגאַנגען אין דער אכסניא, וואו דער בעל־עגלה האָט איהם פאַרפיהרט. ער האָט זון אן אכסניה ניט געהאלטען — „מען דאַרף זיך גלייך איינפונדעוועו מיט א דירה", האָט ער געזאָגט צום בעל־עגלה, נאָכדעם ווי ער האָט איהם באצאָהלט דאָס פערטעל פאר דער רייזע.

ער האָט געזומען דאָס קעסטעל אונטער'ן ארעם און אוועקגעמארשירט ווי איינער, וואָס קען שוין גוט די שטאָדט און וויסט איהרע אלערליי באהעלטענישען. ער האָט דורכגעמארשירט א לאַנגע גאַס, זיך פאַרדרעהט נאָכדעם ערגיץ אין א זייטיג געסעל, געזוכט טירען מיט מזוזות און מיט צעטלעך, וואו עס פאַרדינגט זיך א קאַמער...

ער האָט ענדליך געפונען דאָס, וואָס ער האָט געזוכט. אין א פענסטער פון א קעלער איז געווען אָנגעקלעפט א צעטעל אויף רוסיש: „עס גיט זיך אוועק א פלאץ פאר א י י ן מענשען — פאר צוויי רובעל א חודש..." באַרים האָט זיך גלייך אראָפגעלאָזען אונטען אויף די טרעפ פון וועלכע די פארענטשען האָבען זיך געשאקלט. ער האָט א טראכט געטאָן, אז שפעטער וועט ער פאר־שלאָגען די פארענטשען צו פאַרפעסטיגען... ער האָט נעעפענט די טיר. עס איז איהם אנטקעגען געגאַנגען אן אלטער איד, אָבער נאָך נענוג פעסט.

— איהר פֿאַרדינגט אַ צימער?...

דער אַלטער האָט אַ שמייכעל געטאָן:

— וואָס דאַרפֿט איהר אַ צימער, די גאַנצע שטוב איז אייער. איך און די אַלטע, זי איז אַ גאַנצען טאָג אין גאָס, אַ הענדלערין. נאָר איהר ווילט דוקא אַ צימער... מהיכא תיתי...

און דער אַלטער האָט איהם אַרײַנגעפיהרט אין אַ זײטיג קלײן צימערל, וואו עס איז געשטאַנען אַ בעט, פֿאַרבעט מיט אַ סך קישענס, פֿערענעם און קאַלדרעם.

באָרים האָט גלײַך אַ פֿרוב געטאָן, צי דאָס בעט שאָקעלט זיך ניט. עס האָט זיך גראָד געשאָקעלט. האָט ער פֿאַרגעשלאָגען אונטערצולעגען עפּעם אונטער די פֿיסלעך...

— יא... יא... מיר וועלען אונטערלעגען! — האָט דער אַלטער צוגעזאָגט...

נאָכדעם האָט באָרים אַ פֿרוב געטאָן דאָס טישעל, וואָס איז געשטאַנען נעבען דער וואַנט. דאָס טישעל איז שוין דוקא געשטאַנען פֿעסט. דאָס זעלבע דער אײַנציגער טאַבורעט. באָרים האָט אַראָפּגעדונגען אַ האַלבען רובעל און האָט אַוועקגעשטעלט דאָס קעסטעל אונטער'ן בעט.

די דירה האָט זיך אַרויסגעוויזען מיט אַלע מעלות. שטיל און רוהיג. דאָ וועט ער זיך קענען פֿאַרבעריטען צום עקזאַמען. ער וועט קויפען אַ מאַשינקע צו קאָכען טהעע... אָהן אַ מאַשינקע איז מען ניט איינגעפונדעוועט. אַ מאַשינקע מיט אַן אָכטעלע טהעע אין אַ פונט צוקער, לעבט ער אָפּ אַ זמן... וועט גאָט העלפֿען, וועט ער קויפען אמאָל אַ הערינג, אַ שטיקעל טרוקענע קאַלבאַסע...

נאָכדעם ווי די מאַשינקע מיט דער טהעע און צוקער און אַ לעבעל ברויט איז געקויפט געוואָרען, האָט זיך באָרים געפיהלט אויף אַ פּעסטען באָדען. דערצו איז געגאַנגען צו זומער, קיין נייע קלײדער דאַרף ער ניט — די זוילען זענען פֿאַרריכט געוואָרען נאָך אין דער היים. און ער האָט זיך געלאָזט זוכען אין יאַזיזסטען לעהרער פֿאַר זיך, צו [illegible]

שילער פאר געלט, ער זאל האבען א פונדאמענט צום ווייטערדיגען עקזיסטענץ...

דעם אומזיסטען לעהרער האט ער געפונען גלייך אויפ'ן צוויי־טען טאג. דאם איז געווען א „פארשיקטער" סטודענט מיט לאנגע האר און מיט א שמאל, איינגעשרומפען פנים. דער דאזיגער סטו־דענט האט געלעבט דערפון, וואם ער האט גענעבען אומזיסטע לעקציעס אזוינע עקסטערנעס, ווי באריס. באריס האט עס גע־וואוסט, און ער האט איהם דערפאר נאך דער לעקציע פארגע־שלאגען צו טרינקען טהעע, אבער דער סטודענט איז געווען צו שטאלץ אנצונעמען פון אן ארימען שילער א וועלכען עס איז שכר, מעג עס זיין בלויז א גלעזל טהעע... און צייטענווייז פלעגט זיך באריס'ן דאכטען, אז דער דאזיגער סטודענט וועט אנידערפאלען ביי איהם אין צימער. פלעגט ער זיך איינ'עקשנ'ען:

— טרינקט דאך א גלעזל טהעע. איך האב אויך ברויט מיט פוטער... דער סטודענט איז אבער געווען אן עקשן. ניט אומזיסט האט מען איהם פארשיקט אויף נאנצע דריי יאהר פון ערגעץ ווייטען און טיפען רוסלאנד.

א ביסעל שפעטער, האט באריס געקראגען עטליכע שילער פאר זיך און פארדיענט שוין ביי א צעהן רובעל א חודש... האט ער זיך שוין געפיהלט איננאנצען איינגעפונדעווועט...

אזוי האט ער זיך עקזאמינירט יעדען יאהר און אוסגעהאלטען דעם עקזאמען. צו צוואנציג יאהר איז ער שוין געווען א קאנדי־דאט אלס סטודענט אין אן אוניווערזיטעט...

ער האט שוין אין דער צייט געהאט אפגעשפארט ביי א פאר הונדערט רובעל מזוכן געלט. אויסער א טהעע־מאשינקע פון נייע־עסטער סיסטעם און דריי פאר שיך, מיט צוויי ווינטערדיגע און איין זומערדיגען מאנטל.

ער איז שוין געווען איינגעפונדעווועט ווי א געהעריג איז...

עס האט איהם נאר געפעהלט אן אוניווערזיטעט. אבער באריס האט לאנג ניט פארלארען קיין צייט אויף צו געפינען איהם. ער האט געוואוסט פון א סך אוניווערסיטעטען. חשק האט

ער געהאט צו דער מאסקווער, אבער זיין אינסטינקט פון זעלבסט־ערהאלטונג האט איהם פארגעזאגט, אז מאסקווע איז ניט פאר זיין שטאנד. ער האט געוואלפען אן אויג אויף טאמסק... האט ער ניט געוואלט פארשלאגען דעם קאפ אזוי וויט, האט ער ענדליך באשלאסען — וואלשוי... אין וואלשוי וועט ער זיך איינפונ־דעווען, קריגען לעקציעס און וועט דארטען קענען וואוינען אזן אויסשטודירען. א קליינינקייט — אזא שטאדט!...

זיין האפנונג האט איהם ניט אפגענארט. אין וואלשאווער מעדיצינישען פאקולטעט האט ער געפונען נאך א וואקאנסיע. אויף דער פערטער וואך איז ער שוין געגאנגען אנגעטאן אין דער סטודענטישער אוניפארם און האט אויסגעזוכט וויא א געלערנטער... אבער זיין ארט לעבען האט ער אלץ ניט געפונדערט... טהעע פלעגט ער נאך אלץ מאכען ביי זיך אין דער היים, דאסזעלבע מיט־ן עסען. זעלטען פלעגט ער זיך אריינכאפען אין א ביליגען קריסטליכען רעסטאראן און עסען א טעלער זופ מיט א קאטלעט.

זייענדיג אויפ'ן דריטען קורס, האט ער שוין באזוכט די ארימע שפיטעלער און האט שוין געהאט א ידיעה, וואס עס קומט פאר אינווענדיג ביים מענשען. ער האט זיך שוין אויך באקענט מיט א היבש ביסעל מתים... אין זיין צימער האט ער שוין, אויסער דער טהעע־מאשינקע, פארמאגט א סקעלעטען־קאפ, וואס איז געשטאנען ניט וויט טאקע פון דער מאשינקע... ער האט זיך שוין געפיהלט ניט'קשה'דיג איינגעפונדעווען...

אין דערזעלבער צייט האט ער זיך באקענט מיט אן ארימער קורסיסטקע. זי פלעגט מאנכעם מאל קומען צו איהם, ער זאל איהר העלפען מאכען די לעקציעס...

ער האט זיך ניט געקענט אפגעבען קיין רעכנונג, צי האט ער זי ליעב, צי ניט... אבער אזוי וויא א מאשינקע און א סקע־לעטען־קאפ האט ער שוין אין צימער פארמאגט, האט זיך איהם נענומען דאכטען, אז ווען ער וואלט שוין אויך חתונה האבען, וואלט ער נאר אינגאנצען שוין געווען איינגעפונדעווען...

די קורסיסטקע פון איהר זייט האָט געטאָן אלץ, וואָס עס איז געווען אין איהר מעגליכקייט צו געווינען בארים'ן אויף איהר זייט. ערי־טענס פלענט זי זיך זעהר פלייסיג לערנען, צו ווייזען איהם איהרע פעהיגקייטען, צווייטענס האָט זי איהם פון צייט צו צייט אפגעקאָכט אויף זיין מאשינקע א מיטאָג און בארים'ן האָט ער זעהר געשמעקט. דריטענס האָט זי איהם שוין ניט איינמאל געזומען פאר דער האנט, איהם געקוקט אין די אויגען און געפרעגט:

— פיהלט איהר ניט אמאל שטארק דעם אומעט פון לעבען?

די דאָזיגע פראָגע האָט געקלונגען אין בארים'עס אויערען נאָאיוו. אָבער, אז בערטע, ווי די קורסיסטקע האָט געהייסען, האָט איהם מיט דער דאָזיגער פראָגע כמעט ווי פארפאלגט, האָט ער איינמאל געענטפערט:

— נו, געווים... א מענש פיהלט זיך אמאל אומעטיג. פי־זיאלאגיש אפילו געזומען, איז עס מעגליך... אמאל קומט עס גאָר פון מאָגען... איהר רעדט צו וויסענשאפטליך... אומעט איז א גייסטיגער צושטאנד... א מענשען אליין איז אומעטיג...

— וועלן דען זענען מיר אליין?... — האָט בארים נאָאיוו געפרעגט. — אָדער אין אוניווערסיטעט, אָדער אויף לעקציעס, אָדער מיט אייך...

— יא... אָבער איך געה דאָך אווען... — האָט זיך בערטע ג'חנ'דעלט...

— נו געווים... איהר מוזט דאָך אווען קנעהן... כי־כי־כי, — איהר קענט דאָך דא ניט נעכטיגען...

אָבער גלייך נאָכ'ן דאָזיגען וויץ, וואָס ער האָט, איבריגענס, כמעט דאָס ערשטע מאל אין זיין לעבען געזאָגט, איז ער געוואָרען שטרענג ערנסט. איז אויפגעשטאנען פון אָרט, זיך דורכגענאנגען איבער'ן צימער און געווישט דעם שוויים פון זיין שטערן...

אין קאָפּ האָט איהם געשטורעמט. איהם איז נאָר ביז אהער ניט איינגעפאלען, אז אהן א פרוי איז מען ניט איינגעפונדעווען וי געהערינ... סיי מאראליש, סיי מאטעריעל... געווים... דאָס

איז א אידעע... חתונה האָבען טאקע באלד און נאָכדעם, ווי דו ענדיגסט דאָקטאָר קענסטו גלייך עפענען א קאבינעט, זיך אייני־פונדעוועו און ניט דארפען זיך פארדרעהען דעם קאָפּ ארומזוכען א כלה...

ער האָט בערטא'ן באטראכט... צי איז זי שעהן צי ניט? ער האָט עס ניט געקאָנט וויסען... אָבער ער האָט דערפיהלט אין איהר עפעס זים וווייבלעכעס, מוטערלעכעס און קינדישעס צו־זאמען... אין זיין הארצען האָט זיך עפעס באוועגט, גערירט; פארשלאָפענע, פארפרוירענע געפיהלען זענען וואכענדיג געוואָרען, אָפּגענאנגען און האָבען זיך צושטורעמט:

— בערטע! ווילט איהר, הייסט עס, בלייבען מיט מיר אויף אייביג?...

בערטע האָט, אנשטאָט אן ענטפער, איהם ארומגענומען, א קוש געטאָן אין די ליפען.

ער האָט זי געקושט צורוק אין קאָפּ, אין די אויגען און נאָכדעם ערשט אין די ליפען. עס האָט געקלונגען, ווי מיט א כיסטעם, מיט א סדר... ניט גלאָט אין דער וועלט אריין געכאפט און געקושט...

בערטע, א פרייגעזאָנענע, האָט פאָרגעלעגט צו וואוינען צו־זאמען, ביז ער וועט ענדיגען דאָקטאָר. באָרים אָבער האָט פרא־טעסטירט.

— ניין, בערטע, מיר וועלען חתונה האָבען געזעצלעך, ניט אויפ'ן וווינט. דאָס צוזאמענלעבען איז ניט קיין קלייניגקייט, עס דארף זיין איינגעפונדעוועט אויף שטענדיג.

און אזוי האָט באָרים חתונה געהאָט. געבליבען איז ער וואוינען מיט בערטע'ן אין זעלבען צימער, אָבער אויף דעם מי־טעלסטען פינגער, סיי פון זיין האנט און סיי פון איהר האנט, זיינען געזעסען פעסט צו רינגלעך. דאָך האָט זי איהרען פון צייט צו צייט, מיט אנשטרענגונג געקענט אויסטאָן, ער אָבער זיינעם — אונמעגליך. עס איז ווי איינגעוואקסען אויף זיין פינגער. עס איז איהם אריין ווי אין פלייש און אין בלוט...

— עס זיצט אזוי איינגעפונדעוועט! ... האָט ער זיך גע־ריהמט. און האָט פּאַרגעשלאָגען, אז איהר רינגעל זאָל זי ענגער מאַכען, צודריקען, זי קען איהם נאָך פּאַרלירען.

— קיינמאָל ניט! — האָט זי פּאַרזיכערט...

עס זענען אוועק א צעהנדליג יאָהר.

באָרים זאָלקינד איז געוואָרען איינער פון די באקאַנסטע דאָק־טוירים, אין איינעם פון די ענג־באוואויינטע געגענדען אין ווארשא. ער האָט פּאַרנומען א גרויסע וואוינונג; אין זיין אויפנאַהמס־צימער איז געשטאַנען א גרויסער שווערער שראַנק אָנגעפילט מיט דיקע ביכער, צווישען וועלכע עס האָבען שוועַרמוטיג און טרויעב ארויסגעשטאַרט צוויי רייהען פון א גרויסער ענציקלאָפּעדיע...

ער אליין האָט אויסגעזעהן רוהיג און זיכער. זיין טריט איז געווען פעסט און אלע זיינע באוועגונגען האָבען אויסגעדריקט זיין זיכערהייט און באַדעוּטאָפּטיגקייט. די פּאַציענטען זיינע, שוואַכע און נישטיגע, זענען אָבער געווען שטענדיגע; זיין שטעל איז שפּיטאָל איז אויך געווען א פעסטע, אן איינגעפונדעוועטע...

וואו ער האָט זיין גערַאנק געוואָרפען, איז דער גערַאנק גע־קומען צוריק א זיכערער. דאָס איינציגע קינד, א מיידעלע, איז געזונט, גוט ענטוויקעלט און פעהיג. בעטע אליין איז אלץ די־זעלבע גוטע, ליעבליכע פרוי... זי איז דאָכט זיך נאָר ניט עלטער געוואָרען...

ער שטעלט זיך אמאל, אין א פרייער צייט, קענען שפּיגעל אין אויפנאַהמס־צימער און באטראכט זיך. ער האָט געקראָגען א פולען, רונדען פּנים, און איננאַנצען איז ער דיק... א ביסעל צו דיק! אָבער עס שאדט ניט... ער קען זיין אָרגאַניזם: — עס איז גוט איינגעפונדעוועט...

איצט מעג ער אָנהויבען זיך ערלויבען א ביסעל פּאַרגעניגען... נענוג געהאַרעוועט... ער איז שוין אויף א פעסטען באָדען און ברויך שוין קיין מורא פאר'ן לעבען ניט האָבען...

און אָט האָט ער זיך דערמאָנט, אז ער האָט באקומען אן

איינלאדונג אויף א באל. ער האָט ארויסגענומען די איינלאדונג, איבערגעלעזען, זיך איבערצייגט, אז דער באל איז א געהויבענער, לויט זיין שטאנד, און באשלאָסען צו נעהן...

ער איז אריין צו בערטע'ן אין צימער.

— בערטע, ווייסט וואָס איך ווילט פאָרגעשלאָגען? — האָט ער זיך צו איהר געוועגדט מיט א שמייכעל.

— צום ביישפיעל? — האָט בערטע ניט געקענט טרעפען, און געטראכט, אז ער מיינט אודאי עפעס וועגען א הויזיגען מעבעל איבערשטעלען, ווי זיין שטייגער איז.

— מיר זאלען נעהן אויף א באל... א רייכער באל...

בערטע האָט זיך ווי פארשעמט.

— מיין גאָט! א באל! איך בין כמעט קיינמאל אויף א באל ניט געווען...

זי האָט א זיפץ געטאָן און זיך שטיל באקלאָגט:

— איך האָב ניט קיין רעכט קלייד אפילו...

— וועל איך דיר באשטעלען... די שעהנסטע קלייד!

באָרים האָט זיך, ניט נאָך זיין שטייגער, צופלאָמט:

— איך וועל דיר מאכען אזא קלייד און קויפען דיר אזא מאנטעל, וואָס דיר האָט זיך עס קיינמאל ניט גע'חלומ'ט...

— איך וועל דיר זעהר דאנקבאר זיין — האָט זיך בערטע נערויטעלט.

ערב באל האָט די שנייידערין געבראכט פאר בערטע'ן דאָס קלייד און דעם מאנטעל.

בערטע איז מיט א קלאפענדיגען הארצען אריין אין איהר צימער, נאָך איהר די שנייידערין, און דאָס אָנטאָן זיך האָט אָנגעהויבען...

באָרים האָט מיט אונגעדולד געווארט אויף איהר ארויסקומען. איהם האָט זיך געדאכט, אז ארויסקומען וועט ניט בערטע, נאָר עפעס אן אנדערע, א נייע, א פרעמדע, א ווייטע. זיין הארץ האָט זיך געשראָקען...

ענדליך איז בערטע ארוים, נאָך איהר מיט א שטראהלענדען פנים די שניידערין.

באָריס האָט צוטומלט אויסגערופען:

— בערטע!

— וואָס איז דען? — האָט בערטע ניט פארשטאַנען זיין אויסרוף...

— נאָר נישט... — איז ער שוין געקומען צו זיך... — עפעס זעהסטו דאָך אוים, ווי א... ווי א... ווי א...

ער האָט ניט געקענט געפינען דעם פאַסיגען פארגלייך...

— זאָגט, ווי א מיידעל פון אכצעהן יאָהר... — האָט ער שניידערין איהם ארויסגעהאָלפען...

דערווייל איז אריינגעלאָפען מיט דער דיענסט דאָס פינף־יעהריגע קינד.

דאָס קינד האָט באטראכט די מוטער און ניט געקענט באַגרייפען, וואָס איז דאָ פאָרגעקומען — עפעס יאָ די מאַמע און ניט די מאַמע. ענדליך האָט זי דערקענט אויף זיכער: די מאַמע! און זי איז צוגעפאַלען צו איהר קלייד.

— פאָרזיכטיג! — האָט זיך באָריס געבייזערט. — וועסט צוקנייטשען...

צום באַל איז דר. באָריס זאַלקינד געפאָהרען אין א „דראָזש־קע", נעבען זיין רעכטער האַנט איז געזעסען בערטע. ער האָט פון צייט צו צייט געוואָרפען אויף איהר בגנבה א בליק, געוואַלט איהר עפעס זאָגען און ניט געקענט... ענדליך האָט ער ארוים־געשטאַמלט:

— ווייסט, בערטע, ביזט א שעהנע... איך האָב גאָר ניט געוואוסט...

און דאָס הארץ האָט זיך איהם א וואַרף געטאָן...

בערטע האָט זיך געפיהלט אונבאקוועם. זיכער איז זי א שעהנע... זי האָט אין שפיגעל זיך ניט דערקענט... וואָס־זשע איז דאָס גליק? און אפשר, ויער ווייסט — אויף א באַל...

נייע מענשען... — אך, ווען זי וואלט געקענט טאנצען... א ביסעל געדענקט זי... א וואלצער וועט זי נאך מרעפען...

* * *

דער זאל, וואו דער באל איז פארגעקומען, איינער פון די רייכסטע אין שטאדט, איז געווען פארנאסען מיט ליכט און פרייד. די יונגע פארלעך האבען פארנומען זיין גלענצענדיגען מיט, ביי די זייטען זענען געזעסען די, וואס האבען נאר ניט געטאנצט, אדער די, וואס האבען זיך איינגעמידט, און די העררען האבען דערווייל גענלירטעווועט מיט זייערע דאמען און די דאמען האבען קאקעטיש נעשמייכעלט...

אז באריס זאלקינד מיט בערטע'ן זענען אריין, נאכדעם ווי זיי האבען אויסגעטאן זייערע מאנטלען ביים ארייננאנג, איז דער טאנץ נעווען צו ענד... די פארלעך האבען זיך צושאטען איבער'ן גרויסען זאל און פיעל האבען זיך גלאזען צום בופעט, וואס איז געלענען, ווי א באזונדער מלוכה, אן א זייט... דר. זאלקינד האט זיך באגריסט מיט א פאר באקאנטע דאקטוירים און מאנכע פון זיי פארגעשטעלט זיין פרוי...

און ער האט געמערקט, ווי די איננערע פון זיי שהמען ניט אוועק די אויגען פון איהר.

און איינער א הויכער, שלאנקער יונגערמאן, וואס האט ניט לאנג געענדיגט דאקטאר, האט מיט א ליעבען שמייכעל אויף די ליפען זי געפרעגט:

— איהר טאנצט, מאדאם? .

בערטע האט אויסגעשטאמלט א פארשעמטע:

— עטוואס...

— איז געגוג... — האט דער יונגער עלענאנטער דאקטאר זיך אנגעכאפט... אויב איהר קענט ניט, וועל איך אייך פיהרען...

זאלקינד האט פארבייסען מיט די ליפען און ניט געוואוסט ווי אזוי צו האנדלען. ער האט געוואוארפען א בליק צו בערטע'ן, ווי איינער זאגט: צו וואס טאנצען?

אבער באלד איז געגעבען געוואארען א סיגנאל צו א צווייטען

טאנץ... דער יונגער דאקטאר האט א כאפ געטאן בערטע'ן און זיך מיט איהר אוועקגעלאזט איבער'ן זאל.

באריס האט זיי נאכגעפאלגט מיט די אויגען, ביז זי איז איינגאנצען פארשוואונדען אין שטראם פון די טאנצענדע פארלעך...

ער האט זיך נעלאזט צום בופעט, געוואלט נעהמען א גלאז וויין, אבער זיך בארעכענט, אז דאם וועט איהם שאדען צום גענוגט, האט ער באשטעלט א גלאז לעמאנאד. ער האט אויסגעטרונקען א העלפט, אוועקגעשטעלט צוריק אויפ'ן בופעט און איז אוועק זוכען זי...

דער טאנץ איז שוין געווען צו ענד... די פארלעך האבען וויעדער ארומגעשפאצירט אין פארשיעדענע ווינקלען. מאנכע האבען איהם געשטויסען און ניט דורכגעלאזט...

ער האט זיך ענדליך דערשלאגען צו א ווינקל. הארט איינע נעבען די אנדערע איז געזעסען דער יונגער דאקטאר מיט זיין וויב... ער האט איהר נעגלעט די האנט און איהר געקוקט, ווי א פארליעבטער, אין די אויגען אריין...

„אט אזוי הויבט זיך עס אן“... האט איהם דורכגעבליצט אין קאפ. ער וויים... ער וויים... דער גאנצער פונדאמענט וואס ער האט געלעגט, איינצופונדעוועזן זיך — פאלט איין...

— בערטע! — האט ער א רוף געטאן...

ער האט דערפיהלט, ווי זי האט זיך דערשראקען... זי האט זיך ענטשולדיגט פאר'ן יונגען דאקטאר, זיך אויפגעשטעלט און צוגענאנגען צו באריס'ן:

— וואס שלעפסטו מיך, עס איז ניט שעהן? — האט זי איהם ג'מוסר'ט...

— ניט שעהן?... — האט באריס געברומט אין דער שטיל... איך וויים ניט וואס עס איז מיאוס'ער... רופען דאס וויב, צי זיצען מיט א פרעמדען, אן ארימען, נאר־וואס „געענדינטען“ סטודענט אין א ווינקלע...

דערווייל האט דער ארקעסטער ווידער נענומען שפיעלען א וואלצער.

רער יונגער דאָקטאָר האָט שוין באנוצט זיין רעכט אויף זיין דאמע, ער האָט זיך געוועגדט צו באָריס'ן מיט א שמייכעל:

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען...

און ער האָט זיך ווידער אוועקגעטראָגען מיט בערטע'ן און זיך אויסגעמישט מיט די איבעריגע פּאָרעך און בערטע איז ווידער פֿארשוואונדען פון זאלקינד'ס אויגען.

זאלקינד האָט זיך געלאָזט צום בופעט.

— א גלאָז ווײַן!

רער מאן פון בופעט האָט איהם גלייכגילטיג רערלאָנגט.

ער האָט אויסגעטרונקען מיט אײַן אָטעם...

רער קאָפּ האָט זיך איהם גלייך פֿארדרעהט, און די קניה האָבען זיך איהם אָנגעהויבען צו בויגען... מיט וואקעלדיגע טריט האָט ער זיך נעלאָזט איבער דעם זאל...

און ער האָט רערפיהלט ווי נישטיג עס איז געווען זיין גאַנצע מיה, וואָס ער האָט אוועקגעלעגט, אייגצופונדעווען זיך אין לע־בען... אזוינע קלייניגקייטען: א באל, א נײַ קלייד, א יונגער שלאנקער דאָקטערל, און אלץ פאלט אײַן, פאלט אײַן...

די באשערטע

דער ערשטער שידוך, וואָס מען האָט יעקב'ן פֿאַרגעשלאָגען אין א דערבייאיג שטעדטעל, איז געווען א גאַנץ נישׂ'קשה'דיגער. די כלה איז געווען א יונגע און א חנ'עוודיגע, געצעהלט האָט מען נדן ביז טויזענד רובל און מתנות פון א טלית ביז א גאַלדענעם זייגערל מיט א קייט, — אָבער אזוי ווי ביים ערשטען שידוך־רעדען איז יעקב אלט געווען ניט מעהר ווי 20 יאָהר און דערצו א בן־יחיד, האָבען זיך טאַטע און מאַמע ניט געאיילט און מען איז זיך צופֿאָהרען מיט גאַרניט. דער תירוץ איז געווען, אז דער מחותן געפעלט זיי ניט, ניט אזא מחותן האָט דעם חתנ'ס מוטער זיך פאַרגעשטעלט. און פאָהרענדיג צוריק פון דעם „זעהן זיך" האָט זי גע'חוזק'ט:

— געזעהן א ביסעל א מחותן, וואָס זעהט אוים אליין ווי א יונגער מאַן א יאָהר נאָך דער חתונה. דאָס הייסט, דער מחותן איז צו יונג געווען און יעקב'ס מוטער, וואָס איז שוין געווען אין די עלטערע יאָהרען, האָט געוואָלט האָבען א מחותן, וואָס זאָל טאַקע אויסזעהן ווי א מחותן, עס זאָל זיין מיט וועמען צו רעידען. — איך האָב ליעב א מחותן — האָט זי ערקלערט איהרע אנשויאונגען — זאָל האָבען א פנים ווי א מחותן...

און יעקב'ס טאַטע האָט איהר נאָכגענעבען. ער האָט איהר געמוזט נאָכגעבען, ווייל אַריינפאַלען אין איהר מויל איז פאַר איהם געווען ניט פון די אנגענעהמע זאַכען. דער טאַטע איז דוקא

געווען ניט קיין אויסקלייבער, אבי מען זאל נאר צעהלען דאס געלט...

יעקב'ן אליין האט ניט געארט. פארקעהרט, ער איז נאך צופריערען געווען, וואס ער איז דערווייל קיין חתן ניט געווארען. עס איז נאר דא עטליכע שדוכים וואס מען האט איהם פארגעשלאגען און ער איז טשיקאוו צו זעהן זיך מיט יענע כלות און מחותנים און אין איינוועגם, אנקוקענדיג כלות, וועט ער שוין אנזעהן א וועלט מיט שטערטלעך... די צווייטע כלה, וואס מען רעדט איהם, וואוינט אין אן אנדער שטערטל, און לויט מען דערצעהלט, איז דאס זעהר א שעהן שטערטל, דארטען איז דער בית־מדרש א געמוירטער און איין גאס איז דארטען געברוקירט... אזוינס האט ער נאך ניט געזעהן. ווידער רעדט מען איהם צווישען די אנדערע שדוכים אויך פון סלוצק... סלוצק זאגט מען איז א כרך... עס איז בלויז א שאד וואס דארט ניט מען נאר פינף הונדערט רובעל נדן... ביי איהם וואלט מען געפועלט וועניגער געלט, ייבי ער זאל אנזעהן סלוצק. אבער די עלטערען וועלען צוליעב דער נסיעה קיין סלוצק ניט ארפלאזען קיין פינף הונדערט רובעל, און אין אמת'ן זענען זיי דאך געראטט, ווי אזוי קען מען דאס האבען א הארץ צוליעב דעם יצר־הרע אנצוקוקען א נייע שטאדט פארלירען פון קעשענע אזא גוואלדיגע סומע.

אבער אויך פון דעם שידוך, וואס ער איז געפאהרען אין דער שטערטעל מיט'ן געמוירטען בית־מדרש און די געברוקירטע גאס, איז אויך נארניט געווארען דער געמוירטער בית־מדרש איז איהם טאקי געפעלען געווארען, אין זייער שטערטעל איז אזא ניטא, אויך די געברוקירטע גאס האט אויף איהם געמאכט א זעהר גוטען איינדרוק, אבער די כלה איז געווען עלטער פאר איהם מיט א יאהר צעהן און ער האט מורא געהאט, אז חברים אין דער היים וועלען פון איהם לאכען. אויך טאטע און מאמע האבען געפונען פעהלערען אין דעם יחוס און אפילו די געברוקירטע גאס איז ניט געפעלען געווארען, איבערהויפט דער כאכין.

— געהערט א ביסעל!... — האָט זי זיך געׂרוגז׳ט צוריקפאָר־רענדיג — איך האָב אויף די שטייגער די גאַנצע פּיס צוׂדרעהט — א בעלנות פון מענשען, מען זאָל נעהמען אָנזעצען א נאַס מיט שפּיצינע שטיינער...

און אזוי האָט זיך יעקב צוזאַמען מיט זיינע על־טערן אַרומגעדרעהט פון שטעדטעל צו שטעדטעל אין א משך פון פינף יאָהר אָנצוקוקען כלות. אין מאַנכע שטעדטעלעך האָט ער פאַרבראַכט צו פּאָר טעג און האָט שוין געקענט אַלע גאַסען, וואָס די דאָזיגע שטעדטעלעך האָבען פאַרמאָגט. מאַנכע גאַסען האָבען זיך ביי איהם פאַרפלאָנטערט און האָבען אויסגעזעהן, ווי די גאַסען פון אַנדערע שטעדטעלעך, וואָס ער האָט באזוכט, און איז ענדליך ווי צוטומעלט געוואָרען, און אז מען איז איהם נעקומען פאַרשלאָגען א נייעם שידוך אין א שטעדטעל, פלעגט ער פאַרקנייטשען דעם שטערען און זיך וועלען דערמאָנען צי איז ער שוין דאָרטען ניט געווען.

— וואו זאָגט איהר איז דאָס? — פלעגט ער פרעגען דעם שדכן אָדער שדכנ׳טע.

— אין באראַנאָווקע... אכט מיל פון דאַנען...

— באראַנאָווקע... באראַנאָווקע... — פלעגט ער אָנהויבען שטאַמלען און דער נאָמען איז איהם געווען ווי יאָ און ניט באקאַנט.

— מאַמע, אין באראַנאָווקע זענען מיר שוין געווען?... — וועגדט ער זיך נאָך הילף צו דער מאַמען.

— אין באראַנאָווקע דאכט זיך נאָך ניט — ענטפערט זי אין ספק און מאכט איהם פאַרוואורף, וואָס ער אליין, א בחור אָהן דאגות, זאָל דאָס ניט געדענקען.

און דער טאַטע, א שטילער איד דוקא, אָבער ביי אזא פאל ווערט ער אויך בייז און גיט צו מיט רוגזא פון זיין זייט:

— ביי לייטען א בחור פאַרשרייבט אויף א שטיקעל פאַפּיער אלע שטעדטעלעך וואו מען איז שוין געווען און פאַרשפּאַרט צו

ברעכען דעם קאָפ... וואָס איז, איך האָב דיך ניט געלערנט? וועניג האָסטו געקאָסט?

און יעקב דערפיהלט זיך שולדיג. געווים האָט ער שוין גע־דארפט אָנהויבען פארשרייבען. אָט למשל איז מיט באראָנאָווקע א קאָפּ־דרעהענגיש: איז מען שוין דאָרט געווען, צי ניט געווען. אָבער דאָס אומגלויק איז ניט אזוי גרויס, וועו ער פאָהרט א צווייטען, צי אפילו א דריטען מאָל אין איין און דעמזעלבען שטעד־טל. דער עיקר איז דאָך, נאָך אלע זאכען, ניט דאָס שטעדטעל אליין, נאָר די כלה און די מחותנים, און מען קען אין איין דעמזעלבען שטעדטעל פאָהרען הונדערט מאָל אפילו אָנקומען פאר־שיעדענע כלות.

ער האָט זיך ענדליך אזוי פארפלאָנטערט, אז ניט נאָר די שטעדטלעך האָט ער פארגעסען, נאָר אויך די כלות. אז מען איז נעקומען איהם רעדען א שידוך, האָט זיך איהם שוין גענומען דאכטען, אז דעם דאָזיגען שידוך האָט מען איהם שוין גערעדט. ער האָט שוין די כלה געזעהן און עס איז ניט געפעלען געוואָרען.

און ער האָט ווידער גענומען רופען צו הילף די עלטערען:

— מאַמע, איז דיר ניט באקאַנט א מחותן מיט'ן נאָמען אריה לייזער'ס?

— אריה לייזער'ס, — קנייטשט די מוטער דעם שטערן — וואָרט אָקאָרשט—אריה לייזער'ס, צי איז דאָס ניט אמאָל דער מיט דער פארברענטער רויטער באָק...

— ניין, דער איר איז דאָך געווען אין „כאסלעריטשע", און נעהייסען האָט ער אריה גימפעל'ס און די כלה האָט זיך א ביסעל זאאיקעווועט...

— יא, יא... דו ביזט גערעכט, מיין זוהן... אָבער אריה לייזער'ס איז מיר אויך באקאַנט... מיר דאכט, אז ער האָט גע־באָטען אכט הונדערט רובעל מיט א זילבערנעם זייגעריל...

— איז דאָס ניט דער, — כאָפט זיך יעקב, — ווייל דער ניט ניט מעהר ווי זעקס הונדערט רובעל...

— איז וואָס איז די ראיה? — שלאָגט אָפ דער פאָטער מיט

א גמרא ניגון. — עס קען טאקע זיין, אז עס איז דער זעלביגער און ער איז אָרימער געוואָרען, — עס איז דאָך א מעשה פון יאָהרען! ...

און אַווי האָט מען זיך געבראָכען די מוחות, צי האָט מען שוין דעם דאָזיגען שידוך „אָננעקוקט", צי ניט, און אום ניט צו ריזיקירען מיט אַן אומזיסטיגער נסיעה, האָט מען דעם שידוך פאַרוואַרפען און מען איז געפאָהרען אָנקוקען א כלה אין אַנאַנדער שטעדטעל.

דאָס דאָזיגע שטעדטעל איז געווען, לויט דער מיינונג פון דער מאַמען, א שפּאָציעל נייע, לויט דער מיינונג פון טאַטען — א ספּק, צי איז כּען שוין דאָרטען יא געווען, צי ניט. און יעקב אַליין האָט פּאַרצוויפעלט געמורמלט:

— איך בין צוטומעלט... איך קען מיך ניט דערמאָנען...

אַריינקומענדיג איז שטעדטעל שוין פאַרנאַכט, האָט ער אין דער דונקעלהייט ניט געקענט באשטימען, צי ער איז שוין דאָ אמאל געווען, צי ניט. דער קלויסטער, וועלכער האָט ווי אָפּשרעקענדיג אַרויסגעשטאַרט פון אַלע הייזעלעך, איז איהם ווי געווען באקאַנט, אָבער פון קלויסטער אַליין איז קיין באווייז ניט. אַלע קלויסטערס האָבען כמעט אַיין פּנים. נאָר אָט איז די פוהר אַריינגעפאָהרען אין א גאַס מיט שפּיציגע שטיינער. יעקב'ן האָט אָנגעכאַפּט א שרעק: צי איז דאָס אמאל ניט יענע שטעדטעל מיט'ן געמויער־טען בית־מדרש און די געברוקירטע גאַסען... ער האָט אָבער זיין שרעק אין זיך באהאַלטען און גאַרניט געוואָגט פאַר די עלטערען, וועלכע זענען געווען אייגעוויקעלט אין זייערע קליידער און האָבען אויך איבערגעלעבט דיזעלבע שרעק...

אז זיי זענען אַריינגעקומען צו די מחותנים אין שטוב, איז זיי אַנטקעגען אַרויס דער מחותן, און גלייך איז פון יעקב'ן און די עלטערען אַראָפּגעפאַלען ווי שטיינער פון האַרצען. עס איז געווען א שפּאָגעל נייער מחותן, וועלכען זיי האָבען קיינמאל ניט געזעהן, דערפאַר זענען זיי זיכער געווען, אז אויך די כלה וועט

געווּיס זיין א שפּאַנען נייע, און אזוי ווי דער מחותן איז זיי גלייך פון דער ערשטער מינוט געפֿעלן געוואָרען, סיי לויט די בגדים און סיי לויט זיין אויסזען, האָבען זיי שטילערהייט באשלאָסען דעם דאָזיגען שידוך ניט אָפּצולאָזען:

— נענוג שוין ארומצופֿאָהרען ווי ציגיינער פון שטאָדט צו שטאָדט און זוכען א כלה!

נאָך מעהר האָט פּארשטאַרקט זייער זיכערהייט, אז דער דאָזיגער שידוך איז באמת א נייער, וואָס אויך די מחותנת'טע האָט זיי אויסגעזעהן פּרעמד, ווי מען זעהט א מענשען דאָס ערשטע מאָל.

— וויבאַלד אזוי, — האָט זיך יעקב'ס טאַטע מיט א שמייכעל אָנגערופען — זאָל מען שוין ווייזען די כלה.

די כלה, וועלכע האָט זיך אָנגעטאָן אין א זייטיגען חדר'ל, איז שוין געווען גרייט ארויסצוגעהן. מען האָט נאָר געוואַרט, אז די מחותנת'טע זאָל זיי אריינפיהרען.

גלייך ווי זי איז אריין האָט פּריהער יעקב נאָכדעם די עלטערען זי באטראַכט, און מיט שרעק זיך איבערגעקוקט...

די כלה איז זיי אַלעמען אזוי באקאַנט...

אויך די כלה פון איהר זייט האָט זיי דערקענט און האָט זיך מיט שרעק אָפּגערוקט אויף הינטער.

— איך האָב אייך שוין דאַכט זיך געזעהן — האָט דער חתן געמומען שטאַמלען...

— מיר דאַכט זיך אויך אזוי... — האָט זי צוריק געשטאַמלט...

— אָבער דער מחותן איז דאָך אונז גאָר ניט באקאַנט...— האָט די מוטער פון איהר זייט זיך געהוש'ט...

— און איך קען אייך דוקא... — האָט דער מחותן ביטער געשמייכעלט... — מיט זיעבען יאָהר צוריק געדענקט איהר?...

— טאַטע! — האָט יעקב אויסגעשריען — איך דערכאָן מיך שוין — דאָס איז דאָך מיין ערשטע כלה!...

— די ערשטע כלה... די ערשטע כלה... — האָט די מוטער געשטאַמלט... — יאָ, יאָ, איך דערקען זי טאַקע. אָבער

דער מחותן... דער מחותן איז דאָך גאָר אנאנדערער. יענער איז דאָך געווען א יונגערמאַנטשיק... דער איז דאָך א גרויער איד...

— אז מען דאַרף אויסגעבען א טאָכטער וועט מען גרוי — האָט דער מחותן ווידער געשמייכעלט...

— אויב אזוי איז דאָך ניט שייך — האָט דעם חתן'ס פאָטער געריהרט וועהרענד געשטאָמלט... — וויבאַלד אז אזוי, איז דאָך דאָס טאקע א באשערטע זאַך... דעמאָלט איז עפעס מיין אלטער ניט געפעלען געוואָרען דער מחותן, א צו יונגעטשקער... נו, איצטער זענט איהר מיט גאָט'ס הילף גרוי געוואָרען...

און ווירקליך האָט דער מחותן מיט דער גרויער באָרד באַקומען אין דעם התן'ס מוטער'ס אויגען דעם זיבעטען חן און זי האָט צוגעגעבען, אז די זאַך איז א באשערטע.

דער חתן אַליין, וועמענם קאָפּ עס האָט זיך געהויבען אין דער לופטען פון די פיעלע נעמען פון שטעדטלעך, כלות און מחותנים, איז מיט אמאָל ווי באפרייט געוואָרען פון א שווערען פּאָנטער. ער האָט זיינע אויגען אויסגעשטעלט אויף דער כלה און האָט פריינדליך נעשמייכעלט.

פאַר די זיבען יאָהר האָט זי זיך נעבאַך שטאַרק געענדערט.

און זיין האַרץ איז פול געוואָרען מיט רחמים און גנאָד צו איהר, און צו איהר טאטען, וואָס איז גרוי געוואָרען פאַר דער צייט. וועד וויס צי ניט צוליעב איהם?...

ווי אזוי זי איז געווארען אן אקטריסע

1.

דאס ערשטע מאל האט פייגע געזעהן טעאטער, ווען זי איז אלט געווען פערצעהן יאהר. דאס איז געווען א וואנדערענדע רוסישע טרופע, וועלכע האט אין א מיטען זומער פארבלאנזשעט צו זיי, אין דער ניט גרויסער אידישער שטאדט. געשפיעלט געווארען איז דאס דאזיגע „טעאטער" ביי די הירשפאנס אין דער גרויסער „סטאדאלע", וועלכע איז, א דאנק עטליכע סטאליארס און דעם „מאשיניסט", וואס די טרופע האט מיטגעפיהרט, פארוואנדעלט געווארען אין אן אמת'ן טעאטער, אפילו מיט א גאלעריע, וואו דער איינטריט האט געקאסט 15 קאפיקעס. א דאנק דעם ביליגען פרייז איז פייגע, בגנבה פון איהרע פרומע עלטערען, געווען דארטען צוויי מאל מיט איהרער אן עלטערער חבר'טע. די עלטערע חבר'טע האט געצאהלט און פייגע האט איהר דערפאר דערקלערט די שווערע ווערטער, וואס די אקטיארען „רעדען", וויל פייגע האט א דאנק איהר פאטערס געשעפט זיך געלערנט און געקענט רעדען און לייענען רוסיש.

אבער פייגע האט ניט אזוי לייכט געקענט ערפילען איהר פליכט צו איהר חבר'טע, צו פארטייטשען איהר אלע ווערטער, וועלכע די לעצטע האט ניט פארשטאנען. פייגע איז געווען אזוי פארכאפט מיט'ן שפיעלען פון די אקטיארען, אז זי האט אפילו ניט געהערט וואס די חבר'טע איהרע דולט איהר דארטען א קאפ און ציהט זי פארן ארבעל; ווען די חבר'טע פלעגט איהר שוין

אזא שלעפּ טאָן פּאַרן אַרבעל, אז פייגע פלעגט שיער ניט אַראָפּ־פאלען פון איהר „זיץ", וועלכער איז אזוי אויך געווען „בחזקת סכנה", ערשט דאן פלעגט פייגע ערוואכען און פלעגט זיך בעטען:

— שטער מיר ניט, איך בעט דיך. אין דער היים וועל איך דיר דערקלערען.

— אָבער וואָס האָט „ער" איהר „געזאָגט"? — פּאַרשט די חבר'טע, מיינענדיג דעם ערשטען געליעבטען, וועלכער איז געפאלען אויף די קניה פּאַר דער פרוי.

— ער בעט איהר, זי זאָל מיט איהם אַנטלויפען... אַנטלויפען... פּאַרשטעהסט... ער האָט זי ליעב און דער טאָטע איהרער לאָזט ניט... „דאָוואי אוביעזשים!" דאָס הייסט לאָמיר אַנטלויפען, אוי מעהר דול מיר ניט קיין קאָפּ, אין דער היים וועל איך דיר אלץ דערצעהלען...

און אָפּטשעפּענדיג זיך פון דער חבר'טעם פּראָגען האָט זיך פייגע ווידער אריינגעטרונקען מיט איהרע צוויי גרויסע, נאָך קינדערשע, אָבער באגעהרענדע אויגען און ניט דורכגעלאָזט קיין מינדסטע באוועגונג, וואָס אויף די ברעטער איז פּאַרגעקומען.

און א לאַנגע צייט נאָכדעם, ווי די טרופּע איז אוועקגעפאָהרען, פלעגט זי קומען צו איהר חבר'טע און דאָרטען איבערשפּיעלען דאָסזעלבע, וואָס זי האָט געזעהן ביי די גרינשפּאנאָן אין „סטאָראָלע".

— אומאַליאי וואָס, איוואָן סטעפּאַנאָוויטש — פלעגט זי אַרויפלעגען דאָס הענטעל איהרם אויפ'ן הארצען און נאָכמאַכען יענער אקטריסע, וועו זי האָט זיך ביי איהר געליעבטען עפּעס געבעטען.

די חבר'טע, וועלכע האָט די דאָזיגע סצענע געדענקט, האָט איהר צוגעגעבען מוט:

— דו שפּיעלסט, פייגע, פונקט ווי יענע, זאָל איך אזוי לעבען... דו קענסט זיין אן אקטריסע.

דעמאָלט פלעגט פייגע אָנהויבען אַרומצוגעהן הין און צוריק איבער'ן שטוב, צוגעהן צום אָפּענעם פענסטער, אַרויסקוקען ווייט ערגעץ הינטער'ן שטאָדט, הינטער'ן געדיכטען וואַלד, וואָס איז

געשטאנען ווי א גרינע וואנט, און אומקוקענדיג זיך צוריק מיט'ן פנים צו דער חבר'טע, פלעגט זי איהר אננעהמען פאר די ביידע הענט, דריקען זיי, אז יענע פלעגט אזש א קרעכץ געבען און פלעגט שטיל אבער אויסדרוקספול מורמלען:

— איך וואלט אזוי געוואלט זיין אן אקטריסע!... — און ניט געפינענדיג מעהר קיין ווערטער, וואס זאלען אויסדריקען איהר שטארקען פארלאנג, פלעגט זי צולעגען א לאנגען, באדויטענדען אדרעס!!!

קיין צווייטע טרופע האט אבער מעהר ניט פארבלאנדזשעט אין פייגע'ס שטאדט. די הירשפאנס סטאדאלע האט וויעדער געדיענט, ווי איידער די טרופע איז געקומען, פאר פערד און וועגען. אז פייגע פלעגט אמאל פארבייגעהן די דאזיגע סטאדאלע, פלעגט זי זיך אפשטעלען ביים אפענעם טויער און ווייט אריינקוקען אינווייניג... אפשר איז ווידער א טרופע פארפאהרען. אויב יא, וואלט זי אריינגעגאנגען צום „גלאזענעם" און וואלט איהם געבעטען ער זאל זי פארהערען, צי הען זיך זויך שפיעלען.

— אומאליאיו וואס איוואן סטעפאניטש...

אבער אויסער פערד און וועגען האט פייגע מעהר גאר ניט געפונען, און א פארבענקטע, אן אוכיעטיגע, פלעגט זי זיך אומקעהרען אהיים, אדער צו איהר חבר'טע, און שפיעלען טעאטער פאר זיך אליין...

2

אין א יאהר ארום איז אין שטאדט פארגעקומען אזוינס, וואס האט פייגע'ן געגעבען האפנונג אויסצופיהרען איהר פארלאנג. ערפאהרען האט זי עס דורך א קלייניר געשריבענער אפישע אויף דער וואנט פון „פאסט", וועלכע געפינט זיך ניט וויט פון זייער הויז.

אין דער אפישע איז נעווען געזאגט, אז אין שטאדט האט

זיך געגרינדעט א טרופּע לייעבהאָבער, וועלכע וועלן אויפּפּיהרען פון צייט צו צייט רוסישע דראמען. אונטען איז, מיט גרעסערע ווערטער, אונטערגעשטראָכען געוואָרען, אז „לייעבהאָבער" וועלן אָנגענומען מיט דאנק, — און עס איז געווען אָנגעוויזען דער אדרעס צו וועמען צו ווענדען זיך.

דאָס איז געווען ניט קיין אנדערער, ווי דער קריסטליכער לעהרער פון דער שטאָדטישער אוטשילישטשע, פעראָר קאלמיקאָוו, א הויכער בלאָנדער מאן, מיט לאַנגע וואָנסעם און גרויע שטרעננע אויגען... זי האָט איהם שוין עטליכע מאָל באַגעגענט אין נאס פּארבייגעהן. איינמאָל האָט ער איהר אפילו צו שטאַרק אָנגעקוקט. זי האָט געהערט, אז ער פיהרט א לייבע מיט'ן פּאָטש־מייסטערס טאָכטער...

און איבערלעגעדיג זיך די זאך עטליכע טעג און עטליכע נעכט, איז זי ענדליך צום באשלוס געקומען, אז געהן צו דעם דאָזיגען מענשען מיט איהרע פּלענער איז א צו ריזיקאַלער שריט. וואר וויים, וואָס דער דאָזיגער קריסט קען פון איהר מאכען. ער קען זי נאָך צום שמד טרייבען...

און אין איהר פּאַנטאָזיע האָבען ערוואכט אלע יענע געשיכ־טען, וואָס חבר'טעס האָבען צווישען זיך דערצעהלט פון גרויסע אקטריסעס, וועלכע האָבען זיך אלע ביז אויגער אויסגע'שמד'ט, וויל אז מען שמד'ט זיך נישט, קען מען ניט דערגרייכען קיין גרויסע ראָליע, און אפילו די גרעסטע אקטריסע אין דער וועלט, סארא בערנאַרד, פון וועלכע אויך ביי פייגע'ן אין שטאָדט האָט מען גערעדט, איז אויך א גע'שמד'טע...

— ניין — טראכט פייגע — שמד'ען זיך וועל איך ניט...

אָבער אויף דער צווייטער וואָך, אז פייגע איז ווידער דורכ־גענאַנגען די פּאָסט און ווידער איבערגעלעזען די פרייגדליכע אויס־לאָדונג צו די יעניגע, וואָס וויל זיך אָנשליסען, האָט זי ניט גע־קענט מעהר באהערשען איהר נייגיערדע, זי האָט אָנפאַנגס מיט וואקלענדע, באלד אָבער מיט שנעלע און שנעלערע טריט זיך גע־לאָזט צום קריסטליכען לעהרער פעראָר קאלמיקאָוו.

אוועקשטעלענדיג זיך ביי זיין טיר, האָט זי אין זיך אריינ־
געצויגען אטעם, און ווי אייגע וואָס גאָטס האָס ערשטע מאל אריין
אין קאלט וואסער, וואָס עס דארף אפּקיהלען, האָט זי געגעבען
שנעל אן עפּען די טיר, און ניט קוקענדיג וואָס זי האָט שוין גלייך
חרטה געהאט, האָט זי שוין געמוזט בלייבען, ווייל, דערהערענדיג
איהר אריינגאנג, איז פעראָר קאלמיקאָוו ארויס צו איהר און
שטרענג אָבער העפליך זי באגריסט, באטראכטענדיג זי פון קאָפּ
ביז די פיס.

זיין שטרענגער טאָן האָט איהר אין גאנצען בארוהיגט. אויב
אזוי קען זי נאָך זיך פארכאפען. זי קען זאָגען, אז זי ווייל ביי
איהם נעהמען אן אוראָק אין רוסיש...

— אלזאָ, וואָס וועט איהר באפעהלען? — האָט ער איהר
פריינדליכער אָנגעקוקט...

— איך ווייל זיך לערנען רוסיש... — האָט זי אויסגעפלאצט.

— אָ, מיין ליעבע... — האָט ער זיך הויך צולאכט, — דאָס
קען איך ניט... איך בין צופיעל פארנומען.

פייגע האָט איהם שוין דרייסטער אָנגעקוקט. ער זעהט זיך
אָן ניט קיין שלעכטער... זי וועט איהם אלעס דערצעהלען.

אָבער ווי נאָר זי האָט געפרובט אָנצוהויבען רעדען, האָט איהר
גלייך פארשטיקט אין האלז און די אויגען זענען איהר פול גע־
וואָרען מיט טרעהרען.

— איהר וויינט?... — האָט זיך דער לעהרער דערשראָקען
און זי אָנגענומען פאר דער האנט. — דערצעהלט, וואָס איז מיט
אייך.

פייגע האָט זיך פארשעמט פאר איהר נארישען האלטען זיך.
זי האָט זיך אין געדאנק פארווירפע געמאכט, וואָס זי האנדעלט
ווי א קליין מיידעל. אָן אקטריסע דארף אנדערש זיך האלטען.
און גלייך האָט זי זיך געמוטיגט און זיך צוגערעט:

— איך בעט אייך ענטשולדיגען: איך ווייל ניט קיין אוראָק...
רוסיש קען איך... איך ווייל שפּיעלען...

— וואָס, איהר ווילט שפּיעלען?... — האָט דער לעהרער

זי אָננעקוקט מיט פֿאַרדעכטיגע בליקען. — וואָס מיינט איהר שפּיעלען. איך פֿאַרשטעה אייך ניט...

דאַן האָט פּייגע זיך ווידער ענטשולדיגט:

— איך מיין אייער טרויער, וואָס איהר גרינדעט... איך פֿיהל, אז איך האָב טאַלאַנט... איך האָב שוין געזעהן טעאַטער פֿאַר־א־יאָהרען...

— אַך, איך פֿאַרשטעה — איז דעם לעהרער אַלץ קלאָרער געוואָרען... — איהר ווילט, הייסט עס, צו אונז אין דער ליעב־האָבער טרופּע... שעהן, זעהר שעהן! איך וועל אייך פֿאַרשריי־בען... דאָס איז עפּעס אַנדערש! אָבער קיין אוראָקען געבען האָב איך קיין צייט ניט און קיין געדולד ניט... כע־כע... כע... מיר זענען פֿויל... איהר פֿאַרשטעהט, מיין ליעבע.

און ער האָט זי מיט א פּינגער אָננעריהרט ביים האַלז.

זי האָט זיך פֿאַרשעהמט, אָבער זי האָט ניט געוואָגט דערויף איהם וואָס צו באַמערקען...

ער האָט ווייטער געריידט:

— הייסט עס, איהר ווילט ווערען אַן אַקטריסע... יאָ... דאָס איז שעהן... איהר זעהט אויס דערצו ווי געבוירען... אייער נאַנצע פּיגור!... דערצו אייער יוגענד... אייער טעמפּע־ראַמענט... יאָ, איהר זענט מיט א הייסען טעמפּעראַמענט... דאָס איז די הויפּט זאַך: טעמפּעראַמענט!... נו, לאָמיר צום ביישפּיעל זעהן: ערקלערט זיך מיר אין ליעבע...

פּייגע האָט געשוויגען און ניט געוואוסט וואָס פֿאַרצונעהמען...

— נו, וואַרום ווילט איהר ניט? ... איהר מוזט דאָך ווייזען וואָס איהר קענט... אָט, צום ביישפּיעל, איז די ביהנע... דאַר־טען זיצען מענשען און מיר שפּיעלען. איהר זייט אין מיר שרעק־ליך פֿאַרליעבט, איך אין אייך ניט, אָדער, איך אין אייך אויך, נאָר איך האָב שוין א געליעבטע... איהר פֿאַרשטעהט... איהר נעמט מיך אַרום, און בעט זיך: פֿאַרלאָז מיך ניט...

פּייגע האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערען. זי איז גע־שטאַנען די נאַנצע צייט, וואָס דער לעהרער האָט אונטערריכטעט

און נעשמייכעלט. דאן האָט ער נענומען אן אנדער וועגדונג:

— אויב אזוי, לאָמיר זאָגען, בין איך דער גליעבטער און איך דערשלאָג מיך אייער ליעבע.

און דאָ האָט דער לעהרער אויסגעצויגען זייגע הענט און זי נערופען.

פיינע איז צו איהם צוגעגאַנגען נעהענטער, דאן האָט ער זי ארומגענומען און א שטאַרקען קוש געטאָן איהר אין די ליפּען.

זי האָט זיך פון איהם נענומען רייסען, אָבער ער האָט זי ניט אזוי שנעל אָפּנעלאָזט.

נאָכ'ן קוש האָט ער איהר באמערקט:

— וויבאלד, אז איהר ווילט זיין אן אקטריסע, מוזט איהר זיך לאָזען...

און כאָטש דער קוש איז כלומר'שט געווען צוליעב „לערנען זיך" צו זיין אקטריסע, האָט ער דאָך פייגע'ן באליידיגט... זי האָט נליידיג דערפיהלט, וואָס עס שטעהט איהר פאָר, און זי האָט זיך שנעל אָפּנעזוגענט מיט'ן לעהרער.

אויף מאָרגען איז זי אָבער צוריק נעקומען.

3.

אין דעם ערשטען ספּעקטאקל, וואָס איז פאָרגעקומען, האָט זי נעשפּיעלט אלס דיענסט־מיידעל. עס איז נעווען א לייכטע ראָליע צו שפּיעלען, אָבער זעהר א שווערע צו פּאַרטראָגען. אין יעדען אקט איז זי נעקושט נעוואָרען פונ'ם „בעל־הבית" פון דעם שטיק, דאָ פון זיין זוהן, דאָ פון א גאסט. אזוי ווי זי האָט עס באמת ניט נעוואָלט און זיך ניט נעלאָזט, זיך נעריסען פון זיי, — איז אויסגעקומען איהר שפּיעלען זעהר טריי. דאָס פובליקום, וואָס איז באשטאַנען פון דער קריסטליכער און אידישער אינטעליגענץ, האָט איהר שטאַרק אפּלאָדירט. דאָס האָט איהר צוגענעבען מוט און נעלינערט איהר דעם שמערץ פון די ניט־נעזוכטע קושען.

ייִדישע מאָלקס בּיבליאָטעק

ערנער איז שוין נעווען הינטער די קוליסען, וואו דער לעה־ רער האָט זי ערגיץ אין א פינסטערען ווינקעל נעאָרעמט און נע־ קושט. זי האָט זיך נעריסען פון איהם מיט אלע כחות און איהם נע'מוסר'ט אז עס איז ניט שעהן. דאן האָט ער איהר באמערקט, אז ער צווייפעלט צי וועט פון איהר ארויס א רעכטע אקטריסע, ווייל זי האָט נאָר ניט קיין טעמפּעראמענט... ווייל די הויפּט זאך פלעגט ער איהר ערקלערען, איז אין שפּיעלען טעמפּעראמענט...

זי האָט זיך נאכדעם אליין פּאַרווירפּע נעמאכט, פּאר וואס זי האָט ניט קיין טעמפּעראמענט. אפשר מוז מען טאקע אזוי זיין, ווי דער „לעהרער" זאגט איהר. אבער ביי יעדען מאל, וועז דער לעהרער פלעגט צו איהר צוגעהן הינטער די קוליסען און אנפאנגען זיינע אומארמונגען, האָט זי דערפיהלט, אז דער דאזיגער מאן איז איהר דערווידער. זי האָט זיך דערמאנט אן איהר פרומען טאטען, אן איהר נוטער, שטילער מאמען, וועלכע מיינען, אז זי איז איצט ביי חבר'טעס, און האבען ניט די מינדסטע פּאַרשטע־ לונג וואו זייער טאכטער נעפינט זיך און צו וואס זי איז אונטער־ וואַרפען... א גליק וואס פון דער ליעבהאבער־טרופּע איז ענדליך נאָר נישט נעווארען. פיינע האָט זיך דערפיהלט די ערשטע צייט נליקליך און באפריים, ווי פון א שווערען יאָך. דאָס באהאלטענע לעבען, בשתיקה פון די עלטערען, די באליידינונג פון דעם לעהרער און אויך פון די איבריגע יונגע לייט פון די ליעבהאבער, האבען זי נייסטיג מיער געמאכט.

אבער אז עס איז אווען א קורצע צייט, האָט איהר אנגע־ הויבען ציהען צוריק צו דעם דאזיגען לעבען... עס האָט זיך איהר פּאַרנעשטעלט די סצענע מיט איהר פרעהליכקייט, דאָס פובליקום, וועלכע פאלגט נאָך איהר יעדע באווענונג, די אפלאָדיסמענטען, נאָך יערען מאל, וועז דער פּאַרהאנג פאלט, און עס האָט איהר נענומען ציהען צוריק, צוריק.

א בענקענדיגע, א פאר'חלומ'טע איז זי אומגענאנגען גאנצע טעג. צו וואס זי האָט זיך נענומען, איז ביי איהר פון די הענט נעפאלען. דער שטרענגער טאטע האָט נעפּאַרשט מיט בייזען

די גוטע מאמע מיט נוטען, זי אבער האט ניט געקענט ענטפערען.

אין א קורצער צייט ארום איז אין שטאדטווידער נעקומען א מרופע. די דאזיגע מרופע איז שוין אבער נעווען א אידישע. פייגע האט ווי אויפגעלעבט. אן אקטיאר מיט אן אקטריסע האבען זיך באוצט קענאיבער זייער הויז, און פייגע האט אנגעוועגדט אלע מיטלען צו באקענען זיך מיט זיי. ניט געפינענדיג קיין שום אויסרייד, איז זי איינמאל, וועו ביידע האבען נעשפאצירט פארבי זייער הויז, אליין צוגענאנגען און זיך פארנעשטעלט.

די אקטריסע האט זי אנגעקוקט א ביסעל מיט פראכטונג אוז האט נעוואלט ווייטער נעהן, דער אקטיאר אבער, א מאן אין די דרייסיגער, מיט לעבעדיגע, שעלמישע אויגען, האט פארהאלטען זיין פרוי אוז זיך אנגערופען:

— דו ביזט דען אין איהרע יאהרען קלינער נעווען? ... — אוז וועגענדיג זיך צו פייגען האט ער נעשמייכעלט:

— אזוי ... הייסט עס, איהר האט חשק צו דער ביהנע? ...

— איך האב שוין נעשפיעלט אין א רוטישער מרופע פון לעבהאבער ... — האט פייגע זיך באריהמט מיט שטאלץ אוז באשיידענהייט צוזאמען.

— א, אויב אזוי, איז דאך גאר עפעס אנדערש — האט דער אקטיאר שעלמיש געוואונקען צו זיין ווייב. — הייסט עס, זענט איהר א פארטיגע אקטריסע ... וואס־זשע ווייזט איהר זיך ניט אין טעאטער צו אונז ... וואס? אייך שטעהט ניט אן צו קומען אין אידישען טעאטער ... איך אליין האב אויך אנגעהויבען אין א רוסישער מרופע ... אבער איך האב זי אוועקגעוואלפען אוז בין אוועק צו די אידען ... מיין אייגענע שפראך ... מיין אייגען פאלק ... איך בין, פארשטעהט איהר מיך, א פאטריאט ...

נאך דער דאזיגער דרשה, פוז וועלכער פייגע האט ניט פיעל פארשטאנען, האט זי זיך דערפיהלט ווי צוגעקניפט צו דעם דאזיגען ווייטען אוז דאך אזוי נאהענטען מענשען ... זי האט אויסגעשטאמלט פון פארווירונג אוז אינערליכער אויפרעגונג:

— נעווים ... איך בין אויך א אידישע טאכטער ...

— דאָס זעהט מען אָן אייערע שווארצע אויגען! — האָט דער אקטיאָר זי אָננעקוקט און ניט נעקענט שוין אוועקנעהמען זייגע בליקען פון איהר, און ער האָט מיט פיישר צונעגעבען:

— אָט, וועז איהר וואַרפט אוועק די דאָזיגע נאַרישע שטאָדט אייערע... און איהר פאָהרט מיט אונז... אין דער גרויסער וועלט צריין... איהר פאַרשטעהט...

— נעווים פאַרשטעה איך... — האָט פיינע ניט נעהאָט קיין מוט עפּעס אנדערש צו ענטפערען.

איבריגענס האָט איהר שוין לאַנג נעצויגען אין א גרויסער שטאָדט, וואו זי זאָל פריי זיין פון איהרע עלטערנס השגחה און זיך איבערנעבען אינגאַנצען איהר באַליעבטער אידעע: שפּיעלען מעאַטער.

— דו הערסט, מינגע, — האָט זיך דער אקטיאָר געוועגדט צו זיין ווייבעל, — אָט פון דער מיידעל וועט אויסוואקסען א גרויסע שוישפּיעלערין. איך זעה עס אין איהרע אויגען.

דאָס וויבעל האָט גאָר ניט געענטפערט זי האָט נאָר בייז אָננעקוקט פיינע'ן און דעם אקטיאָר, וועלכער האָט נעזאָלט זיין אינר מאַן, און האָט איהם געראָפען צו נעהן.

שוין מאַרנען האָט שוין דער אקטיאָר פיינע'ן אויפגעזוכט אליין.

— איך בין עקסטרא נעקומען צו אייך אָהן איהר — האָט ער אָננעהויבען, — ווייל איך וויל מיט אייך עפּעס רעדען...

פיינע'ן האָט עס שטאַרק נעשמייכעלט, זי האָט זיך נערוי־סעלט און נעענטפערט:

— איך דאַנק אייך זעהר.

און אָנקוקענדיג איהם, האָט זי שוואַך איהם נעפרעגט:

— איך בעט אייך, וואר איז די נעכטיגע פרוי נעווען... ס'איז אייער וויב?

— איך זאָל אייך זאָגען דעם אמת, וויים איך אליין ניט — האָט דער אקטיאָר נעענטפערט דיפלאָמאַטיש. — ביי אונז אק־טיאָרען איז ניט שייך צו זאָגען... עס וועגרט זיך לויט דער

ראַליע וואָס מיר שפּיעלען, איהר פערשטעהט... איך שפּיעל איצט דער ערשטער ליעבהאָבער און זי איז די פּרימאַדאָנע... נו, איז שוין במילא... עס איז דאָך טעאַטער... דאָס נאַנצע לעבען איז דאָך טעאַטער.

— הייסט עס, אז זי איז נישט אייער ווייב? — האָט פּייגע נאָכגעפֿאָרשט...

— וואָס האָט דאָס צום שפּיעלען? — האָט דער אַקטיאָר זיך אָפּגעוואַנדט פּון צו נעבען א ריכטינען ענטפער. — איך זאָג דאָך אייך: זי איז די פּרימאַדאָנע...

און אַריינקוקענדיג פּייגע'ן אין די אויגען, האָט ער איהר נאָכגעט ווי א סוד שטייכלענדיג דערביי:

— אז איהר וועט זיין די פּרימאַדאָנע, איהר פּאַרשטעהט... וואָס איז דאָ צו רעדען. איהר פּאָהרט מיט אונזער טרופּע און איהר וועט ווערען גרויס... איך זעה אַן אייך, אז איהר האָט מאַלאַנט...

אוועקגעהענדיג פּון אַקטיאָר האָט פּייגע לאַנג נאָכגעדענקט וועגען דעם, וואָס איהר שטעהט פּאָר. זי האָט זיך ניט געקענט באַשליסען צו מאַכען אזא נעוואַגטען שריט: פּאַרלאָזען מאַמע און מאַמע, ברידער און שוועסטער, און פּאָהרען מיט ווילד־פרעמדע מענשען, וואָס פיהרען עפּעס אזא מאַרעם לעבען. איבער־הויפּט האָבען איהר נעשרעקען די ווערטער פּון אַקטיאָר וועגען זיין ווייב... עס היינט, עס אי זיא א ווייב, און ניט קיין ווייב, עס וועגדט זיך לויט י' ראַליען וואָס מען שפּיעלט. אויב זי, פּייגע, וועט דאַרטען שפּיעלען די ראַליע פּון אַן ערשטער נעליעבטער, וועט זי, הייסט עס... זי האָט זיך נעשעהמט צו ענדיגען איהר נעראַנק מיט ווערטער. זי האָט זיך אומנעקוקט און האָט דער־זעהן נעבען זיך איהר חבר'טע...

— דו הערסט — האָט זי זיך צו איהר א צוטומעלטע און דרשרעקענע גענוגדעט, — א מאַרנע וועלט ביי זיי...

— ביי וועמען?

— ביי די אקטיאָרען — האָט פייגע געשמייכעלט. — זיי האָבען דאָך ניט התונה ווי געוועהנליכע מענשען.

— ווי דען? — איז די חבר'טע נייגעריג געוואָרען.

— אקוראַט ווי אַזוי, וויים איך ניט — האָט פייגע ווי נאָכ־דענקענדיג געזאָגט, — נאָר עפעס ניט ווי עס דארף צו זיין... מיר געפעלט עס ניט.

— פון וואַנען וויסטו!? ... — האָט די חבר'טע מיט פאר־דראָכט געפרעגט.

— איך וויים טאַקי ניט — האָט פייגע זיך פארשעהמט. — אָבער זיי געפעלען מיר ניט... א מאָדנע פאָלק!... מען קען, דאָכט זיך, שפיעלען אויף דער ביהנע וואָס מען וויל, אָבער נאָכ'ן שפיעלען קען מען לעבען ווי אלע...

אָבער די חבר'טע האָט ניט פארשטאַנען, וואָס פייגע אינטע־רעסירט זיך אַזוי, און דריקענדיג מיט די פליצעס איז זי צוועק.

.6

אין דער גרויסער שטאָדט איז פייגע פארפאָהרען מיט דער טרופע אין מעבלירטע צימערען. א גאנצען טאָג האָט געטומלט פון די אקטיאָרען און אקטריסעס, וואָס האָבען פראנק און פריי אריכגעשפאַצירט פון איין צימער אין צווייטען. פייגע אפילו האָט כלומר'שט געהאָט א באזונדער צימערל, אָבער ביינאכט האָט מען איהר געבראכט אויף איבערנעכטינען א כאריסטקע, וועלכע האָט דערווייל זיך ניט נעהאָט וואו אהין צו טאָן. צו דער כאָריסטקע איז געקומען פאר־ברענגען א יונגער אקטיאָר, א דארער און א הויבער, מיט א לאנגער נאָז. זיינע גרויסע אויגען האָבען זיך נעוואָרפען אין אלע זייטען. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט פאר פייגע'ן פאר דעם גרעסטען קאָמי־קער און איהר געפרעגט, צו וואָס פאר א ראָלען עס ציהט איהר.

— צו טראַגישע — האָט פייגע געענטפערט און האָט מיט שרעק אָנגעקוקט דעם קאָמיקער...

— יאָ, טראַנישע ראָלען ווערען זעהר גוט באצאָהלט... אָבער מען דאַרף זיך דערצו דערדיענען — האָט דער קאָמיקער נעזאָגט מיט אַן איראָנישען טאָן, קוקענדיג דערוויי׳ל אויף דער כאָריסטקע מיט שעלמישע אויגען.

— ווי אזוי פאַרדיענט מען זיך? — האָט פייגע געפרעגט און נלייך אליין געענטפערט: — אז איך וועל גוט קענען די ראָלען און וועל אַרויסווייזען טאַלאַנט...

— טאַלאַנט...טאַלאַנט — האָט דער קאָמיקער נעלאַכט. — איהר מיינט טאַקע אז דער עיקר איז טאַלאַנט? נאַטירליך, טאַלאַנט שאַדעט ניט דערצו... אז מען האָט טאַלאַנט, איז ניט קיין חסרון... אָבער דער עיקר איז נאָר אַנדערע מעלות פון אַן אקטריסע...

דער קאָמיקער האָט נאָך לאַנג נערעדט וועגען זאכען, וואָס פייגע האָט עס ניט דייטליך פאַרשטאַנען, אָבער נעפיהלט האָט זי, אז לייכט ווערען אַן אקטריסע איז שוין ניט... מיעד און צובראַכען פון וועג האָט זי געוואָלט בלייבען אליין, וועניגסטענס אָהן דעם קאָמיקער, וועלכער האָט הויך נערעדט און זיך נעוויצעלט מיט דער כאָריסטקע. זי האָט איהם נעבעטען ארויסגעהן, ווייל זי וויל זיך אויסטאָן און לענען שלאָפען.

— לאָז איך אייך דען ניט? — האָט ער זי פאַרוואונדערט אָננעקוקט. אָבער באמערקענדיג איהר שטרענגען בליק, האָט ער זיך אויפנעשטעלט און נעזאָגט:

— נו, האָט מיר א הייליגע און גוטע נאכט... און האָט גוטע חלומות... און אויב איהר ווילט ווערען א „טראַנישע" שפּיעלערין, זאָלט איהר ניט זיין אזוי קאָמיש צנועה׳דיג...

און צולאַכענדיג זיך איז ער ארויס פון צימער, צואווארפענדיג דער כאָריסטקע א גרוס מיט דער האַנד.

די ערשטע ראָלען, וואָס פייגע האָט נעקראָגען, זענען נעווען קליין און אונבאדייטענד אָבער אויך אין די קליינע און אונבאדיי-

טענדע ראַלען האָט זי זיך ארויסגעצייגט אלס א צוסינפטינע גלענ־ צענדע שוישפּיעלערין. דער אנטרעפּעניאָר פון טעאטער, א מאן אין די מיטעלע יאָהרען, האָט איהר באשטימט א קליינעם נעהאלט. זי האָט זיך נענומען א קליינעם צימער ווייט פון די איבריגע אק־ טיאָרען און זיך נעסטאַרעט ווי עס איז אויסצוקומען, אז זי זאל ניט דארפען אָנקומען צו איהרע קאַלענען נאָך הילף.

אויסצאָהלענדיג איהר איינמאל איהר נעהאלט, האָט דער אנ־ טרעפּעניאָר איהר א קניפ נעטאָן אין בעקל, פון וואָס פייגע האָט זיך באליידיגט און בייז געוואָרען. דאָן האָט ער איהר געזאָגט:

— דו ווּאלסט שוין לאַנג געווען ביי מיר איינע פון די באַ־ ריהמטע, ווען דו זאלסט זיך ניט שעהמען אזוי...

— אויף דער ביהנע שעהם איך זיך דאָך ניט — האָט פייגע ווי טראָציג נעענטפערט.

— יאָ, אויף דער ביהנע ביזטו נוט — האָט דער אנטרע־ פּעניאָר איינגעשטימט, — אָבער הינטער די קולישען און איבערהאל, טוינסטו ניט... דו ביזט צופיעל צנועה; דאָס טוינ ניט פאר אן אקטריסע... קיינער אכטעט דיך ניט. די אקטיאָרען לאכען פון דיר, און מיר אליין איז א שאנדע צו האָבען אזא מין מיידעל אין מיין פערסאָנאל... איך וויים נאָר ניט, וואָס טראכטסטו זיך, א שוישפּיעלערין מוז ווייזען איהר טעמפּעראמענט...

און ניט קענענדיג ענדיגען טעאָרעטיש זיין אונטערריכט, האָט ער זיך אויפּגעשטעלט, זי ארומגענומען און נעדריקט זי אין זיינע פעסטע אָרעמס.

פייגע האָט זיך נעריסען פון איז מיט אלע כחות.

ער האָט זי אָפּגעלאָזט, ווי איינער זאָגט: ער, פון איהר וועט שוין קיין נוטס ניט ארויסקומען; און האָט איהר אויסגעצאָהלט איהר קליינעם נעהאלט...

זי האָט זיך געפיהלט באליידיגט און דערשלאָגען. און אָפּ־ נעהענדיג עטליכע טריט פון טעאטער, האָט זי זיך ניט נעקענט באהערשען און האָט זיך צוואוויינט.

זי האָט ניט באמערקט ווי הינטער איהר נעהט נאך א מאן.

אז זי האָט זיך אומנעקומט, האָט זי זיך פֿאַרשעהמט. זי האָט אויף
ניך אָפּגעווישט די טרערען און האָט זיך געלאָזט נעהן שנעל.
דער מאַן האָט איהר אָבער נאָכגעיאָגט מיט נאָך שנעלערע
טריט.

— פֿרייליין פּעני! — האָט ער זי אָננערופֿען מיט איהר
ביהנע נאָמען.

דאָס איז געווען דער קריטיקער פון דער אידישער צייטונג,
וואָס פֿלעגט פון צייט צו צייט געבען קירצערע און לענגערע נאָ־
טיצען וועגען אידישען טעאַטער. דעם דאָזיגען מאַן האָט פּייגע
פֿארגעטערט. זי האָט נאָר גענוארט אויף דער צייט, וועז ער וועט
איהר דערמאָנען צווישען די אַלע נעמען, וואָס ער רעכענט אַמאָל
אויס אין צייטונג.

זי האָט זיך אומנעקוקט און באַנענענט זיך מיט זיינע דורכ־
דרינגליכע בליקען.

— איהר האָט נעווייניט? — האָט ער זי ווי א נאָהענטער
פֿרייַנד נעפֿרעגט.

די פֿרייַנדשאַפֿט זיינע האָט איהר נאָך מעהר נעריהרט. זי
האָט, אנשטאָט צו ענטפֿערען, זיך פֿונאַנדערגעווייניט.

— מיין נאָט, וואָס איז מיט אייך, פֿרייליין פּעני? אין
מיטען נאַס, עס איז דאָך ניט שעהן. אך, איך פֿארשטעה אייך...
באַלייידיגטע אמביציע... נעווים, זיי שעצען אייך ניט אָפּ... טאָ
וויינט זשע ניט... אָט וועלען מיר נעהמען א דראָזשקע... איך
וועל אייך באַנליטטען... העי, פֿורמאַן, שטעלט אויף די ביידעל...

ער האָט זי מיט עלענאַנטער העפֿליכקייט אַריינגענומען אין
דראָזשקע. דער פֿוהרמאַן האָט געפֿרעגט וואוהין.

— וואוהין? — האָט דער קריטיקער זי נעפֿרעגט.

זי האָט אָבער ניט נעקענט ענטפֿערען. דאַן האָט דער קרי־
טיקער דעם פֿוהרמאַן נעזאָגט זיין אייגענעם אדרעס.

די דראָזשקע האָט זיך נעלאָזט איבער דער שטיינערנער נאַס.
פּיינע האָט פֿאר דער לאַנגער צייט, וואָס זי נעפּינט זיך דאָ, דער־
פּיהלט זיך נעבען א נאָהענטען מענשען, וואָס האָט זי ענדליך פֿאר־

שטאנען און וואָס האָט אין זינען בלויז די קונסט. זי האָט זיך צו איהם מיט דאנקבארקייט גערדיקט און געטרונקען זיינע בליקען, ווי דערקווויקענדען וויין.

— וואָס, זיי האָבען אייך באליידיגט? — האָט דער קריטיקער זי וויעדער נעפרעגט.

— אך, זיי לאָזען מיך ניט רוהען... זיי באליידיגען מיך אויף יעדען שריט. איך בין פאר זיי צופיעל צנועה... מיין יונענד, מיין ריינקייט...

— אך, אָט די גראָבע ציניקער! — האָט זיך דער קריטיקער צושריען. — איך וועל זיי אָנלערנען. איך וועל זיי אָנלערנען. איך וועל שרייבען אן ארטיקעל...

און נלעמענדיג איהר איבער די פייכטע באקען, האָט ער זי נעטרייסט...

— פריילין פעני, זייט רוהיג. איך וועל אייך פארטיידינען... און וואָס אנבאטרעפט ראָלען, וועל איך זעהן מען זאָל אייך נעבען די נרעסטע, איהר פארשטעהט... די נרעסטע!

און צוהיצענדיג זיך, האָט ער אויסגעשריען:

— איך וועל פון אייך מאכען אן אקטריסע!...

* * *

אין זיין צימער איז נעווען אזוי נעמיטליך, אננענעהם. זי האָט זיך דערפיהלט ווי ניי נעבוירען. ער איז דער שעהנסטער מענש, וועלכען זי האָט נעטראָפען. איצט, פיהלט זי, וועט זי ווערען אן אקטריסע...

— רוהט זיך אָפּ אביסעל! — האָט ער איהר פארנעלענט די זאָפע, וועלכע איז נעשטאנען ביים וואנט פון צימער...

— אָ, ניין, איך דאנק אייך... איבריגענס, בין איך טאקע מיעד... איך האָב נאָר נעזאָלט אהיים נעהן. אָבער איהר האָט ניט נעווואטם מיין יידרעס, איך האָב אליין ניט נעקענט רעדען,

— אָ, איהר קאָנט ביי מיר זיך גוט אויסרוהען, ליעבע פעני, עם וועט מיר זיין זעהר אננענעהם זאָנאָר, וועו איך זאָל אייך ניין גאָנצען צימער אָפטרעטען. איך שעץ אזוי אייער מאלאנט.

ער האָט זיך אויפגעזעצט נעבען איהר, און האָט איהר נעגלעט איהרע לאַנגע דופטענדע האָר.

— מע‌ג איך אייך א קוש טאָן, ליעבע פעני? איך מיין ניט אייך, נאָר די קינסטלערין אין אייך.

זי איז פון זייַנע ווערטער ווי בארוישט נעווָארען. אנשטאָט אן ענטפער, האָט זי איהם אויסגעצויגען איהרע שמאָכטענדע הענט...

— מיין טייערע, מיין טייערע! — האָט ער גערופען. — איך האָב אייך... איך האָב דיך ליעב... ליעב...

און מיהר האָט זי שוין נאָרנישט נעהערט — — — — —

— — — — —

טעאטער־באזוכער. זי האָט נעשפּיעלט טראַגישע ראָלען, און דער קאָמיקער האָט איהר הינטער די קולישען זעהר אָפט דערמאָנט:

— נערענקט איהר, פּעני, וואָס איך האָב אייך אמאָל נעזאָגט אין די מעבלירטע צימערען?

וואָס אנבאטרעפט דעם אנטרעפרעניאָר, האָט ער נעהאַלטען, אז אזא שוישפּיעלערין ווי פּעני איז ניטאָ אפילו ביי די גוים. ער וואָלט נאָר נעקאָנט איהר צאָהלען ווי יענע. אָבער ער האָפּט, אז מיט דער צייט וועט ער זעהן, אז זי זאָל נעהמען דעם העכסטען נעהאַלט.

אויך די איבריגע אקטיאָרען האָבען פּעני'ן אָנגעהויבען שעצען. זי האָט פון זיך אינאַנצען אראָפּגעוואָרפען דאָס קליינשטערטעל־דיגע צניעות, און איז נעוואָרען אן אמת'ע אקטריסע, מיט וועלכע מען דארף זיך ניט שעהמען פאר לייטען...

מעהר פון אלע אָבער האָט געשטאַלצירט מיט איהר דער קריטיקער. זיצענדיג מיט זיין פרוי, וועלכע איז שוין נעקומען פון אויסלאנד, אין טעאטער, האָט ער, וועו יענע האָט זיך ענטציקט פון פּעני'ס שפּיעלען, מיט גרויס שטאָלץ אויסגערופען:

— ווייסט, מיין לעבען, וועמען זי האָט צו פּארדאנקען איהר שפּיעלען? טאקע מיר, איך האָב זי נעמאכט פאר אן אקטריסע... און ער האָט דערביי צווייפליטיג נעשמייכעלט.

דער אוצר

א נאנץ יאָהר איז אין שטוב זעלטען נעווען א מזומנ'ע מטבע. זעלביג אליין, פון פאך א שניידער, האָט קוים נעקענט זיך אָפּ־שפּאָרען איין מאָל אין צוויי וואָכען א גריוונע צו קויפען א פּעקעל טאבאק פאר אכט קאָפּיקעס און פאר א פיערעריל א ביכעלע פּא־פּיראָס־פּאפּיער. דאָס דאָזיגע פּעקעל טאבאק האָט ער געהיט ווי דאָס אויג אין קאָפּ. נערויכערט האָט ער דאָס נעמאכטע פּאפּי־ראָסעל ביז'ן סוף, דערפאר זיינען זיינע פינגער און ליפּען נעווען צעברענט. אויסער זיין שוואכקייט צו רויכערען האָט ער געהאט, אמת, א קלענערע שוואכקייט צו ביסעל בראנפען אויף שבת. דאָס קלענסטע פלעשעלע, וואָס מען האָט נעקענט קריגען אין „מאָנאָ־פּאָלקע", האָט נעקאָסט פינף קאָפּיקעס מיט א האלב. וועז מען ברענגט צוריק דאָס לעדיגע פלעשעלע, דאַרף מען האָבען נאָר 4 קא־פּיקעס. אָבער דאָס רוב פלענט דאָס פלעשעלע פון פאָריגען מאָל פאַרלאָרען נעהן, און זעלביג פלענט מוזען האָבען טאקי די נאנצע סומע — פינף מיט א האלב קאָפּיקעס. צווינג האָט ער שוין ניט אלע וואָך נעקענט באווייזען. דערצו האָט חיה, דאָס ווייב, נע־שטערט. חיה, פון דער נאטור ניט קיין שלעכטע, האָט זיך אָבער אויף די ביסעל בראנפען שטארק נעבייזערט:

— עס איז אן עבירה! — האָט זי נע'מוסר'ט — אָהן בראנ־פען קען מען זיך אויך באנהן.

כאָטש, אז ער פלענט שוין יא קויפען, פלענט זי אויך ליעב האָבען איינצוטונקען א שטיקעל חלה אין דעם קעלישעק און נאָכ־

דעם פלענען איהרע אויגען באקומען א גלאנץ און די דארע בלייבע באקען פלענען זיך אביסעל צערויטלען, — אבער אין גאנצען שבור איז זי ניט געווארען; ווייל, אז זעליג פלענט איהר וועלען רעמאלט א קוש געבען, אזוי אויף קאטאוועס, פלענט זי זיך טאקי ניט לאזען.

— וואס מיינסטו, איך בין שוין טאקי שבור? — פלענט זי איהם אפשטופען.

אויף אנדערע מותרות איז שוין ניט געווען. זעליג חאט, למשל, ליעב געהאט א מרחץ אלע וואך; אבער צוליעב נעלט־מאנגעל פלענט ער זיך מוזען באנוגענען מיט א מרחץ איינמאל אין צוויי וואכען און אמאל, אין ערגערע צייטען, איינמאל אין א חודש. ווייל וויי זעליג איז געווען ארים, האט ער דוקא געהאט א בריייטען כאראקטער, האט ליעב געהאט צו שטעלען זיך אין באר בריים: א שטיקעל זייף, א בעזימעל און טאקי דעם „שמיי־סער" לאזען א זעקסערעל... ארום־און־ארום טרייבט עם אריין אין א גריוניע... און די גריוניע איז אין שטוב זעלטען דא און אויב זי איז דא, רוקען זיך אונטער בילכערע זאכען; כאטש, צוריק נערעדט, איז א באר פאר זעליג'ס „נעבליטען" געווען א זעהר נויטיגע זאך.

עם זיינען געווען טעג, און אמאל וואכען, ווען אין זעליג'ס שטוב פלענט זיך ניט געפינען קיין איין מטבע. פון פאפיערען־געלד איז שוין אפנערעדט. דעמאלט האט אין שטוב געהערשט א נוואלדיגער טרויער. און זעליג פלענט אין אזוינע עננע צייטען דויכערען און רויכערען... דאס נויטיגסטע, וואס מען האט נע־מוזט האבען צום לעבען, פלענט חיה ווי עס איז קריגען נעבאראגט אין קרעמיל, וואו זי האט נעהאט קרעדיט ביז פיער גילדען. פלענען די פיער גילדען וועלען פול, פלענט זי שוין ניט וועלען נעהמען עפים נאך.

— איך קען שוין מעהר ניט...

— נעה נעהם נאך א הערינגעל! כען וועט דיר ניט אפ־זאגען.

— אז איך וועל וויסען, אז איך וועל שטאַרבען!

און מען פֿלעגט שיקען א קינד. דאָס קינד פֿלעגט דאָס הער־רינגען ברענגען, אָבער אז מען פֿלעגט דאָס קינד פֿרענגען, ווי אזוי עס איז צוגעגאַנגען, האָט עס נעענטפֿערט:

— זי האָט זיך געקרימט.

האָט שוין חיה'ן פֿארברענט: זאָל זי פֿארקרימט און פֿאר־לאָמט ווערען... „העז אביסעל"! איך וועל איהר דען אָנזעצען... יענע איז אָנגעשלאָגען מיט גאָלד... ביי איהר איז דאָך אן אמת'ער אפֿטייק. א הערינג, ווי א ברעטעל, רעכענט זי א זעקסער...

אמאָל פֿלעגט זיך חיה'ן אויסדאכטען, אז ביי איהר דארף זיך ערגעץ וואַנערען א פיערער... זי נעדענקט, אז עס איז איהר נע־בליבען א פיערער... אלע אין שטוב, פון רער דערוואקסענער מיידעל ביז דעם איינסטען לייבעל'ן, פֿלעגען זיך נעהמען צו רער ארבייט זוכען דעם אוצר — דעם פיערער... איינער האָט נע־זוכט אין נראַטקע, צווישען די נעפּעס; א צווייטער — אויפ'ן קוימען, וואו חיה פֿלעגט האָבען א נעוואוינהייט אמאָל אוועקצו־לענגן א מטבע, וואָס עס איז איהר נעבליבען, קומענדיג פון מארק. א דריטער האָט נעזוכט אונטער'ן בעט... זעלינ אליין, וואָס האָט דאָס דאָזיגע פיערערעל נעדארפט אויף עפּים זעהר נויטיגעס, האָט נענעבען א פֿלאַן, אויפצורייסען א ברעט פון רער פּאָדלאָגע, וועלכע איז פול מיט שפּאַלטען. זעלינ איז נעווען זיכער, אז וועז מען זאָל עפענען עטליכע ברעטער פון רער פּאָדלאָגע, וועט מען דאָרטען נעפּינען אן אוצר... פיערערלעך מיט זעקסערלעך מיט צעהנערלעך...

אָבער רייסען ברעטער האָט חיה ניט נעלאָזען... „משוגע, מיינע שונאים!"; און אז זי פֿלעגט זיך פֿארקנייטשען דעם אזוי אויך פֿארקנייטשטען שטעֶרען, פֿלעגט זי זיך דאָס רוב דערמאָנען, אז זי האָט פיערער נאָך נעכטען אויסגענעבען...

איז די לעצטע האָפענונג פֿארשוואונדען... און וויעדער איז די שטוב נעבליבען אָהן איין מזמנ'עם נראָשען... און זעלינ האָט

צוזאמענגעדרעהט א ריקערען פאפיראס: אויסרויכערען דעם דלות...

דערפאר האט זיך באוויזען געלד ביי זעלינ'ען אין שטוב א פאר טעג פאר פסח... און ניט נאר געלד, נאר טאקע גאלד... די עשירות האט זיך נענומען ערב־פסח דערפון, וואס זעלינ און זיין הויזגעזינד האבען פון נאך פורים אן נעארבייט אין א „פאר־ריאר" פון מצות־באקען... אויב זעלינ איז געווען ניט פון די נעהויבענע שניידער, אז אפילו גוים פלענען איהם ניט נעטרויען זייערע פעלצלעך, דערפאר איז ער אבער א „זעצער" נעווען א מושלם. די דריי שטעדטעלשע פאדריאדען האבען זיך נעשלאגען פאר איהם. ער פלעגט אבער ארבייטען דארטען, וואו דער גביר חיים־מאיר האט נעבאקט זיינע מצות... די גביר'טע, וועלכע פלענט אליין זיין אין פאדריאד ביי די מצות באקען, פלענט טאקי לאזען איהם א שהנע מטבע...

דאס ווייב וויערער, חיה, איז געווען באקאנט אלס א קנעטערין. איהרע א „מיירע" איז געווען צו שיקען אויף דער ווים־טאווקע... ניט שטייף און ניט שוואך, און עס האט זיך געווען־נערט כמעט אליין... די עלטערע טאכטער, וויעו־ער, איז געווען א באקאנטע וועלנערין... וועז זי זאל ארבייטען פון מצה, פון שטיק היימט עס, וואלט זי נענאנגען אין גאלד... צום באדויערען האט מען אין שטעדטעל ניט געווואוסט פון שטיק־ארבייט, און זי פלענט נעהמען פון טאג, אבער בעסער געזאגט — פון מעת־לעת, וויל אין יענעם פאדריאד האט מען נעארבייט כמעט פיער און צוואנציג שטונדען. און די פאר שעה, וואס מען האט נענעבען אויף שלאפען, האט זי נעווען־נערט אין חלום... אזוי ארויסגעמאן איז זי נעווען אין איהר ארבייט...

די דריי, דער פאטער, די מוטער און די טאכטער, זיינען נע־ווען די הויפט־פארדיענער. דער פאטער, אלס „זעצער", האט באקומען נאר, נאר א געהויבענעם געהאלט: צוהן גילדען א טאג, אויסער מאכען... חיה, אלס קנעטערין, האט שוין נענומען וועי־

נינער, אבער אלץ א פרייז, וואס באקלאגען זיך קען מען ניט; אויך די טאכטער, די וועלנערין, האט אויסגעמאכט ניט צו פאר־זינדיגען...

דערצו איז נאך דאס יונגע בחור'ל, זעלינ'ס יורש, געוען א פאמאטשניק־רעדלער און האט אויך נעמאכט זיינע צוויי גילדען א טאג; נאר דער קליינער איז נעווען א שיטערעל און האט באקומען, אמת, ניט קיין סך, א גריוניע א טאג; אבער נאך דעם, ווי די ארבייט האט זיך געענדיגט, האט די דאזיגע פא־מיליע נעצעהלט איהר קאפיטאל ביז...

עס איז שווער אנצורופען די נענויע סומע, וויל חיה האט אליין ניט געוואלט קיינמאל אויסזאגען; זי האט מורא נעהאט פאר אן עין־הרע... זעלינ, וויעדער, האט נעצעהלט און נעצעהלט און זיך צעטומעלט, ביז ער האט באשלאסען, אז ניט צעהלען איז מזל'דינער...

און אזוי האט יעדער מיטגליעד פון זעלינ'ס פאמיליע אויי־מאל אין יאהר פארמאגט צו גרויסע סומען געלד. ער אליין האט נעהאט אין דער הינטערשטער וועסטען־טאש איינגענעהט א גאנץ צעהן־דובעל'דינע... דאס איבריגע, קלענערע נעלדער, האט ער נעהאלטען אין די הויזען־טאשען. אבער איידער ער האט זיי אריינגעלענט אהין, האט ער די טאשען גוט ארומגעזוהן און האט זיי נוט אויספארריכט.

ביים אויסגעבען א ביסעל פון די פארדיענטע סומען, פלענט זיך יעדער זעצען וועדער צעהלען, וויפיעל עס איז נעבליבען. צעהלענדיג, פלענט זיך א מטבע ארויפקייקלען, און אלע פלענען זיך לאזען זוכען. טאמער פלענט מען א קלענערע מטבע ניט אזוי שנעל נעפינען, פלעגט זעלינ א זאג טאן:

— נעגוג צו זוכען... מען וועט עס נעפינען נאך יום־טוב...

און ער פלענט זיך נעהמען צעהלען די פאר פאפיערען — אסיגנאציעס; און אויב איינע איז נעווען א נייענקע, פלענט ער צורופען חיה'ן און זיך ריהמען:

— זעהסט, חיה, א נייער סאָרט רובעל... מיר דאכט, אז מאקי האי־יאָהר נעמאכט...

— איז וואָס איז דער חילוק? — ווייל חיה ניט נתפעל וועלן...

— עס איז שוין א חילוק — דינגט זיך ועליג — א נייע איז זיכער ניט קיין פאלשע; צווישען די עלטערע זיינען דאָ א סך נאכגעמאכטע... מען דארף זיין א מבין אויף פאפיער־נעלד...

— און מיר — קלאָנט זיך חיה מיט אגעוויסען שטאלץ — האָט מען, דאכט זיך, ארויסגערוקט א פאלשען גילדען... זעת, ניב א קוק... ער טויג?...

וועדט זעליג ניינעריג און נעהמט די זילבערנע מטבע, בייסט זי פריהער מיט די צייהן, נאכדעם וואַרפט ער זי אויף דר'ערד, בויגט זיך צו און הערט זיך צו צו איהר קלונג, און ענדליך זאָגט ער ארוים, ווי אן עקספערט:

— א גוטער גילדען... הלואי האָב איך טויזענד אזעלכע... באלד אָבער כאפט ער זיך, אז וועדליג זיין ערב־פסח'דינגן מעמד, איז טויזענד גילדען ניט קיין סך, און ער פארריכט זיך...

— וואָס איז טויזענד גילדען?... אין גאנצען ק"ן רובעל... אויך מיר געלד!...

און אז חיה טראָגט איהם צו נאָך א מטבע, א גריווניע, פרענגען, צי עס איז א גוטע, מאכט ער וויעדער כשר און ער ווינשט זיך שוין ברייטער:

— הלואי פארמעג איז אזעלכע צעהן זעק!

נאָך פסח, בלייבען נאָך עטליכע קיילעכדינגע מטבעות, ער־פערנע און א צווייי זילבערנע... צעהלען זיי איז פארשפאָרט, מען וויים ריכטיג: ארום־און־ארום איז דאָס א זיבעציג קאָפיקעם. זעליג רעכענט שוין צו פארקוועטשען א גריווניע אויף מאבאָס, און חיה השבונ'ט זיך, צי וועט זי האָבען נענוג אויף שבת, זי זאָל ניט דארפען נעהן אין קרעמעל נעהמען אויף באָרג...

אין א וואך שפעטער איז שוין אין שטוב וויעדער נימא סיין נרָאשען מזומן, אבער מען נערענקט, אז ערב־פסח, ווען דאָס נעלד האָט זיך נעשאָטען, איז איין מטבע אראָפגעפאלען און מען האָט זי ניט אויפגעהויבען... די דאָזיגע מטבע איז דער באהאלטענער אוצר פון שטוב... עטליכע טעג נאכאנאנד זוכט מען זי און מען נלויבט נאָך אין איהר עקזעסטענץ, ביז וואנען די האָפנונג צו נעפינען זי ווערט קלענער, קלענער, ברענט אוים ווי א ליכטל און פארלעשט זיך.

דעמאָלט נעהמט זיך זעליג וויעדער צו זיין אלטען פלאן: אויפרייסען א ברעט פון דער פארלאָנע...

אבער דאָס טוט ער קיינמאָל ניט... דערצו פעהלט איהם שוין די נויטיגע ענערגיע און דער שטארקער גלויבען...

אבער ער נלויבט, אז אונטער דער פארלאָנע ליגט אן אוצר...

דער שלאָפראָק

עס איז נעוועז אַן אמת'ער נביר'שער שלאָפראָק. נעקויפט האָט אים אהרן־לייזער וועז ער איז נאָר וואָס אַראָפ פון קעסט און האָט נעהאָט דעם גרויסען נדן נאָך אין נאנצען. דער שלאָפ־ראָק האָט אים זעהר נעפאַסט. אין שלאָפראָק האָט ער אויסנע־זעהן פאַרנעהמער און רייכער... אין יענער ציים האָט ער פאר־מענט צוויישען זיינע מלבושים א שוואַרצען ראָק, א גוטען פו־טער אויף וויינטער, אָבער קיין בגד האָט אהרן־לייזער'ן אזוי ניט נעפאַסט צום פנים און צו דער פיגור, ווי דער שלאָפראָק.

טראָגען פלענט ער איהם אין שטוב אלע אין דער פריה א שעה פאר'ן דאוונען. אמאל פארנארטעלט און אמאל אפנענאר־טעלט. עס האָט זיך נעוועגדט אַן דער שטימונג. זיינען די נע־שפטען גוט נענאנגען, פלענט ער ליעב האָבען צו טראָגען איהם אפנענארטעלט און האלטענדיג די הענד אין טאשען פלענט ער אומנעהן איבער'ן שטוב און פאכען מיט די צוויי פאלעס און אנמאכען א ווינד. אויב דאָס נעשעפט איז ניט אזוי גוט נע־נאנגען, פלענט ער איהם פארנארטלען און די הענד באהאלטען אין די ארבעל, ווי ער וואלט זיך נעשיצט פון קעלט...

עס זיינען צעהנדליגע יאָהרען אַוועק. אהרן־לייזער האָט שוין פארנעסען, אז ער האָט אמאל נדן נעהאט... ער האָט זיך שוין לאנג נערעבענט צוויישען די נעפאלענע בעלי־בתים פון נאס.

די אלע איבערבליבענען פון די בעסערע יאהרען זיינען בים־לעבוויין פארשוואונדען נעוואָרען. דער זיל־בערנער קידוש־בעכער איז פארזעצט געוואָרען און דער קוויטל איז פארלאָרען גע־נאנגען... דער שוואַרצער רעק איז אזוי אויסגעריבען און ער־מערווייז צעהאקט נעוואָרען, אז אָנטאָן איהם האָט ער ניט גע־קענט אפילו אין מיטען וואָך, און טען האָט פון דעם רָאזיגען רעק איבערגענעהט האלבע מייטקעלעך פאר'ן אינגסטען אינגעל... דאָס פוטערל האָט זיך קיינמאל ניט צעריסען, עס איז פשוט צענאַנגען און מען האָט פון איהם קיין שום תכלית ניט געקענט מאכען, ניט קוקענדיג וואָס זעלדע, אהרן־לייזער'ס ווייב האָט נעהאט א נאונ'ישען קאָפ אין הלכות איבערנעהען און איבערניצעוועו אלטע קליידער...

דער איינציגער בנד, וואָס האָט זיך נעהאלטען פעסט און האָט זיך אפילו ניט אויסגעריבען אין די ארבעל, איז נעווען דער שלאָפראָק...

אהרן־לייזער האָט זיך פון אויפקומען, רייך ווערען, לאַנג מיאש נעווען... ער האָט שוין לאַנג פארלאָרען די אמונה אין גליקען... אבער וועו ער האָט אָננעטאָן דעם שלאָפראָק, האָט אָננעהויבען קלאפען אן אדער פון האפנונג.

דער שלאָפראָק איז נעווען לאַנג און בריים, בריייטער ווי נעווען, ווייל אהרן־לייזער איז פאר די לעצטע יאהרען פון אריים־קיים שטארק איינגעדארט נעוואָרען. דער שלאָפראָק האָט איהם ארומנעוויקעלט דריי מאל... און א דאנק די לענג האָט איהם דער שלאָפראָק פארדעקט פון קאָפ ביז די פיאטעם... אזוי, אז טראָגענדיג דעם שלאָפראָק פלעגט אהרן־לייזער אויסזעהן ווי א רייך־נעקליידעטער מענש. צום גליק האָט זיך די סאמעטענע יארמולקע אויך נעהאלטען לייטיש און איז ניט אָפגעריבען גע־וואָרען, און טראָגענדיג דעם שלאָפראָק פלעגט שוין אהרן־לייזער אויך אָנטאָן, ניט די אלטע היטעל, נאָר טאקי די סאמעטענע יארמולקע...

אנשטאט דער אמאָלינער שעה אין דער פריה האָט ער אָנ־

נעהויבען צו טראַנען דעם שלאָפראָק א פּאָר שעה לענגער, ביז א זייגער צוועלף. און אזוי ווי דער זייגער אין הויז איז שוין אויך געשטאַנען יאָהרען און קיין זוניגע טעג זיינען אמאל ניט נעווען און אהרן־לייזער האָט די ציים ריכטיג ניט געוואוסט, פלעגט פּאַטירען, אז ער פלעגט אָפּטראַגען דעם שלאָפראָק ביז א זייגער איינס מיטאָג...

אמאל פלעגט ער זיך מתיר מאכען און ארויסגעהן אין שלאָפּראָק אויך אויפ'ן הויף... ער האָט זיך נעוואלט וויזען פּאַר דער וועלט אין זיין אמאליגען גלאנץ... זאל די וועלט זהן און דערמאנען זיך, אז עס זיינען אמאל נעווען גוטע צייטען. א שכן פלעגט צוגהן און זאגען א בריטען גוט־מאָרגען. א צווייטער פלעגט א טאַפּ טאָן די סחורה, און א דריטער האָט איהם נעשאצט אין א גרויסער סומע...

און אהרן־לייזער האָט נעזהן באשיינפערליך, אז דער שלאָפּראָק האלט איהם אויף, שטעלט איהם אויף די פים. אין שלאָפּראָק, שטעהענדיג אויפ'ן הויף, האָט ער אמאל שוין געכאפט ביי א שכן א נמילת חסד... דער שכן האָט ניט נעהאט קיין מוט איהם אָפּצוזאָגען... אהרן־לייזער האָט עס נעזהן באשיינפער־ליך... ער איז זיכער, אז ווען ער קען נעהן אין נאס אין שלאָפּ־ראָק און לאוט זיך אזוי אוועק צום נביר, וואלט איהם יענער נאָר אנדערש אויפגענומען, נאָר אנדערש נערעדט מיט איהם. א שאד, א גרויסע שאד, וואס אין א שלאָפראָק קען מען בלויז ארומשפּא־צירען אין שטוב און העכסטענס אוועקשטעלען זיך אויפ'ן הויף... וועו אין שלאָפראָק וואלט מען נעקענט ארומשפאצירען אין נאס וואלט ער אויפגעטאָן גרויסע זאכען...

און וואס טיעפער אהרן־לייזער האָט זיך ארייננעטראכט אין דעם דאזיגען ענין, האָט ער אלץ מעהר באנריפען, ווי וויים דער שלאָפראָק קען איהם ראטעוועו. ביז וואנען ער איז נעקומען צו דער אידעע, אז די וועלט איז בכלל אומגערעכט צו א שלאָפראָק, מען באהאנדעלט איהם ניט נאָך זיין גרויסען וועדטה...

— א שלאָפראָק איז פונקט אזא ביר ווי א פוטער, ווי א

מאנטעל, און פארוואס זאל מען אין א שלאפראק ניט טארען נעהן אין שוהל דאוונען און טאקי צום נביר מיט א ווייט? ...

שפעטער האט ער די דאזיגע אידעע אנטוויקעלט פאר'ן ווייב, אביסעל פארזיכטיג, אבער גענוג דרייסט...

— פארשטעהסט... זעלדע... פארשטעהסט... איך האב שוין גאר ניט וואס אנצוטאן...

— טאקי שלעכט... — האט זעלדע געבראכען די הענד.

— נו... נו... וואס־זשע ברעכסטו די הענד... אט דער שלאפראק איז נאך גאנץ ניי, גאנץ שעהן און ער פאסט טיר...

— יא... פאר'ן שטוב איז ער טאקי גוט...

— און פארוואס ניט אמאל אין נאס?...

זעלדע האט זיך דערשראקען:

— אהרן־לייזער?... וואס מאכסטו שפאס...

— שפאס! — האט אהרן־לייזער מארנע נעשמייכעלט...— וואס איז דא פאר א שפאס... אז מען וויל איז א שלאפראק אזא בנד, ווי א פעלץ, ווי א מאנטעל...

זיים דעמאלט האט איהם זעלדע נענומען נאכקוקען. אבער זי האט נארנישט באמערקט... ניין, איהר האט זיך נעדאכט...

אבער איינמאל, ווען זי איז ארויס פון שטוב און איז אין א וויילע צוריק נעקומען, האט זי אהרן־לייזער'ן ניט געטראפען. איהר הארץ האט איהר עפים פארגעזאגט ניט קיין גוטעס...

זי איז מיט א קלאפענדיגען הארצען ארויסגעלאפען איהם זוכען.

נעפונען האט זי איהם אויפ'ן מארק נעבען גביר'ס הויז. ער איז נעשטאנען אין פארגאלטעלטען שלאפראק מיט דער יארמולקע אויפ'ן קאפ, אויסגעצוינגען ווי א סטרונע, און ארום איהם א מחנה פון מאנסביל, ווייבער און קינדער...

משונע נעווארען!...

דער בריעה-זאמלער

(דערצעהלט פון א שריפטשטעלער)

פאסירט האט מיר די דאזיגע מעשה אין א שטאדט אין גאליציען.

דאס איז נעווען אויף מארגען נאכ'ן „אוועגד" אין דעם גרעסטען זאל, וואס די שטאדט האט פארמאגט.

עס זיינען אין איהם אריין ביז צוויי הונדערט מענשען, אויסער די קרעפטע וואס האבען מיר ארויסגעהאלפען.

איך האב פארגעלעזען בילדער פון דער ארימקייט אין ליטא און דאס פובליקום האט געפאטשט בראווא. ס'האט ביי זיי נעהיסען: פונקט ווי ביי אונז!

איך בין נעווען אויפ'ן זיבעטען הימעל. איך האב דערפון געדרוננגען, אז אידען זיינען א י י ן נאציאן און פארשטעהען זיך זעהר גוט, וועז מען דערצעהלט זיי פון ארימקייט!

נאכדעם איז געגעבען געווארען א באנקעט לכבוד מיר. קיין שטארקע געטראנקען זיינען ניט געווען.

מיר האט מען מכבד נעווען מיט א גלאז מאלץ-ביער.

אבער די רעדעם זיינען געווען נעמנג שטארק! נאכ'ן באנקעט בין איך נעגאנגען צו מיין „האטעל" און זיך נעוואקעלט אויף די פים! די רעדעם האבען מיך ווי פאר'שכור'ט... די רעדעם זיינען נעווען עכטע אלקאהאל!...

גלויקליך מיט מיין גרויסען ערפֿאָלג, האָב איך ניט נעקענט איינשלאָפֿען. איך האָב מיך נעווארפֿען פון איין זייט אויפֿ'ן צווייטען און פֿאר די אויגען האָט מיר נעשוועבט דאָס קלוגע נעזיכט פון פֿאַרזיצענדען. אין די אויערען האָבען נעקלונגען די שבחים פון די טאָפּ־האלטער און אין מויל האָב איך נאָך אלץ נעפֿיהלט דעם טעם פון די מאלץ־ביער!

עס איז דאָך גוט צו זיין א שרייבער. ענדליך וועלט מען דאָך באלוינט.

און ענדליך בין איך אויך איינגעשלאָפֿען און נעזעהן הערליכע חלומות...

אָבער אין רעכטען מיטען פון א חלום האָט מיך א קלאפֿען אין טיר אויפֿגעוועקט.

עס איז שוין טאקי נעווען שפעט. און איך האָב מיך פֿאר מיין באזוכער ענטשולדיגט, וואָס איך ערלויב מיר אזוי שפעט צו שלאָפֿען. איך האָב איהם פֿארזיכערט, אז אין דער היים ביי מיר שטעה איך אויף א סך פריהער און זעץ מיך גלייך פֿאר מיין ארבייטס־טיש...

דער באזוכער האָט מיר ענטשולדיגט און האָט בלויז באמערקט, אז א אידישער שרייבער דארף ארבייטען מעהר ווי א טיר־אישער, וויל דאָס אידישע פּאָלק...

אָבער וואָס ער האָט אויסגעדרונגען וויייטער האָב איך שוין ניט נעהערט, וויל אָנגעקומענדיג דעם באזוכער'ס נעזיכט האָט ער מיך איבערראשט.

ער האָט אויסגעזעהן ווי א קברות־מאן אין די רייכערע אירישע קהלות... זיינע אויגען האָבען נעגלאנצט מיט א טויטען גלאנץ און זיין פּנים האָט געהאט אן ערד־קאָליר.

— מיט וועמען האָב איך די עהרע צו שפּרעכען? — האָב איך מיך אין מיטען דערמאָנט איהם צו פֿרעגען און האָב אויף איהם נעקוקט ניט אָהן שרעק.

— איך וועל אייך שוין דערצעהלען! — האָט ער מיט א

רוהיגקייט, וואָס האָט מיך נעשרעקען, ארויסגעזויגט פון זיינע צוויי נאָענט לייפּען.

— אפשר א שרייבער? — האָב איך נעפּרואווט ערשטענס טרעפּען און צווייטענס האָט מיר זיין מלאך־המות'דיגע נעזיכט דערמאָנט אָן א נעווייסען אידישען הומאָריסט...

— כמעט! — האָט ער נעענטפערט מיט א שמייכעלע, וואָס האָט מיר נעשטאָכען אין דער זיבעטער ריפּ.

— וואָס הייסט עס כמעט?...

— עס הייסט, — איז זיין שמייכעל נאָך פאַרדעכטיגער נעוואָרען — איך אליין ניב זיך ניט אפּ מיט שרייבען; דאָס איז ניט מיין פאַך...

— זיינט איהר אפשר אן ארויסגעבער? — פּרואווז איך טרעפּען, ווייל זיין שרעקליך פּנים האָט אויך מיך דערמאָנט אָן א אידישען פּאַרלעגער...

— דאָס אודאי ניט... — שמייכעלט ער נאָך שפּיציגער.— אָבער איך האָב צו טאָן מיט שרייבער... ס'הייסט, איך באַקום פון זיי בריעף...

— אזוי... — בארוהיג איך מיך שוין — ס'הייסט איהר שרייבט זיך דורך מיט שרייבער... און פון וואַנען לעבט איהר?...

— פּרעג איך וויעדער ניט אָהן שרעק...

— טאַקי דערפון גופא... פון די בריעף...

איך קוק איהם אָן ערשטווינט:

— וואָס האָט איהר דערפון?

— קיין סך ניט — ענטפערט ער און קוקט מיך אָן מיט פּאַרשענדע בליקען און באדויערט ערנסט:

— איהר האָט שוין גראָהע האָר...

— יא, מען ווערט אלט... — ווער איך טרויעריג...

— ווי אלט זיינט איהר דען?

איך זאָג איהם מיינע יאָהרען.

ביבליאטעק און לעזע צימער פון אידיש
נאציאנאלע ארבייטער פארבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

איך זעה, אז ער בלייבט ניט צופריערען און ענדליך מוז מעלט ער ווי מיט א זיפץ:

— נאָך נאָר א יונגער מאן!

—אבער אייערס א בריוועלע צו מיר, — בעט ער זיך, — וואלט איך געוואלט האבען...

איך קוק איהם אן פאר'חרוש'ט, און ער רעדט ווייטער:

— איך האָב אייך שוין לאנג געוואלט שרייבען, נאָר איך האָב ניט געוואוסט אייער אדרעס... איהר דארפט וויסען, אז איך האָב בריעף פון כמה אידישע שרייבער. איך האָב שוין פון עטליכע בריעף פיין געלד פארדיענט... פאר א בריעף פון יהודא ליב נאָרדאָן האָב איך באקומען פון די ארויסגעבער 20 קרוין...

— יהודא ליב נאָרדאָן איז דאָך שוין נעשטאָרבען! — רופ איך מיך אָפּ דערשראָקען...

— אָט דאָס איז דאָך טאקי... — קוועלט אָן מיין באזר כער — נאכ'ן טויט זאמעלט מען די בריעף. דעמאָלט שיק איך עס צו און בעט דערפאר נעלד...

איך האָב א שוידער געטאָן, אבער דער באזוכער מיינער האָט ווייטער רוהיג נערעדט:

— מיט נאָלדפאדענ'ען האָב איך זיך אויך דורכגעשריבען. פאר זיינעם א בריעף האָב איך באקומען בלויז צהן קרוין... דער־פאר האָב איך באקומען פאר א בריעף פון דר. הערצל נאנצע פערציג קרוין, און איך האָב איהם פארנארט! — וועדמה נעווען א הונדערט קרוין! איך האָב איהם געפרענט וועגען א וויכ־טיגען ענין... דער בריעף האָט געהאט שטארקע דרייסיג שורות... איצט האָב איך בריעף פון מאקס נאָרדוי, פון שלום־עליכם, פון פרץ'ען און פון נאָך און נאָך... יא, מחשבות'ן, איך בעט אייך ווי אלט איז — ? (ער האָט אנגערופען א נאמען —)... אין איין ענציקלאָפּעדיע שטעהט ער געבוירען אין דעם און דעם יאָהר און אין א צווייטער — אין אן אנדער יאָהר, איך קען ניט דער־געהן קיין טאָלק... מילא בכן, זייט אזוי גוט און גיט מיר אייער

אדרעס... איך וועל אייך עפּעס דורך א בריף אָנפּרענגען, איך וועל שוין נעפּינען אַן ענין... איהר זאָלט מיר אָבער ענטפֿערען באריכות... אייך קאָסט דאָך דאָס קיין נעלד ניט...

— איך בין דאָך אָבער צוויי מאָל אינגער פֿאר אייך — לאָך איך אוֹן די האָר שטעלען זיך מיר קאָפּויר: מיר דאכט, אז רער איד וואָרט שוין אויף מיין טויט...

— אינגער, עלטער, — ענטפֿערט מיין באזוכער רוהיג...— וואָס מיינט איהר, איך בין טאקי אויסען חלילה איהר זאָלט שוין שטאַרבען... איך האָב דוקא אידישע שרייבער ליעב. ניט מעהר ס'איז נוט צו האָבען עפּעס לזכרון... ניט מיר אייער אדרעס... איך וויל זיך מיט אייך דורכשרייבען...

— מיין בריף וועט ביי אייך קיינער נישט קויפען...— פֿרוואו איך זיך וויצלען.

— כי־כי־כי! — האָט זיך צעלאכט מיין באזוכער אוֹן אין די אויגען האָט זיך אָנגעצונדען א פייערל — הלואי פּארמעג איך דאָס איצט, וואָס אייערער א בריף וועט אם ירצה השם וועהרטה זיין... גיט מיר אייער אדרעס... אָט האָט איהר מיין ביכעלע. אָט דא זיין מוחל שרייבט אריין... ביי מיר נעהען זיי אלע נאָכ'ן אלף־בית... אָט דא זייט מוחל...

א ברירה האָב איך געהאט! איך האָב מיט א פּארקלעמט האַרץ נענומען די פּערער אין האַנד אוֹן אריינגעשריבען מיין אדרעס אין זיין ביכעלע...

איך האָב אויפּגעהויבען די אויגען אוֹן אָנגעקוקט מיין באזוכער. זיין פּנים האָט געשטראהלט פּאר גליק, נאָר אין די אויגען האָט נעבליצט א מאַרנער פייערל...

ער האָט בנעימות געבלאָזען אויף דאָס נעשריבענע, עס זאָל זיך ניכער אָפּטריקענען, האָט דאָס ביכעלע אריינגעלענט אין טאש אריין אוֹן האָט מיט זיכערהייט גערעדט:

— איך האָף, אז איהר וועט מיר זיכער ענטפֿערען, זיי ענדפּערען מיר אלע...

און אפזענענדיג זיך פרייגדליך מיט מיר האָט ער זיך געלאָזט
צו רעד מיר מיט לאַנגואמע אָבער זיכערע טריט...

שטעהענדיג שוין אויף יענער זייט מיר האָט ער זיך צו
מיר אומגעקעהרט מיט'ן פנים און האָט מאַדנע נעשמייכעלט...

דאָס איז נעווען א שמייכעל, פון וועלכען עס איז מיר נע־
ווארען קאַלט אין אַלע גליעדער. א שמייכעל, וועלכעס האָט מיר
:עברעכט א גרוס פון יענער וועלט...

דער נוי מיט דער ביקס

נאכדעם ווי יעקב איז ארֿאָפּ פון קעסט, וואָס ער האָט געגעסען צוויי יאָהר ביי זיין פרוי׳ס עלטערן, האָט ער אָנגעהויבען זוכען נעשעפט. אין שטעדטל נופּא איז נעווען „טויט". דערצו, אליין נעבוירען אין א דאָרף, האָט איהם געצויגען צום דאָרף. דערפאר האָט ער געזוכט עפּיס א מיהל, א פּאָסט, א קרעטשמע און דאָסגלייכען דאָרפיגע באשעפטיגונגען.

צום גליק האָט זיך נעמאכט א מיהל. די מיהל האָט זיך נעפונען אין נאָנצען א פּיער־פּינף וויאָרסט פון שטעדטל. די ארענדא, וואָס מען האָט געדאָרפט צאָהלען פּאָר איהר, איז געווען רוקא נים טייער. ארום און ארום זיינען געווען צעשפּרייט פּיעל דערפער אין נאָהענעם שכנות. די גוים פון די דאָויגע דערפער האָבען זאָפילו נע׳שמ׳ט פּאָר אָרימע, אָבער דאָס איז רוקא געווען די מעלה. וואָס דען? א רייכער פּויער וועט ברענגען אָביסעלע קאָרן צעמאָלען? זיי פּארקויפען עס די תבואה־הענדלער. בלויז די אָרימע ברענגען אליין דאָס ביסעלע קאָרן אָפּצומאָלען.

און יעקב האָט זיך גלייך אריבערגעצויגען אין דאָרף אריין מיט זיין ווייב, מלכה, מיט זיין אין־יעהרינע קינד — א אינגעלע.

דאָס הויז, וואו ער האָט געהאָט די דירה, איז באשטאָנען פון צוויי טיילען: פון פּאָרענט האָט נעוואוינט דער בעל־הגוף

אליין, אנדערע, וואס האט פארמאגט, אויסער דער מיהל, אויך פיעל פעלדער און א שטיק וואלד. אפגעטיילט האט יעקב'ן פון זיין גוי בלויז א קאלטע פיר־הויז, וואו עס איז נעשטאנען פאר־שיעדענע בעל־הביתישקייטען פון ביידע צדדים.

נאטירליך, דאס וואסער און אנדערע כלים, וואס מען נוצט צום עסען און צום טרינקען, האט יעקב געהאלטען אין שטוב ביי זיך. אין דער שותפות'ער פירהויז איז נאר געלעגען זיין האלץ און אנדערע בעל־הבית'ישקייטען, וואס קענען ניט טריף ווערען...

אנדרעי אליין איז געווען, פון אויבען־אויף, ניט קיין שלעכ־טער. רעדען האט ער נערעדט זעהר פריינדליך, אביסעלע שוין צו פריינדליך. שטענדיג צוגעשמייכעלט... „טאק, טאק, גאס־פאדין יאקאב...", „טאק, טאק, מילאיא מאלקא..." דערצו איז ער נעווען אביסעל נעלערענט, האט אליין געהערט צו דער קאסטע פון דוואריאנעס. אין זיין הויז האט זיך נעפונען א שטיקעל ביב־ליאטעק און דער יעוואנגעליום אין ציוויערליי פארמאטען: א קלייניער און א גרויסער. יעקב האט זיך משער נעווען, אז מיט אזא גוי איז ניטא קיין סכנה צו וואוינען צוזאמען.

נאר וואס דען?

הינטער'ן ביכער־שראנק, אויף דער וואנט, איז געהאנגען עפים א לאנגע זאך. איין זייט — דאס הענטעל פון ברוינעם האלץ, די צווייטע זייט, אין דער הויך — פון שטאל. און נעהאט האט עס אזא רונדע פינסטערע עפענונג. לויט אלע סימנים — א ביקס. נעהאנגען איז די דאזיגע שוידערליכע זאך אויף א דונקעלען דיקען משוואק און האט נעקוקט אויף יעקב'ן מיט איהר אייגציגען שוואר־צען אויג, ווי ווארנענדיג און דראהענדיג.

אנדרעי האט באמערקט ווי יעקב קוקט אויף דעם מיט שרעק. ער האט נעפיהלט פאר זיין פליכט איהם צו פארשטעלען:

— דו קוקסט אויף דעם... דאס איז א ביקס... שטענדיג אנגעלאדען...

ער האט זי פארזיכטיג ארויפגענומען, און האלטענדיג זי אין דער האנד, האט ער בארוהיגט:

— איך נוץ זי ועלטען... קיין ננבים זיינען דאָ ניטאָ... מיט די שכנים לעב איך נוט...

— הענג אויף! — האָט זיך יעקב ווי נעבעטען.

— אָ, דאַרפסט קיין מורא ניט האָבען! דו זיי נאָר אַן עתרליכער מענש, צאָהל ריכטיג די ראָטע אוֹן... חי־חי־חי... איך ווּעל דיך ניט שיסען.

ער האָט נוטמוטיג נעלאָכט און אויפנעהאָנגען צוריק די ביקס אויף דער וואַנט.

ווער ערעט מלכה אליין, האָט פאר דער ביקס געציטערט ווי פאַר'ן טויט. און צו וואָס דאַרף זי נאָר וואוינען מיט אַ נוי בשכנות... וועניג פרנסות איז דאָ אויף דער וועלט?... אָבער יעקב האָט איהר ערקלערט, אז עס איז טאקי דאָ וועניג, און די מיהל נעהט זעהר גוט און מיט דער צייט, נלויבט ער, אז ער וועט מאַכען נאָר נוטע נעשעפטען. אי, די ביקס? — איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען... אליין שיסט עס ניט און אנדערע איז ניט אבי־וועד אַ נוי... אַ נעלערענטער, און אַ יעוואנגעליום ליגט ביי איהם שטענדיג אויפ'ן טיש, און די קינדער זיינע נעהען אין שקאָלע אוֹן פיהרען זיך אויף נאָר פיין...

צייטענווייז אָבער פלענט אנדערע זיך אָנ'שכור'ן. דעמאָלט איז מאקי נעווען שלעכט. ער אליין איז ניט אזוי נעפעהרליך, אָבער זיין ביקס... און נראָד דעמאָלט לאָדט ער איין יעקב'ן מיט מלכה'ן צו זיך אין הויז, און אויב זיי לאָזען זיך בעטען, קומט ער אליין ארויס מיט דער ביקס אויף דער פלייצע...

יעקב און איבערהויפט מלכה שמייכלען צו איהם מיט אלערליי לייטזעלינקייטען. און כאָטש טרינקען איז פאר איהם שוין נעפעהרליך, אָבער דאָך שטעלען זיי אוועק די פלאַש בראַנפען, וואָס ביי זיי נעפינט זיך שטענדיג צוליעב פרנסה, און מען איז איהם מכבד...

אנדרעי'ס אויגען ברענען דעמאָלט ווי ביי אַ חיה... די פינגער ציטערען אין קאָנוואולסיע... מען זעהט באשיינפערליך, אז

ער וואלט זיך מחיה נעווען וועו ער שיסט אויס... אבער מלכה ווייסט שוין, אז מיט נוטע ווערטער קען מען איהם אפקיהלען. זי שמייכעלט פרייגדליך און דערמאנט איהם, אז זיין גרישקא איז נאר א וואויליער כלאפעץ, און די פאנענקא איז נאר־נאר א קראסאוויצע און אזא'ן איידעלע, אז עס איז א פארגענוגען. זי האט זיי נעזעהן היינט פריהמארגען קומענדיג פון קלויסטער...

דעמאלט בארוהיגט זיך אביסעל אנדרעי. ער וויל שוין ניט שיסען... נאר אזוי זיך, חוזק מאכען...

— אז איך וויל, מלכה־טויב, שיס איך דיך!

מלכה'ן פאלט איין דאס בלוט. אויסערליך אבער בלייבט זי רוהיג און לאכט:

— שיסען? אלמאי וועסטו דאס טאן? א מענש א נעלע־רענטער... אן ערעלמאן...

— יא, דאס איז אמת... — איז זיך מודה אנדרעי — א נעלערענטער בין איך און שטאם פון די שעהנסטע ערעלייט... אבער, צו אל־די טייוועל, עס ציהט צו שיסען... איך וועל מאר־גען נעהן אין וואלד, אפשר וועל איך א קוראפאטקע טרעפען...

אזוי זיינען נענאנגען יאהרען. יעקב האט שוין נעצעהלט זיין פארמענען פיער קינדער, אין הויז איז שוין נעווען א מלמד פאר זיי, וועלכער האט מיט זיי נעלערענט תורה און אביסעלע וועלט־זאכען. דער מלמד אליין איז נעווען אן עלטערער איד, וואס האט נעהאט עפים צרות פון א ווייב, און דערפאר איז ער נעווען נוטה צו חקירה. יעקב האט ליעב נעהאט אמאל, אין די לאנגע ווינטער־אוועגדען, צו שמועסען מיט איהם.

— איז, הייסט עס, וואוינט איהר שוין דא יאהרען, ר' יעקב, און נאר נישט...

— נאר נישט קען מען ניט זאגען... בשבנות מיט א גוי... און דער גוי האט א ביקס... ער האט שוין וויפיעל מאל נעווואלט שיסען... נאר א דאנק מיין קענען זיך אומנעהן מיט איהם רא־

מעוועט: א גוט ווארט... א מתנה... ער איז אפילו רייכער פאר מיר, אבער עשו האט אלע מאל ליעב א כתנה...

— יא, יא, ר' יעקב... — האט דער מלמד נעשאקעלט מיט'ן קאפ — אט דאס איז עס דאך, שטענדיג אזוי... אבער נאט העלפט... מען איז טאקי אין סכנה... א גוי מיט א ביקס... אבער ווי זאגט מען: פרנסה איז דא, די מיהל נעהט גוט...

— די מיהל, נאט צו דאנקען, געהט נאר גוט. זי ארבייט שוין ביי מיר אויף פיער שטייגער... איך קען מיך ניט באקלאגען...

— וואס רעדן! — האט צוגעשטימט דער מלמד — אי, וואס? דער נוי מיט'ן ביקס? טא לאכט זיך אויס... איהר וועט זעהן, אז אייער עלטערער בחור'ל ווען נאך זיין א מאל א רב.

— חלואי! — האט מלכה פון איהר זייט צוגעוואונשען — אט קאסט נענוג בלוט און שרעק... א קליינינקייט, אונטער איין דאך מיט א נוי, מיט א ביקס... דאס לעבען איז אמאל ניט ניחא...

— עט... — האט יעקב געוואלט עפעס זאגען, נאר באלד האט זיך דערהערט א קנאל.

— וואס איז דאס? וועה איז מיר...

— דאכט זיך אויסגעשאסען... — האט דער מלמד זיך משער נעווען.

זיי זיינען אלע אריינגעלאפען אין צווייטען הויז.

אנדרעי איז געוועסען דעם קאפ פארווארפען און געקרעכצט פאר יסורים. פון דער רעכטער האנט, ביים ארעם, האט גערונען בלוט.

— זיך געשפיעלט מיט דער ביקס... — האט ער ערקלערט מיט א ציטערדינער שטים.

— נאר פארוואונדעט די האנד — האט אנדרעי'ס איכע געפיזמט.

— דאנקען נאט — האט מלכה פרום נעגלאצט די אויגען.

אויף מאָרגען, וועָן אַנדרעי האָט זיך נעפיהלט בעסער, האָט יעקב איהם באזוכט:

— נו, זעהסטו... צו וואָס איז די ביקס?... קיין נוטס סומט ניט ארויס...

אַנדרעי איז אַבער נעווען בייז און ווימענד. ער האָט זיך קוים איינגעהאלטען זיך צו באהערשען. ענדליך האָט ער מאַכי ניט אויסגעהאלטען און זיך צעשריען:

— נעה ארויס, ווארים איך שים!

דעמאָלט האָט יעקב שוין טאקי אויף אן אמת באשלאָסען זיך ארויסצוציהען: נעגוג אייגצושטעלען זיך דאָס לעבען צו־ליעב פרנסה. אַבער דער מלמד האָט איהם אָפגעהאלטען:

— ר' יעקב, האָט נישט קיין מורא... איהר זעהט דאָך וואָס דער סוף איז: האָט ער זיך אַליין פארוואונדערט. איהר וועט זיך עלטערען אין עושר און כבוד... איהר וועט זעהן... און אזוי איז נעווען.

דער פאַרפלאָנטערטער אַדרעס

פּאַסירט האָט עס מיט הערמאַנ'ען אין א גרויסער שטאָדט אין וועסט אייראָפּא.

ער איז דעמאָלט געווען יונג, פּאר דרייסיג. עס האָט איהם נאָכגענען צו לעבען און צו לייעבע, צו פאַרגעניגען און גענוס.

און דאָס אַלץ האָט זיך נעדרעהט אַרום דער פרוי.

און וואָס ער האָט געטאָן איז דאָס נעווען פון איהרעט וועגען.

איז ער נעווען אין אַרבייטס־פּעהינען צושטאַנד, איז עס צו־ליעב איהר נעווען. האָט ער זיינע אַרבייטער פאַרנאַכלעסיגט, איז עס וויעדער צוליעב איהר נעווען.

איז ער נעזעסען לאַנג אין איין שטאָדט, און האָט זיך ניט נעקענט שיידען מיט איהרע נאַסען און פּלעצער, איז די אורזאַך נעווען א פרוי; האָט ער די שטאָדט פאַרלאָזט און זיך נעלאָזט וואַנדערען, וואַנדערען און פאַרגעסען זיך, איז עס אויך צוליעב א פרוי נעווען.

פריינד האָבען איהם נעהאַלטען פאר א לייכטזיניגען. פון אויבען־אויף איז ער ווירקליך לייכטזיניג נעווען. אָבער אין דער טיפענישׂ פון זיין נשמה האָט ער באַנעהרט דאָס נרויסע און דאָס וויכטיגע און דאָס ערהאַבענע...

פון אַלע פריידען איז איהם שטענדיג אומעטיג נעווען און שטענדיג האָם איהם עפּעס נעפעהלט.

ביז ער האָט זיך נעטראָפען מיט נאָך אייניער... דאָס האָט פּא־סירט אין א גרויסער שטאָדט אין וועסט אייראָפּא.

ער איז נעזעסען מיט זיינעם א באקאנטען אין א נאכט־קאפע, אייניע פון די רייכסטע אין דער גרויסער שטאָדט. אין מיטען פון גרויסען זאל זיינען נעזעסען די מוזיקאנטען. אכט אין צאָהל. אין דעם פרייען שטח האָבען ארומגעשוועבט ווי שמעטערלינגען מיידלאָך, נעקליידט אין זעהר לייכטע און דורכזיכטיגע קליידער. זיי האָבען קאָקעטירט מיט יעדען פון די נעסט, וואָס זיינען נע־זעסען ביי די טישלאָך אָהן פרויען. הערמאן האָט זיי באטראכט, ווי אייניער וואָס איז ערפאהרען און מען קען איהם ניט אָפּנארען... זיין באקאנטער האָט איהם פון צייט צו צייט פּאַרגעשלאָגען צוצו־רופען אייניע פון די ארומפלאטערענדע שמעטערלינגען.

הערמאן האָט זיך ענטזאנט, שמייכלענדיג מיט א שמייכעל פון א סקעפטיקער.

— זיי נעפעלען מיר ניט ...

— אָט די בלאָנדע איז הערליך! — האָט דער באקאנטער מבינות נעזאָגט...

— יא, ניט שלעכט... — האָט הערמאן, בעאַכטענדיג, נעמורמלט. — אָבער עס איז ניט דאָס, וואָס עס גלוסט מיין הארץ, איהר פּארשטעהט — מיין הארץ! ... זי איז שעהן, אָבער עס פעהלט אין איהר דאָס מיסטעריעזע... איך האָב ליעב א פרוי מיט א סוד...

און ווי ער האָט אזוי נערעדט און באטראכט די אלע פּארבי־שפּאציערענדיגע, וועלכע האָבען צו איהם נעמאכט אלערליי חנ־דלעך און זיך נעצוויינען צו איהם, ווי שמעטערלינגע צום פייער, איז פלוצלינג זיין בליק נעפאלען אויף א יונגע דאמע, וואָס איז נעזעסען נעבען די מוזיקאנטען, אנגעטאָן אין מאנטעל און אין הוט... אנפאנגס האָט זי נעמאכט דעם אייגדרוק, ווי זי איז אייניע פון די לייכטזיניגע, וואָס איז נאָר וואָס אריין און וועט זיך באלד אראָפּנעהמען דעם מאנטעל און הוט און וועט זיך פּאר־מישען מיט די איבעריגע איהרע שוועסטער. אָבער באלד האָט

הערמאן באמערקט, אז זי איז דאָ נאָר אַן אַנדערע, א פּאַרבלאָנ־
דזשעטע. ער האָט פון איהר ניט אַראָפּגענומען די אויגען.

— א וואונדערבאַרעס וועזן! — האָט ער באמערקט, ווי
פאַר זיך, וועגדענדיג זיך צום באקאַנטען.

— רופט זי צו... — האָט ער דעם באקאַנטען פאַרנעם
שלאָגען.

ער האָט וויעדער נעשיקט זיינע בליקען צו איהר, רופענדיג,
בעטענדיג און פול מיט אינערליכען באגעהר.

זי האָט זיינע בליקען באמערקט און נאָך א לאַנגען דועל
מיט די בליקען, האָט זי זיך ענדליך אונטערגענעבען: זי האָט
א שמייכעל נעטאָן, א שמייכעל פון א פרוי, וואָס איז אי זינדיג,
אי צנועה'דיג, וואָס וויים שוין אלעס און וויים דאָך גאָרנישט.

איהר שמייכעל האָט הערמאַנ'ס הערץ באלויכטען אין אלע
ווינקעלעך...

— איך בעט אייך, רופט זי צו צו אונזער טישעל! —
האָט ער זיך געבעטען.

דער באקאַנטער איז צוגענאַנגען צו איהר, האָט איהר עפּים
איינגערוימט. הערמאַן האָט געזעהן, ווי זי לאָזט אַראָפּ דעם
קאָפּ. באלד האָט זי איהר קאָפּ צוריק אויפגעהויבען, געשמיי־
כעלט צו הערמאַנ'ען און האָט זיך אויפגעשטעלט.

הערמאַן האָט זיך אויפגעהויבען פון פּלאַץ און האָט זי באַ־
נעגנט שטעהענדיגערהייט מיט א שמייכעלענדיגען געזיכט.

ער האָט איהר אויסגעצויגען די האַנד און זי געבעטען זיך
זעצען.

זי האָט זיך נעזעצט לעבען איהם און נעשמייכעלט עזוי
קינדיש...

הערמאַן איז פאַר גרוים גליק, ווי צוטומעלט געווארען, האָט
איהר נעשטעלט פראגען איינע נאָך די אנדערע.

זי האָט אויף יעדער פראגע נעענטפערט האלב. הערמאַן
האָט ניט געקענט באגרייפען ווער זי איז.

— ווער איהר טרינקען וויין?

— אביסעלע...
— נעווים, אביסעלע... איך וועל אייך ניט אנ'שבור'ען.
— איהר זייט א גוטער... — האָט זי איהם אָנגענומען פאר'ן האנד בשתיקה פון באקאנטען.
— א, יע! צו אייך...
און פלוצים האָט ער א פרעג געטאָן:
— וואו וואוינט איהר?
— איך וועל אייך זאָגען...
— איך וואוין — האָט ער געפלאָפעלט... — איך וואוין אין א שהנעם נעגענד...
ער האָט זיך אָפגעהאקט און באלד צוגענעבען:
— וועט איהר פאָהרען צו מיר?
זי האָט גלייך נעענטפערט:
— יע...
הערמאן איז צוטומעלט נעוואָרען. זי וועט פאָהרען. נעווים... זי וועט פאָהרען... וואר איז זי?...
— קומט איהר אָפט אהער?
— דאָס ערשטע מאל!...
— דאָס ערשטע מאל? — האָט הערמאן זי באוואונדערט...
— ביי גאָט!
— א, שווערט ניט, איך גלויב אייך...
ער האָט ניט נעוואוסט ווי צו האנדלען און נעפרעגט:
— נעהען מיר?...
— אויב איהר ווילט... — האָט זי שטיל נעענטפערט און אראָפנעלאָזט דעם קאָפ...
הערמאן האָט נעוואָרפען א בעטענדען בליק צום באקאנטען.
— זאָך, איהר קענט נעהן, איך וועל אייך ניט שטערען.
הערמאן האָט איהם נעדריקט די האנד און איז ארוים מיט זיין גליק אויף דער נאס.
ער האָט זי אוועקנעזעצט אין א פארמאכטען אויטאָמאָביל.

ספריה עממית בשורנשו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
מארנאטע

וועלכער איז געשטאנען ביים טראטואר. נעזאגט דעם שאופער די נאם און דעם נומער און האט זיך אויך אריינגעזעצט.

— מיין ליעבע...

זי האט איהם אלם ענטפער א קוש נעטאן.

— זאג מיר וואר ביזטו?

— צו וואס? — האט זי געענטפערט.

— איך האב אזא ווי דו קיינמאל ניט געטראפען. און פלוצלינג האט ער זיך ווי פון א חלום אויפגעכאפט...

— וועסטו וועלען א סך נעלד...

— א, רעד נישט... איך שעהם מיך... — האט זי זיך צעווייגט...

ער האט געווישט איהרע טרעהרען און זי באשאטען מיט קושען...

דער אויטאמאביל האט זיך אפגעשטעלט ביי זיין האטעל. ער האט שנעל באצאהלט דעם שאופער און זיך שנעל נעלאזט אויף די טרעפ.

— נעפעלט דיר ביי מיר? — האט ער איהר נעפרענט, אז זיי זיינען ביידע אריין אין זיין וואוינונג, נאכדעם ווי ער האט נעמאכט ליכטיג.

— יע... שעהן... — האט זי נאכגענעבען ווי א קינד.

ער האט איהר אראפגענומען פון קאפ דעם הוט... נאכדעם דעם מאנטעל.

עס איז פאר איהם געשטאנען א הערליך יוננעם בליהענדעם לעבען... פול מיט אינערליכע אונערשעפטע פריידען, האפנונגען און ערווארטונגען...

— ווער ביזטו? — האט ער זי נעדריקט צו זיך.

— און דו?

— איך... איך... איך ווייס ניט...

— איך ווייס אויך ניט... — האט זי געשמייכעלט.

— אין דיר איז עפעס דא אזא מין טרויער... — האט ער איהר אריינקוקענדיג אין די אויגען נעזאגט...

— א טרויער? מענליך...
— אבער אויך אזא מין פרייד...
— א פרייד?... מענליך... — האט זי נאכנענעבען...

אין פענסטער האבען אננעהויבען אריינשיינען די ערשטע שטראהלען פון טאג...

זי איז שוין נעשטאנען אן אננעטאנענע און האט זיך נעאיילט...

— איך מוז דיך זעהן נאך אמאל... איך וועל קומען צו דיר... — האט זיך הערמאן געבעטען.

— נעווים... — האט זי געשמייכעלט...

— לאז מיר איבער דיין אדרעס...

זי איז צוגענאנגען צום טישעל און האט עפים אננעשריבען אויף א שטיקעל פאפיער.

— איך דאנק דיר...

— איצט מוז איך נעהן...

— איך וועל דיך באגלייטען...

— ניין... — האט זי ניט ערלויבט... — לאז מיך אליין.

— דארפסטו נעלד?...

— נעלד? מיין גאט... — האט זי זיך צעווייגט. — איך וויל ניט...

— בלויז אויף אן אויטאמאביל...

ער האט איהר אריינגעווארפען אין איהר האנד־טאש צוויי נאלדענע מאנעטען. זי האט א שמייכעל געטאן און איז שנעל ארויס...

איהם האט זיך געדאכט, אז דאס איז דורכ'ן מיר ארויס דאס גליק און די ליעבע...

ער האט זיך נעווארפען צום טישעל, נענומען דאס שטיקעל פאפיער... איהר אדרעס.

ער האט זיך נענומען לעזען...

אבער ווי א מלאך וואלט עס געשריבען, ער קען ניט פאנאנ־

דערנעהמען די בוכשטאבען. דער נומער פון הויז איז אויך אזוי אונדייטלעך. פון אלע ציפערען איז נאר בולט געווען א ציפער דריי. די איבעריגע פארפלאנטערט.

א טיעפע בענקשאפט האט איהם ארומגענומען. דער אדרעס, דער אדרעס... ער מוז דאך זי געפינען...

ער האט א גאנצען טאג געלעזען דאס שטיקעל פאפיער, געווואלט ארויסבאקומען פון די אותיות זיין גליק, געמאכט פארשיעדענע קאמבינאציעס.

עס איז ניט ארוים קיין דייטלעך ווארט... ניט איהר נאמען, ניט איהר נאס, ניט איהר הויז...

זי האט עס טאקע אזוי שנעל געשריבען. ער האט ניט נעכאפט זיך גלייך אכטונג געבען... זי איז גלייך ארוים און איהם נעלאזען א פארפלאנטערטען אדרעס...

און צו וועמען ער האט זיך געווענדעט איבערצולעזען איהר אדרעס, האט קיינער ניט געקענט...

אזוי האט ער זי קיינמאל ניט מעהר באגעגענט און עס דאכט זיך איהם, אז זי איז געווען די אייניגיג, וועלכע וואלט איהם געקענט געבען גליק און רוהע און דוקא צו איהר קען ער ניט קומען.

אנשטאט איהר — האט ער א שטיקעל פאפיער מיט אונדייטליכע ווערטער פון ערגעץ א גאס, א הויז, א טיר און א נאמען, וועלכע זיינען זיכער דא, אבער ער קען עס ניט געפינען. דער אדרעס איז פארפלאנטערט...

די שאַנד פון גוטסקייט

א קנאַפּע העלפט פון זיין לעבען האָט ליכטמאן אָפּגעלעבט מיט איין וועג. פון דער נאַטור א גוטהארציגער, האָט ער זיין גוטסקייט אנטוויקלעט ביז דעם העכסטען גראַד. ער האָט, קען מען זאָגען, געארבייט איבער זיך צו דערנרייכען די השלמה...

טאָן גוטס איז ביי איהם געוואָרען א נעוועהנהייט און צייטענ־ווייז האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער איז ניט יוצא; ער האָט דאָך פון זיין גוטסקייט אליין הנאה. און וועז ער פלעגט עפּיס טאָן אזוינס, וואָס איז איהם זעהר שווער אָנגעקומען, האָט ער ערשט זיך נעפיהלט צופריערען. הייסט עס אָבער ווידער, אז ער האָט דאָס געטאָן צוליעב זיך... און ער האָט ווידער איבער זיך נע־ארבייט, אז די גוטסקייט זאָל זיין ריין, אָהן פערזענליכע עלע־מענטען.

פון דער וועלט האָט ער ניט ליעב געהאַט צו נעהמען. ער ער האָט ליעב געהאַט צו געבען. געבען איז געווען זיין העכסטער נענוס. עס האָט ניט אויסגעמאכט אין וואָס דאָס געבען איז באשטאַנען. ער פלעגט געבען א סיגארעטעל מיט דעמזעלבען נע־פיהל, ווי ער פלעגט געבען א מיידעל א וואַרט, אז ער האָט זי ליעב... דער עיקר איז דאָס געבען, דאָס ניט ענטזאָגען...

נעהמען פלעגט ער פון מענשען נאָר דאַן, וועז דעם געבער האָט עס הנאה געטאָן.

— אויב עס מאכט אייך פארנעניגען, נעהם איך... — אזוי פלעגט ער ענטפערען.

ער האָט ליעב געהאַט צו געבען מענשען צייט. וויל א מענש אויסרערען זיין האַרץ, און עס דאַרף דויערען ביי א צוויי שטונ־דען — האָט ליכטמאַן די צוויי שטונדען נרייט פאר איהם, און ער שענקט זיך איהם אוועק אינגאַנצען: מיט די אויערען צו הערען, מיט די אויגען צו קוקען אויף איהם, און מיט'ן האַרצען מיטצופיהלען. אמאל אויך מיט'ן קאָפּ, צוצושאקלען און צו באַ־דויערען...

ער האָט זיין נוטסקייט אויסגעשפרייט איבער דער נאַנצער וועלט... לידעט ערגיץ א פאלק, מעג עס זיין ווייט אין אזיען — ליכטמאַן לידט מיט מיט'ן פאלק און זוכט עצות, ווי אזוי צו העלפען. איז ערגיץ א הונגער אין א לאַנד, נעהט שוין ליכטמאַנ'ען ניט איין דאָס עסען, און יעדער ביסען שטעלט זיך איהם אוועק אין האלז און ער קען ניט אראָפּשלינגען. ברענט אָפּ ערגיץ א שטאָדט, זעהט ער בולט ווי די מענשען וואלגערען זיך אונטער'ן פרייען הימל, און ליכטמאַן קען שוין ביינאכט ניט רוהען אויף זיין נעלענער און ער טראכט עצות, ווי אזוי אריבערצוטראָגען זיין בעט מיט זיין צימער אהין און אוועקשענקען עס די דאכלאָזע...

און ניט נאָר צו מענשען, — צו חיות האָט זיין נוטסקייט דערנרייכט. די הינט זיינען ניט אלע פאַרזאָרגט מיט בעלי־בתים, עס זיינען דאָ א סך היימלאָזע, וואָס בלאָנקען זיך ארום אין די נאסען און די מערק מיט פארצוויפלונג אין די אויגען און זוכען און נישטערען... מען וועט זיי זיכער כאָפּען און דערשיסען... זיי זיינען צופיעל... ער האָט שוין אמאל געזעהן א וואָגען מיט הינט, און דער הינטשלעגער איז געזעסען פאָראויס און זיי ער־פיהרט הינטער'ן שטאָדט, אָפּטאַן זיי זייער רעכט..' ליכטמאַן איז געווען מאכטלאָז קעגען דעם הינטשלעגער, וועלכער איז א נעצייג אין די הענט פון נעזעץ. אָבער זיין האַרץ פלעגט דאַן בלוטיגען...

דערצו זיינען אויף דער וועלט דאָ אזוי פיעל פערד, וואָס

געהען אָפּ זייער נאָענט לעבען אין שפּאן און פיהרען די שווערסטע משאות... היינט שאָף און קעלבער, וואָס האָבען אַזוי ליעב דאָס לע־בען און זינגען אוים אויף זייער שטום־לשון א לויב צו דער וועלט, און די וועלט שעכט זיי אוים אין די טויזענדער... ליכטמאַן האָט די אַלע באשעפענישען מיטגעפיהלט, געוואָלט זיי פארהיטען פון דער שטענדיגער נעפאַהר וואָס לויערט איבער זיי און, נא־טירליך, ניט געקענט, און דערפאר געפיהלט זיך אומבאהאָלפען...

ליכטמאַן האָט זיין גוטסקייט אויסגעשפרייט אויך אויף דאָס וואָס לעבט ניט... כאָטש אין זיין פאַרשטעלונג האָט אַלץ נעלעבט און נעלייטען. די טויטע אויף די בית־עלמינ'ס פוילען אין זייערע קברים, די בוימער זיינען ווינטער פארשאָטען מיט שנעע, די בלומעהן וועלקען און די גראָזען ווערען אָפּגעשניטען... די גאַנצע וועלט דארף האָבען הילף, רחמים, גרויס רחמים, און ליכטמאַן איז אזוי מאכטלאָז... ער קען בלויז זיין גוט צו אייניציגע, טאָן פאר זיי וואָס ער איז אימשטאַנד און ניט אימשטאַנד... בלויז פאר אייניציגע.

אזוי האָט עס זיך געצויגען יאָהרען, יאָהרען... זיינע פריינד און באקאַנטע האָבען ניט אַלץ געוואוסט וועגען איהם, אָבער דאָס ביסעל וואָס זיי האָבען יא געוואוסט איז גענוג געווען, אז זיי זאָלען ליכטמאַנ'ען האַלטען פאר א גוטען. זייער באציהונג צו איהם איז דאָך געווען אן אינדיפערענטע. פלעגען זיי איהם ברויכען, פלעגען זיי איהם אויסנוצען און שמייכלען זיך צו איהם; טאָמער ניט, איז ער געזעסען שטיל אָן א זייט און פון ווייטען זיך צוגע־קוקט, ווי אזוי מענשען לעבען, און ער האָט קיינמאָל קיין פאר־איבעל ניט געהאט און גארנישט געפאַדערט...

ער האָט ליעב געהאט צו געבען, אָבער ניט צו נעהמען.

אפילו זיין נעלייעבטער פלעגט ער וואָרענען:

— דו דארפסט מיך ניט שטארק ליעב האָבען; דו ערלויב מיר בלויז, איך זאָל דיך שטארק ליעבען, פארשטעהסט?

צי זי האָט פארשטאַנען צי ניט, איז שווער נעווען צו ווייסען.

אבער די וואַרנונג איז נעווען איבעריג, ווייל סיי־ווי איז אזוי נעווען: ער האָט זי ליעב געהאַט פיעל מעהר, ווי זי איהם. זי איהם בלויז אַביסעלע, און מאַנכעסמאל אַביסעלע אויך ניט...

ביז ער האָט עס דערפיהלט, און מיט זיין נעוועהנליכער נוטסקייט האָט ער זיך מיט איהר צעשיידט... אָבער כדי זי זאָל ניט ליידען האָט ער איהר באַרוהיגט:

— איך וויים, אז דו געפינסט שוין אין מיר ניט מעהר קיין אינטערעס, דו ביזט פריי און קענסט ליעבען וועמען דו ווילסט, נאָר וון דו וועסט דאַרפען מיין הילף, זאָלסטו קומען...

און ווירקליך האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז דאָס מיידעל האָט איהם נאָר אינגיבען נעדאַרפט. דער צווייטער איז געווען א נרויזאַמער מענש, און אָט איז ליכטמאַן געקומען איהר צו הילף און איהר וויידער געוואַרענט:

— איך פאַרלאַנג ניט דיין ליעבע... דו ערלויב מיר נאָר, איך זאָל דיך שיצען...

— אַך, דו ביזט אזא נוטער... — האָט זי געשמייכעלט...

ענדליך איז נעקומען דער קריזים... ליכטמאַן האָט דערפיהלט, אז וואָס ווייטער וועלט אַליין איינזאַמער, פאַרלאָזענער, און דאָס וואָס ער האָט געהאַלטען פאר א שטיצע אין לעבען — די נוטסקייט — הויבט זיך אָן צו וואַקלען...

אַלע וואָס רינגלען איהם אַרום זיינען שלעכטע, פאַלשע, נידעריגע, געמיינע... אונדאַנקבארקייט... חניפה, קלייניליכע קעסטע און מהלוקות... איינער ווייל דעם צווייטען פאַרניכטען און בלייבען אויף זיין פלאַץ... און ווער עס איז האַרטנעקיגער, בייזער און ערגער, דער ווערט געשעצט, זאָגאַר געליעבט...

הייסט עס, אז ער מיט זיין נוטסקייט איז א קריפעל... אן אבנאַרמאַלע ערשיינונג...

ער האָט זיך דערשראָקען... און נאָך מעהר — זיך נעשעהמט... ער האָט זיך דערמאָנט אָן די שמייכלען, וואָס מען פלעגט אויף איהם וואַרפען אין געוויסע מאָמענטען, וועו ער האָט

זיך אנטפלעקט מיט זיין גאנצער גוטסקיים. דעמאלט האט ער עס ניט פארשטאנען; איצט אבער וויים ער זיכער — דאס האט מען נעלאכט פון איהם...

ניין! ער וועט שוין מעהר ניט זיין גוט! ער וועט נעהמען, נעהמען, נעהמען! נעבען וועט ער שוין גארנישט... ניט וויל ער זשאלעווען, נאר וויל ער שעהמט זיך... עס איז ניט די פארסינע צייט פאר גוטס טאן. קיין ליגנער קען ער ניט זיין. ער וויל זיין עכט. קוים האט זיך דער צווייפעל בעוועצט אין איהם, אין שוין פארפאלן. גוט זיין קען ער שוין ניט.

אבער וי אזוי הויבט מען אן וועלען שלעכט? ער האט נעפרובט ענטזאגען אין א ביטע א נאהענטען מענשען... איז ער ארומגענאנגען א טאג וי צו־חלום און ער האט אויף מארגען נעהאט אן ארבייט, אויפצוזוכען יענעם, איבערבעטען איהם און פארריכטען זיין פעהלער...

— שלעכט זיין קען ער ניט! — האט ער באשלאסען — אבער מען דארף שפיעלען ד ראלע פון א שלעכטען... אט וועל איך זיי דערצעהלען וועגען זיך עפיס שרעקליכעס... א צווייטע מיידעל האט איהם נראד אוועקגעלאזט, וועט ער דערצעהלען פארקעהרט.

— איהר וייסט — האט ער זיך באריהמט אין א רוהיגען טאן פון א באקאנטען — איך האב היינט אפגעטאן א גרויזאמע זאך.

— איהר? — האט דער באקאנטער אויסגעשטעלט די אויגען און ניט גלויבט.

— איך אליין — האט ליכטמאן זיך נעמיהט קאלטבלוטיג צו שמייכלען. — וואס מיינט איהר, כ'בין טאקי אזא גוטער?...

— אזוי מיין איך... — האט יענער נעגענעצט.

— האט איהר טאקי גלעבט אין טעות... אט שטעלט זיך פאר — האט ליכטמאן זיך באמיהט צו באקומען אן אויסדרוק פון א קאלטען גזלן — איך בין די וואך זיך צעגאנגען מיט... איהר קענט דאך זי... דאס בלאנדע, שלאנקע מיידעל... זי האט

געווייגט ווי א קינד... ליכטמאן: איך קען אהן דיר ניט לעבן, איך אבער האב קאלט געענטפערט: דו ביזט מיר מעהר ניט אינטערעסאנט... און איך בין אוועק. הינטער'ן טיר האב איך געהערט איהרע טרערען, זי האט זיך צעווייגט אויפ'ן קול... נאר מיך האט עפּעס, איך וויים ניט פארוואס, נאר ניט געריהרט...

— ווי איז דאס מעגליך? — האט זיך דער פריינד ווירקליך שוין פארוואונדערט, קענענדיג ליכטמאנ'ען שוין א צייט.

— אט זעהט איהר דאך — האט ליכטמאן רוהיג געענטפערט. — איך בין בטבע זעהר גרויזאם, נאר איך האב זיך שטענדיג באקעמפט... איצט האב איך מיינע בייזע אינסטינקטען נענעבען א פרייען וועג...

— יא... — האט דער באקאנטער נעמורמלט און צוגעגעבען — אזוי דארף מען האנדלען... ס'איז אפילו א רחמנות, זי איז איינגענטליך א נוט מיידעל... זי וועט ליידען...

— נו, וואס איז אז מען ליידט... — האט ליכטמאן זיך אננעצונדען — אלע ליידען... ליעבע איז ליידען און דאס נאנצע לעבען איז א לאנגעם ליידען.

און דערפיהלענדיג, אז אריינלאזענדיג זיך צופיעל וועגען ליידען קען ער זיך אריינגעבען צוריק מיט זיין גוטסקייט, האט ליכטמאן זיך אפּגעהאקט און זיך נעזענענט מיט'ן באקאנטען...

ער האט זיך נעפיהלט ווי באפרייט פון א שווערער לאסט. ער איז נענאנגען מיט פעסטע טריט און אריינגעטאטעמט די לופט, מיט דעם נעפיהל פון איינעם, וואס איז נאר־וואס אויפּגעשטאנען פון א לאנגער קראנקהייט און הויבט אן וועלט געזונד.

פארבי איהם האט זיך דורכגעשלייכט אן אויסגעמאנערטע קעצעלע, ער האט מיט גוואלד אפּגעקעהרט די בליקען פון איהר און איז נענאנגען זיין וועג...

דער צענזאָר

צווישען די אַלע פּאָעטען, וואָס האָבען נעשריבען אוּן זיינען ניט נעווען נעדרוקט, האָט נעשפּיעלט די ערשטע פּיעדעל דער פּאָעט שיינמאן. אין דער צייט, וועו יענע זיינען אַלע ארומנע־נאַנגען נידערנעשלאָגען, פּאַרביטערט אוּן האָבען נעהאַט טענות צו דער וועלט — איז שיינמאן שטענדיג אומנאַנגען מיט א שמאָלצען, אָבער נוטמוטיגען שמייכעל אויף די רויטע ליפּען אוּן האָט צו קיינעם ניט נזהאַט קיין טענות. אדרבא, ער איז נעווען זעהר צופריעדען, וואָס זיינע שאָפונגען ווערען ניט נעדרוקט. ער פלעגט אפילו אָפטמאָל קוקען פוּן אויבען אַראָפּ אויף די יאָמינע, וואָס זייערע זאכען דרוקט מען יאָ.

ער האָט זאָנאָר אויסנעאַרבייט א באשטימטע אפּאָריזם, וואָס ער פלעגט נוצען פוּן צייט צו צייט ביי ליטעראַרישע נעשפּרעכען. די אפּאָריזם האָט נעלויטעט אזוי:

— עס איז ניט קיין קונץ צו זיין נעדרוקט — עס איז אָבער א קונסט צו זיין ניט נעדרוקט.

אוּן נאָך דער דאָזיגער אפּאָריזם פלעגט שיינמאַנ׳ס פּנים לויכטען.

די דאָזיגע אפּאָריזם, וואָס פוּן אויבען־אויף איז זי נעווען שטאַרק פלאַך, האָט אָבער נעהאלטען א גוואלדיגע טיעפקייט. שיינמאן האָט מיט איהר נעציעלט צו ציינען, אז זיינע זאכען

וועלן ניט נעדרוקט, ווייל זיי זיינען צו שארף און דער צענזאר לאָזט זיי ניט דורך...

אזוי וועניגסטענס פלעגט איהם פארזיכערן דער רעדאקטאר, וועמען ער האָט די ערשטע צייט זיינע ווערק נעטראָגען.

דער רעדאקטאר איז נעווען א מענש א העפליכער, סתם אפֿגען זאָגען שיינמאנ'ען האָט ער ניט געהאט קיין מוט, ווייל שיינמאן איז צופיעל נעווען פארטראָטען אין דער דיכטערישער באווענונג, וועלכע האָט זיך אין יענער צייט אנגעהויבען. ער איז נעווען כמעט דער פיהרער פון די ניט נעדרוקט־נעווארענע דיכטער... אין יענער צייט איז דאָס נעווען א הויכע מדרגה... א פיהרער פון פארפאלגטע, דערנידעריגטע און דערשלאָגענע יונגע לייט... אלס א פיהרער פון אזא נרופע האָט דער רעדאקטאר פאר שיינמאנ'ען נעהאט רעספעקט... דערצו איז מאקי שיינמאן נעווען אן ערעלער יונגער מאן... געקענט גוט לשון־קודש, געלעזען פוילישׁ, רוסיש און דייטש, אויך געקליידט איז ער נעווען ווי אן אינטעלינענט, שטענדיג אין א ווייסען קראגען, מעג ער זיין א פאפיערענער. מיט די הענט טאפען דעם קראגען ווען דאָך קיינער ניט וואָגען... דער עיקר איז דער קראגען פא'רן אויג.

מיט איין וואָרט — מיט אזא יונגען מאן ווי שיינמאן האָט דער רעדאקטאר נעדארפט זיין פארזיכטיג, און ווען דער ערשטער פלעגט צו איהם די ערשטע צייט קומען נאכפרעגען אויף זיין פאעמע אין פראָזע (שיינמאן האָט דאָס רוב נעשריבען פאעמען אין פראָזע, ווי דער שטייגער איז פון אלע די יעניגע, וואָס ווערען זעלטען נעדרוקט), פלעגט דער רעדאקטאר ווערען צוטומעלט. זאָגען איהם דעם ריינעם אמת, וואלט זיך שיינמאן באליידיגט. האָט גאָט איינמאל ארריינגענעבען דעם רעדאקטאר א גליקליכע אידעע:

דער צענזאר!...

דער צענזאר איז אין יענער צייט ווירקליך נעווען א שטרענגער. דער עיקר א פייגלינג. האָט נעהיט זיין שטעלע, ווי א פעלדפעבעל. אין יעדען וואָרט האָט ער נעזוכט רמזים...

אט א דאנק דעם דאזיגען צענזאר האט זיך דער רעדאק־
טאר נעראטעוועט פון שיינמאנ'ס פאעמען אהן נראמען...

— איהר פארשטעהט, פאני שיינמאן... — פלעגט ער אנ־
הויבען צו שטאמלען, ווי דער שטייגער איז פון א מענשען, וואס
קען ניט זאגען נלאט קיין לינען... — איהר פארשטעהט, דער
צענזאר לאזט אייער פאעמע ניט דורך... צו שארף! צו שמארפ...

— אזוי! — האט זיך שיינמאן דאס ערשטע מאל אנגע־
כאפט מיט פרייד, דערהערענדיג, ווי אזוי זיין פאעמע איז נע־
פעהרליך, און ער האט מיט שטאלץ נעטאפט דעם פאפיערענעם
קראנען. — אזוי... צום ביישפיעל, וואס נעפינט ער דארטען?...

— ער נעפינט זעהר פיעל! — איז שוין ביי דעם רעדאקטאר
נענאנגען נלאטער די צונג... — אט למשל, האט ער זיך אפנע־
שטעלט אויפ'ן עזעל... „וועמען מיינט ער מיט'ן עזעל"... האט
ער מיך אלץ נעפארשט... זייט פארזיכטיג, פאני שיינמאן...

פאני שיינמאן האט איינעטליך ביים שרייבען מיט'ן עזעל
קיינעם ניט נעמיינט, אויסער דעם עזעל, אן אמת'ן עזעל, וועלכען
ער האט נעוואלט באזינגען פאר זיין נעדולד, אבער וויבאלד אז
דער צענזאר האט ארויסנעלעזט כונות, איז איהם די זאך נעפעלען
נעווארען. הייסט עס, אז ער, שיינמאן, איז טאקי א ביטערער
יונג... ער וועט נאך אמאל נעהן אין טורמע פאר זיינע הויכע
און שארפע נעדאנקען...

עס האט איהם אנגענאפט א נוואלדינער שטאלץ. ער האט
זיך דערמאנט, אז דאסטאיווסקי איז נעווען פיער יאהר אין קאר־
מארגא פאר זיין שארפער פעדער. נאכדעם האט ער זיך דער־
מאנט אן קאראלענקא'ן, אן פ. י., וועמעס ביאנראפיען ער האט
אלע נעקענט. און אט איז ער איצט אויף איין מדרגה מיט זיי.
אין זיין פאעמע איז דא אן עזעל און אט דער עזעל איז ניט פתם
אן עזעל, נאר טאקי יענער... דער צענזאר האט טאקי ריכטיג
פארשטאנען זיין נעדאנק...

און שיינמאן'ען האט עס נעטראנען אין דער לופטען. ער איז
נלייך אוועק צו די באקאנטע דיכטער, וואס האבען זיך קיינמאל

ניט נעדרוקט און פון וועלכע ער איז נעווען דער אָטאָמאן, דער פיהרער און דער וועגווייזער און זיי אָננעזאָגט זיין גרויסע שמחה:

— דער רעדאַקטאָר קען מיין פּאָעמע ניט דרוקען.

די פּאַרפּאָלנטע דיכטער האָבען נעווּאָלט אויסדריקען זייערע מיטלײַדס־נעפיהלען צו זייער פיהרער, אָבער באמערקענדיג אין זייער אויגען א גרויסע פרייד, האָט אײנער זיך אָננערופען:

— ווי איך זעה, פּאני שיינמאן, נעהמט איהר זיך ניט צום הארצען...

— פונקט קאפּויר — עס פּרעהט מיר... איך בין נליק־ליך... איך בין שטאָלץ... איך בין פול מיט זעלבסט־רעספּעקט... און אז ער איז נעקומען אביסעל צו זיך פון דעם גרויסען נליק, וואָס איהם האָט נעטראָפען, האָט ער פּאַרטגעזעצט:

— מיין פּאָעמע איז מוסטערהאפט. זי איז פול מיט שוואונג און וויכע נעפּלינעלטע פאנטאזיע... זי איז דורך און דורך אלע־נאריש! זי וואָלט אָננעמאכט א נערודער, דער רעדאַקטאָר וואָלט אוועק אין סיביר און איך וואָלט פּארפּוילט נעווּאָרען אין טורמע...

די פּאַרפּאָלנטע דיכטער האָבען אויסנעהערט מיט שרעק און ערשטוינונג. איינער פון זיי, דער מעהר פּאַרפּאָלנטער פון אלע, וועמען מען האָט נאָך אפילו קיין איינמאָל אין בריעף־קאַסטען ניט נעענטפּערט — איז נעשטאַנען בלאַס וויי קרייד און קוים נע־קענט פּרעגען:

— וואָס איז דאָרט אזוינס דא?

— עס איז דא אין קליינינקייט — האָט שיינמאן מיט א זיפֿנער־שמייכעל נעענטפּערט — איין קליינינקייט, אן עזעל... איהר פּארשטעהט? — אן עזעל!...

— נו?... — האָבען די פּאַרפּאָלנטע דיכטער ניט פּאר־שטאַנען.

— נו, אָט דעם עזעל האָט דער צענזאָר נעכאַפּט, ער האָט פּארשטאַנען וואָס איך מיין, איהר פּארשטעהט?... און ער לאָזט מיין פּאָעמע ניט דורך...

האָבען איהם די פּאַרפּאָלנטע דיכטער שטאַרק מקנא נעווען.

זיכער איז דאָס א יחוס... דער צענזאָר לאָזט ניט דורך... מיט זיי האָט אזא גליק קיינמאָל ניט פאָסירט... זיי דרוקט מען ניט, ווייל, פשוט, די „זאכען" זייערע זיינען צו שוואך... שיינמאנ'ס וואָלט מען אודאי און אודאי נעררוקט, נאָר זיי זיינען צו שטארק, צו שארף, צו נעפעהרליך...

און אזוי האָט שיינמאן געדיכטעט פאָעמען אין פּראָזע. נע־מראָנען צום רעדאקטאָר און צוריק באקומען מיט א שמייכעל:

— דער צענזאָר לאָזט ניט דורך: צו שארף!... און ער פלעגט אוועקגעהן מיט א גלקליכען שמייכעל און באריהמען זיך:

— איך קען ניט שרייבען אבי וואָס... איך מוז שרייבען הויכע כוונות... אָט, למשל, איז דער לעצטער זאך מיינער — דאכט זיך, אן אומשולדיגע מעשה'לע — מיט א פיינעלע... מיינט איהר האָט דער צענזאָר ניט געטראָפען, אז איך מיין מיט דער פיינעלע די פרייהייט?... ער האָט געטראָפען! ער האָט מיר אָנגעזאָגט דורכ'ן רעדאקטאָר, אז איך זאָל זיין פאָרזיכטיגער און ניט נאָר איך זאָל אזוינע זאכען ניט דרוקען, נאָר אפילו דעם מאנוסקריפט פארניכטען... ער איז אויסען מיין טובה... איהר ווייסט — איז שיינמאן עריין ענדליך אין באגייסטערונג — דער צענזאָר איז דוקא א פיינער מענש, א נאָבעלער כאראקטער... איך בין איהם זעהר דאנקבאר...

אזוי האָט זיך געצויגען שיינמאנ'ס גדולה, ביז וואנען עס איז נענעבען געוואָרען דעם פאָלק א קאָנסטיטוציע.

דער צענזאָר האָט גלייך פארלוירען זיין שטעלע און צו־זאמען מיט איהם האָט שיינמאן פארלוירען די אמביציע צו זיין א שארפער דיכטער. וויבאלד, אז מען מעג שוין אלץ שרייבען, לוינט איהם ניט צו מאכען זיך נארויש...

און ער האָט זיין פעדער איבערגענעבען זיינע פארפאלגטע חברים און אליין איז ער אוועקגעפאָהרען אין אמעריקא מאכען נעלד...

וייזט זיך ארויס, אז פון דעם איינענעם מזל קען מען ניט

אנטלויפען. די לעצטע צייט מראָנט זיך שיינמאַן אַרום מיט גוואַל־דינע אידעען, וועלכע ער וויל פּאַרקערפערען אין פּאָעמען אָהן גרעמען. ער וואַרט בלויז, עס זאָל אויך אין אמעריקא איינגעפיהרט ווערען א צענזאָר, ווי אמאָל דאָרטען.

דעמאָלט וועט ער ווייזען די היגע רעדאקציעס וואָס ער קען. לאָמיר האָפען, אז שיינמאַן וועט ביי „גינסטיגע" באדינונגען צורייק ווערען צו דיכטער אין אמעריקא. א שאָד אזא טאלאנט זאָל נעהן צו גרונד!...

TORONTO PUBLIC LIBRARY

דער גרויסער פאַמאַזשיק

יאָחרען לאַנג איז די אייזענבאהן, וואָס האָט זיך נעפונען הינטער'ן שטעדטל, קיינעם פון די איינוואוינער ניט אָנגענאַנגען. עטליכע מאָל א טאָג פלעגען זיך דורכטראָגען פאַרשיעדענע צוגען און האָבען זיך קיינמאָל אפילו ניט אומגעקוקט. זיי פלעגען בלויז איבערלאָזען שטיקער רויך, וואָס פלעגען צייטענווייז אויסזעהן, ווי וואָלקען, און מאַנכע פלעגען זיך צוליעב דעם טועה זיין און מיינען אז עס וועט רעגענען.

צו דער הויפט־סטאַנציע, וואו די צוגען פלעגען זיך אָפּשטעלען, איז געווען ווייט. נאַטירליך, לויט דעם באגריף פון די איינוואוינער. צוצופֿאָהרען צו דער דאָזיגער סטאַנציע מיט א פוהר און נאָכדעם מיט דער באַהן, האָט געדאַרפט קאָסטען אן אייגענס, און דאָס האָבען זיך געקאָנט פאַרגינען בלויז די רייכע קרעמער און הויפֿ־מאיר דער וואָלד־סוחר... אָרימע קרעמער און סתם אידען, וואָס האָבען געדאַרפט פֿאָהרען אַמאָל, זיין מאָל זיין א יובל, אין דער גרויסער שטאָדט, פלעגען שוין פֿאָהרען אינגאַנצען מיט דער „בויד", וואָס דאָס האָט אויסגעמאַכט א העלפט געלד.

מאַכט זיך אַמאָל א מעשה, אז דער גראַף משאַפסקי, וועלכער האָט אליין געוואוינט אין זיין גוט עטליכע וויאָרסט פון שטעדטל, שיקט אַוועק א פאַפיער וואוהין מען דארף — ער האָט שוין געוואוסט וואוהין מען דארף שיקען — און שרייבט דאָרטען אריין א בקשה, אז היות, ווי ער און זיין פאַמיליע דאוערען פאָהרען אפט אין דער גרויסער שטאָדט אריין און די הויפט־סטאַנציע איז צו ווייט,

דעריבער פארלאנגט ער, אז די צונעז צווישען זיין נוט און שטערטעל זאלען זיך אפשטעלען אויף צוויי מינוט.

א נראף, האט ער נאטירליך אויסנעפיהרט — אמת, ניט איינאנצען. די צונעז האבען זיך אפגעשטעלט בלויז אויף איין מינוט. אריבער די מינוט, איז שריי חי־וקים — א פייף נעטאן און נישטא... אבער א מינוט איז נעווען די ויותר, ווייל די ערשטע צייט זיינען פאסאזשירען נעווען וועניג: ערשטענס, איז עס נאך אלץ נעווען צו טיעער, מיט דער בויד האט פאוט ביליגער אויסנעמאכט; און צווייטענס, האבען די וואס זיינען שוין נעפאהרען מיט דער באהן זעהר נעיאגט זיך. עס איז דאך פארט א באהן! מיט איהר שפיעלט מען זיך ניט. נאטירליך, אמאל פלענט א צוג פארשפעטינען און אנשמאט א מינוט פלענען די עטליכע פאסאזשירען ווארטען צוויי און דריי שעה. נאר אז דער צוג איז שוין אנגעקומען, האט ער זיך שוין זעהר נעאיילט. א קלייניגקייט — פארשפעטינט צוויי שטונדען, און ער האט נעוואלט אניאגען די צייט און ער איז דערפאר נעשטאנען ניט מעהר ווי א האלבע מינוט, אדער ווי די וואס האבען נעהאט זיינערלעך פלענען עם רופען, דרייסיג סעקונדען.

כאטש דאס איז ניט נעווען קיין עכטע סטאנציע, און די מלוכה האט איהר קיין נאמען ניט נענעבען, האבען דאך די אייגנווינער פון שטערטעל זיך נענרויסט מיט איהר אוך האבען זי נערופען נראף טשאפסקי'ס סטאנציע.

די ערשטע צייט האט מען נעהאפט, אז א דאנק דעך דאזיגער נעשעהענים ווען דאס שטערטעלע אויפנעריכט ווערען. עס נעפינט זיך אינגאנצען א פאר וויארסט פון דער נייער כלומר'שטרינער סטאנציע, און אידען האבען נעהאט א קבלה, אז וואו א באהן שטעלט זיך אפ איז דאס א מזל־ברכה. אבער אז עס איז אריבער א פאר יאהר אוך קיין פרנסה איז נאך אלץ ניט נעווען, האבען זיי זיך מיאש נעווען פון אלע באהן־גליסען אוך האבען נעהאפט אויף אנדערע גליסען.

אבער אז די האלבע סטאנציע האט קיינעם קיין טובה ניט נעטאן, קאן מען דאך איינאנצען ניט באהויפטען. א דאנק דעם, וואס

די דאזיגע האלב־סטאנציע איז געלעגען א פאר וויאָרסט פון שטעט־טל, האט דאס ארויסגערופען א נויטוועגדינקייט אין נייע בעלי־ענלות. ווי גאָרנישט, פלעגען דאך דורכ'ן טאג אוועקפאהרען מיט דער באהן און קומען פון דער באהן ביי א פאר מנינים אידען מיט גוים, להבדיל. געהן צופוס איז דאך צו וויט, כאטש עס האבען זיך געפונען אנדערע, וואס האבען ליעב געהאט צוליעב קארגשאפט און אָרימקייט צו מאכען א שפאציר מיט די אייגענע פיס. דאס רוב פאסאזשירען אָבער זיינען צוגעפאהרען מיט די בעלי־ענלות, וואס זיינען מיט דער צייט נתרבה געוואָרען אין די צעהנדליגער.

צווישען די דאזיגע נייע בעלי־ענלות, וואס זייער עובדא איז נעווען צו פאהרען בלויז צו דער באהן און צוריק, האט זיך נעפונען א איד מיט דעם נאמען הירשעל חאשע'ס. א כלל איז, אז א איד הייסט אויף זיין וויב'ס נאמען איז א סימן, אז מיט איהם איז עפעס דער מעהר. קיין גלאטער איד איז דאס שוין ניט. דער דאָזיגער הירש איז אויך ניט נעווען קיין אויסנאהם. נעהייסען האט ער אויף זיין וויב'ס נאמען, וויל ער אליין איז ניט נעווען קיין נרויסער בריה, און נאָר זי, חאשע, איז נעווען די שפייזערין. זי האט נעהאלטען א קליין שפייז־קרעמעל, וואו הירשעל אליין איז נעווען א קנאפער שותף. אפילו אין א מארק־טאג האט חאשע זיך ניט נענויטיגט אין זיין הילף.

האט הירשעל זיך נעלעבט זיין איינען לעבעל. דאס וויב איז ברונז, האט ער א פערד. מיט די פערד האט ער דוקא נוט נעלעבט. די פערד, וואס ער פלענט קויפען אדער חילופ'ן אלע האלב יאהר, זיינען נעווען שוואך און אלט און ער האט זיי מיטנעפיהלט. פלענט זיי גלעטען און לאסטשען און רעדען מיט זיי אויף „דו" און מיט אלערליי ליעבע־ווערטלעך: מיין קרוין, מיין אָרלער, מיין בן־יחיד'ל...

די ערשטע צייט איז מען מיט הירשעל חאשע'ס נעפאָהרען נארן. ערשטענס איז טאקי ביי איהם נעווען בילליגער — האלב פרייז. א צעהנער א פאסזאשיר מיט פעקלער, און א זעקסער אהן פעקלעך. און טאָמער האסטו ניט דעם צעהנער, צי דעם זעקסער,

איז הירשעל חאשע'ס א איד ניט קיין גזלן און ער וועט דיך אויפ'ן וואגען ניט פארהאלטן, אדער דיין פעקעל ניט פארנעהמען פאר א משכון. ער גיט בלויט א שמייכעל און מורמלט:

— נישקשה. ס'איז גוט געלה. הלואי האב איך ביי אייך טויזענדער.

און צווייטענס איז ער א לוסטיגער און א וויצלינג. אהן א וויץ ריהרט ער זיך ניט פון ארט. האט אפילו א טאלאנט צו נראמען, און מאנכע פאסאזשירען האבען דאס רוקא ליעב געהאט.

איז אבער געווען א צרה, וואס מיט איהם איז מען ניט זיכער נעווען, אז ער וועט קומען צו דער צייט. ער האט א טבע צו פארריידען זיך, אדער מיט א פאסאזשיר — אז ער קריגט איהם שוין, אדער מיט'ן פערדעל, אדער מיט זיך אליין. און דערצו איז טאקי זיין פערד דאס ערגסטע. אינמיטען שטעלט עס זיך אוועק און וויל ניט גיהן. מוז הירשעל אליין ארופ און איינ־טענה'ן מיט איהם. שלאגען שלאגט ער ניט קיין פערד. גאט זאל אוסהיטען. אבער אמאל העלפען ניט קיין טענות.

און דערצו האט ער גלאט קיין כח ניט נעהאט צו קרינען פאסאזשירען. די איבעריגע בעלי־ענלות, אויסער דעם וואס זיי האבען געהאט בעסערע פערד, האבען זיי טאקי געהאט מעהר כח. א כאפ מאן פון א פאסאזשיר א פעקעל, ווי יענער שטעקט נאר ארויס דעם קאפ פון וואגאן, איז ביי זיי געווען א געלעכטער. יענער שרייט און וויל ניט, זאל ער שרייען. זיי נעהמען מיט כח. ער, הירשעל הייסט עס, וועט עס ניט טאן, ווען ער זאל אפילו וויסען, אז ער און זיין פערד דארפען שטארבען פון הונגער.

פלעגט טאקי הירשעל־חאשע'ס זעהר אפט פאהרען דער לעצ־טער פון באהן מיט א לעדיגען וואגען. פאראויס די שטאלצע, נעזונטע בעלי־ענלות, און ער — אן עלענדער פון הינטען.

פונדעסטוועגען האט זיין הומאר דערפון ניט געליטען. ווי א פילאזאף פלעגט ער אננעהמען אלץ פאר ליעב און ניט טראגען אויף קיינעם קיין שנאה. פאהרענדיג מיט'ן לעדיגען וואגען צור־[illegible] פלעגט ער ניט פארגעסען יעדען פוסגעהער, וואס ער פלעגט

באגענענען, זאָגען גוט־מאָרגען אָדער גוטען־אָוונד — אויב די רייזע איז שוין געווען פון לעצטען צוג. אמאָל פֿלעגט ער בעטען מען זאָל זיך אריינזעצען אין וואָגען. סיי־ווי־סיי — פֿלעגט ער שמייכלען — פֿאהרט מען אין לעדיגען. זאָל בעסער זיצען א מענש אינוועניג. עס איז פּאָרט פרעהליכער...

און ער איז קיינמאָל ביי זיך ניט אַראָפּגענפֿאלען. האָט אלע־מאָל נעשמייכעלט און נעהאָפּט אויף עפּיס א גרויסען גליק, וואָס וועט נאָך אמאָל קומען.

* * *

איינמאָל איז ער נעקומען צו דער באהן ווי זיין שטייגער איז אין לעדיגען, אהן א פּאַסאַזשיר. די אי־בעריגע בעלי־ענלות האָבען רוקא נעהאַט, ווער איינעם, ווער צוויי. אויפֿן הארצען איז אביסעל אָנגעוואָלצען. אויפֿן וואָגען ליגט דאָס לעצטע ביסעל היי. דאָס פערדעל איז אפילו הונ־געריג. ער זאָל דאָס איהם אָבער איצט אוועקגעבען, וואָס וועט ער איהם נעבען מאָרגען פריה? ער קאָן אָבער ניט צוזעהן, ווי דאָס פערדעל, אלט און מיעד, שטעהט מיט אן אראָפּגעלאָזטען קאָפּ און קוקט מיט די גרויסע, גערולדיגע, ליידענדע אויגען...

דער צוג האָט נראָד פּארשפּעטיגט, איז זיך הערשעל מישב, אז ער וועט טאָקי דעם פערדעל אוועקגעבען דאָס ביסעל היי: טאָמער מאָבען זיך, א קשיא אויף א מעשה, א פּאָר פּאַסאַזשירען צוריק, זאָל ער כח האָבען זיי צו פיהרען.

שטעהט ער אזוי און קוקט, ווי דאָס פערדעל עסט און קוקט איהם אָן נאָך יעדער כראָמזשקע מיט דאנקבארקייט: האָסט מיך, הירשעל, גערעטעוועט... דערווייל הערט זיך א סיגנאל — דער פּאיעזד! זאָגט הירשעל אָן דעם פערד.

דאָס פערד דערשלינגט דעם לעצטען ביסען, ווי עס וואָלט נעפיהלט, אז עפּיס וועט דאָ היינט נעשעהן, און עס וואַרט צו־גלייך מיט'ן בעל־הבית.

דערווייל שטעלט זיך אָפּ דער צוג. הירשעל לויפט ניט אנטי־קענגען. ער ווייס, אז יענע זיינען נעזינטער. ער האָפּט אזוי

אויף א באקאנטען פאסאזשיר, וואס וועט אריין צו איהם אין וואגען אוים פריינדשאפט. עס זיינען דאָ אזעלכע אויך.

עס לאזען זיך אריוס די עטליכע פאסאזשירען אוז זיי ווערען נלייך פארצוקט פון די איבעריגע בעלי־ענלות. הירשעל האָט שוין ברעה צו פאהרען אין לעריגען.

אבער דאָ זעהט ער, ווי עס רוקט זיך אריוס א רייכער מאן מיט א קליינעם לעדערנעם רייזע־טאש אין האנט, קוקט זיך אום אויף אלע זייטען אוז זיין בליק פאלט אויף הירשל'ען.

„דער נראף טשאפסקי! איז דאס מענליך?!"

— נו, הירשקא! — וועגדעט זיך דער נראף צו איהם — וועסט זיך אונטערנעהמען מיך אוועקפיהרען אהיים? מיין קא־רעטע איז נימא; זיי האבען ניט געווואוסט, אז איך ווע קומען.

אוז איידער הירשעל־חאשע'ס האט זיך צוזאמענגענומען מיט זיינע כחות אפצוענטפערען, איז שוין דער נראף נעזעסען ווי א פריץ אין זיין וואגען, אויף דעם בייסל שטרוי, אוז הירשעל איז ווי א יונגערמאנטשיק ארויפנעשפרונגען אויף דער קעלניע אוז דאס ערשטע מאל נעגוצט די בייטש צום פערד.

דער עפעקט איז נעווען אן אומבאשרייבליכער. די בעלי־ענלות ארום זיינען נעבליבען זיצען אויף די קעלניעס ווי פארנלי־ווערט, אוז האבען זיך ניט נעקענט ריהרען פון אָרט פאר ער־שטוינונג.

וויפיעל הירשעל־חאשע'ס האט פון נראף נעקראנען, האט ער בשום אופן ניט נעווואלט דערצעהלען. ער האט נאר אויף יעדערנס פראגע נעענטפערט מיט א שמייכעלע:

— הלואי פארדיען איך דאס אלע חודש.

דערפון האט מען זיך נעשטויסען, אז ער האט איהם נענעבען א פינפערעל...

שלמה „קהלת"

צי ווייל ער האָט געהאט א שייכות צו קהלת, דערפאר, וואָס ער האָט אויך געהייסען שלמה, צי ווייל ער איז בטבע נעווען א בעל־ספק — אזוי צי אנדערש: אונזער שלמה פון ערגעץ א קליין־ליטווישׁ שטעטל, האָט שטארק געהאלטען פון דעם ספר קהלת.

ווי אזוי האָט זיך קהלת צוגעפאסט צו זיין לעבען, איז שווער צו חיסען. שלמה פון דער ליטווישער שטעדטל האָט ניט נע־קענט זאָגען „מלך הייתי"... אפילו ביי זיין אייגענעם הויז־נע־זינד האָט ער קיין ראַלע ניט געשפיעלט. די קראָם, וואָס האָט געגעבען די ביסל חיונה, האָט געפיהרט דאָס ווייב אין די פאָר מיידלאָך האָבען צוגעהאלפען. שלמה אליין איז נעווען א יושב אוהל, נעזעסען א האלבען טאָג אין בית־מדרש און די איבריגע צייט ביי זיך אין שטוב און אריינגעקוקט אין ספרים... קיין רעה האָט ער דערפאר ניט געהאט ביי קיינעם פון זיינע הויזיגע און האָט בכלל ניט געהאט קיין פארלאנג צו רעגיערען, אויסער פסח צו די סדרים, וואָס דאָס האָט ער געטאָן מעהר על פי מוז... אז דער דין איז צו קיניגען, קיניגט ער — א בריה האָט ער!...

קיין נערטענער מיט אלערליי פרות, מיט אלערליי אויסגעפלאָס־טערטע שטענגלאך און קוואלען האָט ער אויך ניט פארמאָגט. זיין שטוב, וועלכע איז דוקא נעווען אן אייגענע, א ירושה. האָט אפילו יא פארמאָגט א קליין נערטענדעל, אבער נעוואקסען האָט דאָרטען איז נעווען פארוואקסען מיט קראָפעווע, צו וועלכע מען האָט זיך זומער־צייט אונגערקעס, רעטעכלאך און ריבען... דאָס איבריגע

ניט נעטאָרט צוריהרען, און אויב שלמה פלענט זיך פארגעסען און זיי אָנריהרען, פלענט ער נאָכדעם פארזאָגען א צעהנטען אריינצונעהמען אין זיין נאָרטען פון נרינס...

וואָס אנבאטרעפט די שאָף, מיט וועלכע דער אמת'ער שלמה המלך באריהמט זיך אין קהלת, האָט אונזער שלמה פון דער ליטווישער שטעדטעל קיין סך ניט פארמאָגט. א קורצע צייט האָט ער אפילו יא „באזעסען" א ציענ, אָבער אזוי ווי דאָס ווייב איז נעווען צופיעל פארנומען מיט דער קראָם, האָט מען אויף דער ציענ ניט נעקענט אויפפאָסען און מען האָט זי, ען אויסנעדארטע, א פארהונגערטע, פארקויפט...

און פונדעסטוועניגען האָט שלמה נעהאלטען פון ספר קהלת מעהר ווי פון אלע ספרים אין תנ"ך. מען קען ניט זאָנען, אז פון איוב האָט ער וועניג געהאלטען... פארקעהרט, איוב איז אויך נענוג פול מיט טיעפע געדאנקען. אָבער איוב איז צו שרייענדיג, צופיעל נעקלאָנט זיך. שלמה האָט דאָזיגע שרייען ניט נעקענט פארטראָגען. בפרט, אז נעוואוסט האָט ער פון נמרא, אז איוב איז ניט מעהר ווי א משל... קהלת אָבער האָט טאקי נעלעבט, נעוועזען א מלך, און וויבאלד אז אויך ער האָט נעקענט זאָנען, אז הבל הבל, איז דאָס כדאי אריינצונעהמען אין זינען און זיך ארָאפנעהמען א מוסר...

אונזער שלמה פון דער ליטווישער שטעדטעל איז נעווען אויסער א למדן, אויך א פרומער. פונדעסטוועניגען איז ער ניט נעווען צופריעדען מיט דער מיינונג פון יענע תלמידי חכמים אין נמרא, וועלכע האָבען נעוואָלט דעם ספר קהלת באהאלטען... שלמה דאנקט נאָט, וואָס די דאָזיגע גזרה איז דעמאָלט ניט דורכנעגאנגען... אין נעוויסע פראָגען איז אונזער שלמה נעווען א שטיקל רעוואָלוציאָנער. מען מעג אמאָל הערען א צווייטענס מיינונג אויך... בפרט, אז קהלת איז פול מיט חכמה און אין חכמה קען, נאָר שלמה'ס מיינונג, ניט זיין קיין אפיקורסישעס... אפיקורסים זיינען בכלל שוטים... אזוי האָט שלמה נעהאלטען.

אמת, קהלת האָט נעפרענט: מי יודע? איז אויך ניט קיין

בייז! מען וויים טאקי ניט — און וויבאלד אז עס קומען ספקות, ווערען די נעדאנקען קלערער און דער גלויבען לייטערט זיך... וויבאלד אז מען וויים ניט, דארף מען טאקי שטארקער גלויבען... און שלמה האט זיך נעריבען די הענט, נעקנאקט מיט די פינגער, און באקומפט דעם „מי יודע". און אויף אזא אופן האט ער זיך טאקי אויסנעקעמפט א יענע וועלט.

על פּי דין האט אונזער שלמה נעדארפט ארויסקומען אין קהלת סוכות־צייט, ווען דער בעל־קורא לייענט עס פּאר פּאר'ן עולם נאך קריאת התורה. אבער דער חשק צו קהלת איז ביי אונזער שלמה'ן צו שטארק נעווען, אז ער זאל יוצא זיין ארויסקומען אין קהלת בלויז אויסמאל אין יאהר. ער פלענט זיך האבען א טבע דוקא אין מיטען שבועות ביי אקדמות לייענען, נראד דאן זיך פארטיעפען אין קהלת. פלענט איהם א שכן פון דער זעלבער באנק אין בית־מדרש באמערקען, אז ער איז פארקראכען, אוש אין קהלת, פלענט זיך שלמה פארשעהמען, זיך פארענטפערט, אז ער האט זיך טועה נעווען. אבער נאכדעם ווי דער שכן פלענט זיך אפקאהרען, פלענט ער וויעדער קוקען אין קהלת און זיך קוויקען מיט די אלטע, אייביג נייע נעדאנקען, וואס זיינען נעווען אנגעפיקעוועט אין די עמליכע קליינע זייטלאך.

ניט אלע נעדאנקען זיינען איהם גלייך נעפאלען נעווארען. עס זיינען נעווען פסוקים, וואס אפילו שלמה, דער ליעבהאבער פון קהלת, האט זיי קריטיקירט. למשל, די מיינונג וועגען די וויבער. שלמה אונזערער האט זיך אפילו ניט געקענט באריהמען מיט האבען צו טאן מיט א סך וויבער, ווי יענער שלמה, אבער זיין אשה האט ער גוט געקענט, און זי איז דוקא נעווען א וואוילע אידענע... האט איהם טאקי פארדראסען דער דאזיגער פסוק, וואו יענער שלמה דערצעהלט, אז פון טויזענד האט ער קיין איינע א גוטע ניט נעפונען...

דערפאר אבער האט ער יענעם שלמה'ן נאכגענעבען, אז עס איז בעסער צו נעהן אין הויז צו אן אבל, איידער אין הויז פון א בעל־שמחה... ביי אן אבל נעהט צו אהן חניפה, און וואס דו

זאגסט איהם, זאגסטו איהם פון ריינעם הארצען, און אפילו אז דו שווייגסט, איז ווי דו וואלסט נערעדט די עהרליכסטע רייד... אויף א שמחה אבער איז מען פאלש, מען ווינשט זאכען, וואס זיינען ניט געשטוינען, ניט נעפלויגען, און טיף אין הארצען מאכט מען חוזק פון רער בעל־שמחה, אדער מען איז איהם מקנא, אדער מען ווינשט איהם אין הארצען פונקט דאס פארקעהרטע, וואס מען זאגט איהם מיט דער צונג...

די ליעבע פון אונזער שלמה צום ספר קהלת האט ער נעהאלטען בסוד... ער האט עס נעטאן ניט אוים מורא פאר די שכנים זיינע אין בית־מדרש, נאר אוים רעספעקט פאר קהלת... זיי, די שכנים זיינע, זיינען טרוקענע אידען, און קהלת איז ביי זיי עפיס א צוטשעפעניש צו די פיוטים, וואס זיי זופען די גאנצע צייט פון דאוונען ווי קאלטע לאקשען... ער האט ניט געוואלט פארשוועכען די שעהנקייט פון קהלת. אבער אמאל פלעגט ער שוין ווערען צופיעל ענטציקט פון א פסוק, אין וועלכען ער האט ענטדעקט א שפאגעל־נייעם נעדאנק, פלעגט ער מיט א ציטערדיגען מאן, און רויט־וועדענדיג, ווי א יונגער בחור'ל וואס געהט נעבען רעם ערשטען קאכפלימענט א מיידעל, זיך וועגדען צו זיין שכן:

— איהר זיינט א מבין אויף דעם דאזיגען פסוק:

ושבח אני את המתים שכבר מתו... וטוב משניהם את אשר ערן לא היו...

דער שכן, וועלכער האט דוקא פארשטאנען דעם פירוש המלות, אבער דער זינן פון די ווערטער איז איהם ניט אנגענאנגען, וויל ביי איהם אין הויז האט נעווארט אויף איהם נאכ'ן דאוונען א גוטער יום־טוב'דינער מאהלציים, האט פון יוצא־וועגען א מורמל נעטאן:

— יא... א מענש איז קיינמאל ניט צופריעדען, ר' שלמה... ער האט זיך אודאי נעהאט וואס צו באקלאגען, דער שלמה המלך... חוץ זיין שאדען, אויף אלע אידען נעזאגט נעוואהרען...

און ניט באמערקענדיג די שלעכטע ווירקונג, וואס זיינע רייד

האָבען נעמאכט אויף דעם היינטיגען שלמה'ן, האָט ער וויערער נעפֿאַלפֿעלט:

— דער חזן האָט היינט זיך אזוי נעציקעלט, אז מען וועט ארויס פון בית־מדרש ארום איינס... עס ציהט אין האַרצען...

האָט שלמה זיך דערפיהלט ווי אן אָפּגעבריהטער. אָבער באלד האָט ער זיך פֿארטיעפט אין קהלת און זיך נעטרייסט מיט א פסוק, וואָס ער האָט אויסנעפונען, וועלכער האָט זיך צונעפאסט פֿאר'ן שכן דעם שומה...

אַלעלויאַ

דאָס איז שוין נעווען לאַנג. אָבער נראָר איצט זעה איך עס, ווי עס וואָלט פאַר מיינע אויגען געשטאַנען; הער איך עס, ווי עס וואָלט אין מיינע אויערען געזשומט...

איך בין דעמאָלט אַ אינגעלע נעווען. אָבער ערב פּסח איז עס נעווען. האָב איך מיך געפּיהלט ווי אַ נרויסער. אין אָוועגט האָב איך צו פּרענען פּיער קשיות און וויכטיגע קשיות. אַלע וועלען זיצען און שוויגען און איך וועל פּרענען. לאַכען וועל איך ניט. כאָטש דאָס קלינגט ווי אַ שפּיעל. אָבער מיט פּיער קשיות שפּיעלט מען זיך ניט... איך וועל זיין ערנסט און זאָל דער טאַטע זעהען, וואָס פאַר אַ מענש איך בין נעווארען איבער'ן ווינטער.

ס'איז נעווען נוט. דער טאָג פון ערב פּסח איז נעווען אַ שעהנער, אַ זוניגער. אמת, ביי בערנעלדיגע הויפען זיינען נאָך נעלעגען פּאַרהאַרטעוועטע שטיקלאָך שנעע, וואָס די זון האָט נאָך ניט נעקענט בייקומען. נעדאַכט האָט זיך אָבער, אז זי האָט זיי ניט נעוואָלט בייקומען. עס האָט ניט נעפּאַסט פּאַר איהר אָפּ־צוגעבען זיך מיט אַזוינע ברודיג נעוואָרענע פּאַרהאַרטעוועטע שטיק־לאָך שנעע... זיי וועלען פון זיך אַליין צונעהן און עס וועט פון זיי קיין זכר ניט בלייבען... דאָס האָב איך נעוואוסט אויף זיכער...

אָך, עס איז נעווען אַ שעהנער ערב פּסח און פּארנאַכט איז נאָך שעהנער נעווען. די זון האָט זיך אַראָפּנעקייקעלט פּאַמעלער, פּאַמעלער הינטער'ן וואַלד, וואָס האָט זיך נעפּונען ווייט אין עק

נאָס, וואו אונזער שמיבעלע איז נעשטאַנען, אזוי פּאַמעלעך, אזוי פּאַרזיכטיג, ווי זי וואָלט מורא האָבען, ביים אַראָפּנידערען, ניט צוברעכען זיך... מיר איז נעווען גוט און שעהן און עס וואָלט נאָך בעסער און שעהנער נעווען, וועז מיין געלערנטער טאַטע וואָלט ניט אויסגעשריבען אוש פון פּעטערבורג די לשון־קודש'דיגע צייטונג, וואָס קומט צו אונז אָן אַלע טאָג, אַלע טאָג, א פּיערטעל צו אייגם, אויף אונזער אַלטען וואַנט־זייגער...

דער טאַטע פלעגט די דאָזיגע לשון־קודש'דיגע צייטונג היטען, ווי דאָס אויג אין קאָפּ. ערשטענס, האָט ער זי ליעב געהאַט, וויל ס'איז נעווען אויף לשון־קודש, און צווייטענס, האָט ער געהאַט נאָך צווי שותפים צו איהר און די שותפים האָבען עס נעמוזט באקומען פריש, ריין און ניט שטאַרק אויסגענוצט. לעזענדיג זי, פלעגט ער זי האַלטען ביי די ברענען, ווי מען האַלט א שטיקעל זויערעם...

אָבער אז ער פלעגט זיך אָפּקעהרען, פלעג איך, קלייגער אינ־גאַלע, זיך א כאַפּ טאָן צו איהר. איך האָב שוין געקענט א האַלבען תנ"ך און נעווואוסט א כך טייטש־וועדטער... א סך וועדטער האָ־בען מיר אָבער נעפעהלט. פלעג איך לעזען און דאָס רוב ניט פאַר־שטעהן און טאקי מעהר הנאה האָבען פון די וועדטער וואָס איך האָב ניט פארשטאַנען.

יענעם ערב פּסח אָבער איז דער טאַטע ארומגענאַנגען א צימראַנענער... האָט עס מיך נעוואונדערט. אַלע קינדער זיינען דוקא נעווען נעזונד. די תבואה, וואָס ער האָט אָנגעקויפט פאר'ן וויגטער, האָט ער שוין פארקויפט מיט א וואַך צוריק, און ווי איך האָב נעהערט—אַהן היזק... דער וויין, וואָס ער האָט נעכטען נע־בראכט פון ישראל דעם וויינהענדלער און גלייך פארזוכט, איז נעווען זיס ווי האָניג. די מאַמע האָט אויך אָנגעזאָגט, אז זי האָט דעם פּסח פאר פול. עס פעהלט איהר נאָך אפילו א פּסח'דינער שטעקען פאר דער גרויסער ווילקע, נאר זי וועט זיך בייגעהן מיט דעם שטעקען, וואָס זי האָט צו דער קלענערער ווילקע. זי וויל ניט זאַרגען...

טאָ וואָס־זשע געהט דער טאטע אַרום אזוי צוטראָגען?

האָב איך נראָר נעכאפט די לשון־קודש'דינע צייטונג, וואָס איז געלעגען אויפ'ן טיש אייגע אליין, וועז דער טאטע האָט זיך אויף א ווייל אָפגעקעהרט.

מיינע בליקען זיינען באלד געפאלען אויף צווויי ווערטער, פון וועלכע איך האָב שוין נעוואוסט דעם „טייטש"... פרעות בישראל... דאָס וואָרט „פרעות" האָב איך נאָך נערענקט פון שופטים... א שווערער וואָרט נעווען אפילו אין חדר... אין דער לשון־קודש־דיגער צייטונג האָט עס נאָך האַרבער און מוראַ'דינער נעקלונגען... דער רבי אין חדר האָט אונז נעטייטשט פרעות „ברעכונגען", אָבער אין דער לשון־קודש'דיגער צייטונג האָט עס נעזאלט זיין א פאַראָם... פרעות בישראל — פאַנראָמען אויף אידען...

הייסט עס, אז דער טאטע ווייסט עס און ישוב'ט זיך צי דערצעהלען, צי ניט דערצעהלען...

נעדענקט האָב איך, אז די פאַנראָמען זיינען זעהר ווייט... איין שטאָדט האָט נעהייסען יעליסאוועטגראד... איך האָב קוים נענלויבט, צי נעפינט זיך באמת אזא שטאָדט... אָבער, אז די צייטונג שרייבט פרעות בישראל, איז אן אמת... עס איז מאקי זעהר טרויעריג. וועז ניט דאָס, וואלט דאָך נעווען אזוי גוט... אלץ האָבען מיר שוין: ווייז, מצה. קנידלעך וועט דאָך זיכער זיין. דער וועטער, ווייזט אויס, וועט זיין שעהן א נאנץ יום־טוב... ניט האָב איך שוין אויך... ניט מעהר, דער פרשת בישראל פארשטערט אונז אביסעל די שמחה.

אזא שאָד, אזא שאָד!...

ערשטענס, איז א רחמנות יענע ווייטע אידען, און צוויי־טענס, קען דאָך אזא מעשה אויך ביי אונז פאסירען.

איין נוי, האָב איך זיך נעטרייסט, איז דאָך אונזערער א שכן. ער וועט עס זיכער ניט טאָן... די ביסעל נויים, וואָס וואוינען ווייטער אין אונזער נאס, זיינען אויך ניט קיין שלעכ־טע... דערצו פאלט נראָר אויס זייער פסח מיט אונזער פסח

צוזאמען... זיינען מיר דאָך שוין שטיקלעך מחותנים... אָט קלינגען די גלאָקען אין קלויסטער... אָט רופט דער שמש: אין שוהל אַריין... אָבער מחותנים זיינען מיר דאָך.

און וויעדער טרייסט איך מיר, אז דער רב טראָגט אזא טיין זופּעצע ווי, להבדיל, דער גלח... שוואַרץ, בריט און לאַנג... דער רב געהט אין מיטען וואָך מיט א שטעקען, אויבען מיט א זילבערנער נאָלעמ, און דער גלח, להבדיל, אויך... ביידע האָבען נרויע לאַנגע בערד... פאַר וואָס זאָל איך טורא האָבען?...

אָם איז שוין דער סדר... די כוסות זיינען אָננעגאָסען, אין דעם רויטען וויין שפּיגעלט זיך אָפּ דער פייער פון לאָמפּ און די פייערלעך פון די פיער ליכט, וואָס די מאַמע האָט גע־צונדען... וויין מיט פייערען... דער טאַטע הויבט שוין אָן פּראַווען דעם סדר. ער ברעכט שוין אָפּ א האַלבע מצה און בא־האַלט. עס וואַלט נעווען א יושר אַרויסצו'נגנב'ענען דעם דאָזיגען אפיקומן. אָבער איך טו עס ניט... פּרעות בישראל!... דרוי־סען טראָגט זיך א רויש... ניין, דאָס דאָכט זיך מיר בלויז... דאָס רוישט די שטילקייט אין נאָס... דער יום־טוב פון צוויי פעלקער... ביי ביידען איז יום־טוב...

* * *

די ערשטע העלפט פון הגדה איז שוין אָפּגעזאָגט. מיר האַלטען שוין ביים הלל. אָבער דאָ דערהערט זיך א נעזאַנג...

— ששש... — רופט זיך אָן דער טאַטע... און שטרענגט אָן די אויערען אויפצוכאַפען פון וואַנען דאָס נעזאַנג קומט...

די מאַמע קוקט דורך די שויבען אין נאָס אַרויס... דער אבענד איז א ליכטיגער.. די לבנה איז דאָ אין איהר פולקייט אָן העלקייט...

— איך וויים, — ערקלערט די מאַמע און אַמייכעלט מיט איהר נוטען שמייכעל... — דאָס זינגען די שיקסעס פון עק נאָס ביים שכנ'ס פענסטער... אזא מנהג... אָלע „זייערע" פּר־ס זינגען זיי אָן מען טראָגט זיי אַרויס אייער א מתנה...

איך וואר פערגאפט... הער זיך צו צום געזאנג און גלויב נישט מיינע אייגענע אויערן...

אלעלויא ..

— מאטע! — שריי איך אוים — זיי זינגען דאך אלעלויא... דער מאטע שמייכעלט צופריעדען. ער וויים וואס דאס בעדייט:

— אלעלויא איז דאס זעלבע וואס הללויה...

— פון הלל?... — פרעג איך און פיהל מיך באוויושט פון אזא גדולה...

— נעווים... דערזעלביגער הללויה...

די מאמע ווארט אויך שטאלצער. זי קוקט וויעדער ארוים אין פענסטער און דערקענט די דריי שיקסעס... אלע איהרע באקאנטע... פון עק נאס... זי קומט צו זייערע היימען אפט קויפען נרינס, מאהן און אנדערע סחורות...

— זיי וועלען נאך קומען צו אונזערע פענסטער אויך... — זאגט די מאמע. — באקאנטע שיקסעס...

אזא גליק גלויבט זיך מיר ניט... אויב זיי וועלען ווירקליך קומען צו אונזערע פענסטער און וועלען זינגען הללויה, איז דאך שוין אוים מיט פרעות בישראל...

און די מאמע האט געטראפען... באקאנטע שיקסעס מיט קלינגענדיגע שטימען זיינען אין א וויילע ארום צוגעקומען צו אונזערע פענסטער, און עס האט געקלונגען א געבעט אין א פרעמדען נאהענטען לשון: און געענדיגט יעדען פערז מיט אלעלויא...

די מאמע האט זיי דורכ'ן פענסטער דערלאנגט פיער אייער... איך האב נעכאפט אויף די שיקסעס א בליק... שהנע, יונגע שיקסעס נעווען...

איך זעה זיי איצט שטעהן פאר אונזער שטיבעל דאוונט און אין די אויע קלינגט מיר זייער אלעלויא...

זאל איך נאך מורא האבען? —

אלעלויא... הללויה...

די חלוקה

לייבע איז א איד, וואָס זאָגט אַלע שבת־צו־נאכט ויתן לך מיט דער גרעסטער כוונה. איבערהויפּט אָבער פּאַרנאָצט ער די אויגען ביי „שזרענו וכפּפנו ירבה כחול" און מען מוז מודה זיין, אז וואָס איז נוגע דעם וזרענו האָט איהם דער רבונו של עולם צו־געהערט, — קינדער האָט ער געהאַט א סך. אַמאָל, אז דער קאָפּ איז איהם נעגאַנגען חאַראָרעם פון פיעלע פּלענער וועגען פּרנסה און איינער פּלענט איהם נראָר דעמאָלט א פּרעג טאָן: לייבע, וויפּיעל קינדערלעך האָסטו? פּלענט ער מוזען זיך גוט אָנשטרענ־גען אום צו דערגעהן די ריכטיגע צאָהל, און דאָס רוב פּלענט ער זיך טועה זיין, און דעם צוויליגע רעכענען פּאַר איינס...

אָבער ביי א רוהיגער צייט האָט לייבע נעוואוסט דעם חשבון פון זיינע קינדער נעמוי. אַכט מיידלעך און פיער אינגלעך, ס'הייסט לייבע האָט פּארמאָגט צוועלף קינדער.

וואָלטען זיי אַלע זיהן געווען, וואָלט דאָס נעווען כנגד די צוועלף שבטים, און לייבע, אַלס פּרומער איד, וואָלט עס געהאַלטען פּאַר אן אצבע אלקים. די אַכט טעכטער אָבער האָבען איהם דעם דאָזיגען רמז קאַליע געמאַכט, און לייבע, און אפילו לייביכע, האָבען די דאָזיגע ברכה פון גאָט ניט שטאַרק מקבל באהבה געווען...

נאָר אז נאָט ניט קינדער, ניט ער שוין אויך פּאַר די קינדער; דערצו איז לייביכע א אידענע א בריה און זי מאַרקירט

שטענדיג אויס, אז די קינדער זאָלען האָבען אלע טאָג אביסעל נעקעכטס. שבת און יום־טוב איז אויך דאָ א שטיקעלע פלייש.

לייביכע וואָלט קיינמאָל ניט נעקענט ביי איהר גרויסען דלות אָנקאָרמענען אזא נעזינדעל, וועו זי זאָל יעדעם קינד דאָרפען אויסטיילען באזונדער א חלק. ווי גרויס איהר טאָפּ איז ניט נעווען, וואָלט קיין פערצעהן טעלער אלץ ניט אַרויס פון איהם; שוין אָפּגערעדט דערפון וואָס אין לייבע'ס גבול האָבען זיך קיין פערצעהן טעלער ניט נעפונען...

לייביכע האָט דערפאָר נעשפייזט איהר גרויס נעזינד אויף איהרען אן אייגען־ערפונדענעם שטייגער. די קינדער האָבען נעגעסען אלע צוזאמען. ניטאָ קיין טיילען! אז מען טיילט איז ניט מזל'דיג! אין איינעם איז מעהר מזל ברכה! און מען האָט מאנכמאָל נעזעהן באשיינפערליך, אז אין דער גרויסער שיסעל נעהט אריין אליהו הנביא. די קינדער שעפען פון איהר און שעפען און עם נעהמט זיך נאָר ניט אויס.

וועו רעדט דאָס שטיקעל פלייש אום שבת און יום־טוב איז אודאי ניט נעטיילט נעווארען. לייביכע האָט דאָס שטיקעל פלייש מיט גרויס בריה'שקייט צופעדעמט אין א גרויסען טעלער און די קינדער האָבען אלע, ווי אונטער א קאָמאנדע, די עלטערע מיט גאָפּלען, די איננערע מיט די הענט, גלייך זיך א וואַרף נעטאָן. אמאָל פלענען א פאָר קינדער, ניט שטאַרק פלינקע, ארויסנעהמען פון טעלער די הענד אין לייריגען, האָט דעמאָלט יערער נעמוזט צוריק די פלייש אריינלענגען אין טעלער און לייביכע פלענט די לעננערע פעדים ווידער צופעדיטען און דאן האָט שוין יערער, סיי דער פלינקער און סיי ניט דער פלינקער, עפּיס פון טעלער באקומען. מאנכמאָל איז נעווען דער חלק אזוי דין, אז ער פלענט בלייבען אָננעקלעפּט אויפ'ן פינגער און דאָס קינד פלענט דעם דאָזיגען חלק מוזען פון פינגער אראָפּלעקען. אָבער א חלק פלייש האָט עס דאָך באקומען.

צרות איז נעווען מיט'ן יום־טוב סוכות. די סוכה, וואָס לייבע האָט נעמאכט, האָט בלויז נעקענט אריינגעהמען די זכרים,

די אכט נקבות מיט לייביכע'ן האבען נעמוזט בלייבען אין שטוב.

און לייביכע'ן איז דער קאפ שיער ניט צושפאלטען געוואָרען.

— ווי אזוי טיילט מען איין דאָס עסען, וועו דאָס נעזינד איז צוטיילט אין צוויי מחנות?

מילא צו דער זוף איז דאָ אן עצה. נאָך א קוואָרט וואסער און עס וועט קלעקען אלעמען... אבער מיט'ן פלייש? ווי אזוי טיילט מען איין דאָס פלייש?

און לייביכע בעט נאָט אויף רעגען:

— רבונו של עולם, — ניב עפיס א גוטען רעגען און די זכרים זאלען פטור זיין פון מצות־סוכה!...

איז גאָט אמאל ניט שטארק באשעפטיגט אין הימעל, דער־הערט ער לייביכע'ס געבעט און גראָד בשעת מען דארף געהן עסען אין סוכה, הויבט אן ניסען א גוס רעגען.

בעלי־בתים זיינען דעמאלט בייז, קוקען צום הימעל מיט רוגזא און פאראיבעל: דער רבונו של עולם פארשטערט זיי דעם סוכות...

די נאָרישע פארמעגליכע בעלי־בתים וויסען ניט, אז דאָס וואָס פאר זיי איז ניט ניחא, איז א גליק פאר לייביכע'ן: זי זאל ניט דארפען טיילען די חלקים פלייש.

אבער ניט אלע מאל פיהרט לייביכע אוים ביי גאָט.

לייבע רוקט זיך מיט זיינע זיהן אין סוכה. די ערשטע נעריכט און די זוף באקומט ער צו דער צייט, אבער צו די פלייש פארלירט ער דעם נעדולה. ער זינגט שטיקלעך יום־טוב'דיגע זמירות, די „אושפיזין", באמקעט סתם צו פארשיעדענ ניגונים, וואָס באמבלען זיך איהם נאָך פון די ערשט־פארנאנגענע ימים־נוראים און דאָס פלייש איז נאָך אלץ ניטא.

לייביכע קען בשום אופן דארט אין שטוב ניט צוטיילען דאָס פלייש. עס לאָזט זיך ניט, עס נעהט ניט!

ענדליך וועדט זי בייז און שרייט אוים מיט כעס צו דער עלטערער מאכטער:

— נא, נעהם דאָס נאנצע פלייש און טראָג אוועק אין סוכה — איך האָב ניט פון וואָס צו טיילען...

און לייבע מיט די זיהן אין סוכה דריקען די פלייצעס און וואונדערען זיך:

— עפּים א סך פּלייש! א ברכה פון נאָט!

און ביים בענשען, אז עס קומט צו „הוא יברך את אשתי"— טראכט לייבע מיט תענוג:

— א בריה א אידענע, לעבען זאל זי — זיך פּאָרט אן עצה פּגעבען!...

די פֿאַרביטענע פענסטער

דאָס איז געווען א גרויסער בית־מדרש מיט פענסטער אין דריי זייטן. זעלינ, א זיבעצעהן־יעהריגער בחור'ל, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל ארויסגעפֿאָהרען פון זיין אָרימער היים צו לערנען דאָ, האָט די ערשטע צייט שטאַרק נעבענקט נאָך זיין היים, נאָך די לעבעדיגע מענשען און נאָך דעם קליינעם שטיבעלע, וואו די לעבעדינע געפינען זיך. קיין וועג צוריק איז אָבער ניט געווען. ערשטענס, טאָקי די הוצאות אליין. עס דאַרף קאָסטען אודאי ביי א האלבען קערבעל צו פֿאָהרען מיט די בעלי־העגלות, וועל רערט מיט דער באָהן קען עס אריינטרייבען ביז פינף גילדען. שפּעטער וועט ער אפשר קריגען דאָ א פרנסה — ארומנעהן פרייטאָג „אויף ספֿרים" פֿאר'ן בית־מדרש, וואָס דערפֿאר באקומט מען צעהן קאָפּיקעס יערען פרייטאָג. דאַרף ער זיך ערשט אויסקויפען אין האסקע ביים גבאי, און ווי אזוי דאָס צו טאָן, וויים ער נאָך ניט. און צווייטענס, וועט ער זאָל שוין אפילו האָבען אויף הוצאות, איז נאָך אויך א פראגע צי מעג ער צוריק פֿאָהרען. געשיקט האָט איהם דער מאַטע אָהער מיט דער כונה, ער זאָל ווערען א למדן און אפשר טאָקי א רב, און ער האָט איהם געגעבען אָנצוהערעניש, צו פריהער ווי אין א יאָהר ארום זאָל ער ניט קומען.

— נישקשה, מיין זוהן, — האָט ער איהם פֿאר'ן פֿאָהרען נעזאָגט, — וועסט האָבען גוטע „טעג" און דו וועסט ניט דאַרפען בענקען נאָך דער היים.

מיט די „טעג" האָט טאקי דער טאטע נעטראָפען. דאָס שטערטעל איז דוקא ניט קיין אָרימס געווען און „טעג" איז געווען לרוב, א שאד בלויז, וואָס א וואָך פארמאָגט בלויז זיבען טעג. צוליעב די בעלי־בתים, וואָלט א וואָך געמעגט פארמאָגען הונדערט טעג, וואָלטען זיך אויך געפונען בעלנים צו געבען זעליג'ן א טאָג... אָבער ניט נעטראָפען האָט דער טאטע מיט'ן בענקען. זעליג האָט געבענקט אָהן אויפהער אהיים און ער פלענט זיך אמאל אין מיטען לערנען מוזען אָפריסען פון גמרא, זיך איבערנעהן איבער'ן גרויסען בית־מדרש און טראכטען פון דער היים.

אזוי ווי דער בי־מדרש האָט פארמאָגט פון דריי זייטען פענסטער, פלענט זעליג ליעב האָבען אוועקשטעלען זיך ביי אייגעם פון די פענסטער און קוקען ווייט ערגיץ אהין, וואו זיין היים נעפינט זיך. שפעטער האָט ער זיך געכאפט, אז ער קען אויסרעכענען מיט א חשבון וואו עס דארף ערגיץ ליגען דאָס שטערטעלע זיינס, און נאָכדעם וועט ער שוין קענען דערנעהן, וואו דאָס שטיבעלע זייערס נעפינט זיך און אויף אזא אופן וועט ער זיך קענען שטהען ביים פענסטער און זהען אזוי ווי פאר די אויגען זיין היים.

לויט זיין חשבון איז אויסגעקומען, אז ארויסגעפאָהרען איז ער פון דער נאס רעכטס, נאָכדעם האָט מען זיך נענומען לינקס און נאָכדעם ווידער רעכטס. הייסט עס, אז וועז ער קוקט דורכ'ן פענסטער פון דער דריטער וואנט, וואָס נעפינט זיך אין דרוימזייט, וועט ער ציעלען מיט זיין בליק ביז אין שטיבעל אריין. מעג עס ליגען פאר הונדערט וויאָרסט, אבי ער ווייסט וואו עס ליגט, זההט ער עס שוין. דער עיקר איז נאָר צי מאכט ער קיין טעות ניט אין חשבון. צי ליגט טאקי ניט דאָס שטיבעלע אין דער אוז אין דער זייט.

ער האָט די ערשטע פאָר וואכען געהאט דערין גרויסע ספקות. אפט האָט זיך איהם נענומען דאכטען, אז וועז ער קוקט דורכ'ן פענסטער אין דער וואנט פון צפון־זייט, וואָלט ער זיכערער מיט'ן בליק נעטראָפען צום שטיבעלע אין דער היים. אָבער ווי באלד,

אז ער האָט שוין אזוי אָפּגעמוקט א לענגערע ציים, איז ער ענדליך פעסט געוואָרען ביי זיך און געגלויבט באמונה שלמה, אז נאָר דורך דעם פענסטער קען זיין בליק גרייכען צום שטיבעלע און נאָר אין יענער ריכטונג געפינט זיך עס.

פלוצלונג ער אמאל, איבערהויפט, וועו אין ביתמדרש איז שטיל נעווען און ליידיג פון באווכער, אָפּשטעהן ביי דעם דאָזיגען אויס־געוועהלטען פענסטער שעה'ן און קוקען ווייט איבער די דעכער פון שטערטעלע, איבער'ן קלויסטער, איבער'ן שווארצען וואלד און אמאל איבער די ווייסע וואלקענס... און ווי ער האָט דאָס אלץ אריבערגעקוקט, האָט ער שוין דערגרייכט זיין שטערטעל, נאָכדעם דאָס געסל און גלייך דאָס שטיבעלע.

יא, דאָס איז זי, מיט די צוויי קליינע פענסטער צום פּארענט און מיט דער פריזבע פון אונטען. און אט געהט ער אריין אינ־וועניג און דערוועהט דעם פיער־קאנטיגען טיש מיט דער לאנגער באנק ביי דער אָפּנעקאלכטער וואנט און פון פּארענט פון טיש דעם טאבורעט, געפארבט אויף רויט, דער יחסן פון שטוב, דער־פאר וואָס ער איז דער אייניציגער געפארבט... פון דעם טאבו־רעט, דעם יחסן, געהט ער איבער צום גרעסערען יחסן, צום וואנט־זייגער, וועלכער „שטעהט" שוין זינט ער געדענקט און נאָר צו־ליעב שהנקייט וועגען הענגט ער אויף דער וואנט און אלע פרייי־טאָג פוצט די שוועסטער אָפּ זיין ציפערבלאט און שייערט אויס די מעשענע וואָג ווי אמען מיט די לייכטער... און ערשט, וועו זיין בליק זעטינט זיך אָן מיט די אלע ליעבע מעבעל און חפצים פון שטיבעל, הויבט ער אָן צו באטראכטען די לעבעריגע נפשות. דעם טאטען, די מאמען, די שוועסטער און דאָס קלענערע ברו־דערעל, מיט וועלכען ער פלעגט זיך אין דער הויס קרינגען, אָבער דאָ, דורכ'ן פענסטער פון בית־מדרש, לעבט ער מיט איהם בשלום און ווינשט איהם אלדאָס גוטס...

אזוי האָט זיך עס געצויגען א האלב יאָהר ביז איבער די יום־טובים. אין די יום־טובים האָט זיך זעלינ'ס בענקשאפט נאָך פאר־

נרעסערט און דאָס פענסטער אין דער דרום־וואנט איז איהם נאָך טייערער געוואָרען. דורך איהם האָט ער געזעהן זיין שטיבעל אין הויזינג אין זייער יום־טוב׳דיגען גלאַנץ און פראַכט.

נאָך סכות זיינען אָננעקומען נייע בחורים׳לעך פון פאַרשיעדענע ארומיגע שטעדטלעך, צווישען זיי האָט זיך געפונען אייניגער, וואָס איז שוין „אויסען" געווען אין א וועלט כּמעט שטעדט און אפילו אין זעליג׳ס שטעדטעל האָט ער אויך געלערנט. דער דאָזיגער ישיבה־בחור, וועלכער האָט זיך גערופען דער „אייוויער", אויפ׳ן נאָכמען פון זיין שטעדטעל, איז זעליג׳ן נעווען טייערער פון אלע, כאָטש קיום וואָס ער גערענקט איהם פון דער היים. יענער אָבער פאַרזיכערט איהם, אז ער קען זעליג׳ס טאַטען און וויסט זייער נאָם און זייער שטיבעל און אלץ מיט אַנאַנדער.

האָט איינמאָל דער אייוויער באמערקט, וויי אזוי זעליג שטעהט נאָכאַנאַנד און קוקט ארײַן אין דעם געוויסען פענסטער. האָט ער איהם נעפרעגט:

— וואָס זעהסטו דאָרטען אזוינס?

— עס רעגענט... — האָט זעליג איהם אָפּגעענטפערט, כדי ניט צו ענטדעקען איהם זיין סוד.

דער אייוויער אָבער האָט נאָכגעפאָרשט ווייטער:

— און אז ער רעגענט איז וואָס? דו זאָגּ מיר דעם אמת.

די שאלה איז געשטעלט געוואָרען מיט א געוויסער שטרענגקייט, אָבער אויך האָט זי געקלונגען מיט א מין פון הבר׳שאפט. זעליג האָט זיך שוין ניט געקענט איינהאַלטען, און ער האָט איהם א ביסעל רויט ווערענדיג, פאַרטרויט זיין סוד:

— דורך דעם פענסטער זעה איך די היים.

— ווי אזוי? — האָט דער אייוויער מיט א שמייכעל געפרעגט.

— אדרבא, רעכען אויס...

און זעליג האָט איהם געמאַכט דעם חשבון, ווי אזוי ער איז נעפאָהרען דעם וועג פון דער היים פריהער רעכטס, דערנאָכדעם לינקס און דערנאָכדעם ווידער רעכטס, און נאָך זיין חשבון קומט

אויס, אז אָן דאָרטען אין דרום זייט געפינט זיך זייער שטיבעל...

דער איוויער האָט עס אויסגעהערט, זיך שטאַרק פּאַרטיעפּט, ווי ער וואָלט האָבען פּאַר זיך א שווערען רעכנונג און ענדליך האָט ער באשלאָסען:

— דו האָסט, ברודער, א טעות... אויב דו ווילסט „ציי־לעווען" מיט דיין בליק צו אייער שטיבעל, דאַרפסטו קוקען דוקא אין יענער זייט פענסטער... זעהסט אָט דאָ אין צפון־זייט... דאָרטען ליגט עס...

— ביזטו זיכער... — האָט זעליג מרויעריג איבערגע־פרענט...

— זיכער ווי גאָלד!

זעליג איז צונעגאַנגען צו א פענסטער וואָס האָט זיך געפונען אין צפון־וואַנט פון בית־מדרש. ער האָט אָבער בשום אופן דורך דעם פענסטער ניט נעקענט אַרויסרופען אין זיין פּאַנטאַזיע דאָס בילד פון זייער שטיבעל. פּאַר די אויגען איז איהם נעווען אלץ פּאַרצוויגען.

און אז דער איוויער האָט זיך אָפּגעקעהרט, חאָט זיך זעליג אנידערגעשטעלט צוריק ביי יענעם פענסטער, דורך וועלכען ער האָט א האַלב יאָהר אַרויסגעקוקט, און כאָטש ער האָט געוואוסט, אז ער האָט עס על־פי טעות אויסגעקליבען, אָבער ער האָט דורך איהם געזוהן זיין שטיבעל און אלץ וואָס נעפינט זיך אין איהר קלאָר און בולט... צי עס איז ריכטיג, צי ניט — איז איהם ניט אָנגענאַנגען... אבי ער זעהט...

דער כשר׳ער

עס איז נעווען אַן אונרוהיגער ווינטער. פון איין זייט האָבען די ארבייטער־פיהרער צולאָזט די הענד און פארשפרייט זייער טהעטינקייט, וואו עס האָט זיך נעלאָזט און וואי עס האָט זיך נים נעלאָזט. אַנישטאָרען פון כל המינים אין דרייַ־רובעלדינג שווער־צע פאַלערינען אויף די אַקסלען, האָבען זיך נעוויזען אין די ווער־שעווער גאסען אין א גרעסערער צאָהל ווי אימער און האָבען זיך נעוואָרפען שוין צופיעל אין די אויגען. די קרייזלאך, וואו מען האָט געלערנט מיט דערוואַקסענע בחורים און מיידלאך באָגדא־נאָוו׳ס פאַליטישע עקאָנאָמיע און טאקי א בלעטל מארקס אויך, האָבען זיך נעמעהרט און זיינען נעוואקסען ווי שוואמען נאָך א רעגען. מען האָט נענומען סטרייקען ביי אזוינע פאכען, ביי וועלכע די קלענסטע פאַדערונגען זיינען נעווען נעפעהרליך — און די הע־כערונג פון איין ניקדען שכירות האָט נעדראָהט, אז די דאָזינע אינדוסטריען זאָלען רואינירט ווערען אויף אייביג. אזוינע מינים אינדוסטריען זיינען דאָס נעווען! אָבער מען האָט ניט נעסטרייקט צוליעב עקאָנאָמישע מאָטיוון, נאָר צוליעב פאַליטישע. דער ציעל איז נעווען אויפצוואוועקען דאָס באוואוסטזיין אין ארבייטער און פארבעריטען איהם צו גרויסע קעמפע. די דאָזיגע סטרייקען האָבען מעהר נעטראָגען דעם כאראקטער פון מאנעווערס, וואו מען

שיסט אהן קוילען, נאר מיט אזא מין פולווער, וואס מאכט אן א רויך און א ליארם, ווי אויף אן אמת'ע מלחמה.

פון דער צווייטער זייט האט די מלוכה ניט נעשווינגען און האט זיך אנגענומרט די לענדען די דאזינע נעפעהרליכע שטרעמונגען אונטערצודריקען. אין גאס האבען זיך ארומגעדרעהט פאר־שיעדענע מינים שפיאנען מיט בערד און אהן בערד, מיט גרויסע לאנגע וואנסעס און מיט קלייגע קורצע וואנסעלאך. זיי זיינען נאכגענאנגען מיט גרויס פארזיכטיגקייט יעדען, וואס האט נאר גע־טראגען א פאלעריינע. מאנכע פון די שפיאנען אליין, אום צו פאר־שטעלען זיך פאר רעוואלוציאנערען, האבען אויך אנגעהויבען טרא־גען פאלעריינעס און עס האט פאסירט, אז איין שפיאן אין א פא־לעריינע איז נאכגענאנגען א צווייטען שפיאן אין א פאלעריינע, ביז זיי זיינען ביידע צוגעקומען אין א פינסטערער נעסטל. דארטען האבען זיי זיך אנגעקוקט פנים אל פנים, זיך דערקענט און ביידע, איינע אויף די אנדערע אויסגעשפייט...

עס איז געווען אן אינטערעסאנטע נערוועזע, אונרוהיגע צייט.

ווער איז דאמאלס געווען טעטיג? יעדער, וואס האט געחאט א פונק אין הארצען, האט דעם דאזינען פונק נעווענדט טראגען צו די פינסטערע מאסען. פון די אלע פונקען האט נעזאלט ארויס־קומען דער אמת'ער פלאם, וואס זאל באלויכטען די נאנצע לאנד און אפשר טאקי די נאנצע וועלט, די נאנצע מענשהייט...

באריס ביילין, א בחור פון א יאהר דרייסיג, א חעברעאישער לעהרער, האט דעם דאזינען פונק אויך פארמאגט. ליידער האט זיין פראפעסיע איהם נעשטערט אריינצוואוואדען זיך אין נאנצען אין דער באווענונג. כאטש ער האט יעדען טאג זיך נעטראפען מיט דער בורזשואזיע פנים אל פנים, א דאנק די צוויי לעקציעס, וואס ער האט נעהאט ביי די צוויי גבירים, און ער האט מיט די איינענע אויגען נעזעהן, ווי אזוי דאס רייכטום איז ניט נלייך צו־טיילט — האט ער דאך פון דער צווייטער זייט ניט נעהאט אין הארצען קיין דירעקטע שנאה צו די רייכע. די מענער האט ער קיינמאל אויף זיינע לעקציעס ניט נעטראפען. זיי זיינען בייטאג

נעווען פארנומען מיט זייערע נעשעפטען. וואס אנבאטרעפט די פרויען, די רייכע מוטערס פון די רייכע שילערס, זיינען זיי נעווען אזוינע ערשע און צארטע, אז דער גוטער באריס ביילין האט זיך נאר ניט נעקענט פארשטעלען, ווי אזוי וועלען זיי קענען ביי א נייער אַרדנונג אליין עפּיס ארבייטען... קוקענדיג אויף זייערע מאט־בלאסע נעזיכטער מיט די טרויערישע אויפען פלענט איהם קומען אין קאפ דער פסוק פון תנ"ך: הרכה והענוגה... און דאס הארץ האט איהם פארדריקט דערמאנענדיג זיך, אז אט די ערשע, מאט־בלאסע דאמען וועלען אמאל ביי דער סאציעלער רעוואלוציאן מוזען וואשען די טעפ און טאן אנדערע שווערע ארבייט...

דערפאר האט ער זיך ניט נעמישט אין דער באווענונג. ער האט זיך באנוגענט דערמיט, וואס ער האט נעהאט ראדיקאלע נעדאנקען און פלענט זיי פון צייט צו צייט ארויסזאגען פאר נעצעלטע מענשען, וועו ער איז נעווען אין גאנצען באווארענט, אז צווישען זיי זיינען ניטא אזעלכע, וואס זאלען עס איבערנעבען אין דער עפענטליכקייט.

צווישען די דאזיגע באקאנטע זיינע איז נעווען אייגער ליפמאן, א מאן פון עטליכע און דרייסיג יאהר, מיט גרויסע שווארצע אויגען און מיט א הערשערישען שמייכעל אויף די דינע, עטוואס בלאסע ליפען. דער דאזיגער ליפמאן איז נעווען אן אייגענארטינער טויער אין דער באווענונג. ער האט פארזאמלט די אנפאנגער מיט קליין־נעלד, ליטעראטור, און די, וואס זייער וואוינונג האט זיך „אנגעריסען" און זיי האבען ניט נעטארט קומען אהיים נעכטיגען, האט ער פארזאמלט מיט א נאכט־לענער ביי א כשר'ען מענשען. צו די דאזינע כשר'ע מענשען האט געהערט באריס ביילין...

א דאנק, וואס ער האט זיך קיינמאל ניט פארדעכטיגט נעמאכט און סיי ער און סיי זיין צימער זיינען נעווען פאלשטענדיג לענאל, פלענט צו איהם ליפמאן פון צייט צו צייט ארויספיהרען א רעוואלוציאנער, וועלכען עס האט נעדראהט סיביר, קאטארגא און אמאל דער טויט אליין...

האט דאס באריס'ען ניט נעארט. יעדער מענש — האט ער

געפילאָזאָפירט — **דאַרף עפּיס טאָן פאַר דער פרייהיים, לויט זיין שטאַנד און זיינע פעהינקייטען.** אויב איך בין ניט פעהיג אָפּ־צוהאַלטען א נעהיימע פאַרזאַמלונג אָדער גרינדען א אונלענאַלע דרוקערייַ ערגעץ אין א פאַרוואָרפענער גאַס אויף א בוידעם אָדער אין א קעלער — לאָמיך כאָטש נוצען ברענגען מיט מיין קאָנאָפּע, וואָס שטעהט אן איבערינע א גאַנצע נאַכט...

די „נעסט", וואָס ליפּמאַן פלעגט צו איהם אַרויפּפּיהרען, ויינען דאָס רוב נעווען שווייגערינע, טיף אין זיך פאַרשלאָסענע. קאָנ־ספּעראַטיוו! אויפ'ן חעכסטען און שטרענגסטען אופן קאָנספּע־ראַטיוו. ביי זיי אַרויסצוקרינען א וואָרט איז נעווען שווער, ווי פון אייזערנע שראַנקען...

אויסער זייער שווייגערינקייט האָבען זיי ניט נעהאַט קיין נעמען. מענשען אָהן נעמען!... ביילין פלעגט זיך מאַנכעם מאָל פיהלען אונהיימליך. ער פלעגט זיך אליין וועלען באַרוהיגען און מראַכטען: וואָס איז די נפקא מינה, ווי אזוי ער הייסט. **דאָך פלעגט די דאָזיגע חקירה ניט העלפען.** ביילינ'ען האָט זיך דוקא נעוואָלט וויסען ווי אזוי דער דאָזיגער מענש הייסט.

— איהר דאַרפט קיין מורא ניט האָבען... — פלעגט ער זיך צו'חנפה'נען צום פרעמדען. — איך בין טאַקי ניט קיין גרויסער־עוואָלוציאָנער, אָבער קיין ליבעראַלטשיק, ווי איהר מיינט אודאי, בין איך אויך ניט... איך בין דוקא א פריידענקער און א...

דער פרעמדער פלעגט עפּיס א מורמל טאָן און פון דעם **דאָזיגען מורמל פלעגט ביילינ'ען נאָך ווערען שווערער.**

„זיי נעטרויען מיר ניט!" פלעגט ער זיך אין נעדאַנק בא־**ליידינען.**

ביז וואַנען די זאַך איז איהם נמאס נעוואָרען. און איינמאָל, **ווען ליפּמאַן האָט איהם באַגענעט און איהם אָנגעזאָגט, אז ביי־נאַכט ברענגט ער איהם אן אורח, האָט ביילין פּראָטעסטירט.**

— איך ווייל מעהר ניט...

ליפּמאַן האָט איהם אָנגעקוקט פאַרוואונדערט:

— וואָס הייסט, בוילין... איהר זייט שוין אויס „אונ־זערער“ ?

— ניין... — האָט זיך בוילין פּאַרטוידינט, — כּאַראַקטעריזט, איך בין נאָנצען אייערער. אָבער זוי, די אורחים, איגנאָרירען מיך. זיי קומען צו מיר שלאָפען ניט ווי צו א חבר, נאָר ווי אין א האָטעל. מיט'ן האָטעל־אייגענטימער רעדט מען שוין אויך מעהר ווי מיט מיר. דער האָטעל־אייגענטימער וויסט כאָטש דעם נאָמען. מיין גאָט! — האָט זיך בוילין אָננעכאַפּט. — מיך באַפּאַלט א שרעק! ליגט נעגען איבער מיר א מענש און איך וויים ניט אפילו ווי מען רופט איהם... אויב ער האָט מורא צו זאָגען מיר זיי נאָמען, זאָל ער כאָטש אויסטראַכטען א נאָמען...

ליפּמאַן האָט זיך נוטמוטיג צולאַכט, באַלד אָבער איז ער ערנסט געוואָרען און זיך אָנגערופען:

— היינטיגער אורח איז דוקא א באַוואוסטע... זי איז א באריהמטע פּיהרערין...

— ס'איז א זי!... — האָט בוילין אויסגעשריען...

— נאָך וואָס פּאַר א זי! — האָט ליפּמאַן געשמייכלט. — א שענהויט.

בוילין איז דאָ רויט, דאָ בלייך געוואָרען, געדרעהט זיינע שפּיצען וואָנסען און זיך אָנגערופען:

— מילא, דאָס מאָל ערלויב איך נאָך...

— נאַטירליך... — האָט ליפּמאַן ווי אין שפּאַס געטרי־בען... — נאַטירליך, ערלויבט איהר. איבריגענס, וויים איך ניט צי וועט זי וועלען, אז איהר זאָלט זיין אין צימער... מיר שיינט, אז זי וועט פּאַרלאַנגען, איהר זאָלט געהן אין א האָטעל און איהר לאָזען דעם צימער אליין... נעווים וועט איהר געהן היינטיגע נאַכט אין א האָטעל... — האָט ליפּמאַן שוין באַ־שטימט געזאָגט. — איהר פּאַרשטעהט, מיר זיינען מאַכי רעווא־לוציאָנערען, אָבער עס פּאַסט פּאַרט ניט. איהר זייט דאָך אייי־גענטליך ניט אין נאַנצער אונזערער... איהר ווילט וויסען איהר נאָמען ?...

— איהר נאָמען? — האָט ביילין נעשמייכעלט אונצופריע־דען... וואָס נעהט מיר אָן איהר נאָמען...

און אין א ווייל ארום האָט ער צוגענעבען:

— איהר ווייסט, ליפמאן, איך וואָלט שוין נעוואָלט ווערען אויס כשר'ער... איך וואָלט שוין אויך נעוואָלט אריינפאָלען... איהר זאָלט מיך אויך דארפען פיהרען ערגעץ נעכטיגען...

— נאָט זאָל אויסהיטען! — האָט זיך ליפמאן ווי דער־שראָקען. — איהר מוזט בלייבען כשר... וועז ניט זיינען מיר אלע קאפוט... עס וועט ניט זיין וואו א „מענשען" שלאָפען לייגען... די צייט איז אזא הייסע...

און ביילין האָט פארצווייפעלט אראָפגענלאָזען דעם קאָפ און האָט זיך נעלאָזט נעהן ווכען א בילינען האָטעל.

די דריי קמעות

נלייך ווי די מלחמה האָט אויסגעבראָכען האָט חיים בעריש, א שעהנער רייכער בעל־הבית אין פוילען, דערפיהלט, אז עס קומען אָן זעהר שלעכטע צייטען. מילא, דאָס וואָס מען צאָהלט איהם ניט קיין חובות, איז בלאָטע, דערפון לאָכט ער: ער קומט לייטען מעהר ווי לייט איהם. וועט מען איהם ניט צאָהלען, וועט ער אַנ־דערע ניט צאָהלען, און ער וועט נאָך דערפון האָבען א נוץ. שלעכט איז בלויז, וואָס מען בארגט ניט קיין ברויט און קיין גרויפען אין די נעוועלבלעך.

אָבער חיים בעריש באקומט דערווייל א מאָראָלע שטיצע אוש פון צאר אלין... ער האָט פון צאר א שריפט, נעדרוקט שוואַרץ אויף ווייס, און דוקא אויף אידיש, אז אויב ער וועט זיין א נוטער פאטריאָט וועט ער באקומען אלע רעכטע און ער וועט מעגען וואוינען וואו ער ווייל און ער וועט מעגען טאָן וואָס ער ווייל, און לערנען זיינע קינדער אין די שקאָלעס, און פאהרען אויף אלע ירידים, אפילו אין „ניזשני“...

דעם דאָזיגען נעדרוקטען „שלום לאהובי“ בריוועל פון צאר אלין איז דאָס ביי חיים בעריש'ן אָנגעלעגט. ער האָלט עס באהאלטען אין דער רעכטער הויזען־טאַש, וואו ער האָט נאָך פאר דער מלחמה נעהאלטען דאָס געלד, און די דאָזיגע שריפט היט ער ווי א וועקסעל — אויפ'ן צאר...

— עס איז גוט געלד!...

און כאטש די לאנע איז וואס א טאג ערגער געווארען, איז חיים בעריש מיט'ן וועקסלע אין קעשענע אלץ נעווארען נע־הויבענער, און אין א שמועס מיט אלטע בעלי־בתים (די יונגע האט מען אלע צוגענומען אין מלחמה!) האט ער מיט שטאלץ אריינגעווארפען:

— מילא, עס איז טאקי דערווייל ניט גוט, אבער שפעטער, שפעטער... איהר פארשטעהט... דער צאר אליין שרייבט...

אלא וואס דען? טאמער פארלירט דער רוס די מלחמה און פראנץ יאזעף נעווינט נאר, איז דאך שוין דער וועקסל קיין וועקסל ניט...

טוט נאט א גם — און פראנץ יאזעף שיקט אויך אריין חיים בעריש'ן א נעדרוקטען בריעף אין ריינעם מאמע־לשון, און דאס בריוועל איז נאך וואריעד ווי דעם צאר'ס:

„אויב דו, חיים בעריש, וועסט זיין גוט צו די עסטרייכער,— שטעהט דארט געשריבען, — וועל איך, פראנץ יאזעף, דיך נים פארלאזען. דו וועסט נעניסען פון כל טוב, וואס מיין לאנד, סיי בוקאווינע, סיי גאליציען און סיי מעהרען און בעהמען פארמעגט. דו וועסט מענען מאן וואס דיין הארץ גלוסט. דו זיי נאר א מענש און פאלג וואס מען וועט דיר הייסען; איך וועל דיר שוין פארזארגען!"...

איז חיים בעריש שוין ווידער פרעהליך. ער באהאלט דעם דאזיגען צעטעל פון פראנץ יאזעף'ן אין א צווייטער קעשענע — מישען איהם מיט'ן צאר'ס בריוועלע פאסט איהם ניט — עס איז עפים א מין שעטנז! מען טאר ניט!

האט שוין חיים בעריש פון צוויי מלכים חבטחות! דערווייל איז אבער שלעכט! — די נעשעפטען אין דר'ערד. עס קומט פשוט אוים צו הונגערען.

אבער נאט איז א פאטער, און אז חיים בעריש'ן וועלט נאר שלעכט, באקומט ער א דריט בריוועל, שוין אין צוויי לשונות, אין אידיש און לשון־קודש — פון ווילהעלם'ן אליין.

און ווילהעלם פארשפרעכט חיים בעריש'ן נאך מעהר ווי דער

צאר און פראנץ יאזעף להבדיל צוזאמען... נאלרעגע בערג זאגט ער איהם צו, וויבאלד, אז ער נעהמט פוילען.

זאל נאר חיים בעריש איהם ניט שטערען, וועט ווילהעלם שוין וויסען ווי אזוי איהם צו באראנקען.

וואונדערט זיך אפילו חיים בעריש אויף דער נאנצער מעשה און טראכט:

— רבונו של עולם! מיט וואס האב איך דאס ביי דיר זוכה געווען, אז דריי מלכים, און נאך וואס פאר א מלכים — די טייך פון אייראפא! — זאלען זיך בעטען ביי מיר, איך זאל זיי העלפען!

נאר מסתמא ווייסען זיי דאך. מלכים וועלען דאך אומזיסט ניט בעטען זיך ביי איהם.

און חיים בעריש פארשטעקט דאס דריטע צעטעלע, פון ווילהעלם'ן הייסט עס, אין דעם בוזעם־טאש.

האט ער שוין אין דריי טאשען פאפיערען, אין יעדער טאש א פאפיער פון א באזונדער מלך!

וואלט דאכט זיך נאר גוט געווען. עמיצער וועט דאך אמאל מוזען נעווינען. איז אבער אן אומגליק וואס דערווייל איז צרות!

קומט דער רום אין שטאדט, מאכט ער אן א חורבן! אין הויז פול סאלדאטען, די טעכטער מוז מען באשאלטען אין א קעלער... טאמער נעפינט זיך אין שטוב עפיס עסענווארג, פרעסען זיי דאס אויף...

פאלט אריין, ווידער, דער דייטש אין שטאדט, איז נאך גרעסערע צרות. דער דייטש, אז ער געהט אריין אין שטאדט, האט ער א טבע פריהער זי א ביסעלע אנשרעקען מיט עטליכע האר־טאטען־שאסען און מען צולויפט פון שטאדט וואו דער שווארצער פעפער וואקסט...

און חיים בעריש וואלנערט זיך ערנעץ אויף א פעלד, טאפט די דריי קעשענעס, וואו עס ליגען די בריוולעך וואס די דריי מלכים האבען אליין נעשריבען צו איהם. — —

און ער קען זיך ניט נעבען קיין עצה...

פון אײַן זײַט איז איהם מאקי נאנץ אנגענעהם — דרײַי בריעף פון די גרעסטע מלכים האָט ער אין די טאשען!

אָבער פון דער צווייטער זײַט איז אויפֿן פעלד זעהר קאלט און דאָס הויז זיינם אין שטאָדט איז שוין אודאי חרוב, און ביז וואנען די הבטחות פון די דאָזיגע בריעף וועלען מקוים ווערען, וועט ער אויפֿן פעלד פאַרפריהרען און די ווייב און קינדער וועלען אויסגעהן פאר הונגער...

און חיים בעריש וואָלט זיי שוין מוחל געווען די גליקען מיט דעם כבוד, וואָס ער האָט פון דעם, וואָס די מלכים וועגרען זיך צו איהם — אבי זיי זאָלען איהם לאָזען צוריק אין שטאָדט צו זיין הויז און זיין געשעפט... ער וויל ניט קיין גליקען, ער וויל עס זאָל בלייבען אלץ ביים אלטען.

נאָר גאָר האָב צו טאָן מיט מלכים! זיי איהם מענען שרייבען וואָס זיי פאַלט ארויף אויפֿן צונג, אָבער דו זיי טאָרסט צוריק א וואָרט ניט שרייבען!...

— ניין! — מיט מלכים איז בעסער ניט אָנצוהויבען... — ווערט ער בייז און ער וויל דאָס הארץ אויסגיסען.

אָבער פון ערגעץ ענטפערט מען איהם מיט הארמאטען... חיים בעריש פארשטעהט שוין דאָס דאָזיגע לשון, ער וויים אָבער ניט, וועלכער מלך רערט עס: דער דייטשער, צי דער רוסישער צי דער עסטרייכישער...

און ער לאָזט זיך לויפען מיט די דרײַי קמיעות ערגעץ ווייט אין רער פינסטערער נאכט אריין...

די קאָנקורענץ

יוסף גראָסמאַן האָט זיך אייגנע'עקשנ'ט צו מאַכען פֿאַר זיין פֿראָפּעסיאָן די ליטעראַטור. ער האָט אין זיין קעסטל פֿארמאַנט ביי א פּאָר טוץ עלטערע ערצעהלונגען, וועלכע ער האָט אָפּגעשאַצט אין א גרויסער סומע. דערצו פֿלעגט ער יעדע וואָך אָנשרייבען א נייע זאַך. וועו ער זאָל זיך ערווערבען א גרויסען נאָמען אוו ווערען פֿאָפולער, וואָלט ער שוין ניט געהאַט צו זאָרגען וועגן געלט. האָבען אָבער, פון דער צווייטער זייט, די רעדאַקטאָרען אוו די אַרויסגעבער געהאַט זייער עקשנות אוו האָבען גראָסמאַנ'ס זאַכען זעהר זעלטען געדרוקט, כאָטש יעדער פון זיי, איבערהויפט די רעדאַקטאָרען, האָבען צוגענעבען, אז דער יונגער בחור האָט טאַלאַנט. טאַלאַנט אַליין איז אָבער וועניג, מען דאַרף פֿריהער קריגען א גרויסען נאָמען.

— איהר פֿארשטעהט — פֿלעגט זיך א רעדאַקטאָר פֿארטיידיגען, וועו גראָסמאַן פֿלעגט אין א פּאָר וואָבען אַרום קומען נאָכפֿרעגען וועגען זייגע פּאָר זאַכען, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט — איהר פֿארשטעהט, מיר דארפען צווויי, דריי ערצעהלונגען א וואָך, נעהמען מיר ביי די אנערקענטע, די וואָס האָבען שוין געמאַכט א נאָמען. זיי ניבען אונזער צייטונג פּרעסטיזש.

— יא, דאָס איז אמת, — האָט גראָסמאַן גרויסמוטיג אוו

מיט ווירדע נעשמייכעלט, — אבער יענע זיינען דאך אויך אמאל נעווען ניט אנערקענט. מען דארף דאך נעבען א נעלעגנהייט צו ווערען אנערקענט...

— נו, יא... געווים — האט דער רעדאקטאר נאכגעגעבען.— מיר דרוקען דאך אייך יא אמאל... האט צייט! — פלעגט דער רעדאקטאר שמייכלען — איהר זענט נאך יונג.

— א קנאפּע מעלה פאר א שרייבער... — האט גראסמאן צוריקגעשמייכעלט. — די גליקען קומען ערשט צום סוף.

אבער אזוי ווי גראסמאן האט ניט געוואלט ערנידעריגען זיינע שריפטען, האט ער קיין סך טענות ניט געמאכט און איז ניט געווען צו צודרינגליך. ער פלעגט מיט א שמייכעל פון א מאן, וואס וויים זיין ווערט, ארויסגעהן פון רעדאקטאר'ס צימער, אמאל צוריקנהמענדיג זיינע זאכען און אמאל איבערלאזען זיי אויף גאט'ס בעראם.

איינמאל איז ער אריין צום זעלבען רעדאקטאר נאכפרעגען וועגען אן אלטער זאך, וואס ליגט שוין ביי יענעם א פאר מאנאטען, און דערצו האט ער געבראכט א נאר וואס אנגעשריבענע קלייניע נאוועלע, וועלכע גראסמאן האט צוגעגעבען גרויס באריי־טונג. ער איז געווען זיכער, אז ער האט נעזאגט אין איהר א ניי ווארט. דאס מאל איז ער אריין מיט מעהר שטאלץ, ווי אלע מאל. ער האט נאך נעהענדיג באשלאסען, אז ער מוז די נייע זאך פאר־קויפען. זיין מאטעריעלע נויט האט שוין דערגרייכט די העכסטע שטופע. דערצו האט ער געברויכט דעם ווענד אביסעל גלעך פאר זיין נעליעבטע מיידעל, מיט וועלכער ער האט אין ווענד געוואלט ערנעץ נעהן פארברענגען.

דער רעדאקטאר האט זיך ווידער געקלאגט, אז ערשטענס, האט ער ניט קיין סך פלאץ פאר בעלעטריסטיק, און צווייטענס, איז די סומע, וואס ער האט פאר האנדאר פאר בעלעטריסטיק, א זעהר באגרענעצטע. אויב אפילו ער זאל די ערצעהלונג אננעהמען, וועט ער אויך ניט פיעל קריגען.

— ווייפיעל, צום ביישפיעל?

דער רעדאקטאָר האָט אָננערופען א סומע, ביי וועלכער גראָס־מאן איז רויט געוואָרען.

— איך וויל זיך ניט ריהמען, אָבער מיר דאכט, אז מיין נייע זאך וועט האָבען אן ערפאָלג.

— מענליך! — האָט דער רעדאקטאָר צוגענעבען, — אָבער גלויבט מיר, אז איך קען זי ניט גלייך דרוקען און גלייך נעלד נעבען. דער עיקר דערפט איהר דאָך געלד.

— נאטירליך, איך בין זעהר געוענגט... — האָט זיך גראָס־מאן, קענען זיין נאטור צו קלאָגען זיך, מודה געווען.

— לויידער קען איך אייך נאָר ניט העלפען...

נאָר באלד איז דער רעדאקטאָר ערנסטער געוואָרען, געבעטען גראָסמאַנ'ען ער זאל איהם ווייזען זיין ערצעהלונג.

גראָסמאן, מיינענדיג אז דער רעדאקטאָר האָט שוין באשלאָסען זי אָנצונעהמען, האָט מיט אינערליכער אויפרעגונג זי דער־לאנגט.

דער רעדאקטאָר האָט א בלעטער געטאָן איין זייטעל, א צוויי־טען, זיך איינגעקוקט און ענדליך באמערקט:

— איהר האָט א שעהנע האנדשריפט.

— וואָס איז דער אונטערשיעד — האָט גראָסמאן זיך באַ־לויידינט.

— איך מיין עס אנטקענען עפּים איבערשרייבען פאר מיר — האָט דער רעדאקטאָר, ווידער באטראכטענדיג גראָסמאַנ'ס כתב, ערקלערט.

— איבערשרייבען! — האָט זיך גראָסמאן נאָך מעהר באַ־לויידינט. — איך בין א שרייבער, אָבער ניט קיין איבערשרייבער.

— נו, וואָס איז! — האָט דער רעדאקטאָר איהם באַ־לעהרט, — אז מען איז יונג שאדט ניט. זאָלא, נעקראסאָוו און אנדערע באריהמטהייטען האָבען אלם אָנפאָנגער נעטאָן נאָך מעהר באלייידינענדע ארבייט. איבערשרייבען איז א נאנץ ריינע און זאָנאר שעהנע ארבייט.

און אנקוקענדיג מיט א שמייכעלע נראָסמאַנ'ען, האָט ער פּאַרמנעזעצט:

— איהר ווייסט דאָך, אז פּאַרינען מאַנאַט איז געשטאַרבען איינער פון אונזערע אלטע באקאנטע שרייבער.

— א פּראַגע! — האָט גראָסמאַן זיך אָננעקאַפּט.

— נו, האָב איך ערפאָהרען, אז אין דער היגער ביבליאָטעק געפינט זיך זיינס אן ארטיקעל, וואָס ער האָט נעדרוקט מיט פּערציג יאָהר צוריק, וועו ער האָט נאָר וואָס אָננעהויבען, אזוי ווי איהר איצט, למשל... דעם ארטיקעל בין איך א בעלן איצט איבערצודרוקען... עס וואָלט געווען א סענסאַציע... וועו איהר נעהט גלייך אַריבער אין דער שטאָדטישער ביבליאָטעק און שרייבט פּאַר מיר איבער דאָס ארטיקעל, וואָלט איך אייך באַצאָהלט...

גראָסמאַן האָט זיך לחתחילה געקווייענקעלט. אָבער די מענליכקייט צו קרינען גלייך נעלד פּאַר א פּרעמדען ארטיקעל, וועלבען ער דארף בלויז איבערשרייבען, האָט איהם נעריצט.

ער איז גלייך אוועק אין דער ביבליאָטעק, אויפגעוואכט אן אלטען פּאַרשטויבטען בוך, א געבונדענע וואָכענשריפט פון פּערציג יאָהר צוריק, און נענומען בלעטערען די שטויבינע און פּארגעלטע בלעטער.

א טוכלער נערוך האָט איהם געשלאָגען אין דער נאָז אריין. די אויגען האָבען איהם שיער ניט אָננעהויבען טרעהרען.

דאָס איז נעווען אן ארטיקעל מיט נאָאיווע מליצות. פּאַר נראָסמאַנ'ס אויגען איז נעשטאַנען דער טויטער שרייבער ווי א לעבעדיגער קאָנקורענט און זיך גערייצט:

— שווער איז זיך פון אונז צו באפרייען.

וועו גראָסמאַן האָט נאָכדעם נעבראכט דעם ארטיקעל צום רעדאקטאָר און צונענומען די פּאַר דאָלער, האָט ער געפרענט:

— וועו וועט איהר פּאַרט דרוקען מיין זאך?

— אייער זאך... — האָט דער רעדאקטאָר נעמורמלט... — אייער זאך וועט זיין נעדרוקט אין צוויי וואָכען אום אום אפשר אין א חודש אום.

— און ווען נעהט ארויס דאס איבערנעשריבענע ארטיקל פון נעשטאַרבענעם?

— פון נעשטאַרבענעם גיב איך גליך זעצען און מאַרנען שריינט עס. עס וועט זיין א סענסאַציע — האָט זיך צום סוף דער רעדאַקטאָר באניימטערט...

— יא... — האָט נרעסמאן מיט אירעניע מסכים נעוועזן. און נים קענענדיג זיך איינהאלטען, האָט ער א מורמל נעטאן:

— די מויטע קאַנקורירען.

צוויטע אפטיילונג

אין דעם נייעם לאַנד.

דער קריטיקער

בארים גאלדין האט שוין עטליכע יאהר אין דער צייטונג, וואו ער איז א מיטארבייטער, א חזקה אויף דער קריטיק איבער טעאטער. עס הייסט אבער ניט, אז דערפאר איז ער פריי פון אנערקע ארבייט, וואס א צייטונג פאדערט פון א מיטארבייטער מיט א נישקשה'דיגען געהאלט. אויב „געגנסטער" צוהוליען זיך אין דעם אידישען קוואַרטאל, מוז גאלדין, מיט א געלאדענעם רעוואלווער אין טאש, זיך אוועקלאזען אין די סאמע פארדעכטיגע פלעצער און אויסגעפינען אזוינע סודות, וואס אן אנדער צייטונג וועט נאך לאנג וואַרטען ביז זי וועט אזוינס ווען עס איז באקומען. אז ביי א מיליאנער אנטלויפט דאס ווייב מוז גאלדין דער ערשטער דערפון מיטטיילען די לעזער פון זיין צייטונג און מוז געגנוי באשרייבען די נאכט ווען זי איז אנטלאפען, צי איז זי געווען א שטערענדיגע אדער א וואלקענדיגע. אויב א אידענע האט געוואַשען די פענסטער און האט זיך אויסגעלונקען, ניט פאר קיין אידען געדאכט, א האנט און מען האט זי אוועקגעפיהרט אין א האספיטאל, — מוז גאלדין אפגעבען א באריכט אין דער צייטונג און אויספיהרליך באשרייבען דאס ארט, וואו די האנט איז אויסגעלונקען, וויפיעל קינדער די דאזיגע אידענע פארמאגט, ווי לאנג זי איז אין לאנד און צי זי איז אן אלמנה אדער א גרושה, אדער אן ענונה...

אָבער דאָס אַלעס האָט ער געטאָן בלויז אויס פליכט. אָבער קיין ליעבע דערצו האָט ער ניט געפיהלט, ווי איבערהויפט מען פיהלט ניט קיין ליעבע צו זאכען, וואָס מען מוז טאָן.

דערפאר האָט ער זיך צופריערען און גליקליך נעשעצט, וואָס די אָפּטיילונג פאר טעאטער־קריטיק האָט באַלאַנגט צו איהם. ניט נאָר קליינע נאָטיצען, וואָס און ווען מען שפּיעלט, האָט ער גע־דארפט אויספילען אויף דער לעצטער זייט, נאָר ער האָט אין מאָל אין דער וואָך געשריבען גאנצע קריטיקען און אָפּהאַנדלונגען ווי אַזוי די זאָך ווערט געשפּיעלט און דער עיקר צי איז דאָס שטיק א שטיק... צי בלויז א „שונר".

די דאָזיגע אָפּטיילונג, וואָס עס איז געווען אונטערגעשריבען מיט זיין פולען נאָמען ביים אָנהויב פון אַרטיקעל, האָט איהם גע־געבען פרעסטיזש ביי זיינע קאָלעגען, וואָס האָבען זיך באשעפ־טיגט מיט נייעס שרייבען און ווען אמאָל אויך מיט אַרטיקלען, זיינען זיי געווען דאָס רוב איבערגעמאכט פון פרעמדע צייטונגען און זיינען דערפאר געווען געדרוקט אָהן אונטערשריפטען...

און אויסער פרעסטיזש ביי די קאָלעגען זיינע, אַלס טעאטער־קריטיקער, וואָס דאָס האָט איהם צוגעגעבען א געוויסען שטאָלץ און עס האָט זיך באמערקט אין זיין האַלטונג, איבריגענס א גאנץ דעמאָקראטישע, האָט ער אויך ביי די טעאטער־לייט גופא, אָנהויב־בענדיג פון די „קאסירען" ביז די „סטאַרס" פון ביידע נעשלעכטער, נענאָסען פולע פרייהייט און, אויב מען קען זיך אַזוי אויסדריקען, האָט געהאט פאָלשטענדיגע אויטאָנאָמיע אין טעאטער. ער איז ניט געווען באנרענצט אין פלאַץ, ניט געהאט קיין באשטימטען תחום. האָט ער געוואָלט זיצען אין אַרקעסטר אין דער ערשטער רייהע, האָט ער באקומען דאָרט א פלאַץ, טאָמער האָט זיך איהם פארנלוסט א לאָזשע, איז נעווען א לאָזשע, און אז די אַלע פלעצער זיינען איהם שוין דערעסען געווארען, און ער האָט אמאָל, ווען ער איז געווען אין טעאטער אליין, אָהן א ליידי, געוואָלט שטעהן הינטער די פלעצער נעבען לאָזשע, האָט ער עס אויך געמענט, באָטש דאָס

איז געווען אונגעוועלך. דערפאר טאקי האט ער עם אמאל גע־וואלט: זאל מען טאקע זעהען וואם פאר א בן־בית ער איז אין טעאטער, אז ער וויל אפילו שטעהן, קען ער אויך...

די קריטיקען פלענט ער שרייבען גלייך, קומענדיג אהיים פון טעאטער. אזוי ווי נאכ'ן לעצטען פארהאנג פלענט ער זיך אריינ־כאפען הינטער די קולישען און אויסוריקען זיין מיינונג פאר די ביידע סטארס, פאר דעם „ער" און דער „זי" — איז ער דערפאר געווען גוט געשטימט און זיין הארץ איז דאן פול געווען מיט ליעבע און רחמים צו אלע באשעפענישען פון דער וועלט, שוין אויך אריינגענומען דעם מחבר פון דער „דראמע", וועלכער איז באמת ווערט געווען שמיץ... גאלדין אבער האט ניט נאר געשוינט איהם, נאר זאגאר געלויבט איהם ביז'ן הימל אריין, האט איהם געמאסטען די גרויס און די הויך, און איהם ענדליך אנידער־געשטעלט אין איין הויך מיט א געוויסען ענגלישען דראמאטורג, וועלכער איז שוין, איבעריגעם, לאנג געשטארבען.

אפטמאל פלענט גאלדין באקומען א חשק עטוואם פארצו־ווארפען סיי די שפיעלער און סיי דעם מחבר. בטבע איז גאלדין געווען אן עהרליכער מענש. מיט דער צונג האט ער זעלטען גע־קענט זאגען א ליגען; אבער קוים פלענט ער אוועקשטעלען דאס קעפל: „אין טעאטער", איז ער איננאנצען איבערגעביטען גע־ווארען און האט בשום אופן ניט געקענט אנשרייבען קיין איין שלעכט ווארט, סיי וועגען שטיק, סיי וועגען די שפיעלער.

ענדליך אבער האט ער באמערקט, אז סיי די שוישפיעלער און סיי די אויטארען האבען פארלארען צו איהם דעם רעספעקט. עם האט זיך גאלדינ'ען אננעהויבען דאכטען, אז זיי אליין בענקען אביסעל געטאדעלט צו ווערען... איבערהויפט האט ער עס בא־מערקט אין א געשפרעך מיט'ן אויטאר פון די „גע'הרג'עטע וועל־טען", א הויכער, דארער יונגערמאן, מיט קלייניע אויגען, וועלכען עם איז בשום אופן ניט געווען מעגליך צו שאצען די יאהרען און ער האט דערפאר אויסגעזעהן ווי א יונגער זקן...

גאלדין האט איהם א פרעג געטאן:

— נו, ווי געפעלט אייך מיין לעצטע קריטיק אויף אייער שטיק?...

— יאָ... — האָט דער אויטאָר געענטפערט — גאַנץ גוט... אָבער איהר טרייבט דאָרטען אביסעלע איבער... דער עולם שרעקט זיך אמאל פאר צו גוט... איהר פארשטעהט... עס וועט ניט שאדען, אז איהר וועט געבען אָנצוהערענישׂ... איהר כאר־שטעהט...

אויך האָבען אייניגע שוישפיעלער די לעצטע צייט איהם אָנ־געהויבען קעלטער אויפצונעהמען. ער געדענקט שוין ניט די צייט וועז ער האָט באקומען פון „סטאר" א ציגאר. ער ברויך דעם ציגאר אויף כפרות, ער רויכערט סיגארעטלעך, און פון סטאר'ס א ציגאר פלעגט זיך ביי איהם, ביים ערשטען ציה, פארדרעהען דער קאָפּ — דער סיגאר איז אָבער געווען א סימן, אז דער סטאר רעכענט זיך מיט איהם. אויך די „זי" איז די לעצטע צייט באַ־דייטענד קעלטער געווארען צו איהם. איהר שמייכעל ביים באַ־גענענען איהם איז לחלוטין פארשוואונדען און אפילו דער האַנ־דרוק איהרער איז גאָר ניט דאָם וואָם אמאל. זי פטר'ט איהם אָפּ מיט א פּאָר ווערטער און ענטשולדיגט זיך שוין ניט פאר איהר שטארקע נענליזשע, ווי זי פלעגט עס בעפאָר טאָן...

און ער האָט זי אזוי לאנג נאכאנאנד גערימט! ער האָט פארגליכען זי מיט אסתר רחל קאמינסקי, מיט סארא בערנארד, מיט דיזע און אנדערע ברענענדע שטערען אויף די וועלט־ביהנען...

ער האָט באשיינפערליך איינגעזעהן, אז ער האָט איבערגע־טריבען, אריבערגעכאפט די מאָם. אָט האָט ער א לעבעדיגען ביישפיעל, מר. פוטערמאן, דער טעאטער־קריטיקער פון א צוויי־טער צייטונג. יענער מאכט פון זיי יעדע וואָך חוזק, ערלויבט זיך צו שרייבען, אז דאָם טעאטער איז ענדליך פארוואנדעלט געוואָרען אין א צירק, וואו מען טאנצט און מען מאכט קונצען — און דוקא ער, דער דאָזיגער פוטערמאן, הויבט אָן צו וועדען מיט אלע טע־אטער־לייט א גאנצער שמעלקע. מיט'ן „סטאר" געהט ער אָרום אמאל נעארעמט, די „זי" פאטשט איהם פרייגדליך איבער די

בעקלעך און דער אויטאָר פון שטיק לעבט מיט איהם אהבת נפש...

און גאָלדין באשליסט אז ער וועט אָנהויבען שרייבען דעם אמת... ער מוז געווינען צוריק יענע שטעלונג, וואָס ער האָט פארנומען אין דער ערשטער צייט... און צו זיין גליק איז דאָס נייע שטיק, וואָס ער האָט געברויכט באשפרעבען, געווען איינע פון יענע שטיק, וועלכע בעטען זיך אליין מען זאָל זיי ארונטערריסען און באגראָבען... גאָלדין האָט זיך געריבען פאר'ן שרייבען די הענד, ווי איינער וואָס נעהט טאָן א גרויסע טהאט...

די מאַמע געהט אין לייבערי

די צוועלף־יעהריגע בעסי, כאָטש זי געהט נאָך אין א גאַנץ קורצער דרעסל, האלט שוין פון זיך אליין א וועלט; און שטאָל־צירען האָט זי מיט וואָס. ערשטענס איז זי די ליעבלינג פון דער לעהרערין אין שוהל. יענע איז גאָר פארליעבט אין איהר. אלע וואָך באקומט זי פון איהר א פרעזענט. צווייטענס, האָט זי שוין א באָי, וועלכער איז עלטער פּאַר איהר מיט גאַנצע דריי יאָהר און זי נעהמט מיט איהם א „וואָק" אלע פארנאכט אויפ'ן „סיידוואָק", און איינמאל האָט שוין דער דאָזיגער באָי אפילו געוואלט איהר א קוש טאָן. נאטירליך האָט זיך בעסי נישט געלאָזט. בעסי וויים שוין פון לאַנג, אז פּאַר א באָי דאַרף מען זיך היטען, כאָטש, אז זי וויל צוריק רעדען, איז א קוש גאָר נישט אזוי געפעהרליך, און זי האָט באשלאָסען, אז אויב ער וועט פרובירען א צווייטען מאל זי א קוש טאָן, וועט זי זיך שוין לאָזען. אזוי צי אנדערש—דאָס אלעס מאכט, אז בעסי זאָל האָבען פון זיך שוין א הויכע מיינונג און זיין מיט די אנדערע שילערינס פון דער ווייטענס.

און נישט נאָר קעגען חבר'טעס בלאָזט זיך די צוועלף־יעהריגע בעסי, אפילו אויף דער אייגענער מאמען קוקט זי אויך פון

אויבען אראפּ. די פּאָר חבר'טעס, וואָס בעסי האָט ווי עס איז אויסגעווען, נעהמט זי זעהר זעלטען צו זיך ארויף. זי שעהמט זיך מיט דער מאמען, כאטש זי וויים, אז אויך זיי האָבען נישט קיין אינטערעסאנטערע מאמעס, ווי איהרע. אויב זי נעהמט שוין אמאל יא ארויף א חבר'טע צו זיך, האָט זי מורא צו זאגען דער מאמען א ווארט, כדי יענע זאל איהר ניט ענטפערען צוריק אין אידיש, ווי א גרינע. מען בעסי זיין ווי הונגעריג, וועט זי אין דער אנוועזענהייט פון א חבר'טע נישט בעטען עסען ביי דער מאמען. אז זי איז אין הויז אליין, רעדט זי ענגליש און די מאמע ענטפערט איהר אידיש. צום גליק דארף בעסי מיט דער מאמען קיין סך נישט רעדען. א נאנצען טאג און א שטיק אין אבענד איז זי אדער אין סקוהל, אדער אויפ'ן גאס, אדער אין „לייבערערי".

אין דער לייבערערי איז בעסי א גאנצע מאכערין. נישט נאר זי לעזט דאָרט ביכער און נעהמט אהיים צו צוויי און דריי ביכער, נאר די לייבערערי איז איהר צווייטע היים. דאָרטען מאכט זי „דייטס" מיט חבר'טעס און אמאל טאקי מיט איהר פופצעהן־יעהריגען באָי. שטאלץ געהט זי ארום מיט איהר שלאנקער פיגור, מיט איהר געלאקטען קאפ האָר פון איין אפטיילונג אין דער צוויי־טער און פיהלט זיך דאָרט ווי א פיש אין וואסער.

אז זי קומט אהיים א הונגעריגע, בעט זי פיעסטענדיגערהייד עסען. דאָס עסען פאדערט זי ווי א חוב, וואָס איהר קומט. זי האָט פארבראכט צוויי שטונדען אין דער לייבערערי, האָט דאָרטען געלעזען די שענסטע ענגלישע ביכער און אהיים געבראכט גאנצע דריי ביכער מיט אמאל — קומט איהר דערפאר ניט עסען? . . .

פאר די דאזיגע ביכער און בכלל פאר דער לייבערערי האָט די מאמע גרויס רעספעקט. זי וואונדערט זיך נאָר, ווי אזוי קען א צוועלף־יעהריגע מיידעל אזוי פיעל. זי האָט צו צוועלף יאָהר אין איהר היים, אין שטעדטעל, געהאלפען וואשען גרעט, אדער נעניאנטשעט דאָס קלענערע קינד, וואָס איהר מאמע האָט אלע יאָהר געבוירען. אבער וען האָט זי געוואוסט פון א בוך?

און אפטמאל דערפיהלט בעסי׳ס מאמע, וועלכע איז נאך קיין פולע פערציג יאהר נישט אלט, א כין קנאה צו איהר איינענעם קינד, וואם עם געהט איהר אזוי גוט. דעמאלט פארווילט זיך איהר אנבייזערען אויף איהר, ווי עם האט זיך געביזערט און געשריגען אמאל איהר מאמע. אבער זי דערמאנט זיך, אז דא איז אמעריקע און שרייען אויף קינדער איז נישט אנגענומען. זי וויים אפילו ניט ווי אזוי מען שילט זיך דא. פון די אלע קללות פון דער היים האט זי שוין א העלפט פארגעסען און די אנדערע העלפט, וואם זי געדענקט אפשר יא, וואלטען זיך פאר אן אמעריקאנער קינד נישט צוגעפאסט. פרוב בעסי׳ן שילטען, וואלט זי זיך צולאכט און געפרעגט מיט א ווינקעל: „האו דו יו כפעל איט?" די מוטער קען שוין די אמעריקאנער חכמות!...

און די מאמע האט געזוכט אנדערע מיטלען, ווי אזוי צו הויבען איהר פרעסטיזש אין די אויגען פון איהר טעכטעריל. זי פלעגט אמאל איהר אונטערקויפען מיט א ריין אמעריקאנער מאכל. פלעגט עם אפילו בעסי בישעת מעשה אנערקענען און אפשעצען, אבער מעהר רעספעקט קריגען פאר דער מאמען פלעגט זי דערפאר נישט.

האט זי אנגעהויבען לייענען א מעהר ראדיקאלערע צייטונג אויף אידיש, מיינענדיג דערמיט צו געווינען ביי בעסי׳ן אנערקענונג, האט בעסי דאס נאך וועניגער אפגעשעצט, ווי אן אמעריקאנער מאכל. בעסי האט אפילו ניט געקענט אונטערשיידען פון איין אידישע צייטונג ביז דער צווייטער. אלע אידישע צייטונגען האט זי אנגערופען די „מארנינג דושוירנאל" און פלעגט דערביי א שמייכעל טאן. איינוויקלען איהר עפעס אין א „דושואיש מארנינג דושוירנאל" איז געווען סכנות. זי האט געמאכט אזוינע גוואלדען, אז עס האט געדויערט לאנג זי צו בארוהיגען.

ענדליך האט די מאמע צופעליג ערפאהרען, אז אין דערזעלבער לייברערי, וואו בעסי נעהמט איהרע ענגלישע ביכער, זיינען אויך א אידישע ביכער. די נייעס האט זי אין אנפאנג אזוי איבערגעשטן, אז זי האט זיך געהאלטען אין איין וואונדערען און אין

איין איבערפרענען: איז דאָס מענליך, אז אין אן אמעריקאנער לייבערי זאָלען אויך זיין אידישע ביכער?

בעסי אליין האָט איהר ניט געזאָגט ניט יאָ און ניט ניין. אָבער דער מאמעס אמביציע איז געווען די זאך צו דערגעהן אויף ריכטיג. און אז זי האָט ערפאהרען אז יאָ און ווי אזוי עס גענהט דאָרט צו, האָט זי זיך דערפיהלט געהויבענער, האָט געמאכט פלענער ווי אזוי דאָס ערשטע מאל אריינגעהן אהין און נעהמען א בוך, און אפשר טאקי צוויי און דריי מיט אמאל, ווי איהר בעסי...

צו איהר גליק איז ניט געווען קיין ברעג, ווען די לייבערין, א זעהר סימפאטיש און צוגעלאָזט אידיש מיידעל, האָט מיט איהר נערעדט אידיש, פונקט ווי אין דער היים. זי האָט איהר רעקאָמענדירט וועלכע ביכער און האָט, דורכמאכענדיג די אלע צערעמאָניעס פון פארשרייבען, איהר גלייך געגעבען צוויי ביכער.

— לייענט וואָס מעהר און קומט נאָך אמאל!...

אז די מאמע איז געקומען אהיים, איז בעסי געזעסען אין הויז און פארבראכט מיט א חבר'טע. דערזעהענדיג די מאמען אריינקומען מיט צוויי ביכער, האָט זי אנפאנגס זיך איבערגעקוקט מיט איהר חבר'טע, נאכדעם האָט זי שטיל געפרעגט אין ענגליש:

— וואו ביזטו געווען?

— אין דער לייבערי...

בעסי האָט א שמייכעל געטאָן צו איהר חבר'טע, יענע אָבער האָט פאר'חדוש'ט געקוקט צום טיש, וואו די צוויי ביכער זיינען געלעגען מיט'ן שטעמפעל פון דערזעלבער לייבערי, וואו זיי ביידע נעהמען ביכער.

און זייט דעמאָלט האָט בעסי פאר איהר מאמען אנגעהויבען צו האָבען דרך־ארץ. זי דערצעהלט איהר דעם אינהאלט פון איהרע ענגלישע ביכער און פאָדערט דערפאר, אז די מאמע זאל איהר דערצעהלען וואָס זי לעזט אין די אידישע ביכער.

און אויף אזא אופן זיינען מוטער און טאָכטער געווארען פרהענט און די טאָכטער קוקט שוין ניט אויף דער מאמען פון

אויבען אראָפּ און די מאמע איז שוין מעהר איהר טאָכטער ניט מקנא.

און אז ס'קומט א חבר'טע צו בעסי'ן און יענע פרעגט: וואו איז דיין מאמע? — ענטפערט בעסי מיט שטאָלץ:

— די מאמע איז אוועק אין דער לייבערערי.

און אפילו פאר איהר באי, מיט וועמען זי וואָגט שוין נעהמען א וואָק אזש ביז'ן דושעקסאן פּאַרק, האָט זי עס אויך דערצעהלט:

— דו ווייסט, העגרי, מיין מאמע גענט אין לייבערערי...

און האָט איהם אָנגעקוקט מיט נצחון...

נאָך דער אָפּערא

די צוויי שוועסטער זיינען געקומען פון דער אָפּערא שטאַרק אויפגערויטע און אין א זעהר געהויבענער שטימונג. די אינגערע, בעלאַ, האָט אי׳הרע געפיהלען ניט געקענט באהערשען און זיך נע־ווארפען צו דער אלטער מוטער, וואָס האָט פּאַרבערייט פּאַר איהרע צוויי שפּייזערינס די נעלעגערס און אויך עפּעס צו עסען.

— מאמעלע! — האָט ער געזונגען!...

די מוטער האָט גליקליך נעשמייכעלט און זיך נעוועגדעט צו דער עלטערער טאָכטער:

— טאקי שעהן געזונגען?

— אָ, יעס! זעהר שעהן! — האָט די עלטערע, פרידא, שוין רוהיגער, אָבער אויך פול מיט באגייסטערונג צוגעשטימט.

— טוט עס מיר טאקי הנאה! — האָט די מוטער אָנגע־קוואלען — א קלייניגקייט! עס קאָסט אזוי טייער...

— עס איז שוין נאָר ניט טייער, מאמע! — האָט בעלאַ ווי פראָטעסטירט — איך וואלט צוועקגענעבען די נאנצע וויי־דזשעס פאר איין מאל זעהן איהם... איך מיין נאָר איין מאל הערען איהם...

די עלטערע שוועסטער האָט איהר אָפּגעשטעלט:

— פּאַרכאַפּ זיך ניט... דו מיינסט דאָך פאר איין מאל זעהן איהם...

און וועגדעגדיג זיך צו דער מאמען האָט זי מיט א געלעכטער צוגעגעבען:

— מאמע, זי איז דאָך פארליבט אין איהם!

די מוטער, וועלכע האָט בעלא'ן אין אלץ נאכגענעבען, האָט גוטמוטיג געענטפערט:

— געזונטערהייד... אפשר איז ער גאָר א איד...

אבער פרידא האָט געהאלטען אין איין מסר'ן:

— מאמע, ער איז א גוי — אן איטאליענער... בעלא איז פארליבט אין א גוי...

— מיינע שונאים! — האָט די מוטער זיך ווי דערשראָקען, און זיך געוועגדעט צו בעלא'ן האלב אין שפאס:

— אנ'אמת, טאקי, בעלא?

— אנ'אמת! — האָט בעלא צוריק געשמייכעלט — אי זיננט ער!

און אויסזינגענדיג א פראָזע, וואָס עס איז איהר געבליבען אין זכרון פון דער „אריע", האָט זי צוגעגעבען:

— פרידא איז נאָך מעהר פארליבט ווי איך, נאָר זי שעהמט זיך...

— איך שעהם מיך! נאָך א נייעס! — איז פרידא רויט געוואָרען — איך „גלייך" זיין זינגען...

די מוטער האָט דערויף גאָרנישט געענטפערט, זי האָט מיט ליעבשאפט אָנגעקוקט דאָ בעלא'ן דאָ פרידא'ן און זיך פאר־טראכט...

די צוויי שוועסטער האָבען עפים דערפיהלט: די מוטער האָט זיך געווים אָן עפים דערמאנט. זיי קענען שוין זייער מא־מען... און זיצענדיג ביים טיש ביים לייכטען „צובייס", וואָס די מאמע האָט זיי צוגענרייט, האָט בעלא זיך אָנגערופען מיט באדויערונג:

— מאמע, דו האָסט קיינמאל ניט דורכגעלעבט אזוינע גע־פיהלען?...

— ווייס איך וואָס! — האָט זיך די אלטע נערויטעלט און

געווישט מיט'ן פאַרטוך די ליפּען — אין אונזער שטעדטעל זיינען קיין אָפּעראַס ניט געווען...

— עס איז געווען אומעטיג... הא? — האָט פרידא געפּאַרשט מיט טיפּען אנטייל...

— אומעטיג?... פאַר וואָס עפּים אומעטיג?... עס זיינען געווען אנדערע זאכן...

די אַלטע האָט זיך אָפּגעהאַקט... די צוויי שוועסטער האָבען זיך איבערגעקוקט און דערפיהלט, אז די מאַמע האָט זיי וואָס צו דערצעהלען, נאָר זי שעמט זיך... זייענדיג שטאַרק אויפגעלעגט צו דער גוטער מאַמען, האָבען זיי געוואָלט האָבען א גערוס פון איהר פאַרנאַנגענער יוגענד... בעלא איז געוואָרען דרייסט...

— מאַמע... דו האָסט מיידעלווייז קיינמאל ניט דורכגעלעבט דאָס, וואָס מיר דאָ אין דער גרויסער וועלט?...

די מוטער האָט זיך ווי געשלאָגען מיט דער דעה: דערצעהלען זיי, צי ניט? אויפמאַכען דאָס הארץ, וואו עס ליגען אזוי פיעל סודות, אָדער לאָזען עס פארשלאָסען און די סודות מיטנעהמען אין קבר אריין?

אָבער די צוויי טעכטער האָבען מיט זייערע בליקען איהר היפּנאָטיזירט. זי איז געוואָרען רויט און שעהמעווריג און עפּים זאָנדערבאַר געשמייכעלט.

— אָט בעסער עסט אָפּ און געהט שלאָפען! — האָט זי דאָך ניט געקענט פּועל'ן ביי זיך צו ענטדעקען זיך.

די אינגערע טאָכטער האָט איהר ארומגענומען און געצויגען זי פאַר דער צונג:

— מאַמע... דערצעהל עפּים פון יענע יאָהרען... איך האָב אזוי ליעב צו הערען...

— וואָס איז דאָ צו דערצעהלען? — האָט די אַלטע ענדליך באַקומען מוט און חשק אויסצוריידען זיך... — אין דער היים זיינען ניט געווען קיין אָפּעראַס און קיין קאָנצערטען, און ווען עס וואָלט יא געווען, וואָלטען אונזערע טאַטעס און מאַמעס אונז אהין ניט געלאָזט געהן... אייך איז בעסער ווי אונז... אָבער

זאגען, אז מיר האָבען שוין גאָר ניט געוואוסט, קען איך ניט...

די אלטע האָט זיך פארהאלטען, אָבער די שעלמישע בעלא האָט שוין געוואוסט, אז די מוטער איז איצט פול געווארען מיט דעם „אמאל", זי וועט שוין רעדען, און זי האָט בלויז נעקוקט דער מאמען אין די אויגען...

און די אלטע האָט זיך צוגעדרט:

„אמאליגע צייטען, מיינע קינדער, זיינען די מענשען געווען דיזעלבע ווי היינט... אן אמאליגע מיידעל איז געווען פונקט אזוי היציג ווי איצט, אלא וואָס דען? מען האָט זיך געשעהמט... אָבער פארליעבט זיין פלעגט יעדערע. וועט אין דאָקטאָר, וועט אין פעלדשער־יונג און וועט גאָר אין דעם שעהנעם אקציזניק... איך, למשל, בין געווען זעהר א פרומע, האָב איך גאָר ניט צוגעלאָזען דעם נעדאנק וועגען פארליעבען זיך אין אזוינע גוי'אישע אידען ווי דער דאָקטאָר און דער פעלדשער־יונג; וועט רעדט דער אקציזניק — כאָטש ער איז געווען א שעהנער שייגעץ — איז פאר מיר נעווען אן אפשרעק! אָבער גאָר אָהן ליעבע ווי שיקט זיך עס, קינדערלעך? מיידעלווייז פלעגט איך זיך פארליעבען יעדען מאל, וועז די מאמע מיינע פלעגט מיך נעהמען אין שוהל, אין דעם חזן'ס עלטסטען זינגער... ער האָט נעהאַט א שטים, ווי א לייב... דער חזן פלעגט איהם אלע מאל לאָזען אליין, און ער, דער דאָזיגער זינגער, פלעגט ווייזען וואָס ער קען... זיין פנים פלעגט איך ניט קענען זעהן, ווייל אין שוהל שטעהט דער חזן מיט די זינגער ניט צום עולם, נאָר מיט די פנימ'ער צום עמוד... אָבער איך האָב דעם זינגער געקענט פון גאָס. איז וועז ער פלעגט זינגען פלעגט איך איהם שוין זעהן, איך פלעגט זיך פארשטעלען זיין געזיכט... קומענדיג אהיים פלעגט איך איהם ניט קענען פארגעסען. אזוי די אויערען האָבען מיר נעקלונגען די נגונים פון שוהל... איבערחויפט דעם זינגער'ס איינציגען נגון... איך פלעגט זיך פארגעסען, אז עס פאסט ניט, און זיצענדיג ביים טיש, פלעגט איך זיך אליין צעזינגען... דער טאטע פלעגט מיך אנקוקען מיט רוגזא: וואָס פאר א זינגען אין מיטען דערינען? און די מאמע

פלעגט זיך וואנדערען: ווי זי האָט עס שוין איבערגענומען דעם נגון!...

„אָבער מיט'ן איבערזינגען אליין איז מיין בענקשאפט נאָך איהם ניט אַוועקגעגאַנגען... איך האָב איהם געוואָלט זעהן, רעדען מיט איהם... און דאָ, קינדערלאַך, בין איך שוין גליק־ליכער געווען פאַר אייך. איהר מיט אייער זינגער קענט זיך ניט זעהן... עפּיס זאָגט איהר, אז ער מאַכט מיליאָנען... מיין זינגער אָבער איז געווען אַן ארימער בחור און האָט ניט געהאַט אליין וואָס צו עסען... און אזוי ווי דורך א נס האָט מען באשטעלט פאַר איהם איין טאָג אין דער וואָך ביי אונז... עס איז געווען א מאַנטאג... דאָס איז געווען דער גליקליכסטער טאָג אין דער וואָך... כאָטש אזוי האָט זיך מאַנטאג גערעבענט פאַר א שלעכ־טען טאָג... עס איז נעווען אין הויז א סך ארבייט און עס איז אליץ געלעגען אויף מיר... אָבער מאַנטאג בין איך געוואָרען די גרעסטע בריה... אליין צוגעגרייט דאָס עסען. איך פלעג מאַנ־טאג אויפשטעהן מיט צוויי שעה פריהער, ווי יעדען טאָג, כדי דאָס אָנבייסען זאָל ניט פארשפעטיגען. איך פלעג אויסכיטרעווען ביי דער מאַמען די בעסטע מאכלים פאַר מאַנטאג. „מאַמע", גע־דענק איך, פלעג איך זאָגען, „לאָמיר היינט בראָטען א הערינג צום אָנבייסען"...

„די מאַמע פלעגט ניט פארשטעהן, פארוואָס עפּיס דזקא אין א מיטען מאַנטאג אזוי געהויבענעם מאכל... האָב איך געמוזט זוכען אלערליי תירוצים. אי וואָס? נאָך א געבראָטענעם הערינג מוז מען שוין קאָכען א מילכיגען קרופניק, איז אויך ניט קיין אום־גליק — איך וועל אַוועקטראָגען די „שאָלעכטס" פון די קארטאָפּעל צו חיענע דער מילכיגערין פאַר איהרע צוויי קיה, וועל איך נעהמען א קווארט מילך... נאטירליך, האָב איך אויסגעפיהרט... — אמאל פלעגט פאסירען א גליק, אז ער פלעגט קומען עסען שפּעט, וועו דער טאַטע איז שוין אַוועק אין מארק, און די מאַמע פלעגט זיך ארויסכאפען צו א שכנה, און די צוויי ברידערלאַך זיינען שוין אַוועק אין חדר — פלעג איך בלייבען מיט איהם איינע אליין...

איינע אליין מיט'ן זינגער! פלעג איך אזא גרויס גליק ניט קענען פארטראגען, פלעג איך אויך ארויסגעהן פון הויז, זוכען די מאמען און קומען מיט איהר... אמאל אבער פלעג איך האבען מעהר קוראזש און פלעג איהם עפים פרעגען, פלעגט ער זיך פארשעהמען און ענטפערן בוידעם, אבער מיר האט ער נאך דעמאלט שטארקער געפעלען."

די אלטע האט זיך אפגעהאקט. זיך דערמאנט אודאי, אז זי האט שוין צו פיעל אויסגעזאגט, און רויט ווערענדיג, האט זי פארענדיגט:

— ווייס איך וואם... אמאליגע נארישקייטען...

די צוויי שוועסטער האבען זיך איבערגעקוקט, געשוויגען א ווייל און ענדליך האט זיך פרידא הארציג צעלאכט.

— וואם לאכסטו? — האט בעלא זיך באליידיגט.

פרידא האט ארומגענומען דער מאמען און זיך געוויצעלט:

— הלואי, מאמע, איז היינט אויך אזא מאדע צו געבען אן אפערא-זינגער א „טאג".

— איך וואלט איהם שוין געגעבען צוויי „טעג"... — האט בעלא געשמייכעלט — שבת און זונטאג, וועז איך בין פריי פון שאפ. איך וואלט שוין יא מיט איהם געשמועסט.

די מוטער איז ארויין אין דער זעלבער לוסטיגער שטימונג און האט זיך אנגערופען:

— צוויי „טעג" ביי היינטיגען יקרות איז צופיעל, קזנ־דערלאך...

די צוויי שוועסטער האבען זיך ווידער צעלאכט...

נאר ווי באלד, אז די מוטער האט שוין דערמאנט וועגען יקרות, האט די עלטערע שוועסטער זיך דערמאנט, אז די אפערא איז שוין פארשוואונדען און דער שאפ איז נאך דא, און זי האט געגומען טרייבען בעלא'ן:

— שלאפען, שלאפען!

זיי האבען זיך געגומען שנעל אויסטאן. די מוטער האט

זיך אויפגעטאָן אין איהר ווינקעל, און האָט זיך געפיהלט ווי א וינדיגע...

ליגענדיג שוין אין די בעטען האָט בעלא ניט געקענט אײנ־שלאָפען; פאר איהרע אויגען האָבען געשוועבט צוויי געזיכטער, דער זינגער פון דער אָפערא און יענער זינגער, וועגען וועלכען די מאמע האָט נאָר וואָס דערצעהלט...

„אפשר איז דאָס דער זעלביגער?"

— מאמע! — האָט זי גערופען פון בעט — וואו איז אהינ־געקומען יענער זינגער?...

די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען פון געלעגער און אין א זיצענדיגער פאָזע געענטפערט מיט א טרויעריגען שמייכעל:

— וויים איך וואו... יענער איז שוין אודאי לאָנג אויף דער וועלט ניטאָ...

און בעלא האָט דערהערט, ווי די מאמע האָט א זיפץ גע־טאָן...

„דער פּראָפעסיאָנאל"

אין דעם קאָפּע־הויז, וואו עס קומען זיך צענויף בלויז באַ־קאַנטע און וואָס טראָגט דערפאַר א ספּעציעלען כאראקטער, אזוי אז עס פּאַלט אמאָל דאָרט אריין א זייטיגער, קוקט ער זיך ארום פּאַרדעכטיג, מיינענדיג, אז נאָט וויים וואוהין ער איז אריינגע־פּאַלען: — אין דעם דאָזיגען קאָפּע־הויז איז אריין א מאן פון עטלעכע און דרייסיג יאָהר און זוכענדיג א פּלאַץ ביי א טישעל פּאַר זיך און פּאַר זיין טשעמאָדאַנטשיק, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד מיט א געוויסען שטאָלץ, האָט ער ענדליך זיך אוועקגע־זעצט ביי איין עק פון די טישלאָך, וואו עס האָבען זיך געפונען צוויי פרייע פּלעצער. ער האָט זיך געגריסט מיט די זיצענדע ביים טישעל וער ביי א גלאָז טעע, וער ביי א טעלער זופ און וער ביי א בראטענס און האָט מיט שטאָלץ גערופען דעם קעלנער:

— „וועיטער"! שנעל... איך האָב ניט קיין צייט!

דערביי האָט ער ארויסגעכאפט פון טאש א גאַלדען זיינערעל און באטראכט אויפמערקזאם די צייט און זיך געזומען נאָך מעהר צו אייליען און טרייבען דעם קעלנער...

— וואָס יאָגט איהר זיך אזוי, געאָסט ליפמאן? (אזוי האָט דער אריינגעקומענער זיך גערופען) — האָט איהם געפרעגט איינער פון די געסט און באקאנטע ביים טישעל.

— אָ, איך האָב ניט קיין סך צייט. איך פּאָהר היינט ארויס

אויף מיין טור אין דער קאונטרי... — האָט ליפמאן געענט־פערט מיט א געוויסען שטאָלץ.

— א טור... איבער וואָס וועט איהר רעדען? — האָט דער באקאַנטער וויעדער געפרעגט...

— אָט, מען וועט פלאַפלען איבער'ן סאָציאַליזם... — האָט ליפמאן שוין מיט איראָניע זיך אָפגערופען...

— נוטע באדינגונגען? — האָט דער באקאַנטער וויעדער גע־פּאַרשט.

— די באדינגונגען זיינען דוקא ניט שלעכט... — האָט ליפמאן מיט א צופריעדענעם שמייכעל ארויסגעמורמלט... — עס וועט אויסמאַכען ביי א פופציג דאלאר א וואָך פּאר דריי לעק־ציעס, האָטעל און רייזע־קאָסטען פריי...

— זעהר שעהן! שעהן! — האָט דער באקאַנטער צוגע־שטימט.

דער קעלנער האָט דערוויי׳ל געבראכט דאָם באשטעלטע. ליפ־מאן האָט וויעדער ארויסגענומען פון טאַש דאָם זייגערל און האָט זיך שוין אויפגעהערט צו אייל׳ען, האָט אויסגעטאָן דעם מאַנטעל און ארויסגעברומט:

— איך האָב נאָך א שטונדע...

א יונגערמאַן, וואָס איז נעוועסען ביים טישעל, האָט די נאַנצע צייט ניט אַראָפּגענומען די אויגען פון ליפמאן'ען, מיט וועלכען ער איז אויך נעווען באקאַנט, האָט, ווי עס האָט אויסגעוויזען, נעוואָלט עפּעס רעדען, נאָר ניט געקענט זיך באשליסען און האָט דערפאר באקומען א מינע פון א מענשען, וואָס וועלט פון עפּעס געפּיי־נינט... ליפמאן האָט עס באמערקט און מיט א שמייכעל זיך גע־וועגדעט צו איהם:

— וואָס שווייגט איהר אזוי באדייטענד, געאָסע?

דער יונגערמאַן האָט זיך ווי דערשראָקען, איז עטוואָס רויט געוואָרען און ענדליך, ווי ניטֿ דרייסט, זיך אָנגערופען:

— איך בעט אייך, געאָסע ליפמאן, ווי האָט געהייסען אמאל׳ביי אונז אין יענער צייט אָט דאָס, וואָס איהר טוט איצט...

ליפמאן האָט דעם יונגען מאן מאָרנע אָנגעקוקט און, ווי פאר־טעכטענדיג, זיך אָנגערופען:

— וואָס הייסט ווי האָט עס געהייסען, דאָס זעלבע ווי עס הייסט דאָ: פּארשפּרייטען סאָציאַליזם...

— יאָ... נאָטירליך... — האָט דער יונגערמאן, וואָס האָט שוין אויסגעזוכט ווי א כלה־מיידל, נאָכגענעבען — אודאי אזוי... עס האָט אָבער אין יענער צייט דאָרטען, ביי אונז, אָדער מען קען שוין זאָגען ביי „זיי", געהאט א ספּעציעלען נאָמען...

— איהר מיין אודאי אָגיטאַטאָר — האָט דער פיערטער, וואָס איז געוועסען ביים טישעל, וועלכער איז אמאל אויך געווען פון די „עפּיסדיגע", זיך דערמאָנט.

— ניין... ניט דאָס מיין איך... — האָט דער יונגערמאן געקנייטשט דעם שטערען און זיין פּנים האָט אויסגעדריקט יענע יוגענדליכע אויפלעבונג, וועלכע מען דערפיהלט ביים עראינערען זיך אין פּארגאַנגענע שענקייטען... — עס ליגט מיר אויפ'ן שפּיץ צונג... אך, איך וויים שוין! איך וויים! — האָט ער ענדליך אויסגערופען מיט פּרייד — „פּראָפּעסיאָנאל"!...

דער הערר ליפמאן האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ צום גלאָז טעע און גאָרנישט געענטפערט... די איבעריגע צוויי האָבען צו־נעשטימט יעדערער אויף זיין נוסח:

— יאָ, אמת, פּראָפּעסיאָנאל... — אזוי האָט עס נעהיי־סען... דער פּראָפּעסיאָנאל...

און דער יונגערמאן, אינגאַנצען שיינענדיג פּאר גליק און אויפגעלעגטקייט, האָט זיך אָנגערופען:

— איך האָב געקענט בלויז איינעם פון „זיי"... ער איז נע־וען א זעהר אומגליקליכער מענש... זאל איך דיר דערצעהלען?

— אדרבא, אדרבא! — האָבען צוויי ביים טישעל זיך נע־בעטען, און אויך נענאָסע ליפמאן האָט צוגעשטימט:

— איהר קענט דערצעהלען; איך האָב נאָך א שטונדע צו דער באהן...

און דער יונגערמאן האָט אָננעהויבען:

„עס איז געוועזן מיט א יאָהר צעהן, צוועלף צוריק... איך האָב דעמאָלט געוואוינט אין א גרויסער פראָווינץ־שטאָדט אין דער ליטא. קיין אקטיוואר אין דער „באווגונג" בין איך קיינמאָל ניט געווען, איך האָב בלויז געהאַט פריינד און באקאַנטע צווישען די סאַמע פּני פון דער באווגונג און דערפאר פלעגט די פּאָליציי אלע מאָל ביי גרויסע רעווייזיעס אויך מיין צימערל מזכה זיין מיט א רעווייזיע. קיין קאָמפּראָמענטירענדעם פלעגט זי ניט געפינען, אָבער גלויבט מיר, אז מיט די ליעבעס־ברייף האָב איך זיך טאקי געשהמט... שטעלט זיך פאָר, א גראָבער זשאנדאַרמסקער אָפּיציער מיט רויטע לאַנגע, בייז־שטעכענדיגע וואָנסען און מיט גרויע, קעצישע אויגען און מיט א גראָבער שטימע, הויבט אָן צו לעזען: דאראָגאי מאי דרוג!... אָבער ניט דאָס בין איך אויסען אייך צו דערצעהלען... איך מיין נאָר אייך צו געבען א באגריף פון מיין אָנגעהעריגקייט צו דער באווגונג אין יענער צייט. דערפאר האָב איך אין יענע יאָהרען געוואוינט אין זייטיגע פאַרוואָרפענע געסלאָך, וואָס זיינען געלעגען הינטער'ן שטאָדט... אָט אין איינע פון יענע וואוינונגען האָב איך זיך באקענט מיט דעם דאָזיגען פראָפעסיאָנאל...

ער איז געווען א יונגער מאן פון א יאָהר אכט־און־צוואַנציג מיט א טרויעריג און טרוקען פנים. די אויגען האָבען שטענדיג ביי איהם געקוקט צו דער ערד, אזוי אז עס איז געווען שווער צו כאַפען זייער אויסדרוק... געוואוינט האָט ער אויפ'ן גרויסען הויף אין א קליין שטיבעל, מיט זיין ווייב, א דערשלאָגענע וועזען, און מיט זיין איינציג קינד, א מיידעלע פון א יאָהר דריי־פיער, אָרים אָבער זויבער געקליידט, אָבער אויך מיט א טרויעריגען און נידערגעשלאָגענעם פנימ'ל... איבערגענם האָט איך זיך באגעגענט אויפ'ן הויף מעהר מיט'ן ווייבל און קינד, איידער מיט איהם אליין. ער איז די מעהרסטע צייט פון יאָהר געווען אין וועג און זעלטען וועז ער פלעגט אריינפאלען אויף א וואָך אָדער צוויי אהיים...

דאָס ווייבל פלעגט אָפט אריינקומען צו מיר בארגען א

פֿאר שטיקלאך צוקער, אמאל אביסעלע נאפט און אמאל פאפיער, טינט און פערער, אלץ האט איהר געפעהלט. אפשר האט איהר געפעהלט וויכטיגערע לעבענסמיטעל, אבער צו איהר אין שטיבעל בין אין זעלטען אריינגעגאנגען. די באשעפטינונג פון איהר מאן איז געווען טשיקאווע און איך האב זי איינמאל א פרעג געטאן:

— וואס טוט אייער מאן?...

זי האט זיך ווי פארשהמט און מיט א תמ'עוואטען שמייכעל געפרעגט:

— אט פרענט בעסער ניט... ניט אזא שהנע פרנסה...

האב איך געמיינט, אז ער איז אודאי א מלמד ערנעץ אויף א דארף, וואס דאס איז אין יענער צייט געווען ביים יונגווארג פאר־רעכענט פאר א שאנד... און אז איך האב געפרובט דאס איהר פרענגען, האט זי זיך צעלאכט: א מלמד... ווי קומט ער צו א מלמד... ער איז שוין מעהר ווי א מלמד...

— וואס־זשע טוט ער פארט אין דער פרעמד...

— עט, מאלע וואס ער טוט, מען קען עס ניט דערצעהלען, מיין פריינד... עס איז גענוג, אז מען טראגט דעם וועהטאג אין הארצען אליין...

איינמאל האב איך זיך מיט איהר נעהנטער באקענט. עס איז געווען אן ערב פסח. דער הויף, וואס איז געווען באוואוינט פון עטליכע אידען, האט געלעש'ט און געלעבט. די זון האט באגאסען די קליינע הייזלעך, וואס זיינען געווען צעווארפען איבער'ן הויף מיט אנגענעהמע ליכט... און די דעכעלעך און גאניקלעך האבען זיך געבאדן אין שטראהלען. די באוואוינער פון הויף זיינען ווי העכער געוואקסען, האבען זיך אויפגערוימטע ארומגע־דרעהט הין און צוריק מיט האפנונגען אין די אויפגעפרישטע און ערוואכטע הערצער...

דער אייניציגער שכן מיינער, וואס איז געקומען אויף יום־טוב צו זיין ווייב און קינד, האט אויסגעזעהן אלץ ווי א שאטען און אפילו די זון האט ניט געקענט באזיעגען דעם טרויער, וואס האט נערוהט אויף זיין געזיכט און זיין גאנצער געבוינענער פינור...

— דעם מענשען פּרעסט א זינד! — האָב איך איינגעזאָגט פּעסט באשלאָסען ביי זיך אין האָב אָנגעהויבען קוקען אויף איהם מיט חשד און אפילו מיט מורא...

און איך האָב געמומען דערגעהן וואָס קומט פּאָר מיט דעם זאָנדערבאַרען פּערזאָן.

איך בין מיט איהם נעהנטער באקאַנט געוואָרען. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז ער איז א געביל־דעטער מענש. ראַדיקאַל געשטימט, און ערפאהרענדיג פון מיר און אויך פון זיין ווייבעל, אז איך געהער מיט מיינע סימפּאַטיען צו די אַרבייטער, האָט ער ווי מודה געווען, אז ער געהערט צו איינע פון איהרע פיהרער...

דאָן האָב איך באשלאָסען, אז דער דאָזיגער מענש איז א גרויסער רעוואָלוציאָנער און האָט אודאי מיט א באָמבע אָדער מיט א רעוואָלווער אוועקגעשיקט איינעם פון די פּאָליציי־לייט אויף יענער וועלט און איצט פּלאָנט איהם דאָס געוויסען, ווייל זיין גאנצער אויסזעהן און האַלטונג האָט ערות נעזאָגט, אז דער מענש איז קראנק פון נעוויסענסביסע...

אז ער איז צוריק אוועקגעפאָהרען, האָב איך זיך געמומען צו זיין ווייבעל, וועלכע האָט זיך, איבריגענס, אויך אַרויסגעוויזען פּאַן אן אינטעליגענטע פרוי:

— וואָס איז דער מעהר מיט אייער מאן? ער זעהט דאָך אוים ווי ער וואָלט א מענשען געהרג'עט...

דאָס אָרימע ווייבעל האָט זיך צעלאַכט:

— איך ווייס ניט, צי וואָלט ער אפילו נעקענט א פליעג אויפ'ן וואַנד הרג'ענען... ער איז א מענש אָהן א גאל.

— וואָס־זשע געהט ער אַרום אזוי נידערגעשלאָגען, ווי ער וואָלט געליטען פון נעוויסענסביסע...

דאָס ווייבעל איז טרויעריג געוואָרען און געענטפערט:

— דאָס זענט איהר געוועכט... ער ליידט טאקי פון נע־ווִיסענסביסע...

— וואָס, למשל... — האָב איך נעפאָרשט... — זיין ער־

שטע כלה אוועקגעוואָרפען און זי איז זעלבסטמאָרד באגאנגען...
דאָס ווייבעל האָט זיך שטארק צעלאכט:
— איך בין געווען זיין ערשטע און לעצטע..
די זאך איז מיר געוואָרען געהיימניספולער. איך האָב זיך געסטארעט צו געווינען איהר צוטרוי. עס האָט מיר ענדליך גע־לונגען און דאָס אָרימע ווייבעל האָט מודה געווען דעם פאַרברעכען, וואָס איהר מאַן באגעהט.
— ער איז א פראָפעסיאָנאל! — האָט זי טרויעריג ארויס־געברומט און געווישט מיט'ן ווייסען פארטוכעל איהרע אויגען...
— איז דאָס דען א פארברעכען?
— דאָס איז ניט קיין פאַרברעכען... אָבער הלואי וואָלט ער עס ניט געווען... פאר דער חתונה האָט ער געארבייט פאר דער באוועגונג מיט לייב און לעבען אָהן א גראָשען געלד... אָבער אז ס'איז געקומען די אומגליקליכע שעה און ער האָט מיט מיר חתונה געהאט און איך האָב א קינד געבוירען, האָט איהם דער קאָמיטעט באשטימט פאר זיין ארבייט א נעהאלט...
— וויפיעל באקומט ער דען?
— וויפיעל? ער פארלאַנגט דען א סך? צי איך פארלאַנג א סך... עס איז דאָך הייליגע געלד... עס נעהמט בלויז אזויפיעל די נשמה צו דערהאלטען... אמאָל דריי, אמאָל פיער רובעל א וואָך, וועז ער האָט זיך דער באוועגונג אינגאנצען ניט איבערגעגעבען האָט ער פארדיענט הונדערט רובעל א חודש... ער איז געווען א בוכהאלטער אין א באנק...
— איז ער דאָך א הייליגער! — האָב איך באגייסטערט אויסגערופען און שיער ניט נעפאלען אויף די קניה פאר דער אָרי־מער אידעאלער ווייבעל.
— אך, א הייליגער! — האָט זי געקלאָגט. — מיר שעהמען זיך זעהר... איהר מיינט עס איז גוט צו זיין א פראָפעסיאָנאל... עס פלאַמט איהם דאָס פנים אוז ער פיהלט זיך ווי א פארברע־כער... איך אויך דאָס גלייכען... עס קומט אויס, אז מען ארבייט פאר געלד... ער איז דען אויסען דאָס געלד... יענער

וואלט אין פייער נעקראכצן פאר דער באוועגונג! ... נאר וואס זאל ער טאן מיט מיר, זו עס איז דא א קינד און ארבייטען נעהן קען איך ניט ... אט מוטשעט אונז דאס געוויסען ..."

דער יונגער מאן האט זיך אפגעהאקט, אויסגעשטעלט די אויגען אויף די צווייי באקאנטע און האט אויף עפים געווארט ...

אלע אבער זיינען געזעסען ווי פאר'כשופ'ט פון דער ער־צעהלונג, וואס האט געקלונגען פון ביי דעם דאזיגען טישעל אין דער ניו־יארקער קאפע־הויז, ווי אן אלטע לענענדע ...

נאר איין גענאסע ליפמאן האט זיך באהערשט, א שמייכעל געטאן און זיך אננערופען:

— יא, עס זיינען אמאל געווען נאאיווע מענשען ...

און מיט א ברייטען שמייכעל האט ער צוגעגעבען:

— איך אליין בין אמאל אזוי געווען ...

און ער האט גענומען דעם טשעמאדאנטשיקעל, גרייט צו פאהרען איבער'ן לאנד און פארשפרייטען צוויישען די ארבייטער דעם סאציאליזם ...

די שפּיעל אין רייכקייט

עס איז געקומען א צייט, וועו אייזיק'ן איז ניט ניחא געוואָרען דאָס לעבען:

ארבייט א מענש וואָך איין, וואָך אוים אין אָפּיס, פּאר א ניט־באדייטענדע סומע, וועלכע קלעקט איהם צו באצאָהלען פּאר דעם צימער, פּאר עסען צווויי מאָל א טאָג אונבאדייטענדע מאָלציייטען און פּאר צאָהלען פּינקטליך די וועשערין. זיין לוקסוס באשטעהט אין דעם, וואָס אנשטאט די פּינף־סענטינע פּעקלאך סיגארעטעס, וואָס ער רויכערט, ערלויבט ער זיך אמאָל צו קויפען א פּעקעל פּאר אכט סענט — האָט ער א גאנצען טאָג געוויסענסביסע — איבעריגע דריי סענט! זיי וועלען איהם זיכער פּעהלען!

די סומע, וואָס ער באקומט איין מאָל א וואָך, מוז איהם גענוגען אויף זיעבען טעג. דער שרעק פּאר'ן מארגען לאָזט איהם ניט אויסגעבען פּריי אן איבעריגען סענט. און אזוי ווי א וואָך האָט אזוי פיעל לאנגווייליגע טעג — אזש זיעבען טעג — קומט אוים אויף יערען טאָג אזא קלייענער טייל, אז עס איז א חרפּה פּאר'ן אייגענעם לעבען. ביי יעדען מאָל צאָהלען, מוז ער די סומע אויסצאָהלען מיט ציטערדיגע הענד, ווי ער וואָלט נעווען דער קאָרנסטער מענש אין דער וועלט!

איז דאָס איהם ענדליך נמאָס געוואָרען. געזוכט האָט ער אן אנדער באשעפטיגונג, ער זאָל קענען מעהר פּאָרדיענען און

לעבען ברייטער, פרייער. איהם האָט זיך געוואָלט אריבערשפּרינגען דאָס אייגענע מזל...

אָבער דאָס איז איהם ניט געלונגען. האָט ער אייגמאָל פּאָר כּעס פּארשוועדעט אין איין טאָג צופּיעל. ער האָט נעמליך געגעסען מיט אַ געריכט מעהר און געגעבען דעם קעלנער אַ דאָפּעלטען „טרינק־געלט". דערצו נאָך האָט ער נאָכ'ן עסען געבעטען אַ סיגאָר.

— פּאָר פּינף סענט?

איז איהם שוין ניט אָנגעשטאָנען.

האָט ער געענטפערט שטאָלץ: פּאָר צעהן! און אַז דער קעלנער איז שוין געגאַנגען ברענגען, איז אייזיק'ען אזוי געפּעלען נעווארען די שפּיעל אין רייכקייט, אז ער האָט איהם אומגעקערט און נאָך שטאָלצער אויסגערופען:

— פּאָר פּופּצעהן סענט!

און געהענדיג אין גאַס מיט'ן סיגאָר אין מויל האָט ער זיך דערפיהלט, ווי ער איז אויפגעקומען. דערמאָנענדיג זיך אָבער, אז קיין העכערונג האָט איהם זיין ווירט ניט געגעבען, האָט ער אָנפאָנגם אַ ציטער געטאָן, אָנגעקוקט דאָס רעשטעל פון סיגאָר און געמורמעלט:

— צו אלדי טייוועל! איז דען מיין גליק אָפּהענגיג אָן מיין ווירט? איך קען זיך אליין העכערען, אויב ניט די שכירות, וועל איך מיר העכערען דעם ענום פון לעבען...

דעם נעקסטען מאָנטאג, באקומענדיג די סומע וויידזשעס, איז ער אריין מיט אַ שטראהלענדען געזיכט אין רעסטאָראָן און האָט זיך אוועקגעזעצט נעבען זיינע צוויי פרייַנד.

— וואָס הערט מען? — האָט איהם איינער געפרעגט.

— אָ, פיין! — האָט אייזיק געענטפערט און האָט מיט שטאָלץ ארויסגענומען אַ קוואָדערדיגען פּעקעל סיגאָרעטס.

די צוויי פרייַנד האָבען זיך איבערנעקוקט און אייַנער האָט מיט הכנעה געפרעגט:

— אמת'ע „פּאָל־מאָל?"

— ווי דען? — האָט אייזיק כלומר'שט קאָלט געענטפערט.

— זייט וועז? — האָט דער צווייטער ווי מיט מורא איבער־געפרעגט.

— זייט איך קען זיך ערלויבען... — האָט אייזיק צוויי־דייטיג געענטפערט. — רויכערט, ברידער! — האָט ער בריי־האַרציג דערלאַנגט דאָס אַריסטאָקראַטישע פּעקעל סיגאַרעטס אַן אויפגעפענטען.

נאָכ'ן סאָפער, וועלכער איז באשטאַנען מיט צוויי געריכטען מעהר, האָט ער באשטעלט ביער פּאַר זיך און פּאַר די צוויי פריינד.

— טרינקט, ברידער!

— א שאָר אייער געלד! — האָט איינער פון די פריינד ארויסגעמורמעלט.

— עט, זאָרגט זיך ניט פּאַר מיר — האָט ער זיי באַרוהיגט — איך בין אַלל־ראיט!

— אויב אזוי, גראַטולירט איך אייך! — האָט איין פריינד איהם אויסגעצויגען די האַנד.

דאָכ זעלבע דער צווייטער.

אין זייערע אויגען האָט נעגלאַנצט אויפריכטינקייט, איבער־געבענהייט און פּאַרעהרונג.

אייזיק האָט עס באמערקט און עס האָט איהם שטאַרק אנט־ציקט. ער האָט זיך פּארגעסען אַן די איבעריגע זעקס טעג פון וואָך און מיט א מינע פון א מענשען, וואָס קען זיך ערלויבען די גרעסטע פּאַרגעניגען, האָט ער מיט א געמאַכטער קאַלטקייט זיך אָפּגערופען:

— איך וואָלט איצט געווען א בעלן זיך דורכפּאָהרען אביסעל אויף ריוועראסייד דרייוו.

— אָ, יעס! עס קאָסט ניט טייער — האָט איינער פון די צוויי פריינד באמערקט — מיט'ן „אָמניבוס".

— נאָ! — האָט זיך אייזיק אָפּגעוואָרפען. — איך מיין

מיט א אויטא. עס קען קאסטען אין נאנצען ניט מעהר ווי א פינף דאלאר.

די צוויי פרײנד האבען זיך איבערגעקוקט און איינער, א מעהר עהרליכער, האט זיך געבעטען:

— אָ, מר. אייזיק! א שאד דאס געלד!

— נאנסענס! — האט אייזיק מיט א שטאלצען מאך מיט דער האנד אין דער לופטען זיך א בייזער געטאן. — קומט, ברידער... דא שטעהען ניט ווייט אויטאמאביל׳ס.

ער איז ארוים פון רעסטאראן אביסעל בארוישט אי פון ביער, אי פון די רייכקייט, וואס ער האט פלוצלינג פון דער העלער הויט באקומען.

ער איז געזעסען אויפ׳ן ווייכען געזעס אין מיטען. די צוויי פרײנד ביי זיין רעבטע און לינקע האנד, ווי צוויי משרתים.

דער אויטאמאביל׳ האט זיך געוויעגט און געוויעגט און אייזיק׳ען האט זיך געדאכט, אז ער שוועבט אין א וועלט פון רייכטימער, אז ער הויבט ערשט אן צו ערפאהרען, וואס הייסט אזוינס לעבען...

די צוויי פרײנד האבען אויף איהם געקוקט אביסעל מיט דאנקבארקייט און אביסעל מיט קנאה. מיט דאנקבארקייט: פארוואס ער, דער גליקליכער, דער רייכער, שעהמט זיך ניט מיט זיי און גיט זיי א „ראיד"; מיט קנאה: פארוואס קומט עס איהם אזוי פיעל עשירות...

זיי ביידע פארדיענען אין נאנצען צו פינף און צוואנציג דאלאר א וואך.

פונקט מיט פינף דאלאר מעהר ווי אמאל אייזיק...

אבער אייזיק איז איצט געווען באמת רייך. די פאנטאזיע האט איהם געטראגען אין ווייטע, נייע וועלטען. און ביי זיין רעבטער און לינקער זייט זיינען געזעסען צוויי קבצנים, אויף וועלכע ער האט זיך מרחם געווען און זיי געשענקט אביסעל פארנעניגען...

זאל ער זיין נעבעגשט!...

פּאַרשאַבערט זיין נאָמען

אז מען זאָל פּרענען דעם ראָמאַנען־שרייבער זעלביג פּילקין, ווי לאַנג אז ער שרייבט שוין, וועט ער אייך אפילו אין מיטען שלאָף ענטפערען. פּרובט איהם אָבער א פּרעג טאָן, וויפיעל ראָמאַנען ער האָט שוין אין זיין לעבען אָנגעשריבען, וועט ער מוזען שטארק פּאַרקנייטשען זיין אזוי אויך געקנייטשטען שטערען און ערשט ווי פּאַרשולדיגט ענטפערען:

— האָט קיין פּראַיבעל ניט, איך וויים ניט... איך קען זיך ניט דערמאָנען.

דערפון קען מען זיך שוין פּאַרשטעלען, ווי גרויס איז די צאָהל פון די ראָמאַנען, וואָס זעלביג פּילקין האָט פּאַר זיין לאַנג־יעהריגער ראָמאַנישער טעטיגקייט אָנגעשריבען.

אָבער אז מען דאַרף האָבען צום „סיזאָן" א נייעם ראָמאַן און אז דער מענעדזשער פון דער צייטונג, וועלכער האָט צו טאָן דערמיט, גיט פּילקינ'ען א פּרעג:

— נו, מר. פּילקין, וואָס הערט זיך מבח א נייעם ראָמאַן אויף ווינטער — ס'איז דא?

גיט פּילקין נלייך א שמייכעל, ווי אייגער רעדט: — א שאלה אביסעל? און ענטפערט מיט נדלות:

— איך האָב צו שרייבען א ראָמאַן, וועט ער מאכען א גוואַלדיגען רושם.

און דער מענעדזשער, וואָס האָט גרויס צוטרוי צו דעם געניטען ראָמאַנען־שרייבער, וואַרעמט אויהם צו:

— עס זאָל זיין טאַקי עפּיס רעכטס, עס זאָל פּאַרכאַפּען דעם אָטעם.

— ניט נאָר דעם אָטעם, אפילו די נשמה וועל איך זיי ארויסציהען. עס וועט זיין אזא מין ראָמאַן, וואָס פון איין פּאַרטזעצונג ביז דער צווייטער וועט זיי די נשמה ארויס וואַרטענדיג.

דערשרעקט זיך שוין דער מענעדזשער, וויל ער וויים, אז מיסטער פּילקין קען עס טאַקי מאַכען, א דאַנק דעם, וואָס ער איז באַהאַוועט אין די ראָמאַנען פון אלע פּעלקער און אלע צייטען. און דער מענעדזשער שלאָגט אויהם אָפּ:

— צו פּיעל. מר. פּילקין, איז א סכנה... מען טאָר ניט איבערציהען די סטרונע. אונזערע לעזער זיינען ניט אזוי יונג... קיין אימיגראַציע איז ניטא, אלץ די אלטע לעזער... מיט רחמים, מר. פּילקין... מיט רחמים...

— נו, גוועלט, — שמייכעלט נוטמוטיג דער ראָמאַניסט. — מיין פּאַנטאַזיע וועל איך אודאי זהען איינהאַלטען. די לעזער אונזערע האָב איך שטענדיג אין זינען, און זייער געזונדהייט איז מיר גענוג נאָהענט צום האַרצען. איך וויים, אז אונזערער א לעזער זאָל חלילה וחס צומאַכען מיט אן אויג, וועט קיין נייער ניט צוקומען... דער ראָמאַן וועט זיין אזוי ווייט אינטערעסאַנט און שפּאַנענד, לויט עם קען פּאַרטראַגען אונזערער א זעבציג־יעהריגער לעזער.

— איך פּאַרלאָז מיך שוין אויף אייך, מר. פּילקין, — שמייכעלט דער מענעדזשער, און נעהמט זיך צו דער עקספּעדיציע.

איז ווי געזאָגט, דער ראָמאַן אלײן איז פּאַר מר. פּילקין נישט פון די שווערע זאכען, בפרט אז ער האָט אין זיין לייבערערי נענוג ראָמאַנען אין דייטש און ענגליש, וואָס ער קען אזוי באַארבייטען, אז אפילו די מחברים זייערע וועלען נישט דערקענען.

איין „טראַבעל" האָט אבער דער אלטער זעליג מיט די נעמען

פון די העלדען. די לעצטע צייט האָט ער ביי יערען נייעם ראָמאַן פיעל קאָפּ־ברעכעניש דערפון. ער האָט, נעמלעך, פאר זיין לאַנגער ראָמאַנישער טעטיגקייט פארטאָן אלע נעמען, וואָס ער האָט געהאט אויפ'ן קאָפּ. טען דארף נישט פארגעסען, אז מר. פילקינ'ס א ראָמאַן פארכיגנט עטליכע צעהנדליג פאמיליען, ווי א טענעמענט־הויז, און יערע פאמיליע באשטעהט פון מאַן און ווייב, זיהן, טעכטער, שניר, אייידעמס, מוהמעס און פעטערס און אזוי קרובים און די אלע מוזען האָבען נעמען. צוויי העלדען זאלען טראָגען איין נאָמען איז אונמעגליך, כדי די לעזער זאלען זיך נישט טומלען און זאלען חלילה ניט משוגע ווערען; און אפילו געבען אין דעם נייעם ראָמאַן א נאָמען פון א העלד פון די פריהערדיגע ראָמאַנען, איז פילקין אויך דערפון אָפּגעהיט, ווייל פילקין האָט א שטארקע אמביציע צו זיין אָריגינעל, און אויב דאָס איז פאר איהם לחלוטין אונמעגליך אין דעם ראָמאַן גופא, ווייל ער כאָטש א גלאַנץ טאָן מיט נייע נעמען אין יערען ראָמאַן.

מיט די ווייבערשע נעמען איז איהם שוין ניט אזוי שווער. די טעכטער פון די ראָמאַנען, ערלויבט ער זיך אמאל צו געבען א גוי'אישען נאָמען אויך, אין זיינע ראָמאַנען האָט ער שוין א העלדין, וואָס האָט געהייסען וואלדינע. דעם ראָזינען נאָמען האָט ער טאקי אליין אויסגעטראכט. אָבער די מאַנסביל מוזען ביי איהם טראָגען אידישע נעמען, אזוי פארלאַנגט דער כאראקטער פון זיינע ראָמאַנען. און אידישע נעמען האָבען זיך ביי איהם אויסגעשפּט. ער האָט שוין פארטאָן אלע נביאים, אלע תנאים, אלע אמוריים. ביי איהם האָט שוין איין העלד אפילו געהייסען ריש־לקיש. דער מענעדזשער האָט אפילו שטארק ארויס:עטראָטען קעגען דעם נאָמען: — „ריש־לקיש" איז ניט קיין נאָמען, מר. פילקין, אפילו פאר אונזערע לעזער... איהר זענט צו ווייט אוועק אין דער היסטאָריע, האלט זיך אביסעל נעהענטער צו דער נע־גענווארט...

אָבער מר. פילקין האָט פארזיכערט דעם מענעדזשער, אז ריש־לקיש איז דוקא זעהר א מאָדערנער נאָמען און אז ער האָט א

באַאַנטען צוניסט, וואָס האָט זיין נייַ־געבוירענעם זוהן אזא נאָמען געגעבען...

— ריש־לקיש?! — האָט דער מענעדזשער אויסגעשטעלט א פּאָר אויגן.

— ווי איהר זעהט מיך א אידען — ריש־לקיש! — האָט מר. פּילקין פּאַרזיכערט...

אָבער נאָכדעם ווי ריש־לקיש איז אויך פּאַרטאַכלעט געוואָרען, האָט זעלינ'ען אָננעכאַפּט אן אמת'ער שרעק: ער האָט פּאַר'ן נייעם ראָמאַן קיין נעמען.

ער האָט זיך געלאָזט געהן אויף די אידישע בית־עולם'ס, אָבער, שטיינס געזאָגט, וואָס פּאַר א מאָגערע נעמען דאָרטען זיינען געווען אויף די מצבות: ווייַדער משה און ווייַדער דער זאב וואָלף און ווייַדער אמאל חיים אהרן. די נעמען האָט ער שוין פּאַרטאָן נאָך אין די יונגע יאָהרען, ווען ער האָט געארבייט פּאַר א ווילנער דרוקער.

האָט ער די לעצטע צייט זיך געזומען צו עקסטרא מיטלען: אָפּזוכען זיינע אלטע לאנדסלייט: אפשר וועט ער זייערע נעמען אויסנוצען.

געקומען צו א לאנדסמאן, האָט זיך יענער שטארק פּאַרוואונדערט:

— מיסטער פּילקין! העלאָו! וואָס פּאַר א זכיה האָבען מיר איהר זאָלט אונז באזוכען.

טראכט אוים זעלינ'ג א תירוץ פון הגדה און נעהמט זיך צו די קינדערלאָך, צו די זכרים.

— א וואויל באַיטשיקעל — קנייפּט ער אין בעקעלע דעם אינסטען אינגעלע, וואָס פּאָהרט רייטענדיג אויפ'ן בעזעם. ווי רופט מען איהם?

— סעמקעלע...

— שמואל — הייסט דאָס — טייטשט אָפּ זעלינ'ג אין אידיש און בלייבט ניט צופריעדען. שמואל האָט געהייסען זיין העלד אין דעם ראָמאַן „די צעבראָכענע שווערדען".

— און ווי הייסט דאָס ביבעלע? — זוכט זעלינג וויעדער א נאָמען.

— ענילע...

— סאיז א מיידעלע... ענילע...

וועדט וויעדער דער אלטער אראָפנעפאלען, אבער ער האָפט נאָך אויף די אנדערע קינדער, וואָס זיינען אין הויז נישטאָ.

— וואו זיינען די איבעריגע קינדער?

— איהר מיינט מיין עלטערען באָי, חיימאנ'ען?...

— חיים! — פארריכט זעלינג און דערמאָנט זיך, אז חיים איז שוין ביי איהם געווען א העלפ.

און זעלינג הויבט זיך אויף און לאָזט זיך געהן צו אן אנדער לאנדסמאן. אפשר וועט ער דאָרטען געפינען וואָס ער דארף.

אבער ביים צווייטען לאנדסמאן געהט עס נאָך צו ערגער. דאָרטען זיינען לויטער מיידלעך. האָט איהר געהערט א מעשה: א איד זאָל האָבען בלויז טעכטער! ער באדויערט שטארק דעם דאָזיגען לאנדסמאן און לאָזט זיך צו א דריטען.

ביי דעם דריטען לאנדסמאן איז נאָך ערגער. דער דריטער איז, פאר קיין אידען געדאכט, אין גאנצען א בעזדיעטניק.

— שלעכט! — קרעכצט דער ראָמאניסט!

און ער באשליסט דאָס ערשטע מאָל פאר זיין לאנגער ראָמאנישער טעטיגקייט, אין דעם נייעם ראָמאן צו נוצען עטליכע נעמען פון די אלטע העלדען.

דאָס ערשטע מאָל איז לעבען וועט זיין נישט אריגינעל. ער פיהלט אבער, אז מיט אלע אלטע נעמען קען ער אמאָל האָבען א דורכפאָל, ער מוז כאָטש איין נייעם נאָמען האָבען.

אבער דער אייניציעלער נאָמען, וואָס איהם איז נאָך גע־בליבען, איז איהם אזא שאָד צו פארטאכלעווען.

דאָס איז זיין אייגענער נאָמען!...

ער האָט זיך שטענדיג געהיט, אז א העלד זאָל ניט הייסען זעלינג.

דער אלטער ראָמאניסט האָט שוין אין די ראָמאנען זיין נאנצע

פאמיליע פארטאכלעווטע, זיין זיידען, זיין באבען, זיין פעטער און זיין קרוב, דעם רב — אלע האט ער אויסגענוצט.

זיין אייגענעם נאמען אבער האט ער געהאלטען. און אט איז געקומען א צייט ווען ער אליין, זעלביג, ווערט א געוועהנליכער העלר פון זיינעם א ראמאן...

עס העלפט ניט קיין חכמות — ער מוז עס, ער איז געצוואונגען צו טאן. איין העלר פון דעם נייעם ראמאן מוז האבען א נייעם נאמען.

זעלביג ווערט ער הייסען.

און אזוי האט דער ראמאניסט פארטאכלעווטע זיין אייגענעם נאמען...

דער נאַציאָנאַליסט און די אַמעריקאַנערין

אייב בערקין איז געווען א נאַציאָנאַליסט, אַלץ וואָס אידיש איז ביי איהם געווען לִיעב און שעהן; די שעהנסטע נאָס אויף דער וועלט איז ביי איהם געווען העסטער סטריט און דער בִּי־ הענדסטער און דופטענדסטער פּאַרק — דער העסטער פּאַרק. וועָר רעדט די אידישע קיך און די אידישע קונסט — דערפאַר האָט מען בערקינ'ען זיך ניט געקענט אויסצאָהלען. גוים — האָט ער געהאַלטען אין איין טענה'ן — האָבען זיך נאָך אפילו ניט אויס־ געלערנט קאָכען. זיי האָבען נאָר דערצו קיין שכל ניט — אין אַלע שפּייז לעגען זיי אריין גראָווען. דאָס באווייזט — איז ער מסביר — אז זיי זיינען נאָך ניט אין גאַנצען ארויס פון דעם בהמה'שען צו־ שטאַנד... וועגען געוואַנג איז דאָך שוין אָפּגערעדט: דאָס איז דאָך נאָר א אידישע זאַך. א גוי שרייט, אָבער זינגען זינגט א איד...

געהערט האָט ער צו א נאַציאָנאַלען קלוב. יעדער מעמבער האָט געטראָגען אויפ'ן קלאַפּע א נאַציאָנאַלען צייכען, וואָס האָט געשטאַמט אַזש פון דוד המלך... מיט דוד המלך האָט זיך דער קלוב שטאַרק מיחס געווען, איבערהויפּט אָבער האָט זיך מיט איהם מיחס געווען בערקין. ער האָט זיך געהאַלטען פאַר א שטיקעל קרוב מיט איהם און האָט פאַרזיכערט, אז ער שטאַמט טאַקי פון בית־ דוד. זיינער א פעטער אין יוראָפּ האָט עס ערגעץ פערשריבען אויף זעהר אן אַלטען מחזור...

דערפאר איז זיך לייכט פאַרשטעלן, ווי גרויס עס איז געווען בערקין'ס עגמת־נפש, וואָס גראָד ער, אזא הייסער איד, האָט זיך פאַרליבט אין אַמעריקאַניזירט מיידעל, וואָס שטאַמט פון „יהודישע" עלטערן און האָט פון זיין יודענטום קיין שום באגריף נית.

בערקין האָט זיך אַבער געטרייסט, אַז ער וועט זי בישלעכווייז באקעהרען צו איהר פאָלק און זיינע טראַדיציעס און וועט איהר ערציהען צו דער העכסטער שטופע פון נאַציאָנאַליזם.

דאָס ערשטע האָט ער איהר געביטן דעם נאָמען. געהייסען האָט זי לעאָנאָרא, האָט ער איהר גלייך איבערגעלעגט אויף לאה... לעאָנאָרא האָט עס אפילו נית געוואָלט לידען: „איט איז ווערי פאָני!" פלעגט זי קרימען מיט איהרע שעהנע, ראָזע ליפעלאך; האָט אַבער בערקין געפונען אן עצה. אין די אויגען פלעגט ער זי רופען טאקי לעאָנאָרא, אַבער אונטער די אויגען פלעגט ער שטענדיג זאָגען: „מיין לאה זאָל לעבען"...

„גאַסטעלט" מיט'ן נאָמען, האָט ער זיך גענומען צו דער אי־דישער קיך.

— היינט, לעאָנאָרא, וועלען מיר געהן עסען אין א אידישען רעסטאָראַן!

— דאָס מוז זיין „ווערי פאָני" — האָט די שעהנע לעאָנאָרא זיך פאַראינטערעסירט...

— וואַרום עפים „פאָני"! — האָט בערקין זיך ווי באלייי־דיגט. — אין געגענטייל, עס איז זעהר ערנסט... די אידישע קיך, האַבען אפילו די אַנטיסעמיטען מודה געווען, פאַרמאָגט פיעלע שעהנע זייטען...

און מיט א קלאַפענדיגען האַרצען איז ער מיט איהר דאָס ערשטע מאָל געגאַנגען אין דעם אידישען רעסטאָראַן.

אַריין אין אידישען רעסטאָראַן, זיינען צוגעלאָפען אלע דריי קעלנערס צו זיי און יעדער האָט זיי גלאַדען צו זיין טיש... לעאָנאָרא האָט בערקין'ען איינגערוימט, אז „איט איז ווערי פאָני". בערקין אַבער האָט איהר פאַרזיכערט, אז אזוינס טרעפט אויך

אין רייכסטע רעסטאראנס; יעדער ווייטער האָט ליעב צו באַדיענען שעהנע געסט...

און אוועקצעגרייז זיך ביי א ווינקעל־טיש, האָט בערקין געגומען די שפּייז־קאַרט און זיין פּנים האָט גענומען שיינען פּאַר גדולה: לויטער אידישע שפּייזען! לעאָנאַרא, ס'הייסט לאה זאָל לעבען, וועט איצט זיכער ווערען אַן אמת'ע אידישע טאָכטער. זאָל זי נאָר פּארזוכען א פּאָר לעפּעל זופ...

לאה, לעאָנאַרא הייסט עס, האָט אָבער דעם עקזאַמען ניט אויסגעהאַלטען. דער זופ איז געווען אידישלעך געפּעפּערט און געווירצט... זי האָט זיך ביי דער ערשטער לעפּעל פּארקרימט, א הוסט געטאָן און ליעבליך זיך צעשמייכעלט:

— איט איז ווערי פּאָני!...

בערקין איז לכתחילה געווארען אָפּהענדיג. ער האָט זיך אָבער גלייך געפּאַסט מוט און געזוכט אַן אַנדער אידישען גערייכט. אָבער לעאָנאַרא האָט איהם געשלעפּט ביים ארבעל:

— קאָם!

האָט עס אפילו בערקינ'ען שטאַרק פּארדראָסען, אָבער ער האָט געהאָפּט, אז זיין לעאָנאַרא איז נאָך ניט פּארלאָרען. ער וועט איהר ווייזען אַנדערע אידישע „אַנטיקען" און וועט איהר ענדליך אומקעהרען צו איהר פּאָלק, צו איהר גלויבען און טראַדיציעס.

און אין אָוועג האָט ער זי איינגעלאַדען אין אידישען טעאַטער...

— די אידישע קונסט — האָט ער געהענדיג זי אַנויטירט — איז נאָך א ביסעל פּרימיטיוו, אָבער זי איז זעהר אייגענאַרטיג אין אָריגינעל... אונזערע דראַמאַטורגען — האָט ער זי אַלץ פּאַר־באריייט — זיינען אַלע פּאָלקס־מענשען, אָהן בילדונג, אָבער דער־פּאַר זיינען זיי זעהר נאַטירליך און זייערע ווערק זיינען נישט געפּוצט, נישט געשליפען, ווי די נאַטור אַליין וואָלט זיי געשאפען...

לעאָנאַרא, אָדער לאה זאָל לעבען, ווי בערקין האָט זי אונטער

די אויגען גערופען, האט זיך שטארק פאראינטערעסירט. אפשר איז דאס טאקי אינטערעסאנט, אזן זי איז פול נייגירדע ארויין אין אידישען טעאטער.

דער פארהאנג האט זיך אויפגעהויבען אזן די סצענע איז געווען פול מיט „פאלק", אידען מיט צוגעקלעפטע בערד, ווייבער אין די מיטלע יאהרען, זקנים אזן זקנות.

— ווער איז דאס? — האט לעאנארא נאאיוו א פרעג געטאן, קוקענדיג פאר'חרוש'ט אויף דער ביהנע.

— דאס איז דער כאר — פארשטעהסט, דער כאר — עס וועט זיין באלעט, אן אריענטאלישער באלעט... עס איז א היסטארישע אפערא...

— טא וואו זיינען די זינגערינס מיט די טענצערינס? — האט לעאנארא וויעדער נאך נאאיווער געפרעגט...

— וואס הייסט וואו? — האט בערקין געדריקט מיט די פלייצעס, — זעהסט זיי דען ניט? אט די פרויען זעהסטו, אט די פרויען וועלען באלד טאנצען...

— איט איז פאני אינדיד — האט לעאנארא געלאכט — אזעלכע פרויען זאלען טאנצען... עס איז דאך זיי שווער... „פור ווימען" — האט זי זיי באדויערט...

— אך, דו פארשטעהסט ניט, — האט זיך בערקין געהיצט... — יעדעס פאלק האט זיינע טראדיציעס. מיר אידען זיינען א פאלק פון רחמנים בני רחמנים. אין ענגליש וועט עס הייסען — האט ער איהר פארטייטשט — „סענטימענטאליסטס, די סאנס אוו סענטימענטאליסטס". און אויב כאריסטעס און טענצערינס זיינען א ביסעל הייזעריג און שווער אויף די פיס, זאגט מען זיי אויך ניט אפ... עס איז ביי אונז אזא טראדיציע...

— א זעהר שעהנע טראדיציע! — איז לעאנארא געריהרט געווארען. — עס געפעלט מיר זעהר. אבער איך בעט דיך, מיין ליעבער, נאכ'ן ערשטען אקט וילען מיר אוועקגעהן... איך פיהל מיך שלעכט!

און ארויסגעהענדיג נאכ'ן ערשטען אקט פון אידישען טעא-

טער, האָט בערקין איינגעזעהן, אז ער האָט לעאָנאָרא'ס ערציהונג שלעכט אָנגעהויבען. אנשטאט קיך און טעאטער, האָט ער געזאָרפט אָנהויבען פון דער רעליגיאָן. ער האָט זי געזאָרפט פיהרען אין א אידישען בית־מדרש... דאָרטען וואָלט זי ערשט געזעהן, וואָס פאַר א פאָלק אידען זיינען.

אָבער אזוי ווי עס איז געווען גראָד יום־טובים־צייט און דער אריינגאַנג אין די אלע בתי מדרשים איז געווען אויף בילעטען, האָט בערקין עס אָפגעלעגט אויף נאָך יום־טוב.

און דערווייל איז ער מיט לעאָנאָרא'ן, לאה זאָל לעבען, הייסט עס, אלע אָוועק געגאַנגען אויף בראָדווויי, וואו עס לייכטען טויזענדער פייערען און עס דאכט זיך, אז עס איז א גרויסער פרעהליכער יום־טוב...

די נעניטע כלה

קיידי איז נעקומען פון שאפ א פרעהליכע און זעהר גוט אויפגעלעגט. היינט איז מיטוואך, און איהר באי, מיט וועלכען זי געהט שוין אוים עטליכע וואכען, נעהמט זי היינט אויס.

אין גאנצען איז די דאזיגע קיידי אלט צוואנציג יאהר. די מוטער, א פרוי פון איבער פופציג, אליין פון א קליין שטעדטעל אין ליטא, קען ניט פארשטעהן, ווי אזוי האט איהר קיידי שוין אזוי שנעל געקריגען א באי. זי קוקט אויף דער טאכטער מיט מוטערליכע בליקען און שמייכעלט מיט אינערליכער, באהאלטענער פרייד.

— זעה אקאראשט וועך ער איז! — געפינט די מוטער פאר נויטיג צו ווארענען, כאטש זי איז זיכער, אז קיידי וועט זיך ניט לאזען אפנארען.

קיידי פיהלט זיך ווי באליידיגט, וואס די מוטער, אן אלט-מאדישע אידענע, מישט זיך אריין אין אזא פריוואטע אנגעלע-גענהייט. אבער קיידי איז פון דער נאטור גוטהערציג און זי ענטפערט העפליך:

— זארג זיך ניט, מאמע, איך וועל שוין ווייסען ווי אזוי כיין הערר'ן פעסטצוהאלטען דא איז, פארשטעהסטו, אמעריקא. דא נארט מען ניט אפ. דא איז ניט יוראפ.

די מוטער פארטראכט זיך א ווייל. א שטיק פארגאנגענעם לעבען שוועבט איהר דורך אין קאפ, און זי ענטפערט:

— דאָס איז אמת... דערין איז טאקי אמעריקא א גוטע לאנד...

די מוטער גרייט דערווייל צום טיש. קיידי איז הונגעריג און אויפֿט זיך. נאָכדעם זעצט זי זיך צוועק, קוקט ווי קיידי עסט מיט אפּעטיט און זי רוקט איהר צו אלע וויילע אן אנדער געריכט.

קיידי פיהלט זיך נאָך בעסער אויפּגעלעגט. זי קוקט אויף דער מוטערס פּאַרעלטערט פּנים, באמערקט פּלוצלינג די גראָהע פּאסמען אין שווארצען קאָפּ, און זי ווערט געריהרט. עס ווילט זיך איהר מיט דער מאמען רעדען, אויפֿוועקען אין איהר די אמאָליגע צייט, ווען זי, די מאמע, איז נאָך א מיידעל געווען, און זי שטעלט איהר א פראגע:

— מאמע, צו וויפיעל יאָהר ביזטו „אויסגענאנגען" מיט א באָי?...

די מאמע שמייכעלט אויף דער מאכטערס נאאיווע פראגע. אָבער די פראגע האָט אויפגעוועקט אין איהר הארצען לאנג פאַרשלאָפענע געפיהלען... דאָס פּנים צערויטעלט זיך ביי איהר, די אויגען צינדען זיך אָן. קיידי פיהלט, אז די מאמע געהט איהר עפּים דערצעהלען אינטערעסאנטעס און זי ווערט אין גאנצען אויפֿמערקזאמקייט.

— עס, עס! — זאָגט די מוטער, מערקענדיג, ווי קיידי האָט אוועקגעלעגט דאָס עסען. — דו קענסט הערען עסענדיג.

קיידי פאנגט אָן ווידער צו עסען און די מוטער דערצעהלט:

— דו פרעגסט צו וויפיעל יאָהר בין איך אויסגעגאנגען מיט א באָי... עס ווילט זיך מיר לאכען... ביי אונז איז אין שטעטעל גופא ניט געווען קיין באָיעס... ביי אונז הייסט עס בחורים. אָבער דאָס איז די זעלבע זאך... א בחור איז געווען א סחורה, וואָס מען מוז עס קריגען פון א צווייטער שטאָדט, אזוי ווי פיעל אנדערע סחורה, וואָס ביי אונז אין שטעדטעל האָט געפעהלט: ליכט, וווייצענע מעהל, אָדער העכט... פּלענט א מיידעל ווערען אלט אכטצעהן יאָהר, פּלענט מען איהר אָנהויבען רעדען שידוכים. איך בין געווען א געוויקסינע, און מיין מאמע האָט מורא **געהאט,**

אז איך זאל ניט, צוליעב מיין הויכען וואוקס, ווערען אין גיכען אן אלטע מויד. האָט מען מיר געגומען רעדען שידוכים צו זי־ בעצעהן יאָהר,..

מען קען ניט זאָגען — אין שטעדטעל גופא זיינען אויך געווען עמליכע בחורים, אָבער מען האָט זיי צו גוט געקענט. האָט מען, ערשטענס, געוואוסט אז זיי זיינען ניט קיין גוטע סחורה... און צווייטענס, האָט ניט געפאסט דער יחוס. האָט מען עס געמוזט ברענגען פון דער פרעמד אויף א פוהר...

דער ערשטער חתן מיינער איז געווען אין גאנצען אין חויז ביי אונז פופצעהן מינוט. איך האָב זיך אפילו ניט גוט איינגע־ קוקט אין איהם. דער שידוך איז גלייך צעגאנגען צוליעב'ן נרן. ער איז געווען א „נע'פטר'טער", דאָ הייסט עס אן „עקזעמפטע־ טער", און פאר אזוינע איז געווען זיך שווער אויסצוצאָהלען... מיין טאָטע האָט קיין סך געלד ניט געקענט געבען... איז ער גלייך צוועקנעפאָהרען, א ברוגז'ער. איך האָב מיך געפיהלט גליק־ ליך — פטור געווארען פון אן אומגליק. מיר איז זעהר שווער געווען די ערשטע צייט צו זיצען צוזאמען מיט'ן חתן און מיט די מחותנים און ניט טאָרען ארויסרעדען א וואָרט. ווייל א מיי־ דעל האָט זיך ניט געטאָרט אריינמישען אין אזוינע זאכען. מיט'ן צווייטען שידוך איז שוין צוגעגאנגען אביסעל גרינגער. דאָס הייסט, א „נע'פטר'טער" איז דער חתן אויך געווען, אָבער מען האָט זיך שוין געקענט רינגען. פאר צוויי הונדערט רובל וואָלט מען גע־ קענט דורכקומען, האָט ער אָבער געוואָלט דריי יאָהר קעסט, האָט זיך דער טאָטע דערשראָקען. „דריי יאָהר!" געדענק איך, ווי דער טאָטע האָט געשריען, „דאָס הייסט דאָך שוין אויסהאלטען א פאמיליע פון פיער"... — דאָס האָט דער טאָטע געמיינט, אז אין דריי יאָהר צייט קען מען שוין האָבען צווויי קינדער... איך האָב עס פארשטאנען און איך האָב זיך ניט געהאָט וואו צו בא־ גראָבען פאר שאנדע. איך האָב מורא געהאָט טאָמער וועט מען פארשטעהן, אז איך פארשטעה...

דער דריטער שידוך איז שוין געגאנגען גאָר אויף א וועג.

די מחותנים האָבען דוקא ניט געוואָלט קיין סך געלד און קיין קעסט... איז אָבער געווען א חסרון דער יחוס... מען איז דער־גאַנגען אז דעם חתנ׳ס פאָטער איז געווען אמאָל א בעל־מלאכה. זיכער האָט מען ניט געוואוסט, אָבער די מאַמע האָט ניט געוואָלט ריזיקירען... דערווייל אָבער בין איך שוין געוואָרען ענין אין שידוכים, איך האָב שוין געוואוסט וואָס מען דארף טאָן, וועז דער חתן און די מחותנים קומען מיך אָנקוקען, וועלכע בלוזקע איך דארף אָנטאָן און וואו איך דארף זיצען און ווי אזוי איך דארף טרינקען די גלאָז טעע...

ביים צעהנטען שידוך בין איך שוין געווען אלט דריי און צוואַנציג יאָהר, בין שוין געווען אזוי באהאוועט אין אלע דינים פון א כלה, אז די מחותנים זיינען געווען אלע מאָל צופריעדען מיט מיר, און איך פלעג זהן באשיינפערליך, אז וועז ניט די קלייניגקייטען, צוליעב וואָס יעדער שידוך פלעגט זיך פאַנאַנדער־געהן, וואָלטען זיי מיך צוגענומען ווי איך שטעה און געה.

מיט דער צייט בין איך געוואָרען אזוי ענין, אז איך פלעג אויפ׳ן ערשטען קוק וויסען וויפיעל די מחותנים וועלען פארלאַנגען נדן, ווי אזוי דער חתן וועט האַנדלען און צי עס וועט גלייך ניט ווערען, אָדער מען וועט נאָך שרייבען תנאים און ערשט נאָכדעם וועט זיך פאַנאַנדערגעהן.

ענדליך האָב איך געהאט אזוי פיעל חתנים, אז איך האָב פארלוירען די פעהיגקייט אונטערצושיידען איינעם פונ׳ם צווייטען. מיר האָט זיך אָנגעהויבען דאכטען, אז דער חתן איז שוין געווען ביי אונז — פון אלע חתנים איז ביי מיר געווארען איינער. דאָס זעלבע אויך די מחותנים. יעדער מחותן האָט געהאט איין שטים, איין סארט רעדען און איין סארט הוסט. די מחותנת׳טעס זיינען געווען אויך פון איין מין, און אלע האָבען געשנייצט די נעזער אויף איין שטייגער, און מיר איז שוין געווען גאַנץ גלייך, אין וועלכע הענט איך וועל אריינפאלען...

— ווי אזוי האָסטו פאָרט חתונה געהאט — האָט זיך די

סאכטער פּאראינטערעסירט און האָט בכלל אינגאנצען ניט פּאר־
שטאנען, ווי אזוי אמאל האָבען מיידלאך געלעבט.

— ווי אזוי? — האָט די מוטער זיך צעשמייכעלט, און זיך
ניט געיואגט צו ענטדעקען... — דאָס איז שוין א סוד.

האָט זיך ערשט סיידי פּאראינטערעסירט צו וויסען, און אויפ־
רייבענדיג זיך פון טיש, איז זי צוגענאנגען צו דער מאמען, ארומ־
גענומען זי און זיך געבעטען:

— דערצעהל, מאמע, דערצעהל, איך ווייל וויסען.

— איך שעהם זיך — איז די מוטער רויט געוואָרען, —
אָבער אז דו שטעהסט צו... ביים לעצטען שידוך האָב איך גע־
פיהלט, אז די מאמע מיינע געהט אויס, ווי א ליכט... זי האָט
שוין פּאראויערען דעם גלויבען און די האָפענונג, אז איך וועל אמאל
חתונה האָבען. איר האָב אויף איהר זעהר רחמנות געקריגען און
האָב באשלאָסען אז דער שידוך מוז געשלאָסען ווערען. וואָס האָב
איך געטאָן? אויסער וואָס איך האָב זיך יענעם אָוועג שעהנער
אָנגעטאָן, ווי אלע מאל ביים זעהן א חתן, האָב איך אָנגעצונדען
צוויי לאָמפּען און ארויפּגעררעהט די קנויטען אין דער הויך, עם
זאל זיין וואָס ליכטיגער. איך האָב געפיהלט, אז איך זעה אויס
זעהן שעהן, ווייל אין דער ליכטיגקייט... און קיין מיאוס'ע בין
איך טאקי ניט געווען... דער צווייטער לאָמפּ האָט נעהאלפּען.
דערצו האָב איך נאָכאנאנד געקוקט אויפ'ן חתן און געשמייכעלט...
איך האָב געפיהלט, אז איך „נעהם איהם" — דאָס איז טאקי דער
טאטע דיינער געווען...

די מוטער האָט אָפּגעהאקט...

קיידי האָט זיך פּלוצים צעלאכט...

די מוטער האָט זיך פּארשעהמט, מיינענדיג, אז דאָס לאכט
זי פון איהר.

— זעהסטו, האָב איך דיר געדאַרפט דערצעהלען?...

— א, ניין, מאמע, — האָט זיך קיידי פּארענטפערט — איך
לאָך נאָר פון אן אנדער זאך... איך לאָך, וואָס דא אין אמע־

ריקא כאפט מען די חתנים דאָס רוב אין פּאַרק אין דער פינסטער...
און דאָ האָסט נעדאַרפט אָנצינדען נאָך א לאָמפּ...

די מוטער האָט געשמייכעלט און געשוויגען. ענדליך האָט זי ארויסגעמורמעלט:

— יעדער דור, מיין קינד, האָט זיינע מיטלען... אבי חתונה האָבען.

די נאַנע

אין דעם געשלאָסענעם קרייז פון דער יוגענדליכער געזעלשאפט האָט זיך נעפיהלט אן אינהאלטסלאָזיגקייט. האָפנונגסלאָזע באַגעהרען האָבען געשוועבט אין דער לופט פון דעם צימער, וואו די יוגענד האָט זיך דאָס לעצטע מאל פאַרקליבען — דרויי יונגעלייט און פיער מיידלעך. דער געשפּרעך האָט זיך ניט געקלעפּט און האָט געקלונגען ניט נאטירליך. די הויפּט אורזאך איז געווען דאָס, וואָס קאָטיא, וועלכע האָט דאכט זיך ליעב געהאט באַרים'ן, איז געווען פאַרפליכטעט מיט איהר ליעבע צו הערר'ן, און הערר וואָס האָט ליעב נעהאט ליזא'ן האָט געמוזט זיצען נעבען טאניא'ן, און טאניא האָט בשתיקה ליעב געהאט באַרים'ן... האָט מען זיך געביטען מיט די פּלעצער, האָט זיך דערפיהלט די זיך אויפּפרעסענדע אייפערזוכט און די שטימונג איז נאָך געווארען געדריקטער.

מען האָט פאַרגעלעגט זינגען.

באַרים, א יעקאטערינאָסלאַווער געזונטער בחור, מיט געקרויזטע, שווארצע האָר און טיעפע, שווארצע אויגען, האָט פאַרגעלעגט צו זינגען „רובינושקא", האָט אבער קאָטיא, וועלכע האָט נאָר גענואָלט זיך רייצען מיט איהם, ניט געלאָזען.

— מיר זיינען שוין נמאס געווארען די דאָזיגע ליעדער אייערע. גיט עפּעס נייעס ! — האָט זי מיט וועהטאָג פאַרדרעהט מיט'ן יונג־ליידענדען פּנים.

האָט באָרים פּאַרצוּיגען „וועז פּאָ מאַטושקע", איז עס די איבריגע ניט געפּעלען געוואָרען.

— א אידיש לידעלע ! — האָט געפּאָדערט לייזא און האָט אַליין אָנגעהויבען זינגען „צעהן גוטע ברידער".

איינינע האָבען אונטערגעכאפּט.

אָבער מעהר ווי אנדערהאַלבען סטראָפּען האָט מען ניט אָפּ־געזונגען. עס האָט ניט פּאַרכאפּט. עס האָט זיך געבענקט נאָך א ניי ליעד.

קאַטיא האָט זיך אָפּגעשטעלט, דורכגענאַנגען דאָס צימער'ל, צוריק זיך אַוועקגעזעצט און אויסגעשריען מיט אינערליכער אויפ־רעגונג:

— גיט מיר עפּעס א ניי ליעד !

און נאָך א קורצע פּאוזע, פּאַרקוקענדיג זיך ערנעץ אין דער ווייטקייט, האָט זי ארויסגעמורמלט:

— אך, פּאַרוואָס האָבען דאָס אידען ניט קיין קלויסטערס פּאר מיידלעך !

— קאַטיא ווייל וועלן א נאָנע ! — האָט הערי, קענענדיג גוט איהר לייכטע באציהונגען צום לעבען, חוזק געמאכט.

— איך וואָלט נעווים אַוועק ! — האָט קאַטיא אויפריכטיג פּאַרזיכערט...

ליזא האט נעהאַלטען מיט קאַטיא'ן :

— זיכער האָבען אידען אויך נעדאַרפט האָבען אזוינע קלויס־טערס, וואו מיידלעך מיט מיערע נשמות זאָלען קענען אַוועקגעהן זיך אָפּרוהען...

— אָפּרוהען ! אָפּרוהען ! — האָט קאַטיא געקרעכצט און איהר יונג פּנים האָט באקומען א הייליגען אויסדרוק.

— אך, פּראַזען ! — האָט הערי אָפּגענטפּערט און אַרויס־קוקענדיג קאַטיא'ן אין די אויגען אריין האָט ער פּאַרטנעזעצט : — א נאָנע קען זיין אין דער היים אויך. און פּאַרקעהרט, אין קלויס־טער קען מען זיין א זינדיגע... דאָרטען זיינען דאָ נענוג יונגע גלחים... כ־כי־כי...

קאַטיא האָט פּראָטעסטירט. לויז און מאַניא האָבען צוגע־האַלפען.

— איהר זייט צו שטרענג צו אונז פּרויען.

— פּאַרקעהרט! — האָט הערר זיך פּאַרטיידיגט. — איך גלויב יאָ אין הייליגע פּרויען... איבערהויפּט ביי אונז אידען. אָבער ווי געזאָגט, צוליעב דעם דאַרף מען זיך ניט איינשפּאַרען אין א קלויסטער. די אמת הייליגע איז א נאָנע אין דער היים.

און צושמייכלענדיג זיך, ניט קוקענדיג קיינעם פון די אנ־ווועזנדע אין געזיכט אריין, האָט ער צוגענעבען:

— איהר ווייסט? איך קען א אידישע נאָנע...

— ווירקליך!? — האָט זיך קאַטיא און נאָך איהר לויז און טאַניא אָנגענאַפּט מיט פּאַרוואונדערונג.

— נאַטירליך, ניט אין א קלויסטער. ווי געזאָגט, קען מען זיין א נאָנע אין דער היים. אָבער דאָס ווערט מען ניט באַוואוסט־זיניג, נאָר פונקט פּאַרקעהרט: אומבאַוואוסט; מען ווערט אָדער נעבוירען מיט דעם געפיהל פון הייליגקייט, אָדער עס ארבייט זיך אויס דורך געוויסע אומשטענדען. די נאָנע, וועלכע איך קען, געהערט צום צווייטען סאָרט... די אומשטענדען האָבען איהר געטריבען צו ווערען א נאָנע. אָבער זי איז א נאָנע אין דער היים, און צוויישען מענשען אפילו איז זי אימער דיזעלבע נאָנע.

— דערצעהלט עפּעס וועגען איהר! — האָט זיך קאַטיא גע־בעטען און האָט זיך צוגעזעצט נעבען הערר'ן.

— עס איז ניטאָ פּיעל וואָס צו דערצעהלען. דאָס איז א קורצע און באַקאַנטע געשיכטע: אַן אומגליקליכע ליעבע. א ליעבע מיט א קריסט, אָדער ווי מען האָט עס גערופען אין דער היים: א שייגעץ. צו נייגעריגען יאָהר האָט שוין די דאָזיגע העלדין, וועלכע מען רופט ראָזע, געוואוסט וועגען ליעבע מיט אַלע איהרע סודות. אמת, זי איז שטענדיג געווען אומשולדיג, זייענדיג אפילו אין די נאָהענטסטע באציהונגען מיט איהר גליעבטען... אָבער דער גליעבטער האָט ענדליך איהר אויסגעוואָרפען. אַן אנדערע אויף איהר אָרט ווערט גלייך פּאַרצוויפעלט ביז אויף דער וועלט,

וי — ניט. זי האָט בלויז אָנגעהויבען צו קוקען מיט א מאַדנער גלייכגילטיגקייט אויף מענער. די דאָזיגע גלייכגילטיגקייט האָט זי געמאכט וואונדערליך שענן; און דוקא דאמאָלס, וען זי איז געוואָרען גלייכגילטיג צו אונזער מין, האָט זי געקראָגען צעהנדלי־גער פאַרעהרער. מיך אויך צווישען זיי. איך בין זיך מודה — האָט העררי געשמייכעלט, קוקענדיג אויף טאניא'ן און ליזא'ן — יא, איהר לייכגילטיגקייט צו אונז אַלע אין כלל איז געווען א מערקווירדיגע: קיין האָס, קיין פאראכטונג, נאָר א גלייכגילטיג־קייט, ווי מיר וואָלטען געווען פרויען, אָדער, ריכטיגער געזאָגט, קינדער. יא. דאָס איז דאָס ריכטיגע וואָרט. זי האָט אונז באַ־האַנדעלט, ווי קינדער.

— ראָזע! — האָב איך איהר איינמאָל געזאָגט — איך האָב דיך אזוי ליעב!

זי האָט גוטמוטיג געשמייכעלט און געענטפערט:

— געווים האָט איהר מיך ליעב; פארוואָס זאָלט איהר מיך פיינט האָבען?... איך האָב אייך אויך ליעב...

האָב איך זי געפרובט אָננעהמען פאר איהר האָנט... זי האָט געהאט וואונערבארע שעהנע ווייסע הענט, ווי ביי א מלאך, — האָט זי די האָנט אָהן כעס צוריקגעצויגען און געשמייכעלט:

— צו וואָס דארף מען דאָס? עס איז דאָך שעהנער אזוי...

און פלעגט מיך אָנקוקען מיט בליקען פון באדויערונג... עס הייסט, זי האָט מיך באדויערט, וואָס איך פארשטעח ניט, וואָס הייסט ליעב האָבען אויף אן אמת...

אזוי איז זי צווישען אונז אומגענאַנגען, א גלייכגילטיגע, א גוטע און א שמייכלענדע, מיט א לאַנגער שווארצער קלייד, וואָס האָט פארדעקט איהר גאַנצע האַלז, און עס האָט ניט דורכגעקוקט קיין פינטעלע לייב, אויסער דאָס פנים און די ווייסע פינגער פון די הענט...

א נאָנע, אן אמת'ע נאָנע. כאָטש זי איז אין קלויסטער ניט געווען, ניט באהאַלטען זיך פון דער וועלט מיט איהר זינד, נאָר אומגענאַנגען צווישען אונז, זינדיגע, באַנעהרענדע מענשען, און

איז אליין נעבליבען ריין און אומשולדיג, און האָט אויף אונז נעקוסט גלייכגילטיג אלס א פרוי, אָבער מיט באדויערען און מיטלייד אלס א מענש...

און הערי האָט נאָך א לאנגער פאוזע צוגענעבען:

— אָט אזא נאָנע פארשטעה איך; דאָס איז א אידישע נאָנע... ווילט איהר, קאטיא, זיין אזא נאָנע?...

קאטיא האָט זיך פארטראכט, געשוויגען א ווייל און טרויעריג געענטפערט:

— איך ווייל, נאָר איך קען ניט... אום צו ווערען אזא מין נאָנע, מוז מען כאָטש איין מאָל שטארק לעבען... איך האָב נאָך נארניט גענעבט...

די בחורים האָבען געשמייכעלט און ליזא און טאניא האָבען פארשעהמט אראָפגעלאָזען די קעפ...

העלענ׳ס ליעבעס-בריעף

דער „סיזאן" איז געווען א גוטער. העלענע האָט נאָך פאר די זיעבען יאָהר, וואָס זי איז אין ניו יאָרק, אזא גוטען סיזאן ניט געהאַט. מער האָט אלע „הענט" פּשוט פארצוקערט! און די באָסעס האָבען געזוכט נאָך און נאָך הענט! וואו קריגט מען הענט? האָבען זיי געמורמעלט און געבראָכען מיט די הענט... הענט! הענט!... העלענע האָט אויף איהר באָם שוין פּשוט רחמנות געקראָגען. זי האָט געזעהן, ווי ער נעהט אוים ווי א ליכט פאר בענקשאפט נאָך הענט. און זי האָט איהם איינמאל געבראכט צו פיהרען איהרע א לאנדסמיידעל, וועלכע זי האָט אפּגערעדט פון אן אנדער שפּ.

— איך האָב אייך געבראכט א מתנה! — האָט זי אין דער פריה צוגעשמייכעלט צו איהם, אנווייזענדיג אויף א שוואבער דערשלאָגענער בריאה, וואָס איז ניט לאנג געקומען אין ניו יאָרק.

דער באָם האָט געשטראהלט פאר גליק: ער האָט גאָרנישט פאנאנדערגעפרעגט, ער האָט העלענע'ן שטאַרק געראנקט און געהיסען דאָס נייע מיידעל גלייך זיך נעהמען צו דער ארבייט, און אין א ווייל ארום צוגענעבען:

— אפשר האָט איהר נאָך ערגיץ אזוינע הענט! ברענגט זיי, ברענגט!

די ארבייט איז געווען א שווערע, אבער העלענע האָט זיך ניט געקלאָגט. ניט אין דער שטיל, ניט פאר אנדערע. ארבייט

איז שטענדיג שווער! אויב עס דאכט זיך איהר, אז דער סיזאן איז א שווערער, איז פשוט, ווייל זי ארבייט שוין אזוי לאנג. פערצעהן סיזאנס! אמת, ניט אלע סיזאנס זיינען געווען פולע. העלענע געדענקט איין סיזאן פון די פערצעהן, וועלכער האָט גאָר ניט געטאָרט טראָגען אזא גרויסארטיגען נאָמען. העכסטענס האָט ער געקענט הייסען א „סיזאָנדעל“... עס איז געווען פשוט אויף חוזק... צוויי טעג אָפגעארבייט און דריי גערוהט. און נאָכדעם האָבען זיך געצויגען לאנגע וואָכען אָהן ארבייט און אָהן רוה, ווייל פאר העלענע'ן איז זוכען ארבייט אמאל שווערער ווי די ארבייט אליין...

געווים איז דער סיזאן א שווערער, בפרט, אז דער באָס האָט אויף העלענע'ן ארויפגעלעגט א פליכט. זי איז כמעט ווי א פאָרליידי — זי ניט אכטונג אויף געווייסע ארבייט, אויסער איהר אייגענע ארבייט, און ער האָט איהר דערפאר באשטימט א עקסטרא'ן דאלאר צו די ווייזשעס... דערצו ארבייט זי צווי מאל אין דער וואָך „אוועדטיים“... פאר דעם „אוועדטיים“ האָט זי איהר באָס ניט איבריגענס ליעב... נאָר אָפזאָגען זיך איז שווער. זי זעהט איין, אז די ארבייט מוז געמאכט ווערען, ווען ניט וועט דער באָס ניט קענען פינקטליך אויספילען זיינע באשטעלונגען און דער שאפ שמ'ט אלס ראיעלע און אלטע פירמע...

דערפאר האָט זי זונטאג געהאט א פרייען טאג... און האָט צייט געהאט אָפצוטאָן איהרע אייגענע ארבייט וואָס זאמעלט זיך אָן פאר א וואָך אין איהר צימער. עס פלעגט איהר נאָך בלייבען א פרייע שעה און אָוועך, צו געהן מיט א חבר'טע זעהן „מואוויס“ און דאָרטען אין האלל האָט זי זיך פאר איינוועגס אויך אָפגע־וואויגען... יעדען זונטאג האָט זי זיך געכאפט, אז די וואָג איז א פאלשע... פאר אכטאָגען האָט דער ווייזער געצייגט 112 און דעם זונטאג 108. קענטיג די וואָג ווערט קאלטע...

העלענע האָט פארמאָגט אין איהר באזיץ א פאָר באקאנטע באָיעס. איינער פון זיי איז געווען כמעט ווי א „פרייגד“. א פריינד אויפ'ן אמעריקאנער נוסח. אָבער אין דעם דאָזיגען ג־

ראָטענעם סיזאָן האָט זי דעם פריינד פֿאַרנאכלעסיגט. ער איז געקומען א פּאָר מאָל פֿרעגען זי, ווען זי איז גראָד געווען אין שאפּ און געארבייט אָוועדטיים.

— אייער באקאנטער איז דאָ געווען... — פֿלעגט די מיסעס איהר איבערגעבען, וועז העלענע פֿלעגט קומען א וויגער אכט פון שאפּ.

— וועז?

— זיעבען א זייגער...

— האָט ער געלאָזען א בריוועלע?

— ניין.

— אָנגעזאָגט...

— גאָר נישט... געפֿרעגט אין איז אָוועקגענאַנגען...

האָט עס העלענע'ן פֿאַרדראָסען. ער איז דוקא א וואויל־ער באָי. מעגליך, אז זי וואָלט זיך מעהר צוגעלאָזט צו איהם, וואָלט עפּים געווארען אוז זי וואָלט אין גאנצען פּטור געווארען פון שאפּ. אָבער ריזיקירען טאָר זי ניט. אזא סיזאָן מאכט זיך ניט אזוי אָפּט. פון דעם דאָזיגען סיזאָן קען זי אָפּשפּאָרען א שעהנע פּאָר צעהנדליג דאָלאָר... נאָכ'ן סיזאָן וועט זי איהם אויפּזוכען — זיין אדרעס ווייס זי — אוז וועט געהן מיט איהם האָבען א גוט־טיים...

אוז עס פאלט איהר איין, אז זי וועט צאָהלען... איבער־ראשען איהם! קיין גרויסער פֿאַרדיענער, דאכט זיך, איז ער ניט... א שטילער באָי! זי וועט פּאָר איהם צאָהלען!... עס וועט זיין אינטערעסאנט... אך, זאָל נאָר דער סיזאָן אריבער. זי וועט אָפּלעבען. זי וועט זיך אויסרוהען.

דער סיזאָן האָט זיך, ווי לאנג ער האָט זיך געצויגען, דאָך געענדיגט... העלענע איז ארוים פון שאפּ האלב נאָך אכט... דריטהאלבען שעה האָט זי געארבייט אָוועדטיים. די דאָזיגע דריט־האלבען שעה האָבען איהר ניט געארט. איהר האָט זיך געדאכט,

אז זי וואלט געקענט ארבייטען גלייך מיט דער מאשין... זי האָט שוין ניט געפיהלט קיין מיערקויט... עס האָט זיך שוין געארבייט פון זיך אליין, ווי אין איהרע הענט וואלט א גרויסער ערפינדער עפּיס אזא מין שרייפּעל ארויסגעטאָן און עס ארבייט זיך...

אָבער אויף מאָרגען פריה, ווען זי האָט זיך, לויט געוואוינהייט, אויפגעכאפּט א פערטעל צו זיעבען, האָט זי זיך ניט געקענט אויפּשטעלען. האָט זי זיך דערמאָנט, אז דאָס איז דאָך דער ערשטער טאָג נאָכ'ן סיזאן און זי מעג ליגען נאָך וויפּיעל זי ווי'ל...

זי איז געלעגען און זיך געוואונדערט, ווי אזוי האָט זי ערשט נאָך נעכטען געארבייט... היינט וואלט זי זיכער ניט געקענט... זי איז אזוי מיד...

זי האָט אָבער געהאָפּט, אז זי וועט זיך אויסרוהען עטליכע טעג, וועט זי קומען צו זיך... זי וועט געהן אומעטום... עס ציהט זי אזוי צו מענשען.. ' זי איז שוין לאנג ניט געווען צווישען נאָהענטע!...

און ווי נאָר זי קומט צו זיך זוכט זי אויף דעם באָי...

זי וועט זיך אנטשולדיגען, וואָס ער האָט זי ניט געטראָפען אין דער היים, ווען ער אז ביי איהר געווען. זי וועט ניט אויסזאגען, אז זי האָט געארבייט יענע שטונדע אָווערטיים. זאָל ער ניט מיינען, אז זי איז אזוי להוט נאָך געלד. זי איז געווען ביי איהרע א חבר'טע.

עס איז אריבער א וואָך. העלענע האָט זיך נאָך אלץ ניט געפיהלט אויסגערוהט פון דעם סיזאן. עס האָט איהר נאָר גע־צויגען צום בעט... ליגען און רוהען... רוהען...

זי האָט זיך אלץ געקליבען אָנשרייבען א פּאָר ווערטער צום באָי, אז ער זאָל וואַרטען, זי וועט קומען צו איהם. אָבער זי האָט אָפּגעלעגט, ווען זי וועט זיך גוט אויסרוהען. זי איז נאָך ניט פעהיג צו האָבען פּלעזשור... דערווייל איז איהר איינציגער פּלעזשור רוהען... גארנישט טאָן, אין ערגיץ ניט געהן...

אין עטליכע וואָכען ארום האָט זיך העלענע דערפיהלט אבי־סעל אויסגערוהט. זי איז שוין געגאנגען אין לייבערי און זיך

פארשריבען אויף דאָס נייַ. זי האָט אויסגעקליבען א נייעם ראָמאַן. אָט איצט איז זי שוין געווען פעהיג צו האָבען פּלעשור.

און זי האָט געקויפט א פּאָר שעהנע בויגעלעך פּאפּיער מיט א קאַלירטען קאַנווערט און האָט זיך געזעצט שרייבען א בריעף צום באָי.

זי האָט איהם געמאַלדען, אז זי איז איצט פרייַ און פיהלט זיך גוט. זי האָפּט, אז ער איז אויך ניט שטאַרק פאַרנומען, און אויב ער האָט זי נאָך ניט פאַרגעסען, זאָל ער קומען אין דעם און דעם טאָג, אין דער און אין דער שעה...

זי האָט דאָס דאָזיגע בריוועלע איבערגעלעזען עטליכע מאָל און האָט רעדאַגירט יענע שטעלען, וואו עס פיהלט זיך צו פיעל וואַריפקייט: עס פּאַסט ניט!... ווידער האָט זי רעדאַגירט איין שטעלע, וועלכע האָט געקלונגען צו קאַלט... און אז דאָס בריוועל איז געווען אין גאַנצען צופריעדענשטעלענד, האָט זי איהם אַריינ־געלעגט מיט א קלאַפענדיגען הארצען אין קאַנווערט און, נאָכדעם ווי דער אדרעס האָט זיך פאַרטריקענט, האָט זי זיך געלאָזט ארויס אין נאַס און אריינגעוואָרפען איהם אין ערשטען בריעף־קאַסטען.

א מוטיגע, אַן אויפגעלעגטע איז זי אַפּגענאַנגען פון בריעף־קאַסטען און האָט אָנגעהויבען צו וואַרטען...

זי האָט אָפּגעווארט צוויי טעג. נאָך איהר רעכנונג האָט שוין אַן ענטפער געדארפט זיין. אפשר מאָרגען. ביז מען באקומט, ביז מען ענטפערט, און ביז עס קומט צוריק. דריי טעג איז ניט קיין סך!

און אז עס אז אַוועקגענאַנגען א וואָך און קיין ענטפער איז אַלץ ניט אָנגעקומען, האָט העלענע זיך שוין באַלייַדיגט. זי האָט זיך גענומען אויסרעדען, אז זי דארף איהם ניט.

זי האָט אין גאַנצען חרטה, וואָס זי האָט איהם געשריבען. עס וואָלט בעסער געווען, וועז זי געהט ארויף צו איהם אליין. איצט פּאַסט ניט. עס וועט הייסען, אז זי בעט זיך ביי איהם. ניין, בעטען זיך וועט זי ניט. זי איז איצט אויסגעהרוהט און זעהט

אויס גאנץ גוט... און געלד האָט זי אויף צום לעבען זעקס וואָכען, אפילו זי זאָל געהן אלע טאָג אין מאוויינג פיקטשורס...

אָבער אין דער שטיל, בשתיקה פון זיך אליין, האָט זי געוואַרט... עס מוז איהר אָנקומען א בריעף. אלע טאָג האָט זי געפרעגט די מיסעס. די מיסעס האָט שוין אָנגעהויבען חושד זיין:

— פון וועמען דאַרף דאָס זיין דער לעטער?... פון א באָי?...

האָט זיך איינמאָל העלענע שטאַרק פארשעהמט און געענטפערט:

— און אז פון א באָי איז דען אן עולה?

האָט די מיסעס גוטמוטיג געשמייכעלט:

— אדרבא!...

איז שוין העלענע בייז געוואָרען, און דעם כעס, וואָס זי האָט געטראָגען אויפ'ן באָי, האָט זי אויסגעלאָזט אויף דער מיסעס:

— איהר מעגט זיין רוהיג... ניט פון א באָי...

און עס איז געזוען באשערט, אז העלענע זאָל ניט בלייבען קיין ליגנערין. אין א חודש ארום, ווען העלענע האָט זיך שוין געפיהלט אין גאנצען אוסגערוהט און האָט ערשט געקענט אָנהויבען האָבען פלעזשור און פארברענגען, איז איהר אָנגעקומען א בריעף.

דער בריעף איז געווען טאקי פון דעם באָס...

ער האָט איהר געמאָלדען, אז עס איז דאָ ארבייט און זי זאָל קומען מאָרגען פונקט אכט א זיינער... דער ווינטער סיזאָן הויבט זיך אָן...

זי האָט דעם בריעף צוגעטראָגען דער „מיסעס" און זיך ווי גערייצט:

— זעהט איהר — ניט פונ'ם באָי — פון באָס...

שוין דאָ ארבייט...

דער אַמאָליגער סאָציאַליסט

אין זיין אָרימער היים אין גאַליציען איז שלום ווייס געווען א סאָציאַליסט. דאָ אין אַמעריקא געהערט ער צו דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי...

עס איז דאָכט זיך אייגנס און דאָס זעלבע. אָבער שלום ווייס איז ניט צופריעדען. שוין צעהן יאָהר אין „לאַנד" און קען זיך נאָך אלץ ניט צוגעווענען צום היגען סאָציאַליזם.

ער איז צו רייך — דער היגער סאָציאַליזם — קלאַנט ער זיך...

שלום ווייס האָט ליעב, פון גאַנצען האַרצען ליעב, די שטילע אָרימקייט. געוואָרען א סאָציאַליסט איז ער אין זיין אָרימער היים בלויז צוליעב צוויי אָדער דריי רייכע מענשען אין דער שטאָדט... וועז ניט די צוויי־דריי רייכע, וואָלט שוין געווען אין יענער שטאָדט, וואו ער איז געבוירען, איינגעפיהרט, נאָר אָהן שום קאַמף, דער סאָציאַליזם — אלע וואָלטען געווענען גלייך — אָרימע לייט...

דאָ זיינען כמעט אלע רייך. דאָ איז ער א סאָציאַליסט צוליעב זיך אליין און צוליעב א פּאָר שלים־מזל'דינע לאַנדסלייט, וואָס קענען זיך ניט צופּאַסען צום היגען לעבען און זיי ריהרען איהם מיט זייער דערשלאָגענהייט...

אָבער דער היגער סאָציאַליזם געפעלט איהם נישט. ער איז צו רייך, דער סאָציאַליזם, און צו גרויס. כמעט אלע זיינען זאָציאַליסטען...

דאָרטען אין דער היים זיינען זיי באשטאַנען פון געצעהלטע יונגע לייט, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפונען אייניגע אינגלאך. ער אליין איז דאָן אויך א אינגעל געווען. פון דעסטוועגען האָבען זיי געהאט אן אייגענעם „פעראיין" און אן אייגענע צייטונג.

דער „פעראיין" האָט געהאט דוקא א גרויסע שטוב, ערגעץ אין עק גאס, פאר וועלכער מען האָט געצאָהלט עטליכע גולדען א חודש...

די דירה־געלד איז אננעקומען שווער צו באצאָהלען, דערפאר אָבער, אז מען האָט ענדליך באצאָהלט, האָט זיך יעדער מיטגליעד געפיהלט אין דעם דאָזיגען „פעראיין", ווי ביי זיך אין בית־מדרש. און ווירקליך איז דער פעראיין געווען, ווי אין א קליין בית־מדרש'ל. אויף איין וואַנד, אין מזרח־וואַנד טאקי, איז געהאנגען קאַרל מאַרקס אליין, אויף די איבעריגע דריי וועגד זיינען געהאנגען די בילדער פון ענגעלס, ראָבערט אָווען, דוד עדעלשטאדט און אנדערע „הייליגע". דער פעראיין האָט אויך פארמענט אן אלמער מיט ספרים, וועלכע זיי האָבען געקופען די „ביבליאָטעק", און אזוי מען האָט ניט געטאָרט ארויסטראָגען א ספר פון בית־מדרש, אזוי איז געווען א שטרענגער פארבאָט צו נעהמען אהיים א בוך פון דער דאָזיגער ביבליאָטעק.

— ווילסט לערנען—לערען דא!... — פלעגט דער עלטסטער פון פעראיין זיך וועגדען שטרענג צו א מתמיר, וואָס פלעגט זיך מכין זיין נעהמען א ספר אהיים.

דער פעראיין האָט פארמאָגט אויך אן אוויווען, און אין די ווינטער־אָווענדען, נאָך א הייסער דיסקוסיע פון די מיטגליעדער, פלעגט מען בשותפות קאָכען טהעע און באקען קארטאָפעל. עס זיינען אויך געווען אזוינע מיטגליעדער, וואָס האָבען קיין היים אין ערגעץ ניט געהאט, זיי זיינען געווען פון פרעמדע לענדער. פארפאַלגטע פון זייערע רעניערונגען, — פלעגען זיי געפינען א היים און נאכטלעגער אין דעם דאָזיגען סאציאליסטישען בית־מדרש'ל — אין „פעראיין"...

דאָס אלעס געדענקט שלום וויים און קען עס ניט פארגעסען

ער בענקט נאָך דעם וועג ער געפינט זיך דאָ אין די „קלוב רומס" פון זיין „ברענטש". אויך אין די קלוב רומס הענגען אויף די וועגד די זעלבע בילדער וואָס אין יענעם „פעראיין", אָבער קיין היי־ליגע זיינען זיי נישט, און קאָרל מאַרקס האָט אין גאַנצען פאַר־לאָרען זיין סאָציאַליסטישען אויסזען. אין די היגע קלוב־רומס זעהט ער אויס, ווי אַ רייכער מאַנופעקטשורער, אַ דייטשער יהודי...

מעהר אָבער בענקט שלום ווייס נאָך דער היימישער אמאָ־ליגער צייטונג — די אָרימע, אָבער מיט בלוט אַרויסגעגעבענע צייטונג...

ניט אַלע טאָג איז זי ערשיענען און ניט אַזוי פיעל זייטען האָט זי פאַרמאָגט, ווי די היגע. דער סאָציאַליזם איז צו טיף און צו עדעל, אַז מען זאָל איהם מיט אַזוי פיעל ווערטער דאַרפען פאַרשרייען... ניין! זייער סאָציאַליסטישע צייטונג האָט פאַר־מאָגט אין נאָרמאַלע גוטע צייטען פיר קלייניע זייטען מיט אַ קליין שטיקעלע אַ הוספה. אין די צוויי זייטען האָט מען פאַרטיפט דעם סאָציאַליזם מיט אַלערליי סברות. ווי וועט זיין אַזוי און אַזוי און ווי וועט זיין אַנדערש... וועלכע לאַנד וועט דער סאָ־ציאַליזם פאַרווירקליכען און וועלכע לאַנד וועט ניט דערלאָזען איהם צום פאַרווירקליכען... צי וועט דער סאָציאַליזם קומען ברעש, אַדער שטיל, ווי אַ ווייסע טויב... ווי אַזוי וועט מען טאָן מיט די קלייז־בירגער? וועלען זיי אין גאַנצען אויסגעראַטעט ווערען, אַדער וועלען זיי זיך ביסלעכווייז פּראָלעטאַריזירען?...

און געשריבען איז דאָס אַלעס געווען אין אַ שעהנעם הויכען סטיל, מיט שעהנע אָבער שווערע ווערטער, צו וועלכע מען האָט געדאַרפט נוצען דאָס ווערטער־בוך, וואָס האָט זיך אין דער „פער־איינס"־ביבליאָטעק דוקא נישט געפונען... מען האָט זיך אַלץ געקליבען צו קויפען און ניט געקענט...

און שלום ווייס פאַרבענקט זיך אָט נאָך יענער צייטונג, וועלכע האָט טאַקי געהייסען „דער סאָציאַליסט". ער געדענקט, ווי אַזוי מען האָט פאַרגעשלאָגען פאַרשיידענע נעמען פאַר דער צייטונג, ערב איהר ערשיינען. זי האָט געזאָלט הייסען „די רויטע פאָהן",

„רער קאמפף", „רער ארבייטער", דער אנזאג", „די זון", „רער מארגענשטערן", „רער פוסט", „רער האמער", און די אלע נעמען זיינען איינשטימיג ניט אנגענומען געוואָרן... פיעלע פון די מיטגלידער האבען צוגעגעבען,אז צווישען די אנגעגעבענע נעמען געפינען זיך עטליכע הויך־געלונגענע, זאגאר ערהאבענע, למשל, „רער אנזאג"... אבער עס איז צו ראמאנטיש... מען דארף האבען א נאמען, וואם זאל גלייך ערקלערען, וואר מיר זיינען און וואם מיר ווילען — דערפאר זאל די צייטונג טראגען דעם אמת'ן נאמען — „רער סאציאליסט"...

און ניט געהאלפען האט ניט די באמערקונג פון דעם איין פראקטישען פון די מיטגלידער, וועלכער האט איינגעווענדעט, אז רער נאמען וועט אפשרעקען די ניט־סאציאליסטען...

מעהר אבער האט ער שוין ניט געריעדט. רער פארזיצענדער, א הויך אידעאלער יונגער מאן מיט איינגעפאלענע באקען, פון וועלכע עס האט ארויסגעקוקט נאך בולט'ער די צוויי שוואַרצע פינקלענדיגע אויגען — רער פארזיצענדער האט געגעבען א קלאפ מיט'ן פויסט איבער'ן טיש, ניט נאך זיינע כחות נאך, און א נעשריי נעטאן:

— מיר דארפען ניט קיין אנדערע לעזער... מיר ווילען ניט אריינגארן... אונזער לעהרע איז אן אפענע...

שלום וויס'ען קלינגען נאך איצט אין די אויערען די אפלאדיסמענטן, וואם רער דאזיגער באגייסטערטער פארזיצענדער האט באקומען פאר די פלאמענדיגע פאר ווערטער.

און די צייטונג האט געהייסען „רער סאציאליסט". ערשיינען פלעגט זי דארפען, ליט ווי עס איז געווען אנגענעבען אויפ'ן פלאץ נאכ'ן טיטעל — יעדער דאנערשטאג, אבער ערשיינען פלעגט זי דאם רוב דיענסטאג, אמאל מאנטאג — אבער דאם האט ניט גע־הייסען, חלילה, אז זי איז געווען ניט פינקטליך און פלעגט ער־שיינען פריהער פאר רער צייט. נאר פונקט פארקעהרט — רער מאנטאג איז ניט געווען א מאנטאג פאר'ן דאנערשטאג, נאך נאך א דאנערשטאג... אזוי פלעגט זי נאטירליך, צוליעב געלר־מאנ־

געלט, אלץ זיך וואקלען און פלענט ערשיינען אין פארשיעדענע טעג, ביז עס האט זיך אויסגעגלייכט און ענדליך ערשינענען וויעדער אין א דאנערשטאג... אויף אזא אופן איז די דאזיגע וועבענטליכע צייטונג ערשינענען ביי זיעבען און צוואנציג נומערען א יאהר...

נאכ'ן יאהר פלענט דער פעראיין די דאזיגע זיעבען און צוואנציג נומערען איינבינדען אויף זיינע קאסטען און עס פלענט זיך באקומען א דין, אבער א וויכטיג בוך, פול מיט טיעפע באלעהרענדע ארטיקלען, וועלכע די מיטגליעדער פלענען אין די ווינטער־אוועגדען שטודירען, איבערהויפט אין יענע אבענדען, וועו „דער סאציאליסט" פלענט דארפען ערשיינען און האט צוליעב גלדמאנגעל ערשיינען ניט געקענט... פלענט מען יוצא זיין מיט דעם געבונדענעם יאהרגאנג „סאציאליסט"...

און וואס איז באמת געווען די נפקא מינא?... קיין בעסערע ארטיקלען, ווי דער געבונדענער יאהרגאנג האט פארמאגט, קען שוין אין די וויטערדיגע ניט זיין.

שלום וויים פארבלאנדזשעט אמאל אין דער אידישער אפטיילונג פון היגער „לייבערי" און פרעגט נאך אויך די פאר יאהרגאנגען פון דעם אמאליגען „סאציאליסט"...

אבער אומזיסט... דער מאן וואס פארוואלטעט מיט די אלטע זשורנאלען האט אונטער זיין האנד פון פויגעל־מילך: צוואנציג יאהרגאנג „פארווערטס", א ניין־יאהרגאנגען „נייע פאסט", א זעקס יאהרגאנג וויבערשען סאציאליזם „די גלייכהייט" — אויך געבונדען... „די פרייהייט" — אויך געבונדען... אבער ניט דער אמאליגער „סאציאליסט"...

און ביי שלום וויים'ן שטעלען זיך טרערען אין די אויגען... ניטא דער אמאליגער „סאציאליסט"...

א צנועה אין קאַבאַרעט

היימאן האָט געהאַט א פּרינציפּ: וואָס צו נאָט איז צו נאָט און וואָס צו לייטען איז צו לייטען. דערפאַר האָט זיך אין זיין קאַבאַרעט, וועלכער האָט געטראָגען זיין נאָמען, „היימאַנ'ס", געפונען צווישען אַלע זינגערינס און טענצערינג מיט די קורצע קלייד־לאַך, וואָס האָבען פּאַרדעקט בלויז דעם קערפּער ביז'ן ביוסט, אויך איינע, וואָס האָט געמוזט טראָגען א לאַנגע, שוואַרצע אָדער אונשולד־וויסע קלייד פּאַרקנעפּלט ביז'ן האַלז און די ארבעל ביז די פּינגער. און זינגען האָט זי געמוזט די סאַמע ריהרענדע און סענטימענטאַלסטע לידער מיט א געוויסען מוסר השכל ביי דער ענדע. אין גאַנצען האָט די דאָזיגע זינגערין געדאַרפט זינגען צוויי לידער; איין מאָל נאַכ'ן ווילדען טאַנץ פון דער שפּאַניערין, וואָס האָט צופיעל אויפגעשטורעמט די יונגע און אפילו די עלטערע באַזוכער מיט איהר שטאַרקען טעמפּעראַמענט. די דאָזיגע שפּאַניערין, א אידיש מיידל פון אדעס, איז געווען דער הויפּט־פּיטשור פון קאַבאַרעט. עס איז א סברא, אז ווען ניט זי, וואָלט דער קאַבאַרעט, וועלכער עקזיסטירט ערשט א פּאָר יאָהר, שוין צו גרונד גענאַנגען.

היימאַנ'ען אָבער האָט וועה געטאָן, וואָס צוליעב פּרנסה מוז ער האָבען אזא ווילדע קראַפט און דערפאַר האָט ער בארוהיגט זיין נעוויסען מיט דער צנועה. אזוי האָט ביי איהם נעהייסען די קראַפט אין דער לאַנגער, שוואַרצער אָדער אונשולד־וויסער קלייד.

נאָכ'ן ווילדען שאַנץ פון דער אדעסער שפּאַניערין האָט געמוזט קומען די צנועה און בארוהיגען די אויפגערעגטע געמיטער מיט א מאַראַלישער ליעד אין דער ענגלישער שפּראַך.

וועז די שפּאַנישע טענצערין האָט געטאַנצט איהר ווילדען טאַנץ איז היימאַן געשטאַנען פּאַרוקט ערגעץ אין א ווינקעל הינטער די מוזיקאַנטען און זיך געשעמט קוקען מאַנכע באַקאַנטע געסט אין די אויגען. געווים ברענגט זי איהם אריין שפּע, די דאַזיגע ברען. אָבער דאָס ווינקעלע אין הארצען, וואָס איז געווען אָפּגערייניגט ביי איהם פּאר גאָט, האָט זיך געווארפען פּאר שרעק. ער האַלט אין זיין הויז א יצר־הרע פּאר דער וועלט. דערפּאר אָבער וועז די צנועה אין לאַנגען קלייד פּלעגט ארויס אויפ'ן מיטען קאַבאַרעט און זיך צוועקשטעלען א פּארשעהמטע און פול מיט הכנעה זינגען פּאר די געסט, פּלעגט היימאַן דער ערשטער זי אויפמונטערען מיט שטאַרקע אפּלאָדיסמענטען. נאָך דעם ווי זי פּלעגט ענדיגען דאָס מאַראַלישע ליעד, פון וועלכער דאָס פּובליקום איז איבריגענס ניט צופריעדען געווען, כאַטש אויס מצוה האָט מען איהר יא אפּלאָדירט, אָבער ניט אזוי פיעל, אז זי זאָל דאַרפען זינגען נאָך איינע — נאָך דעם פּלעגט ער זי צוועקנעהמען צו זיין טישעל, וואָס איז געשטאַנען ביים בופעט, און מכבד זיין איהר מיט א גלאָז לימאָנאד. קיין אנדער משקה האָט זי דעמאָלט ניט געטאַרט טרינקען. דערווייל פּלעגט ארויסקומען די „משוגענע" זינגערין, וואָס האָט געזאָלט זיין א סקאַטלאַנדישע, אָבער אין דער אמת'ען איז זי געווען א געבוירענע אין ניו יאָרק, אין סאַפּאָלק סטריט. משוגענע האָט זי געהייסען טאקי אויפ'ן פּראַגראַם. דאָס איז געווען איהר טיטעל. וועלכען זי טראַגט שוין מיט שטאָלץ עטליכע יאָהר פּאר איהרע ווילדע העויות, וואָס זי מאַכט ביים זינגען, און פון וועלכע די געסט, איבערהויפּט די יונענד, פּאַלען אריין אין הויכען עקסטאַז. דער אינהאַלט פון די ליעדער, וואָס זי זינגט, איז פול מיט אָנצוהערענישען, צוויידייטיגקייטען און אמאָל מיט גאנץ קלאָרע אָנדייטונגען, פון וועלכע הייסט'ען פּלאַמט דאָס פּנים. דערמאָלט פּארעדט ער זיך מיט דער צנועה, וועלכע

זיצט קענען איבער איהם און טרינקט מיט שטאט איהר לימאנאד דורך א שטרויעלע.

אז אלע ווילדע טענץ ווערען אפגעטאנצט און אלע צווייפיר־טינע לידער ווערען אפגעזונגען, קומט ארוים ווידער די צנועה, ווי אפצואוישען דעם זינדיגען איינדרוק וואס די פריהערדיגע „קרעפטען" האבען ארויסגעראפען ביי די געסט. אבער דאס רוב פון פובליקום איז שוין אביסעל בארוישט און אפילו אין איהר פרומען ליעד לענען זיי אריין זינדיגע כונות. אבער היימאן שטראהלט פאר צופריעדענהייט. זי, די צנועה, ווען איהם אויס־קויפען פון אלע זינד. ער קוקט אויף איהר לאנגע קלייד פארקנע־פעלט הויך ביז'ן האלז, די באשיידענע פריזור, די לאנגע ארבעל, וואס פארדעקען די נאנצע הענד ביז די פינגער, און ער בענשט זיך מיט איהר.

היימאן אליין איז זאט פון די אלע זינדיגע נשמות, וואס צו־ליעב פרנסה מוז ער זיי האלטען און צאהלען הויכע געהאלט. זיין נשמה פאדערט ריינקייט און ער געפינט עס אין דער צנועה.

און ווען דאס פראגראם ענדיגט זיך שוין און די ארעסער שפאניערין און די „משוגענע" סקאטלאנדישע פון סאפאלק סטריט זיצען מיט א קאמפאניע יונגע לייט און טרינקען וויין אדער נאך שטארקערע נעטראנקען, זיצט דעמאלט היימאן מיט רער צנועה ביי א גלאז לימאנאד און מען שמועסט זיך איבער.

— וועט איהר טאקי פאהרען אזוי שפעט אהיים?

— נעווים... — ענטפערט זי.

היימאנ'ען אבער איז שווער זיך צו שיידען מיט איהר. זיין נשמה בענקט אזוי נאך אביסעל ריינקייט און זויבערקייט. ניין, ער וועט זי ניט לאזען נעהן אהיים, צו איהר מאן ערגעץ אין די יאנקערס.

— איהר וועט בלייבען שוין היינט ביי מיר, אויבען... איך האב פאר אייך א פיינעם צימער...

— אך, איך קען ניט... איך טאר ניט — רויטעלט זיך די זינגערין פון די מאראלישע ליעדער.

— איהר מווט! — בעט זיך היימאן.

און וועז די נעסט צוגעהעז זיך אוז די אדעסער שפאניערין קלויבט זיך אויך שוין צו נעהן מיט איהר ברודער, וועלכער קומט זי אלע נאבט אפפיהרען אהיים, אוז די „משוגענע" סקאטלאנדישע נעהט צוועק מיט איהר מוטער, וועלכע קומט איהר אויך אלע נאבט פיהרען אהיים, — דעמאלט בלייבט נאך די זינגערין פוז די מאראלישע ליעדער טיט היימאנ'ען זיצען. דער אינציינער קעלנער, ווען בלייבט נאך, ווייסט שוין, אז ער דארף זיי דערלאנגען צווייי פיינע, שטארקע „דרינקס".

דער באָס און די סטרייקערינס

בעסי און קיידי — צוויי יונגע שווארץ־חנ'עוודינע מיידלעך פון מיטעלער וואוקס, מיט נראציעזע פיגורעלעך — זיינען „אפּאַנ־טער" נעווארען פון דעם יוניאן־לאָקאל, צו וועלכען זיי האָבען אַנגעהערט, צו געהן זאמלען געלד פאר די סטרייקערינס.

די מיסיאָן האָבען זיי אַנגענומען מיט נרוים שמחה. ביידע לאַנדסמיידלעך, זיינען זיי נאָך אין זייער שטעדטעל אמאָל ארומ־נעגאנגען זאמלען נעלד פאר'ן בונד. נאטירליך, אין דער היים האָט דאמאָלס ניט יעדער נעמאָרט וויסען, אז דאָס איז פאר'ן בונד. דאָרט האָבען זיי נעשפּיעלט די ראָלע פון צוויי „נבאי'טעס" וואָס קלייבען נדבות פאר אן „אָרימער פאמיליע". אָבער דאָ האָבען זיי פראָנק און פריי ארויסנעזאָגט דעם צוועק פון זייער זאמלען. איבערינענס, איז דאָס זאָנען נעווען אן איבערינע זאך: אויף זיי־ערע בריסטער איז נעווען אַנגעהאנגען צו רויטע לענטעלעך מיט דעם אויפשריפט: פאר די סטרייקערינס... דער וועלבער אויפ־שריפט איז אויך נעווען אויף דער פושקע, אין וועלכער די שפּענ־דונגען זיינען אריינגעוואָרפען נעוואָרען...

די ארבייט איז נעווען זעהר אנגענעהם. דער סטרייק איז שוין נעווען אביסעל פאָפולער א דאנק דער פרעסע וואָס האָט איהם שטאַרק צובלאָזען אלס סענסאַציע, דערצו האָבען שוין מיט צוויי טעג צוריק א טויזענד מיידלעך־סטרייקערינס נעמארשירט מיט רויטע פאָהנען, אויף וועלכע עס זיינען נעווען אויפנעשריבען

דרייסטע און פולע פאדערונגען. דער דאזיגער מארטש האט פארנומען עטליכע בלאקס און האט געמאכט אויף פיעלע פארביי־געהער א שטארקען איינדרוק. יוננע לייט, לויטן־נעהערס האבען לאנג דעם דאזיגען מארטש נאכגעפאלגט מיט אפעטיטליכע בליקען, און באיעם, וואס האבען אליין געפיהלט דעם טעם פון א סטרייק, האבען מיט פרומע פארגלאצטע אויגען זיך אננעשלאסען אן מארטש און האבען מיט מאנכע מיידלעך פון די נעשלאסענע רייהען, גע־שלאסען באקאנטשאפט... אויך די פרעסע, זאגאר די קאפיטא־ליסטישע, האט דעם דאזיגען מארטש געשענקט גרויס אויפמערק־זאמקייט. די סאציאליסטישע צייטונג האט אבער מיט דעם דא־זיגען מארטש פארנומען נאנצע פיער שפאלטען, און אין יענעם טאג איז אין דער צייטונג ניט אריין ניט די שטענדיגע סקיצע און ניט דער נעוועהנליכער פעליעטאן; אויך איז ארויסגעפאלען פון יענעם נומער די גאלעריע פון די פארשוואנדענע מענער... די באשרייבונג פון דעם מארטש האט שוין נעהאלטען צו פאר־כאפען די אפטיילונג „דאס הארץ פונ'ם פאלק", דאס איז יענע אפטיילונג אין דער „צייטונג", וואס דאס פאלק אליין פילט אוים מיט זיינע אלטנליכע אינטערעסען, אין דער פארמע פון בריעף. אבער פאר דער דאזיגער אפטיילונג האט זיך אייגנעשטעלט דער הויפט־מיטארבייטער פון דער צייטונג און האט נעווארענט, אז דאס קען ארויסרופען אונצופריעדענהייט ביי א גרויסען טייל פון די לעזער. דער רעדאקטאר האט נעהאלטען מיט'ן הויפט־מיטאר־בייטער און די באשרייבונג פון מארטש האט זיך אפגעשטעלט ביי דער דאזיגער אפטיילונג.

אבער אין די פיער „קאלומס", וואס די באשרייבונג פון מארטש האט פארנומען, איז אויך נעגנוג נאל אויסגענאסען ני־ווארען אויף די באסעס פון די שעפער, וואו די מיידלעך האבען נעסטרייקט. דער רעפארטער, א מענש ניט אהן מאלאנט און מיט א שטארקען טעמפעראמענט, אליין א נעווענזענער ארבייטער, האט אין דעם דאזיגען רעפארט זיך ארויסגעווייזען פאר א נוואל־דינגען פיינד פון באסעס. ער האט שיער ניט נערופען צו א סא־

ציאלער רעוואלוציאן און צו נאך אווינע אידעאלען, וואס שרייבען זיך אזוי לייכט, וועו דער טינט איז נוט און שוואַרץ, פאפיער ווייס און ווייך און די פערער ניי און האט ניט קיין אפנעברא־כענעם שפיץ, ווי עס פאסירט אמאל מיט א פערער אין א רע־דאקציע, וואס ווערט באנוצט פון פארשיעדענע „הענר"...

זעלבסטפארשטענדליך, אז נאך אזא מארטש און נאך אזא באשרייבונג, איז בעסי'ן מיט קיידי'ן אנגעקומען דאס זאמלען די שפענדוננען זעהר לייכט. וועגען פענים איז אפנערעדט: די דא־זיגע קליינע מטבע'לעך זיינען געפלויגען אין שפעלטעל פון פושקע ווי דורך כשוף... נאר אפילו ניקעלס זיינען אויך נעווארפען גע־ווארען מיט גרויס פרייד. אין איין קאפע, וואו עס זיצען יונגע ליטעראטען און יוניאן־פיהרער, וואס זיינען אלע מאל יונג, האבען די צוויי לאנדס־מיידלעך געמאכט א מטמון מיט נאלד... איין ליטעראט, וואס האט נעהאט א שם פאר א שטיקעל דאן־זשואן און וואס אין אמת'ן האט ער בלויז געליעבט די פאעזיע פון די אי־דישע טעכטער, האט אריינגעווארפען אין פושקע א גאנצען קוואדער און האט, אויסער דער גרויסער ספענדונג געשענקט אייניגע ליעב־ליכע און פריינדליכע בליקען פריהער בעסי'ן, נאכדעם קיידי'ן. עס איז געווען קענטיג, אז ער האט א פראבלעמע: ווער איז שעהנער: בעסי צי קיידי...

א גרויס גליק האט די צוויי זאמלערינס געטראפען ביי א סטיישאן, וואו זיי האבען זיך אפגעשטעלט א זייגער זעקס אין אוועגד צו וואטשען די ארבייטער, וועלכע פאהרען פון דער ארבייט.

פון סטיישאן איז אראפ א הויך און פעסט געבויטער מאן מיט בריטע פלייצעס און א גרויסען קאפ, אויף וועלכען עס איז געזעסען א שטייפע נייע הוט. דער מאנטעל מיט'ן ראק איז ביים מאן געווען פאנאנדערגעשפילייעט און עס האט זיך ארוים־געזוהן זיין דיקע גאלדענע קייט. אין בריטען זיידענעם קראוואט האט געפינקעלט א גאלדענע „פין"...

די צוויי מיידלעך האבען איהם פלינק אנגעקוקט, נאכדעם

האָבען זיי זיך ביידע איבערגעקוקט, ווי זיי וואָלטען זיך געהאָלטען שטומערהייט אַן עצה, אָפּשטעלען איהם צי ניט; אָבער אַווי ווי דער דאָזיגער מאַן האָט שוין געהאָלטען ביים אַוועקגעהן, איז בעסי כּוטינ נעוואָרען און האָט איהם ווי צוטומעלטערהייט א ציה נע־טאָן און האָט אויסגעפֿראָלט:

— מיסטער, שענקט עפּעס פֿאר די סטרייקענדע מיידלעך.

דער מאַן האָט זיך אָפּגעשטעלט, באטראכט זיי מיט א צווייי־דייטיגען שמייכעל, נעפֿרעגט דעם טרייד פון די סטרייקערינס, און דערהערענדיג דעם נאָמען פון טרייד, איז זיין שמייכעל נאָך דייט־ליכער געוואָרען, און ער האָט זיך פריינדליך אָנגערופֿען:

— יא... עס איז מיר באקאַנט... א שווערער טרייד... זיי זיינען מאקי נערעכט די מיידלעך... וואָס פֿאָדערען זיי אייי־גענטליך?

בעסי און קיידי, שטאַרק ענטציקט פון דעם אנטייל, וואָס דער דאָזיגער מאַן נעהמט אין דעם סטרייק פון זייערע שוועסטער, האָבען פֿאר איהם איינע נאָך דער אנדערער אויסגעשאָטען די נאנצע טעאָריע און פראקטיק פון דעם דאָזיגען סטרייק.

דער מאַן איז אָבער נעווען לויט בעסי'ס און קיידי'ס מיינונג א שטאַרקער ארבייטער־פרייַנד און ער האָט זיך נאָך ניט באנט־נענט. ער האָט זיך אויך שטאַרק פֿאראינטערעסירט מיט דער טאקטיק.

— איך בעט אייך, קינדערלעך — איז ער אלץ ווייכער און זאנפטער נעוואָרען, — ווי לאַנג רעכענט איהר צו שטעהן אין סטרייק?

— ביז מיר וועלען אויסקעמפען אלע אונזערע פֿאָדערונ־גען! — האָט בעסי מיט א פייער אין די שוואַרצע אויגען אויס־געשאָסען.

— ביז וואַנען מיר וועלען די באָסעס איינמיעדען! — האָט קיידי פון איהר זייט מיט נאָך מעהר פייער צוגעגעבען.

— נערעכט... נערעכט... — האָט דער מאן פֿאטאקע־וועט... — זיי זיינען דאָס וועדט, די באָסעס... זאָגט־זשע מיר,

קינדער, זיינען אלע סטרייקערינס אזוי ווי איהר באנייסטערט? ... איז ניטא קיין אונצופריעדענע? ...

— אלע ווי אייגע! — האט בעסי באשטעטיגט מיט זי־כערהייט.

— מיר שטעהען אלע פעסט ווי א וואנד! — האט קיידי פון איהר זייט דעקלאמירט א גאנצע צייל פון א קאמפס־ליעד...

דער מאן האט א שמייכעל געטאן נאך בריימער, א קנייטש געמאן דעם שטערען און געמורמעלט:

— שהען... שעהן... זעהר שעהן!...

און ביי די ווערטער האט ער ארויסגענומען א פינף דאלאר שטיק און איהם איינגעהענטיג אריינגעלענט אין פושקע.

— ווער קען דאס זיין? — האט בעסי, אין גאנצען שטראה־לענדיג פאר גליק, אויסגעשטעלט די אויגען, ווען ער איז אוועק.

— אין רעכטן א געוועזענער ארבייטער, וואס איז רייך נע־ווארען, — האט קיידי משער געווען.

— א פיינער מאן! — האט בעסי געריהמט...

— זעהט זיך אן זעהן אן אייידעלער! — האט קיידי איהר מיינונג געזאגט...

— ווייסט, אז ער איז ניט קיין מיאוס'ער — האט בעסי אביסעל, ווי פארשעהמט, זיך אנגערופען צו קיידי'ן.

קיידי אבער איז נאך דרייסטער געווען און האט געזאגט:

— מיר דאכט, אז ער איז זעהר א שעהנער...

דער מאן אבער האט שוין די נעזיכטער פון די צוויי מיידלעך פארגעסען. ער האט זיך פארקירעווט אין א זייטינער סטריט און ארומגעטראכט זייערע ווערטער:

— מיר שטעהען ווי א וואנד!... „יא, — האט ער נעמור־מעלט, — עס וועט זיין שווער זיי בייצוקומען."

ער איז ענדליך צוגעקומען צו א פרייווט הויז, ווו די באסעס פון די שפעטער האבען געהאט דעם אווענד א פארזאמלונג.

נאך א קורצער באנריסאנג האָט איהם דער פּאָרזיצענדער נע־
פרענט:

— נו, הערר מילער, וואָס הערט מען עפּים?

— אָ, איך האָב איצט ביי צוויי סטרייקערינס פּיעל ער־
פּאהרען! — האָט דער הערר מילער ווי פּאַרוואָלקענט געענט־
פּערט. — עס האָט מיר געקאָסט פּינף דאָלאָר דער עסק. ניט
מיר דעם פּינפערעל, מר. סעקרעטער, און שטעלט עס צו צו די
סטרייק הוצאות.

הערר מילער האָט געקראָגען א פּינפערעל...

איבער׳ן קינד

קיין גרויס וואוילטאָג האָט מען דעם קינד ניט נעקענט געבען. די „ווייזשעס" פון יונגען פאָטער זיינען בערך זעהר קליין. אָבער דער פאָטער איז שוין נעווען א האַלב־אויפגעקלערטער מענש אין ער האָט געהאט א שטאַרקע אמונה אין לופט... אָבער אויך די לופט, וואָס האָט זיך נעפונען אין די צוויי קליינע רומקעס איז פאר דעם קינד ניט נעווען אמבעסטען. דער האַלב־אויפגעקלערטער פאָטער האָט געהאט א ירידה אין באציִלען און מיקראָבען אין האָט פאר זיי זיך געשראָקען אימת־מות... איז אויב שויִן יא א ביסעל בעסערע לופט, מוז מען עס געהן זוכען אין דרויסען... צום גליק האָט זיך די וואוינונג געפונען בשכנות מיט׳ן העסמער פארק... מיט דעם דאָזיגען פארק האָט דער יונגער פאָטער זיך שטאַרק נערעבענט. דער הימעל א גרויסער און א פרייער, ליגט איבער איהם אויסגעשפרייט, און אזוי ווי דער הימעל איז דאָך ניט מעהר ווי לופט, וועט עס פאר׳ן קינד זיין א הילף, עס וועט איינאָטעמען וויפיעל עס וועט קענען און עס וועט נאָך בלייבען פאר די איבריגע קינדערלעך. פאר די גרויסע האָט דעם יונגען פאָטער נישט געארט.

דערפאר איז יעדער פריהמאָרגען, וועז דער יונגער פאָמער קלויבט זיך אוועקצונעהן אין שאפ, זאָגט ער אַן דאָס יונגע ווייבעל:

— פארגעס ניט דאָס קינד ארויסצופיהרען אין פארק, און בלייב מיט איהם דאָרטען וואָס לענגער...

אין א יום־טוב, וועלן ער איז פריי פון שאפן און בלייבט אין דער היים, טוט ער עס אליין. ער פאהרט אראפ מיט'ן לערינען וועגעלע פון פיערטען פלאר, האלטענדיג דאס קינד אויף איין האנט. אין האל לעגט ער דאס קינד פארזיכטיג אריין אינוועניג און ער מאכט די רייזע ביז'ן פארק...

עס איז א רייזע מיט די גרעסטע נעפאהרען... ער דארף איבערוואלטען נרויסע, שלעפענדינע וואגענס, שנעלע אויטאמאביל־בילען, פערלער איינגעשפאנטע אין פושקארטס. איהם דאכט זיך, אז די אלע זיינען בלויז באשאפען געוואָרען צו שאדען זיין קינד...

אבער, ווי א געניטער קאפיטאן, מיידט ער די אלע געפאהרען אויס. ווי א קאפיטאן לעגט אמאל אן וועג אויסצומיידען אן אייז־בארג, אזוי לעגט דער יונגער פאטער אן א פאר בלאקס וועג, אויסצומיידען א פושקארט פון א פערלער. ביז וואנען ער ברענגט זיין שיף מיט'ן פאסאשיר, עס הייסט — דאס וועגעלע מיט דעם קינד, אויף א זיכערען באדען — אין העסטער פארק...

ווי פריה ער זאל ניט קומען, האט ער דאך א באנק אלץ פארשפעטיגט. עס איז יום־טוב אויף גאט'ס וועלט און ניט נאר קליינע קינדערלעך, נאר גרויסע מענשען ווילען אויך א ביסעל לופט, און זיי געניסען זי זיצענדינערהייט. נעבען מאנכע בענק שטעהען וועגעלעך מיט שלאפעדינע קינדער און עס היטען זיי אף אדער די מוטערס, אדער די פאטערס, און אמאל ביידע צוזאמען...

דעם יונגען פאטער קומט אויס צו זוכען א ווינקעל וואו אנידערצושטעלען זיך מיט'ן וועגעלע.

אז עס גלינגט איהם צו נעפינען אזא ווינקעל, פיהלט ער זיך גליקליך. אין העסטער פארק איז מען זיכער פון די אלע נעפאהרען, וואס לויערען אויפ'ן קינד אויף דער גאס... קיין אויטאמאביל, קיין עקספרעס־וואגען און אפילו דער פערלער מיט דעם פושקארט, וועט ניט האבען קיין העזה אהער אריינצוקומען.

שטעהט אזוי דער יונגער פאטער נעבען וועגעלע און שמיר־כעלט צום קינד. עס איז קאלט, דעקט ער עס אין ביז'ן נעזעל.

דאָס נעזעלט מוז זיין אפּיערעקט, דאָס קינד זאָל קענען איינאָטעמען די לופט... שפּעטער א וויילע ווערט דאָס קינד אנשלאָפען, האָט שוין דער יונגער מאָטע נאָר קיין ארבייט נישט, איז ער זיך מישב און קויפט פאַר צווויי סענט א צייטונג, אויסצוגעפינען וואָס טוט זיך עפּעס אויף דער וועלט...

ער שפּרייט אויס איבער'ן וועגעלע די צייטונג און הויבט אָן לעזען שטאָהענדינערהייט... אויף דער וועלט איז גרויסע צרות... שיפּען נעהען אונטער, מענשען פאַלען אין נאָס פאַר הונגער, מען פריהרט אָהן קויהלען, מילך ווערט טייערער, שטאָרעמס אין די ווייטע לענדער — זיי נעהען, זיי וועלען קומען אהער...

און מיט דער אויסגעשפּרייטער צייטונג איבער'ן שלאָפענדינען קינד, לעזט ער איין אונגליק נאָכ'ן צווייטען... דאָס קינד שלאָפט מיט א רוהינען שלאָף. עו וויסט פון נאָרנישט, אָבער דעם יונגען פאָטער'ס הארץ וואַרפט זיך פאַר שרעק... איהם דאָכט זיך, אז די אלע געפאַהרען, וואָס עס שטעהט פאַר דער וועלט, שוועבט איבער זיין קינד'ס קעפּעל, אויף וועלכען די צייטונג איז אויסגעשפּרייט... ער כאַפט אוועק שנעל די צייטונג, און לענט עס צוזאַמען, ווי ער וואָלט וועלען פאַרהיטען דאָס קינד פון די אלע אומגליקען, וואָס לויערען אויף דער וועלט און אויף זיין קינד...

אַן איבריגער מענש

צו גרינשפּאַנ׳ען אין הויז האָט די לעצטע צייט אָנגעהויבען אַרײַנצוקומען אין די אָוועגד־שטונדען א מאַן אין די מיטלע יאָה־רען, מיט א צוקנייטשטען פּנים, טיף אײַנגעגראָבענע אויגען, אָבער מיט א זעהר גוטען שמייכל אויפ׳ן צוקנייטשטען פּנים, איבער־הויפּט איז דער שמייכל נלענען אין די אײַנגעגראָבענע בלויע אויגען... גרינשפּאַן, אלײן א לענדלאָרד, האָט נעהאַט פּינקטלעכע טענענטס, דערפּאַר איז זיין אַרבייט באשטאַנען בלויז אין דעם, וואָס יעדען ערשטען פּלענט ער אַרײַנגעהן צו די טענענטס אָפּ־נעהמען די דירה־נעלט און נאָכדעם פּלענט ער ווידער זיצען א רוהיגער אין דער היים, אָדער נעהמען א „וואָק" צולויפ דעם גע־זונט, ער זאָל פון לעדיג זיצען ניט ווערען צו פּעם.

אָט דער גרינשפּאַן האָט געקוקט אויף דעם דאָזיגען נאַסט מיט אַן איראָנישען בליק און האָט פון איהם ניט געהאַלטען. נאָר אזוי ווי זיין עלטערער זוהן, א קאַלעדוש־באָי, ווײַל דוקא, אז דער מאַן זאָל יאָ אַרײַנקומען, ווײַל ער זיך מיט׳ן זוהן ניט קריגען...

פּאַר נייגיעריגקייט האָט ער זיך מיט׳ן מאַן אמאָל צוערעדט, נעוואָלט אָנטאַפּען איהם דעם דופק...

איז ער ערפאַהרען, אז דער מאַן האָט א סך מלאכות און וועניג ברכות. ערשטענס איז ער אַן ערפינדער... ער האָט עפּים אויס־געפונען אזא מין מעסער, וואָס שניידט אַליין, אָהן דער הילף פון

א מענשען... די דאָזיגע ערפינדונג האָט ביי איהם א שלאָסער אויסגעאַרט, איצט איז דער שלאָסער א גביר...

— און איהר — האָט גרינשפּאַן אויסגעבראָכט — זענט א קבצן...

דער כאָן האָט געשמייכעלט:

—עס צרט מיר נישט... אבי די ויעלט וועט האָבען א נוץ... האָט גרינשפּאַן אין האַרצען טיף נע'חוזק'ט פון דעם דא־זיגען שלים־מזל און האָט ווידער איהם געפּאַרשט.

איז ער דערנאָנגען, אז דער מאַן איז אויך א גרויסער מאַטע־מאַטיקער. ער האָט שוין אפילו געמאַכט א בוך איבער מאַטע־מאַטיק, איין פּראָפעסאָר האָט זאָגאָר זיך באַנוצט מיט איין פּאָר־מולא זיינער און זי געהט איצט אויפ'ן פּראָפעסאָר'ס נאָמען...

האָט זיך דער לענדלאָרד שוין צולאָכט אויפ'ן קול און, אז ער האָט זיך אויסגעלאָכט, האָט ער געפרעגט:

— אלמאי שווייגט איהר? איהר האָט דאָך נעקענט אויפ־וויזען, אז עס איז אייערע, ווי הייסט עס... פּאָרמע...

— פּאָרמולא... — האָט דער מאַן פּאַרריכט...

— זאָל זיין פּאָרמולא... וואָס איז דער אונטערשיעד, אבי עס איז אויף יענעמ'ס נאָמען און יענער מאַכט אודאי גאָלד פון איהר...

דער כאָן האָט אָפּגעוועגדט:

— גאָלד מאַכט ער ניט, אָבער ער האָט איצט א גרויסען נאָמען...

— א נאָמען איז נעלט... — האָט דער לענדלאָרד נע־מוסר'ט... — איין קלייניגקייט — א נאָמען!...

— מיר געהט עס ניט אַן שטארק... אבי די פּאָרמולא איז ענטדעקט געוואָרען... פּאַר דער וועלט איז ניט קיין אונטער־שיעד, ווי עס הייסט דער מענש, צי גאָטליעב, צי דזשאהנסאָן...

— יע... יעס... — האָט גרינשפּאַן כלומר'שט צוגעשטימט און נעקוקט אויפ'ן נאַסט מיט א ביטול... זיין נייגיערדע איז שוין א ביסעל שוואַכער געוואָרען, ער ווייסט שוין, הייסט עס, אז עס

איז א שוטה. דאך האָט ער, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויסגע־
געניצט און אויסגעבראָכען מיט א קנאַק די פינגער, א פרעג געטאָן:
— א באווייבטער? ...
דער מאַן האָט פֿאַרשעהמט א שמייכעל געטאָן:
— צום גליק — א פרייער... איך האָב ניט קיין צייט און
קיין נעדולד... איצט בין איך פֿאַרנומען מיט א נייער ארבייט:
איך זוץ איבער א פילאָזאָפיש ווערק פון אַלט נריכיש אין ענג־
ליש...
— א רעכטער משוגענער... האָט נרינשפּאַן א טראַכט נעטאָן...
און אז דער נאַסט איז אַוועק, האָט ער צוגערופֿען זיין זוהן, רעב
קאַלעדוש־בא. און נעפרעגט:
— ווּאָס האָסטו צו טאָן מיט דעם שלים־מזל?... ווי קומ־
סטו צו איהם?...
— ווארום? — האָט דער יונגער נרינשפּאַן נעענטפֿערט —
ער העלפט מיר ארויס אין דער דיסערטאציע.
— אזוי? — איז דער פֿאָטער שוין מרוצה נעוואָרען אין
זיך פֿאַרטיעפט. — אויב אזוי איז עפּיס אנדערש...
און נאָך א קלייניער פּאוזע האָט ער ווי פֿאַר זיך אַליין ארויס־
נעמורמעלט:
— צו, ווּאָס לעבען אזוינע, וויים איך נישט... אַן איבערינער
מענש. — און ער האָט זיך מיט רחבות און מיט שטאָלץ נעוועגרט
צום ווייב:
— ס'איז נאָך דאָ א נלאָז טעע? — ברענג אהער, וועל איך
אָפּטרינקען און וועל נעהן שלאָפען...
און אָפּזיפצענדיג צופֿריעדען, האָט ער צוגענעבען:
— דער אָוונד ציהט זיך אזוי לאנג... עס איז נאָר נישטאָ
ווּאָס צו טאָן...

דער אומעטיגער

מען האָט נשרעדט וועגן ליטעראטור, לייבע און מיידלעך... אָן אלטער און אייביג נייער נעשפּרעך צווישען דער גרופּע יוגנע לייט. דער זעלבער נעשפּרעך איז נעפּיהרט נעוואָרען זיצענדיג ביי א טישעל אין א רעסטאָראן, אָדער נעהענדיג צוואַמען אין גאס. וואָס מעהר זיי האָבען זיך באמיהט צו נעהמען פּאר זייער נעשפּרעך עפּים אן אנדער טעמא, איז אלץ ניכער די טעמא פּאר־וואנדעלט נעוואָרען אין פּריהערדיגען נעשפּרעך: ליטעראטור, לייבע און מיידלעך. האָט איינער דערמאָנט די מלחמה, האָט דער צווייטער זיך דערמאָנט אָן א נייעם מלחמה־דאָמאָן. האָט דער דריטער נעזאָגט, אז ער האָט איהם נעלעזען און ער איז שוואך. האָט דער פּיערטער דערזעהן פּארבייגעהן א יוגנע מיידעל, האָט ער וועגען דער דאָזיגער נעשעהעניש אויפּמערקזאם נעמאכט די חברים, האָבען זיך די חברים אומגקוקט און נעגיטען באטראכטען זי און אלע האָבען איינשטימיג באשלאָסען, אז זי איז א שעהנ־הייט...

איז אבער דאָס מיידעל גלייך פּארשוואונדען. האָבען זיך די יוגנע לייט פּארבענקט...

און איינער האָט אויסנעזיפּצט:

— אָט זי איז נעווען דאָס ריכטיגע, נאָך וועלכע איך בענק האָט דאָס ארויסגעפּיהרט אויף דער טעמא וועגען לייבע... מיין גאנץ לעבען.

און אזוי אלע אוועגד, אלע נאכט, אלע פארטאג...

ווייל די דאזיגע יונגע לייט פלעגען נעהן שפאצירען אדער זיצען אין א רעסטאראן ביז פארטאג.

און אויך דער אומעטיגער יונגערמאן, וועלכען זיי קענען ערשט א קורצע צייט. ער פלעגט אויך מיט זיי מיטגעהן און מיטזיצען, אבער ער איז נעווען אומעטיגער פאר אלע, קענטיג עלענדער פאר דער גאנצער חברה...

מען האט איהם טאקי גערופען „דער אומעטיגער".

וואס האט איהם געפעהלט? געקליידעט איז ער נעווען גאנץ לייטיש און, לויט די באשטעלונגען וואס ער האט געמאכט אין רעסטאראן, האט געשיינט אז ער איז ניט ארים. און גערויכערט הא ער סיגארען און פלעגט אמאל מכבד זיין א חבר מיט א סיגאר און צאהלען פאר א מעהר ארימענס קאפע אדער טעע און אמאל פאר א גאנצען סאפער.

זיכער האט איהם אויך נעפעהלט, וואס דער גאנצער גרופע — א פרוי... יא, זיכער! און איהם מעהר פאר אלע, ווייל ער איז אומעטיגער נעווען פאר אלע...

האט איהם איינמאל איינער פון דער גרופע פארזיכטיג א פרעג נעטאן:

— איז דאך די קשיא פארוואס קרינט איהר עפים ניט קיין שעהנע מיידעל און חתונה האבען! עס וואלט אייך ערהויבען!

האט דער אומעטיגער א שמייכעל נעטאן, אז עס האט ביים פרענער דאס הארץ נעשניטען, און מעהר נארנישט נערעדט...

האבען זיך אזוי די יונגע לייט אמאל נעשפאצירט איבער א נעוויסער גאס און מ'האט נעפיהרט דעם אלטען און אימער נייעם שמועס וועגען ליטעראטור, ליבע און מיידלעך. דער אומעטיגער האס דאס מאל גראד מעהר פאר אלע נערעדט און צווישען אנדערעם האט ער פאלגענדעס נעזאגט:

— פארזיכען דאס לעבען און געבען אינהאלט דעם מאן, קען בלויז די פרוי...

נעזאגט נעוואָרען איז דאס ארום עלף א זיינער אין אוועגד,

וועז די יונגע לייט האָבען זיך פֿאַרקירעוועט אין דער עוועניו אַרייַנצוגעהן אין א רעסטאָראַן כדי פֿאַרטצוועצען זייער געשפֿרעך.

אָבער דערווייל האָט זיך באוויזען אויפֿ'ן זעלבען וועג, וואו די גרופּע איז נעגאַנגען, א יונגע שעהנע מיידעל... די יונגע לייט האָבען זיך גענומען אויפֿרעגען, איינער האָט אינסטינקטיוו פֿאַר־ריכט דעם הוט אויפֿ'ן קאָפּ און א צווייטער — דעם קראַוואַט. דאָס מיידעל איז זיי אנטקעגען געקומען. דער אומעטיגער האָט זיך אָנגעהויבען אויפֿרעגען מעהר ווי אנדערע...

און דאָ איז געשעהען פֿאַר די יונגע לייטס אויגען אַיינע פֿון די נרעסטע וואונדער. דאָס מיידעל, אנטקעגען קומענדיג זיי, האָט אָננעשטעלט איהרע אויגען — צוויי גרויסע בלויע אויגען — אויף דעם אומעטיגען און ווי אַן אלטע באקאַנטע איהם אָפּגעשטעלט אוז מיט א שטילען פֿאַרוואורף זיך געוועגדעט צו איהם:

— באָרים, וועז קומסטו אהיים...

— באלד... באלד... נעה, איך וועל באלד קומען... — האָט ער ווי צוטומעלט אוז פֿארשעהמט געענטפֿערט.

זי האָט נעמאַכט א טרויעריגע מינע, א ציה נעטאָן מיט איהרע אקסלען אוז איז אוועק...

די יונגע לייט האָבען זיך אלע א ווינק נעטאָן צו איהם:

— ווער איז זי... אזא שעהנהייט...

— דאָס איז סיין ווייב — האָט דער אימעטיגער נעענטפֿערט מיט א טיפֿען אומעט...

— אייער ווייב, אָט די שעהנהייט?...

— יאָ...

— טאָ וואָס־זשע שלעפּט איהר זיך מיט אונז אזוי אַרום... ווייבאלד אז איהר האָט אזא שעהן, יונגע ווייבעלע...

— ס'איז מיר אומעטיג אין דער היים... — האָט דער אר־מעטינער שטיל נעענטפֿערט.

אוז כאָטש ער האָט איהר צוגעזאָגט באלד צו קומען, האָט ער דאָך ניט נעקענט פֿועל'ן ביי זיך נעהן פֿריהער ווי פֿארטאָג אהיים. עס האָט איהם אזוי נעצויגען צו דער גרופּע באקאַנטע...

און דער אומעטינער האָט זיך ווידער צונעהערט צום געשפּרעך, וואָס ס'איז פּאַרפּירט נעוואָרען צווישען זיי: ליטעראַטור, ליעבע און מיידלעך...

ערשט פּאַרמאָג האָט ער זיך געלאָזט נעהן אַהיים צו זיין יונגער שוועגער וויבעל און ער האָט געפּיהלט, ווי ער לאָזט זיך נעהן ערגעץ אין א ווייסער פּרעמדער וועלט...

דעם מיליאָנערס לעהרער

איינס־צוויי־דרײַ און שניטקינד איז רייך נעוואָרען. וואָס נים די מלחמה, וואָלט מען נעמיינט, אז א כשוף־מאכער האָט עם נעמאָן: שניטקינד זאָל פּאַרמעגען א מיליאָן! סך־הכל האָט ער אין די בעסטע צייטען נעמאכט דרייסיג דאָלאר א וואָך. אָבער אין מלחמה־צייט איז דאָס קיין וואונדער נים. אזוינע שניטקינדס זיינען נעוואָרען אין די הונדערטער, און וועט קומט זיך אויף זיי אום! אין מלחמה־צייט מאכען בלויז א מיליאָן, דאָרף מען זיין א שלימזל. שניטקינד האָט זיך טאקי געקלאָגט: וועט ער לאָזט נים דורך א צופאל, וואָלט ער איצט פּארמאָגט ביי פּינף מיליאָן.

אָבער עס ארט איהם נים. דער מיליאָן אליין איז איהם אויך געגנוג. מיט'ן מיליאָן וויים ער אויך נים וואָס צו טאָן. ער האָט איהם נעמאכט אזוי שנעל, אז ער האָט אפילו נים נעהאט קיין צייט ביסלעכווייז אויסצונעבען פון איהם א נרעסערע סומע. איהם דאכט זיך, אז דאָס איז א הויבער בארג און ער דארף אויף איהם ארויפקלעטערען, זיך אוועקשטעלען אויף זיין שפּיץ, און זאָל די נאנצע וועלט מיט אלע זיינע לאנדסלייט זהען, ווי זיך ער שטעהט!

קען ער אָבער נים קלעטערען. ער האָט שוין נעפּרואווט שענקען אויף זיין בית־מדרש, וואו ער איז א מעמבער שוין זינט יאָהרען, טויזענד דאָלאר, האָט עס נים נעמאכט קיין אייגרדרוק. וויל אין זעלבען בית־מדרש, וואו ער דאוועגט, איז דאָ נאָך א לאנדסמאן, וואָס האָט נעמאכט סך־הכל א האלבען מיליאָן, אי

האָט געשענקט צווויי טויזענד דאָלאָר. האָט ער נאָכדעם געוואָלט געבען אויף א שפּיטאָל צעהן טויזענד דאָלאָר, האָט זיין האָלב־מיליאָנעריגער לאַנדסמאַן אַריינגעשטיינט אין פּופּצעהן טויזענד. האָט שוין שניטקינד געדאַרפט לויט זיין שטאַנד געבען צוואַנציג טויזענד דאָלאָר, האָט ער מורא געהאַט, מען זאָל ניט מיינען, אז ער איז שוין צו משוגע, און ער האָט נאָך דערווייל נאָרניט נעגעבען. ער וועט זיך ערשט מישב זיין.

מילא, מיט „טשאַריטי" וועט ער זיך שוין אַן עצה געבען: אַרימע לייט, אפילו אין מלחמה־צייטען, זיינען נאָך דאָ גענוג. בפרט, אז די מלחמה האָלט זיך ביים ענדיגען און הלואי ווייטער, קיין אַרימע לייט וועלען שוין זיכער ניט פעהלען. שניטקינד וויל בכלל ענדערען זיין אייגען לעבען, פיהרען זיך מעשה מיליאָנער. וויים ער ניט ווי אַזוי. פון אַלע גליקען האָט ער נאָך אפילו ניט נעמופט אין א רייכערען גענגענד. זיין ווייב האָט נאָך אפילו ניט קיין „פאַר"־מאַנטל, און דער עלטערער באָי, וואָס האָט בעפאָר געאַרבייט מיט'ן מאַטען אין איין שאָפּ, וויל ניט גלויבען אין מאַטענ'ס מיליאָן און שטעהט זיך אויף אַלע דער פריה צו דער ארבייט. און אז עס האָט אויסגעבראָכען א סטרייק, האָט ער נעסטרייקט מיט אַלע ארבייטער פאר א „רעזיז". שניטקינד קלייבט זיך אַלץ איהם אָפּצונעהמען פון שאָפּ, און פארגעסט זיך. אז ער אליין שטעהט אויף אין דער פו יה. פארגעסט ער זיך אמאָל, אז ער איז א מיליאָנער און נעהמט זיך יאָגען, איהם דאכט זיך, אז ער דארף אליין נאָך געהן אין שאָפּ. ביז ער רייבט אויס די אויגען און דערמאָנט זיך, אז ער איז מאקי א מיליאָנער, שפּייט ער דריי מאָל אויס און הייסט זיין דבורה'ן דערלאַנגען טהעע...

אז עס פארגעהט א מאָנאַט און צוויי, כאָפּט ער זיך, אז עס איז ניט קיין שכל צו האָבען א מיליאָן און לעבען ווי אמאָל. מען דארף זהען עפּים טאָן! ער ווייס אָבער ניט, ווי אַזוי מען נעהמט זיך דערצו און ער כאָפּט זיך ענדליך, אז מען מוז זיך זהען מיט א קלוגען מענשען און מישב זיין זיך, ווי אַזוי צו ווערען אויס אַרימאַן.

עס פאלט איהם איין צו זעהן זיך מיט מר. גאלדמאן, א מענש, וואס האט נעהאט זיין גאנצען לעבען אן אמביציע צו זיין רייך, און באזיצט אלע מינעס און אלע נעננ פון א געבוירענעם עושר. דאס איז א מאן, וואס האט זיין גאנץ לעבען גארנישט נעטאן, נאר נעזוכט, גארנישט געהאט, אבער א סך פארלאנגט. א מאן, וואס האסט פון טיעפען הארצען ארימע מענשען, און וואס זיין אידעאל איז דערהויבען צו ווערען איבער אלע ארימע און פון דער הויך אויף אלעמען קענען אראפשפייען. אט צו דעם גאלדמאנ'ען האט זיך נעווענדט דער ניי־נעווארענער מיליאנער שניטקינד.

גאלדמאן האט איהם אנפאנגס באטראכט פון אויבען אראפ, און ניט געקענט פועל'ן ביי זיך אז אט דאס מענשעל מיט'ן ארי־מען פנים זאל פארמעגען אזא קאפיטאל. ער האט נעקוקט אויף איהם מיט אן איגנארירענדען שמייכעלע, און באלעקענדינ זיך פון דעם גרויסען פארמעגען, וואס דאס דאזיגע ארימע באשעפעניש פארמאגט, האט ער זיך ענדליך אפגעראפען:

— ביי מיר זענט איהר דערזעלבער קבצן, ווי נעווען.

— איז וואס זאל איך טאן? — האט שניטקינד מיט פאר־צווייפלונג זיך נעווענדט צו גאלדמאנ'ען. — ארבא, ניט אן עצה... זייט מיין לעהרער...

און גאלדמאן האט נעזאגט:

— אויב איהר ווענ מיך פאלגען, ווענ איהר זיין אלרייט, ווען ניט, ווענ איהר מיט אייערע מיליאנען שטארבען אן ארימאן. וואהרים דער עיקר איז ניט דאס נעלד, נאר ווי אזוי מען פיהרט זיך.

און גאלדמאן האט זיך אנגענומען פאר דרייסיג דאלאר א וואך צו לערנען שניטקינד'ן ווי אזוי צו זיין א מיליאנער.

קודם האט ער פאר איהם געקראגען א וואוינונג אין ריווער־סייד דריוו... שניטקינד אליין האט זיך ניט געטארט ווייזען דארטען, ביז וואנען גאלדמאן האט איהם ניט אויסגעלערנט, ווי אזוי צו האלטען זיך, וואהרים אין יענער נאכבארשאפט וואוינען נעבארענע מיליאנערען, איז דערווייל די וואוינונג א רייך־נעמעב־

לירטע געשטאנען ליידיג, און שניטקינד האט זיך געלערנט ביי נאלדמאנ'ען מאניערען.

נאכדעם, אז שניטקינד איז צונעפאהרען מיט נאלדמאנ'ען אין דער נייער וואוינונג, איז דער שווייצאר ביים טיר אנטקעגען געגאנגען נאלדמאנ'ען, צוגעכאפט ביי איהם דעם מאנטעל מיט דעם הוט, זיך טיף פארנייגט, און שניטקינד'ן האט ער געלאזט שטעהן. האט שניטקינד'ן דאס פארברענט, ווי א פייער. ער צאהלט א מענשען דרייסיג דאלאר א וואך, און ווי עס קומט צו עפים, איז נאר יענער דער מיליאנער און ער, שניטקינד, איז דער קבצן.

— העי, נאלדמאן! — האט ער איהם א שושקע געטאן, — זאג איהם וועט איך בין.

— ער וועט שוין וויסען! — האט נאלדמאן איהם געטרייסט, ארויפגעהענדיג מיט איהם אויף די טרעפ, — דערווייל לערנט זיך, מר. שניטקינד. מאכען א מיליאן קען מען היינטיגע צייטען שנעל, אבער וועלען א מיליאנער — דאס איז זעהר שווער.

און שניטקינד איז מיט רעספעקט און ערהרפורכט נאכגענאנגען דעם ארימען נאלדמאנ'ען, און איהם האט זיך געדאכט, אז דער מיליאנער איז גאר נאלדמאן, און ער, שניטקינד, איז דער ארימאן, און ווער וויים, ווי לאנג ער וועט נאלדמאנ'ען דאר־פען צאהלען וויירזשעס...

געווינסען

די צונעלאָזענקייט, וואָס בערטא, א יונג ווייבעל, צוויי יאָהר נאָך דער חתונה, האָט ארויסגעוויזען צו בודמאן'ען, א בחור פון א יאָהר עטליכע און דרייסיג, איז געווען מעהר ווי צו איהר מאנס א פריינד. וויעדער זיין צונעלאָזענקייט צו איהר האָט אויך נעמאנען צייטענווייז דעם כאראקטער פון ניט־נליכגילטיגקייט, אבער אויב זי האָט זיך געהאלטען פריי מיט בודמאן'ען אין דער געזעלשאפט פון איהר מאן, האָט זיך דערפאר דער בחור צייטענווייז געפיהלט פארווירט, וועו איהר פריינדליכקייט פלענט זי איהם ארויסווייזען אין איהר מאן'ס געזעלשאפט.

בודמאן האָט געהאט א פארלאנג צו בלייבען מיט איהר אמאל אליין, אויג אויף אויג, און ערשט דאן וואלט ער וואָס געוואגט.

אבער עס איז אזוי שווער צו באפרייען זיך פון מענשען! אויב דער מאן איז אפילו דערביי ניטא, געפינט זיך שטענדיג אין בערטא'ס געזעלשאפט נאָך עמיצער: דא איהרע א חבר'טע, א ברודער, א שוועסטער, אדער אזוי א ווייטער פריינד און אן אמאָלינער פארעהרער.

בלייבען מיט בערטאן אליין איז בודמאן'ען לאנג נישט נעלונגען און דערפאר האָט ער נישט געקענט באשטימען די באציהונג פון איהר צו איהם.

דעם אמת'ן אמת וואלט ער ערשט ערפאהרען וועו ער בלייבט מיט איהר אליין.

ער וויים אפילו ניט זיכער, צי אויך דאן וואלט ער איהר אזוינס געזאגט, וואס זאל אויסדריקען זיין נאהענטען נעפיהל צו איהר: זי איז דאך פארט א פארהיראטע און בודמאן איז אן עטישער מענש. דערצו איז זי נאך די פרוי פון זיינעם א פריינד. ער וואלט זיכער צו דרייסט אויך ניט געווען וועז ער בלייבט מיט איהר אויג אויף אויג. אבער ניינעריג איז ער דאך און ער האט לאנג געזוכט די געלעגענהייט.

ענדליך איז די געלעגענהייט געקומען. בודמאן, בערטא און איהר מאן האבען זיך באגעגנט אויף א מיטינג. בערטא'ס מאן האט דער מיטינג נישט אינטערעסירט, דערצו האט ער געשעפטליך געמוזט ערגיץ אוועקגעהן. ער האט מיט א שמייכעל זיך נעווענדט צו ביידען און געזאגט:

— איהר לאנגווייליגט זיך שוין דא ביידע ביז דער ענדע, איך מוז אוועקגעהן.

זיי האבען ביידע צוריק צו איהם געשמייכעלט. זי פריי און אפען, בודמאן אביסעל פארווירט און באהאלטען. איז דאס מענליך, אז איצט וועט ער בלייבען מיט איהר ביז דער ענדע פון מיטינג און נאכהער וועט ער זי באגלייטען אליין אהיים?...

אבער אויפ'ן מיטינג האבען זיך ערשט נאכ'ן מאנ'ס אוועקגעהן געזומען וווייזען פארשיעדענע באקאנטע סאי פון בערטא'ס און סאי פון בודמאן'ס צד... בודמאן האט זיך דאך ווי עס איז אן עצה געגעבען מיט איטליכען און ביי דער ענדע פון מיטינג האט ער בערטא'ן לייכט אנגענומען און כמעט ווי א פארליעבטער נעפליסטערט:

— מיר געהען, יא?

— יא... מיר קענען נעהן — האט זי צוריק נעפליסטערט.

בודמאן האט זי שוין אין הא געוואלט אננעמען פאר'ן ארעם, אבער ער האט זיך אפגעהאלטען מיט דער רעכענונג, אז דא זיינען צופיעל באקאנטע און עס איז בעסער נישט אויפצוואוועקען די נייגעריגקייט פון מענשען.

ארויסנעהענדיג פון האָל די ערשטע האָט בערטא ווי אויס־נעשריען:

— אוי, עס רענעט!

און ווירקליך האָט דרויסען נעשפּריצט א קליין אָבער אונאנ־נענעהם רענענדיל.

בודמאן האָט זיך ארומנעקוקט ארום גרויסען רייכען האָל און נעזוכט א שירעם־פּאַרקויפער. אָבער פון זיי איז דאָס מאָל קיין שפּור ניט נעווען.

דערפּאַר זענען נעשטאַנען אין דער נאָהענטקייט אייניגע אויטאָמאָביליען.

— לאָמיר נעהמען, אפשר אַן אויטאָמאָביל! — האָט בוד־מאן שוואַך פּאַרנעשלאָגען, ניט האָבענדיג די דרייסטקייט צו פּאָהרען מיט זיין פרייַנדם פרוי שפּעט אין אבענד אין אַן אוי־טאָמאָביל.

בערטא האָט זיך צולאַכט:

— וואָס רעדט איהר—אַן אויטאָמאָביל!

אָבער באמערקענדיג אין איהר געלעכטער א פּאַרלאַנג, איז בודמאן דרייסטער נעוואָרען און האָט זיך שוין איינגעשפּאַרט:

— עס רענענט שטאַרקער, ביז א „סטיישאַן" וועט איהר זיך צופּ־על איינעצען, א שאָד אייער מאנטל און אייער הוט... קומט!

און אָננעהמענדיג זי ביי דער האַנט האָט ער זיך געלאָזט מיט איהר צום אויטאָמאָביל, טראַכטענדיג דערבּיי פון דעם גרויסען גליק: אויג אויף אויג מיט בערטא'ן!

דער שאָפער האָט זיך פּארנייגט, א שמייכעל געטאָן און נע־פרענט די סטריט. בערטא האָט איהם מיט איהר שעהנער שטימע אויסגעזונגען דעם נומער און די סטריט.

דער שאָפער האָט נאָך גליקליכער געשמייבעלט. איהם איז פּאַרגעשטאַנען א רייזע פון עטליכע דאָלאַר...

ער האָט אויפּנעעפענט דאָס טירל און אין אַן אויגענבליק

איז בודמאן שוין נעזעסען מיט בערטא'ן אין א פארמאכטען אויטאָמאָביל, ווייט פון מאן, פרייַנד און באקאַנטע.

די ערשטע פּאָר מינוט האָט ער ניט נעפונען וואָס צו זאָגען. ער האָט נאָר נעקוקט אויף בערטא'ן און יעדע רגע זיך צונעמוקט נעהנטער און נעהנטער...

בערטא האָט שמייכלענדיג נעשווינגען. ענדליך אָבער האָט זי ניט אויסגעהאַלטען און אויסגעפלאַצט:

— אך, עס פלאָגט מיך אזוי מיין נעווייסען!...

— ווארום? — האָט בודמאן געפרעגט.

— וואָס רעדט איהר? עס איז דאָך שרעקליך! אין אן אויטאָמאָביל... שטעלט זיך פאָר...

— אך! איהר זייט צו קאָנסערוואַטיוו — האָט בודמאן געוואָלט זי בארוהיגען. אָבער אויך ער האָט געפיהלט, אז די זאך איז נישט נאָר קיין נלאַטע. ער האָט נישט געוואָגט אָנצוריהרען זי פאָר'ן האָנט, וואָס ער פלעגט שטענדיג וואָגען אפילו אין רעם מאָנ'ס נעזעלשאפט. ער האָט זיך נעפיהלט צום אראָפשפרינגען, און בערטא האָט אלץ נע'טעהנה'ט:

— אך, מיין גאָט, עס איז דאָך שרעקליך! אין אן אויטאָמאָביל!...

— אָבער, אום גאָטעס ווילען, בערטא! — האָט איהר בודמאן בארוהיגט. — עס האָט דאָך גערעגנט... מיר האָבען דאָך נישט נעהאַט קיין אנדער ברירה. איהר וואָלט דאָך, ביז מיר וואָלטען צונעמאַכט צו א סטיישאָן, פארנעצט נעוואָרען.

— יאָ... דאָס איז אמת... — האָט זי שטיל, ווי בארוהיגענד זיך, נעענטפערט — אָבער דאָך קען איך עס ביי זיך ניט פועל'ן.

בודמאן איז פון איהרע לעצטע ווערטער נעריהרט נעוואָרען. איהר טריישאפט צום מאן און איהרע עטישע אנשויאונגען האָט איהם ווי אויסגעניכטערט. ער האָט איהר נעוואָלט ווייזען, ווי אזוי זיינע נעדאַנקען זיינען ריין און ער האָט זיך אָפּגעוואָגט אבי-

סעלע ווייטער פון איהר. באמערקענדיג עס האָט זי איהם פרייגער־ליך נעפרעגט:

— אייך איז נישט באקוועם?

— ניין, אין נענענטייל... — האָט בודמאן ווי פארזינדיגט נעענטפערט. — אָבער איז זעה, אז אייער נעוויסען פּלאָגט אייך און אין זאָל זיין די אורזאכע, ווייל איך ניט.

זי האָט א וויילע נעשווינגען, אראָפּלאָזענדיג די אויגען, באלד אָבער האָט זי זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם און געזאָגט:

— נעווים פּלאָגט מיך מיין נעוויסען. איך קען אייך רעכט נישט, מר. בודמאן? איך קען דאָך אייערע פּארדיענסטען. איהר ווייסט וויפיעל די רייזע קען אָנטרעפען? עס איז דאָך שרעקליך!

— חייסט עס, אז אייך איז טיין נעלט א שאָד... — האָט בודמאן נעשטאָמלט...

— נעווים, איך קען עס ניט פּארטראָגען, אזא וועג... סיר וואָלטען דאָך נעקענט ווי עס איז דערגעהן צום סאָבווייי...

— אך, עס מאכט נישט — האָט בודמאן זי נענומען בארוהיגען, אָבער אויך ער האָט שוין דערפיהלט, אז זיין נעוויסען איז ניט רייַן, וואָס ער לאָזט זיך קאָסטען אזוי פיעל נעלט, אין דער צייט וועז עס איז דאָ א סאָבווייי...

— איך וועל מיך שעהמען פאר לייטען צו דערצעהלען... — האָט בערטא וויעדער נערעדט.

— איהר דארפט עס קיינעם ניט דערצעהלען... — האָט בודמאן פּארנעשלאָגען...

— נעווים וועל איך ניט דערצעהלען... — האָט זי פּארשפּראָכען. — אָבער דאָך קען איך עס ניט פּארטראָגען... ניט א קוק, איך בעט אייך, וויפיעל באווייזט שוין דער טאקסע־מעטער...

בודמאן האָט זיך אויפגעהויבען פון פּלאַץ און זיך צוגעקוקט דורכ'ן פענסטער פון אויטאָמאָביל, וואו דער טאקסע־מעטער האָט זיך נעבונגען:

— א דאָלאר מיט צוואַנציג סענט — האָט ער דערשראָקען ארויסגעשטאָמלט...

— נו, איהר זעהט... — האָט זי ווי נע׳מוסר׳ט... — ערשט א פיערטעל ווען... עס וועט אָנטרעפען א פינף דאָלאר... ניין, מיין נעוויסען ערלויבט דאָס מיר ניט...

אויך ביי בודמאַן׳ען האָט דער נעוויסען געמוטמען הויך רערען: „עס וועט אָנטרעפען א פּאַרמענען... עס איז א שרעק!" און עח האָט זיך שוואַך אָפּגערופען:

— איז וואָס איז אייער עצה...

— סטאָפּען! — האָט בערטא ווי גליקליך פון דעם נעראַנס אויסנערופען... — פּאָלגט מיך, מר. בודמאַן, סטאָפּט ביי דער נאָהענטער סטיישאָן... מיר וועלען צופאָהרען מיט דער סאָבוויי...

בודמאַן׳ען איז ענדליך די אידעע געפעלען נעווארען. דער מאַקסע־מעטער האָט שוין געהאַלטען ביי א דאָלאר און זעכציג סענט. בודמאַן׳ס נעוויסען איז שוין אויך נעווען שטאַרק נישט אין אָרדנונג.

ער האָט זיך אויפנעשטעלט, אָננעקלאָפּט אין פענסטער צום שאָפער.

יענער האָט ניט געהערט און איז ווייטער געפאָהרען. דער מאַקסע־מעטער האָט דערוויי׳ל אָפּגעקלאָפּט נאָך צוויי סענט.

— שנעלער, שטעלט איהם אָפּ! — האָט זיך בערטא נע־בעטען.

אז דער מאַקסע־מעטער האָט אָננעוויזען א דאָלאר אכציג, איז ערשט געלונגען דעם שאָפער אָפּצושטעלען.

ער האָט זיי פּאַרוואונדערט אָננעקוקט, געפּענט דאָס טירעל און נעפּרעגט אין וואָס עם נעהט.

— סטאָפּט ביי דער נעקסטער סאָבוויי סטיישאָן.

דער אויטאָמאָביל האָט זיך אָפּגעשטעלט.

בודמאַן האָט בערטא׳ן אָננענומען פּאַר ביידע הענט און נע־האָלפען אהער ארויסגעהן פון אויטאָ.

פּאַרבייגעהענדע פּאָרלעך אין רענענשירעמס האָבען זיך אָפּגע־שטעלט, באטראכט דאָס פּאָרעל און האָבען געשמייכעלט.

אבער בודמאן און בערטא האבען עם ניט באמערקט. זיי האבען זיך געלאזט מיט שנעלע טריט אונטען אין סאבוויי.

די סאבוויי קאר איז געווען נעפאקט מיט מענשען. בודמאן איז די גאנצע צייט געשטאנען הארט נעבען בערטא און ביי יעדען סטאפ האט זי זיך פעסט צוגעהאלטען, זי זאל נישט אומפאלען.

זי האט צו איהם דעמאלט געשמייכעלט און איהם אנגעקוקט מיט דאנקבארע בליקען.

ביים ארויסגאנג האט ער זי געפרעגט מיט א שמייכעל:

— נו, וואס מאכט אייער געוויסען?

זי האט זיך צולאכט און געענטפערט: נישט שלעכט... אביסעלע אבער טוט עם מיר נאך וועה... אומזיסט האט איהר פארשוועגדעט א דאלאר אכציג סענט...

בודמאן האט א שמייכעל געטאן. נעקאסט האט איהם א דאלאר ניינציג, צוהן סענט האט ער גענעבען דעם שאפער טרינק־נעלט.

דערפון אבער האט ער בערטא'ן נישט דערצוהלט. ער האט שוין ניט נעוואלט אווי פיעל פלאזען איהר נעוויסען.

די מתנה

בענדעט דושייקאבסאן איז בטבע ניט קיין שלעכטער מענש, אבער דער חסרון זיינער איז, וואס איידער ער נעהט טאן א טובה אימיצען, איז ער זיך שטארק מישב. אט זיין דאזינער ישוב הדעה, וואס ער האט דאס רוב מיט זיך אליין, שטערט איהם צו מאן נרויסע טובות מיט מענשען.

אז עס האט זיך אנגעהויבען דער נערודער מיט די מלחמה־קרבנות און די ציישונג, וועלכע דושייקאבסאן לייענט יעדען טאג, האט באשריבען די נרויסע נויט פון די ברידער אויף יענער זייט ים, פון וואנען ער אליין שטאמט, און מען האט אנגעוויזען די ריכטינע אדרעס, וואו ער קען ארויינשיקען א נדבה, האט ער אליין זיך נע'ישוב'ט ווי פיעל ער זאל ארויינ[illegible]ן. זיין ישוב־הדעת האט אנגעהאלטען אזוי לאנג, ביז וואנען יוננע לייט וואלונטירען האבען אנגעהויבען צו נעהן פאר זייערע ברי[illegible] איבער יענער זייט ים — איבער די הייזער... נאטירליך איז מען אויך נעקומען צו בענדעט דושייקאבסאן. דא האט בעזויעט נענען זיין כארא־מער נלייך אהן קיין ישוב־הדעת נעקויפט א נעלב בלעטלע פאר צעהן סענט און האט עם באהאלטען אין זיין לעדערנעם בייטעל, וואו עס איז נעלענען זיין פאפיער־נעלד, נאומס און משעקס.

איז אוועק א וואך און אן אנדער פאר[illegible] וואלונטירען זיינען וויעדער נעקומען. האט ער זיי מיט א פרייונדליכען שמייכעלע

עמפאנגען און באוויזען ווי רעט רעסיט, אז ער האָט טאקי ערשט מיט א שעה צוריק שוין נעקויפט. און אזוי האָט ער צעהן־סענטיגער רעסיט איהם נעריענט אלס א קמיע פאר די אנדערע וואלונטירען.

ענדליך איז די דאזיגע קמיע אזוי צוקנייטשט געוואָרען, אז זי האָט שוין נישט נעקענט דיענען אלס סגולה פאר די נייע וואלונטירען און דושייקאבסאן האָט זיך שוין נע'ישוב'ט צי זאל ער קויפען נאָך א קמיע, צי ניט. אזוי האָט ער זיך נע'ישוב'ט מיט זיך אליין עטליכע וואכען, ביז ער האָט ענדליך נעקויפט א צוויי־טען רעסיט פאר א ניקעל און האָט בעשלאסען דעם דאזיגען רעסיט צו זעהן היטען ווי דאָם אויג אין קאָפּ. נעהאלטען האָט ער עס שוין ניט אין לעדערנעם בייטעל, וואו עס קען זיך צוקנייטשען, נאָר אין א שיפלאָדעל... זיינען נעקומען די וואלונטירען און מיט א שמייכעלע פארנעלגעט צו נעבען עפּים פאר די אומגליקליכע ברידער אויף יענער זייט ים, האָט ער ארויסגענומען דאָם זעלבע קמיע'לע און מיט א פריינדליכען שמייכעל זיך ענטשולדינט:

— אָט ערשט נעקויפט... איהר זעהט...

האָבען זיך די יונגע, נאאיווע וואלונטירען פארשעהמט, וואָס זיי נעהען דוקא אין אזא אָרט, וואו מען איז ערשט נעווען אוף האָבען פארשפּראָכען, אז ווייטער וועלען אזוינע פעהלער ניט גע־מאכט ווערען...

דערפאר אָבער, אז דושייקאבסאן האָט דערהערט, אז אין קארנעגיע האָל קומט פאָר א גרויסער מיטינג, וואו עס וועלען רעדען די גרעסטע מענער פון לאנד און דער איינטריט אהין איז פריי, האָט ער אָהן א לאננען ישוב הדעת בעשלאָסען צו נעהן אוף זעהן וואָס מען קען עפּים טאָן פאר די אומגליקליכע מלחמה־קרבנות. נעוואוסט האָט ער אפילו, אז מיט דעם פרייען איינטריט מיינט מען איהם אריינצוואָרען, כדי צו קריגען ביי איהם א פעטע מטבעה. אָבער דושייקאבסאן איז בטבע ניט קיין שלעכטער מענש, האָט ער אזוי נעטראכט: ממה נפשך — וועט מען איהם איבערצייגען, אז ער מוז טאקי נעבען, איז ניט קיין אומגליק, אז זיינע ברידער אויף

יענער זייט ים וועלען איהם קאסטען נאך עטליכע דאלאר אויסער די פופציהן סענט, וואס ער האט אוועקגעבען די וואלונטירען.

און געקומען איז דזשייקאבסאן אין האל פון די ערשטע. געזעטען איז ער אין די ערשטע רייהען, אין פארקעט. געווארט האט ער מיט אונגעדולד אויף דער רעדע פון וויס־פרעזידענט פון אמעריקא. עס איז טשיקאווע, וואס וועט א קריסט רעדען איבער זיינע ברידער אויף יענער זייט ים. וועלן ער איז אבער נעוואהר נעווארען, אז דער וויס־פרעזידענט פון אמעריקא איז ניט גקומען, האט ער זיך געפיהלט ווי אפגענארט און האט שוין געהאט פאראיבעל אויפ'ן קאמיטעט, וואס ער פילט ניט אויס ריכטיג די פראגראם פון א גוואלדיגען אוועגד. דערפאר אבער, אז דער „ארנעל" האט אנגעהויבען צו שפיעלען און די ליידיעם אויפ'ן פלאטפארם האבען געגומען זינגען א קאפיטעלע תהילים אויף ענגליש, האט דזשייקאבסאן שוין מוחל נעווען די אבווועזנהייט פונ'ם אמעריקאנער וויס־פרעזידענט.

נאכדעם האט ער מיט א קאפ אויסגעהערט די רעדע פון נרעסטען גלח פון אמעריקא. דער אידישער שטאלץ, וואס האט ביי דזשייקאבסאנ'ען די לעצטע צייט, א דאנק די גוטע נעשעפטען וואס ער מאכט, איינגעשלאפען, האט פון דעם גלח'ס רייד א ביסעל אנגעהויבען זיך אויפצוועקען. איבערהויפט ביי יענער שטעל פון דער רעדע, וואו דער גלח האט אידען געשילדערט אלס דאס פאלק וואס האט דער גאנצער וועלט געגעבען א גאט און א תורה... ביי דער דאזיגער שטעל האט דזשייקאבסאן א טראכט נעטאן, אז ער וועט ווארפען אויף דער פלאטפארם א דריי דאלאר־ביל, און זאל טאקי דער גלח זהען וואס פאר א נרויס פאלק אידען זיינען.

אבער נעטאן האט ער עס ניט. ער האט געוואלט הערען וואס וועט זאנען דער צווייטער קריסט, אויך א נרויסער מענש. דער צווייטער קריסט האט די אידען נאך מעהר נעריהמט און דזשיי־קאבסאן האט זיך דערפיהלט גליקליך וואס ער איז א איד און בער שלאסען, אז נאך די רעדע וועט ער ווארפען אויפ'ן פלאטפארם א

נאנצע פינף דאלארדינע, און זאלען טאקי די קריסטען זעהן וואס פאר א גוטע הערצער די אידען באזיצען.

אבער נאך דעם ווי דזשייקאבסאן האט דעם קריסטליכען רעגער ווארים אפלאדירט, איז ער א ביסעל אפגעקיהלט געווארען און האט שוין גערעכענט, אז ער וועט געבען ניט מעהר ווי צוויי דאלאר. „די צייטען יינען שלעכט!" — האט ער געפרואווט בארוהיגען זיין געוויסען.

און דא האבען זיך א פאר יונגען א לאז געטאן איבער'ן פארקעט און אריינגעווארפען יערערען אין די הענט אריין א גרויסען קאנווערט, א בלאנק־טשעק, א בליפערער און דערצו א מגילה אויף ענגליש ווי אזוי צו געבען דאס געלד און וואוהין עס צו דערלאנגען.

דזשייקאבסאן האט די אלע פאפיערען דורכגעלעזען און האט אלץ גוט באנומען. דערווייל איז ארויף אויף דער ביהנע נאך א רעדנער, שוין דוקא א איד, און האט געמאכט אן אפיעל... דזשייקאבסאן האט נעהערט די ווארימע רעדע און האט זיך ניט געקענט באשלאסען ווי־פיעל ער זאל אויפ'ן בלאנק־טשעק פארשרייבען. די סומען האבען זיך ביי איהם אין קאפ דא געהויבען, דא געפאלען, לויט עם האט זיך נעהויבען און עם איז געפאלען די שטים פון דעם טיפעל־מאכער. אט האט ער באשלאסען, ער וועט אנשרייבען טויזענד דאלאר און וועט אלעמען איבערראשען. נאכהער איז ער קיהלער געוואָרען און אראפגעלאזט זיך ביז פינף הונדערט, טראכטענדיג, אז פינף הונדערט דאלאר פאר ניט קיין גרויסען גביר ווי ער איז איך א פיינע מטבעה. אבער דערזעהענדיג אז זיין זיץ־שכן מיט א זעהר גבירישען אויסזעהן האט אנגעשריבען א טשעק סך־הכל אויף הונדערט דאלאר, האט זיך דזשייקאבסאן נעכאפט, אז ער טאר מעהר ניט געבען ווי א פינף און צוואנציגער. דערזעהענדיג אבער ווי א פרוי האט אריינגעווארפען אין באקס, וואו וואלונטירען האבען נעזאמעלט די קאנווערטען מיט די טשעקס, איהר פוטערנע מופטע, חאט דזשייקאבסאן פארשטאנען, אז נאך אזא באגייסטערונג קען ער ניט זיין קיין חזיר און מוז טאקי נעבען

דעם גאנצען הונדערטער. און אפשר — האָט ער זיך גע׳ישוב׳ט — זאָל ער גאָר אריינווארפען זיין גאָלדענעם זייגער, אזוי ווי עס האָט געטאָן אָט יענער ייִנגער מאָן מיט זיין גאָלדענער רינג.

אָבער דאָ האָט דער אפיעל־מאכער געזאָגט א פאָר ווערטער, וואָס זיינען געווען ניט אזוי ווארים, ווי דזשייקאבסאָנ׳ס הארץ האָט געפאָדערט, און דערפאר האָט ער באשלאָסען, אז דעם גאָלדענעם זייגער וועט ער לאָזען פאר זיך, און פאר די אומגלייכע ברידער וועט ער אָנשרייבען א טשעק צויף צעהן דאָלאר...

אָבער צעהן דאָלאר איז פאָרט צו וועניג פאר אזא גרויסער באגייסטערונג, וואָס עס הערשט אין זאָל...

ניין, דזשייקאבסאָן דערף זיך דאָס מאָל שעהן ארויסשטעלען. ער דארף ווייזען, אז וועט עס קומט א גרויסע צייט, איז ער פעהיג אויף גרויסע טאטען. אָט וועט ער אָנשרייבען א טשעק אויף טויזענד דאָלאר, פונקט ווי יענער גביר האָט געגעבען. נישקשה, אז ער וויל, איז ער אזא גביר ווי יענער...

דערווייל איז ארוים דער לעצטער רערנער, א אידישער רב, און גערעדט אויף אידיש עטליכע ווערטער. דזשייקאבסאָנ׳ען האָט פאַרדראָסען, וואָס דעם רב האָט מען גענעבען דעם לעצטען דאָס וואָרט. אָט ערשט דער רב האָט איהם אָנגעווארימט. ער איז זיכער, אז וועט דער רב מאכט דעם אפיעל און ניט דער דאָקטאָר אויף ענגליש, וואָלט עס געווים געבראכט מעהר געלד.

און דזשייקאבסאָן באשלאָסט, אז ער וועט אלייין צוטראָגען צום סטיידזש זיין גרויסען טשעק — לאָמיר זאָגען — אויף צוויי הונדערט דאָלאר...

כאָפט ער זיך, אז צוויי הונדערט דאָלאר איז ניט קיין סומע. אָדער טויזענד אָדער א צעהן דאָלאר ביל־־..

פלוצלינג האָט דער טשערמאן דעם מיטינג געשלאָסען, דער עולם האָט זיך געמומען פאָנאנדערגעהן. דזשייקאבסאָן האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט, אוועקגעווארפען די אלע פאפיערען מיט דעם בלאנק טשעק. די בלייפעדער האָט ער באטראכט און זי איז איהם שטארק געפעלען געווארען.

— א וואוילער פענסיל! — האָט ער מיט א שמייכעל ארויס־געמורמלט און האָט עס אריינגעלייגט בשתיקה פון אלעמען אין דעם בוזעם־טאש.

— א מתנה פון דעם גרויסען מיטינג! — האָט ער זיך אליין געטרייסט. — עס איז א גוטער אנדענקען פון א היסטאָרישען מיטינג.

אויף מאָרגען האָט דזשיקאָבסאָן מיט דעם זעלבען בלייפערער געמאכט ויינע חשבונות און האָט שטארק אָנגעקוואָלען.

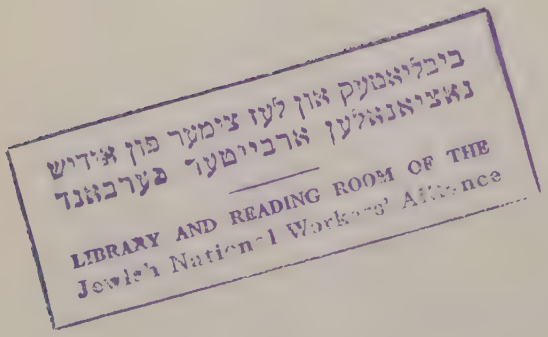
ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש נאציאנאלען ארבייטער פערבאנד
LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish National Workers' Alliance

דער רייכער גענאַסע

באמת איז נהומזאהן געווען אן אויפריכטיגער מענש. וועז ער האָט גערעדט וועגען ארבייטער און קאַפּיטאַליסטען און גע־שאַטען שוואַרצען מאַהן אויף די קאַפּיטאַליסטען און די ארבייטער האָט ער געוועקט צום קאמף און זיי פארשפּראָכען די גליקליכסטע צוקונפט — וועז ער האָט דאָס געדרעט סיי ביי א טישעל אין קאַפּעע, סיי ביי א פּאַרזאַמלונג, האָט ער עס געמיינט מיט'ן גאַנצען הארצען.

אָבער אין פּריוואַטען לעבען איז געווען עפּים ניט גלאַט מיט איהם. אַליין אן אייגענטימער פון א פאַבריק, וואו עס האָבען נעאַרבייט ביי א פּאָר הונדערט מיידלעך, האָט ער געפיהלט אז זיינע טעאָריען וועגען קאַפּיטאַל זיינען א ביסעל צו שארף... און בכלל צו וואָס זאָל ער געהן אזוי עקסטרעם... אמת, צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציע איז נאָך ווייט, און אויב זי וועט אפילו קומען גיכער ווי ער מיינט, וועט ער שוין זיין אזוי שטארק, אז ער וועט זיך קענען אן עצה געבען און נישט אונטערגעהן ווי דאָס פּראָגראַם שטעלט פאָר. און דערצו ווייסט ער, אז ער קאַפּיטאַל קען פלוצ־לינג ניט אָפּנעשאַפט ווערען... ער פארשטעהט קאַפּיטאַל מארקס בעסער פּאָר די איבריגע טעאָרעטיקער. אָבער דאָס האַלט ער בסוד... דאָס זאָגט ער ניט ארוים אפילו פּאָר זיין נאָהענטסטען מענשען פון דער פּאַרטיי, כאָטש צייטענווייז ווילט זיך איהם

א גלאנץ טאָן מיט אוא אָריגינעלען נעדאנק... בלויז פאר זיין ווייב, וועלכע איז דוקא א פרוי מיט א בורזשואזישער וועלט־אנ־שויאונג און האָט א שטאַרקע נייגונג צו קאפיטאל ממש און ניט ווי איהר מאן נחומזאָהן — צו קאפיטאל מארקס... פאר זיין ווייב ענטפלעקט ער פון צייט צו צייט זיין טעאָריע...

— פארשטעהסט, נשמה מיינע, ווען די סאָציאלע רעוואָלוציע זאָל אפילו קומען פאר אונזער לעבען, איז נאָך אויך ניט, ווי זיי מיינען... ביי מארקס'ן גופא איז דאָ אוא שטעל, וועלכע זיי פאר־שטעהען ניט...

— טאָ פאר וואָס־זשע קלערסטו זיי ניט אויף?... — מוסר'ט איהם דאָס ווייב...

— צו וואָס, נארעלע... דעמאָלט וועלען זיי מיך באקעמפען... פאר א נייעם נעדאנק האָבען זיי מורא... און דערצו איז דאָס מיין סוד...

— וועט מען אונזער פאבריק, זאָגסטו, נישט אוועקנעה־מען? — פרעגט זי איהם ענדליך, קוקענדיג מיט צוטרויען אויף נחומזאָהן...

— קענסט שלאָפען רוהיג... — טרייסט ער איהר מיט א גוטמוטיגען שמייכעל.

— און טאָמער א סטרייק?... — זיפצט זי וויערער...

— מילא... א סטרייק איז א סטרייק... דערצו האָב איך שוין ניט קיין מיטעל... אָבער איך קען די פסיכאָלאָגיע פון די ארבייטערינס... ביי מיר סטרייקט מען ניט... עפּים בין איך דאָך זייערער א מענש... א ענאָסע...

נאָך אוא געשפּרעך מיט זיין ווייב פיהלט זיך נחומזאָהן אבי־סעלע זינדיג. ער האָט איבערנעכאפט די מאָס... דער סאָציא־ליסטישער נעוויסען הויבט איהם אָן אביסעל פייניגען. — פאר־וואָס זאָלסטו איהר טאקי אויך ניט אויפקלערען? — זידעלט ער זיך אליין, „לעבסט שוין מיט איהר אזוי פיעל יאָהרען צוזאמען".

ער צוזיפצט זיך פרום, געהט אריין אין זיין קאבינעט און נעהמט זיך לעזען דעם סאָציאליסטישען מאַנאַטשריפט...

דאָרט נעפינט ער א נייעם ארטיקעל פון קאוטסקי... ער לעזט איהם בכובד ראש... ביי שוועדע שטעלען שפּעלט ער זיך צו, ווי איינגעלוויגט ביי דער גמרא... דאָס ארטיקעל באהאנדעלט מאקי די סאציאל־רעוואלוציאָן... אָבער קאוטסקי איילט זיך אויך ניט... ער האָט נאָך צו טאָן מיט רוסלאנד, וועלכע איז אן אנדער־לאנד... כינא שטעהט איהם אויך ווי א ביין אין האלז... וואָס איינציגע לאנד וואָס איז יא רייף פאר א סאציאליסטישער אָרדענונג איז די שווייץ, האָט זי אָבער ניט קיין אינדוסטריע אין זי מאכט א לעבען פון די רייכע טוריסטען, הייסט עס, אז טאָמער וועט... מיט איין וואָרט, די שרעק פון נחומזאָהנ'ס ווייב איז לחלוטין אן אומזיסטע... די פאברויק וועט ניט נאָר זיין זייער אייגענער פארמעגען פאר זייער לעבען, נאָר זי וועט נאָך איבערגעהן אין די הענד פון זייערע קינדער...

נחומזאָהנ'ס בוכהאלטער איז אויך א סאציאליסט... זיי געהערען טאָקי ביידע צו איין ארגאניזאציע... אז זיי קומען זיך צונויף; אויף א מיטינג באהאנדעלט איהם נחומזאָהן ווי א גע־נאָסע... דער בוכהאלטער רויטעלט זיך, פיהלט זיך עפּים אונ־באקוועם און ענטפערט צוריק: מיסטער נחומזאָהן...

— ניין, ניין... — כאָפּט זיך אָן נחומזאָהן... — איך בין דאָ קיין מיסטער ניט... מיר זיינען קאמעראדען... נענאָסען... אָדער ווי אין אונזער אלטער היים האָט עס געהייסען, טאָווא־רישטשי... כי־כי־כי — צולאכט ער זיך... — שווער אויסצורע־דען... איך בין שוין אזוי ווייט פון דער היים...

ביי א געלד־זאמלונג פאר סטרייקס אָדער פאר אנדערע אר־בייטער אנגעלעגענהייטען רופט זיך נחומזאָהן אוים מיט א באריי־טענדער סומע; אין זאל, וואו די געלד־זאמלונג קומט פאָר, ווערט א שטיקעל גערודער: צווי הונדערט דאלאר... אָ, א פיינער בייטראג... ווער? נחומזאָהן... גענאָסע נחומזאָהן... ביי וואָס ארבייט ער?...

— שוטה... — שיסט אוים איינער מיט א נעלעכטער. —

ער איז דאָך אליין אַ קאַפּיטאַליסט, אַ פּאַבריקאַנט...
— הייסט עס, אַ רייכער געאַסע...
— נו, שטעהט דיר ניט אָן... — כאַפּט זיך אָן אַ צווייטער...
— און זינגער?
— וועלכער זינגער? פון די נעה־מאַשינעס...
— ניין... זינגער פון דייטשלאַנד... אַ מילְיאָנער געווען...
עס רוקט זיך אונטער אַ קליין אידעל, זעהט אוים ווי אַ שנייַדער פון געבוירען אָן:
— און ביי מר וועט איהר עס ניט אוועקנעהמען — טענה'ט ער אין דער שטיל אין אַ קופּקעלע... — איך האָב נישט ליעב קיין רייכע געאַסען...
די שטימונג ווערט נערוועז, נחומזאָהן מערקט עס, כאַטש די געשפּרעכען קומען פּאָר אין דער שטיל, אָבער עפּיס פיהלט ער, אז דער עולם רוקט זיך אָפּ פון איהם... ער האָט זיך טאַקי צופּיעל אַרויסגעכאַפּט. ווען ער גיט אַ פּינפּערעל וואָלט געווען איבערנענוג און ער וואָלט זיין זייערער אַ מענש... צוויי הונדערט דאָלאָר איז טאַקי אַ באַלידינונג פּאָר זיי...
און דעם גאַנצען אוועג פיהלט ער זיך, ווי אַן איבריגער, ווי איינער, וואָס פּלאָנטערט זיך אונטער די פּיס...
ער זוכט זיין בוכהאַלטער, אָבער יענער איז נרייט צו געהן:
— וואָס אייל'ט איהר זיך, געאַסע?
— איך דארף מאָרגען פריה אויפשטעהן, מיסטער נחומזאָהן... שמייכעל'ט דער בוכהאַלטער...
נחומזאָהן גיט עפּיס אַ מורמעל און נעהט ארוים פון דער פּאַרואַמלונג אַיינער אַליין...

נעוועזענע

א געפענגעניש פאר שווערע פאַרברעכער אין א שטאָדט ערגיץ אין אייראָפּא. אין די לעצטע מאָנאַטען פון דער וועלט־מלחמה. עס איז צוועלף א זייגער מיטאָג. די עטלעיכע פאַרברעכער, וואָס זיינען נאָך פאַרבליבען, דערהען זיך ארום מיט שווערע טריט איבער'ן ענגען קערקער און קוקען צוב שווערען טיר.

איין פאַרברעכער: אזוי שפעט און ער ברענגט נאָך ניט די פּאַרציעס ברויט, דער וועכטער.

צווייטער פאַרברעכער (סאַרקאַסטיש): ווייזט אויס, אז אונזער יחוס איז ניט אזוי גרויס... סך הכל האָט יעדער פון אונז צו איינציגע מענשען נע'הרג'עט. וואָס פאר א ווערט האָט עס איצט ביי זיי.

דריטער פאַרברעכער (טרויעריג): יא... איך פיהל, אז דער דרך ארץ פאר אזוינע פאַרברעכער, ווי מיר, איז נעפאלען...

פיערטער פאַרברעכער: מען זאגט, אז אין שטאָדט גופא איז חושך... דאָס פּאלק בונטעווועט זיך... מען הרג'עט אויס אייגע די אנדערע.

ערשטער פאַרברעכער: אז מען הונגערט! וואָס איז דען דער וואונדער. אך, ווי איך ציטער איצט פאר דער שטאָדט, פאר דעם, אז מען זאל אונז פריי לאָזען...

צווייטער פאַרברעכער: איך האָב טאקי מורא, אז מען זאל אונז ניט ארויסלאָזען. אונזערע אלטע פאַרברעכענס האָבען

פארלוירען דעם זין... נע'הרג'עט א מענשען... מיין גאָט! עס קלינגט דאָך פשוט לעכערליך! ביי היינטיגען טאָג...

דריטער פאַרברעכער: ריכטיג! איך פיהל אז דאָס וואָס מען האלט נאָך אונז דאָ איז א מיספארשטענדנים...

פיערטער פאַרברעכער: איך האָב טאקי נעכטען געהערט ווי דער וועכטער האָט א מורמעל געטאָן: געגנג אייך שוין צו קאָרמענען, פאראזיטען...

דריטער פאַרברעכער: איך האָב עס שוין דערפיהלט מיט עטליכע טעג צורוק. דער רעספעקט פאר'ן אלטען סארט פאר־ברעכער איז פארשוואונדען. איך האָב מורא, אז היינט, מארגען, און מען וועט אונז באפרייען און ארויסלאָזען אונז אויף הפקר צו דער דיסקרעציע שטאָדט. מיר וועלען אפילו קיין קלייניע פאר־ציעס בדיוט מיט'ן ביסעל שיטערען זוף אויך ניט קריגען.

צווייטער פאַרברעכער: (מיט שרעק): גאָט זאל אונז שיצען.

ערשטער פאַרברעכער: און עסען ברענגט מען נאָך אלץ ניט... מען האָט אן אונז פארגעסען.

פיערטער פאַרברעכער: לאָמיר קלאָפען אין טיר...

דריטער פאַרברעכער: דאָס טאָרען מיר ניט.

ערשטער פאַרברעכער: וואָס האָסטו מורא, מען וועט אונז שיסען?...

פיערטער פאַרברעכער: א, ניין! דערפאר האָב איך קיין מורא ניט. זיי קענען אָבער אונז אלס שטראָף באפרייען און ארויסלאָזען אונז אין דער שטאָדט אריין, וואו עס הערשט נויט און אנארכיע.

דריטער פאַרברעכער: דאָס וואָלט געווען שרעקליך. (עס הערט זיך א רודערען מיט שליסלען ביים טיר).

ערשטער פאַרברעכער (מיט פרייד): ער קומט!

די שווערע טיר עפענט זיך אויף און דער וועכטער קומט אריין. אין איין האַנד טראָגט ער עטליכע שטיקלאך שווארצע

ברויט און אין דער אנדער האנד א קעסטעלע זופ, וואס זעהט אויס ווי מוטנע וואסער.

ערשטער פאַרברעכער: ענדליך!

דער וועכטער (בייז): מענליך אז דאס לעצטע מאל!

אלע פאַרברכער (אין איין קויל): וואס?!?!

דער וועכטער (מיט טראצינער מינע): יא, ברידער, דאס לעצטע מאל... אין שטאדט איז שוין מעהר קיין ברויט ניטא... די אונרוהען זיינען גרויס... אין די גאסען קומען פאר גרויסע שיסעריין... מען הרג'עט אויס מענשען פאר א שטיקעל ברויט...

איין פאַרברעכער (באטראכט דעם וועכטער): וואו איז היינט דיין ביקס?

וועכטער (שמייכעלט): מיין ביקס... איך דארף זי פאר גרעסערע פארברעכער, ווי פאר אייך. מענליך, מען זאל באפאלען די געפענגעניש און אלע פארברעכער באפרייען...

אלע פיער: אונז מערדער אויך?

וועכטער (מיט א חוזק־טאן): אויך מיר מערדער!... (צום דריטען): דו פלעגסט דאך טענה'ן, אז די ביזט אומשולדיג.

דריטער פאַרברעכער (פארווירט): הם... אומשולדיג... מענליך אז יא, און מענליך אז ניט.

צווייטער פאַרברעכער: איך האב יא גע'הרג'עט... איך האב נאך צו זיצען פיער יאהר און קיינער האט ניט דאס רעכט מיך צו באפרייען. איך האב מורא פאר דער שטאדט.

וועכטער: אז זיי וועלען קומען און באפאלען די געפענגעניש, וועט ניט העלפען. מעגט איהר אפילו זיין ווי שולדיג, איז אויס מיט אייערע פארברעכענס... מען וועט אייך ארויסלאזען.

אלע (מיט שרעק): נאט!

וועכטער (מיט א שמייכעל): יא, עסט זיך אן... מענליך אז מארגען וועט איהר שוין זיין אין שטאדט און הונגערען צוגליך מיט'ן פרייען פאלק... (אב).

די פיער פארברעכער בלייבען שטעהן א ווייל אין אן אונ־באווענליכער פאזע, קוקענדיג מיט צושראקענע בליקען צום טיר.

ערשטער פאַרברעכער: איך וואָלט שוועריקער, אז ער האָט הינטען די טיר ניט פאַרשלאָסען...

צווייטער פאַרברעכער (געהט צו צום טיר און פרובירט עפענען): יא... אָפען... מיר זיינען פאַרלאָרען.

דריטער פאַרברעכער: איך האָב א מיטל, אין פאַל מען וועט אונז באפרייען, זאָל מען אונז ווידער אהער ברענגען...

אַלע דריי (נייגעריג): וואָס איז דיין מיטל?

דריטער פאַרברעכער: נאַטירלעך, איך מיין ניט ווידער הארג'ענען. דאָס וועט ניט העלפען... דערפאַר באשטראָפט מען איצט ניט... איך וועל דאָרט שרייען: געוואַלד צו הרג'ענען זיך, לעבט ווי ברידער!

ערשטער פאַרברעכער: מיינסטו, אז דאָס קען העלפען?

דריטער פאַרברעכער: זיכער! ניט הרג'ענען, דאָס איז היינט דער גרעסטער פארברעכען...

צווייטער פאַרברעכער: הלוואי זאָלסטו טרעפען... דערווייל אָבער לאָמיר פארשפארען די טיר פון אינעוועניג און זיך נעהמען עסען... מען קען נאָך באַלד אַריינפאַלען און באפרייען אונז...

זיי פארשפארען די טיר פון אינוועניג, זעצען זיך ארום דאָס קעסעלע מיט'ן שווארען זופ און נעהמען זיך עסען מיט דערשראָקענע געזיכטער.

די בערוישטע

פערזאָנען:

באָרים, א מאן פון א יאָהר דרייסיג.
ראָזע, א מיידעל פון עטלעכע און צוואַנציג.
דער שענקער.
(קומט פאָר אין א גרויסער שטאָדט ערגעץ **אין דער** וועלט. די צייט וועט עס געפעלט אייך).

באָרים (אליין אין זיין קליין צימערל אויפ'ן דריטען שטאָק. צעהן א זייגער אין אָוועגד. די פענסטער קוקט ארויס אין א גרויסען הויף. די דונקעלע פאָרהענגלעך ווערען באוועגט פון ווינד, **וואָס בלאָזט אריין דורך אן אויסגעהאקטע שויב. ער שטעהט** אויף פון שטוהל, דער איינציגער אין צימערל, און גייט צו צום בעט, וועלכע איז נאכלעסיג פארבעט. נאכהער שטעלט ער **זיך אויף פון בעט און גייט צו די גאז, וואָס ברענט אויבען** אין מיטען צימער, ווייל ליכטיגער מאכען, אבער ליכטיגער ווערט **ניט. פארקרימט דאָס געזיכט און גייט אום איבער'ן צימער):** אך, ווי אומעטיג! (בלייבט ווידער שטיל, טראכט וועגען עפעס און **רעדט ווידער ווי צו עמיצען): אונטען איז דאָ א ווייך־קעלער. פאר־** וואָס זאָל איך ניט אראָפכאפען זיך, אויסטרינקען א גלאָז רויטען **ווין... (דערשרעקט זיך פאר'ן נעדאנק) שכור'ן? ... מיין גאָט!** ניין... שכור'ן — ניט... (פאָוזע). וואָלט כאָטש עמיצער גע־

קומען! וואָלט כאָטש געווען וואו אריינצוגעהן... וואר וועט קומען?... וואוהין קען מען אריינגעהן ערגעץ?... אומעטיג, אומעטיג... (פֿאָוזע. געהט אום הין און צוריק איבער'ן ציטערי). איך וועל דאָך אראָפגעהן אונטען... וואָס וועל איך פֿאַרלירען... נאָרנישט... (באשלוסענדיג זיך) איך גיה זיך באַרוישען... וועלען מיר זעהן, וואָס קען מיט מיר געשעהן נאָך א ליאָז רויטען וויין... (פֿארוואנדלונג).

(א קעלנער. ביים בופעט שטעהען איינע נעבען די אנדערע מענשען פון פֿארשיעדענע עלטער, אויסזעהן און קלאָס. איינער פון זיי אין א צוקנייסשטען הוט, אָנגעשפֿאַרט אָן בופעט, פֿאר־וואָרפען א פוס אויף א פוס, איז שוין מבושם'דיג. ער שמייכעלט צו זיך אליין און זעהט, קענטיג, פֿאר זיך א גליקליכע פֿארגאנ־גענהייט און נאָך א גליקליכערע צוקונפט).

באַרים (טרינקט זיך אין איהם אריין מיט גרוים קנאה און נעהט איהם נאָכטאָן): א גלאָז וויין...

דער שענקער (א בריט־פֿלייצינגער מאן, אָהן א ראָק, מיט פֿארקאשערטע ארבעל): רויטען, צי וויסען?...

באַרים: רויטען...

(דער שענקער שטעלט אָן א גלאָז אונטער איינער פון די פיעלע פעסעלער, וואָס זיינען הינטער איהם אויסגעשטעלט אין דער רייהע, ניסט זי אָן און דערלאַנגט באַרים'ן).

באַרים (טרינקט אויס, ווי א רפואה, און פֿארקרימט זיך): שטאַרקע וויין...

דער שענקער (פאלטבלוטיג): נאָך איינע?

באַרים: וואָס קאָסט א גלאָז?

דער שענקער: טרינקער פרעגען ניט קיין פֿרייז...

באַרים: איך בין ניט קיין טרינקער... (דער וויין הויבט אָן ווירקען). איך טרינק, מיין ליעבער פֿרייגד, חיינט דאָס ערשטע מאל...

דער שענקער: הם... פֿאר דאָס ערשטע מאל איז נענוג... באצאָהלט און נעהט שלאָפען...

בערים: שלאפען? יא, דאס מאל וועל איך שלאפען... (ער באצאהלט דעם פרייז און געהט ארוים... ער געהט שווער אויף די טרעפ, פאלט אריין אין צימער!... שטעלט זיך אפ אין מיטען און באטראכט. פאוזע): מיין גאט, מיין צימער איז דאך א פאלאץ, ווי ריין און ווי זויבער... היימט דאס, אז פריהער האט זיך מיר בלויז געדאכט... (דערהערט א באוועגען זיך ביים טיר פון א לעבעדיגען וועזען) איך וואלט שווערען, אז עמיצער געהט...

ראזע (קומט אריין... דערזעהענדיג א פרעמדען יונגען־מאן אין איהר צימער!, ווערט זי אנפאנגס דערשראקען. באלד אבער דערקענט זי אין בערים'ן דעם יונגען־מאן פון דריטען שטאק און שמייכעלט): איהר האט פארבלאנזשעט...

בערים: יא, איך האב פארבלאנזשעט... דאס ערשטע מאל אין א ווין־קעלער... געטרונקען א גלאז ווין... איך פיהל כיך איצט זעהר גוט... איבערהויפט אייער באזוך.

ראזע (פארוואונדערט): מיין באזוך! איהר מיינט אייער באזוך...

בערים: דערווייל זייט איהר צו מיר געקומען, היימט עס, אז איהר האט מיך באזוכט ..

ראזע (שמייכעלט): ניין, איהר זייט צו מיר געקומען...

בערים: געטרונקען א גלאז ווין האב איך און א טעות האט איהר...

ראזע (באשלימסט איהם נאכגעבען): זאל זיין אזוי...

בערים: אט אזוי רעדט... זייט א גוט מיידל!... געזעהען האב איך אייך שוין לאנג, נאר עס איז אלץ ניט געווען קיין גע־לעגענהייט צו באקענען זיך. קיין מוט ניט געהאט...

ראזע: יא, זיך קען אייך שוין לאנג... מיר וואוינען שוין באלד א יאהר אין איין הויז...

בערים: וואס־זשע האט אייך נראד היינט געבראכט צו מיר, אין מיין אינזאמען צימער!?

ראזע (שמייכעלט): אייער גלאז ווין...

באַריס (דריקט מיט די פֿלייצעם): ס׳הייסט איך האָב נע־
טרונקען. האָט איהר געקריגען מוט...

ראָזע: ווירקליך מאָדנע...

באַריס: אָבער ווי געפֿעלט אייך מיין צימער? נאָר ניט
אזוי שלעכט ווי איך האָב געמיינט בעפֿאָר... זויבער, ליכטיג,
ריין... (געהט צו צו א וואנד, וואו עס הענגט א בילד): זאָנ־
דערבאר! דאָס בילד האָב איך בעפֿאָר נאָר ניט באמערקט...

ראָזע: ווירקליך א וואונדער...

באַריס: אז מען איז שטענדיג ניכטער, צו אלדי טיוועל...

ראָזע (ווערט הינגעריסען פון זיין טעות): געווים, מיר באַ־
רוישען זיך אזוי זעלטען, אז מיר זעהען אפילו ניט דאָס וואָס מיר
קענען זעהען...

באַריס (ענטציקט): גוט געזאָגט... מיר זיינען שטענדיג
ניכטער...

ראָזע: איהר וועט באלד אויך ניכטער ווערען...

באַריס (דערפיהלענדיג זיך אביסעל אויסגעניכטערט): ווירק־
ליך פיהל איך שוין ניכטערער... (באטראכט דאָס צימערל):
איך בעט אייך, ווער האָט מיר אזוי פארענדערט מיין צימערל...
עס איז דאָך א גן־ערן דאָ... וואָרעם, ליכטיג... (געהט צו צום
פענסטער): וואו איז ערגעץ די אויסגעהאקטע שויב?... (דער־
שרעקט זיך): מיין גאָט! עס איז דאָך ניט מיין צימערל...

ראָזע (בארוהיגענדיג איהם): עס שאדט נישט... עס איז
בלויז מיט א שטאָק העכער...

באַריס (אין גאנצען זיך אויסניכטערענדיג): אָה, מיין גאָט,
איך בין אנשטאט אין מיין צימער אריין צו אייך... איך בעט
אייך ענטשולדיגונג...

ראָזע (נעריהרט): עס מאכט ניט... אין נעגענטייל, איהר
, ט א גוטער נאסט... זיצט וועלען מיר פֿלוידערען אביסעל...

באַריס (פארלעגען): איך דאנק אייך... (זעצט זיך אוועק
נעבען ראָזע'ן ביים בעט... ער דערפיהלט זויידער א בארוישונג...):
מעג איך אייך אננעהמען פאר דער האנד?...

ראָזע: אזוינע פראָגען מאכט מען ניט...
באָריס (באקומענדיג מוט): איהר זייט נערעכט... (קושט זי אין דער האנד...).
ראָזע (גלעטענדיג איהם דעם קאָפּ): איהר האָט קענטיג נע־טרונקען מעהר ווי איין גלאָז...
באָריס: איך שוואר אייך אז ניט... יענער וויין האָט זיך שוין אין נאָנצען אויסגעווענט... איך בין איצט בארוישט פון אייער נאָהענטקייט... אייער אָטעם איז שטאַרקער פון וויין...
ראָזע: דאָס איז שעהן נעזאָגט...
באָריס: ווייל ס'איז אמת...
ראָזע (צולאָכט זיך): הייסט עס, זייט איהר אנשטאָט אַרייני־צוגעהן אין אייער צימערל אַריין אין מיינעם...
באָריס (צולאָכט זיך אויך): אוּן איהר, אנשטאָט מיך אַרויס־טרייבען האָט איהר מיך נאָר פרייִנדליך עמפּפאָנגען... אוּן אזוי שפּעט אין אָוונד!...
ראָזע: איהר ווייסט פּאַרוואָס?
באָריס: ערקלערט מיר, עס איז מיר אזא וואונדער!...
ראָזע: איך האָב נראָד אויך נעטרונקען אביסעל וויין...
באָריס (דערשראָקען): איהר — וויין? וואו? אין א שענק?...
ראָזע (שמייכעלט): אָה, ניין, אזוי ווייט ווי איהר בין איך נאָך ניט נעפאָלען... ביי מיינער א שוועסטער איז היינט נעווען א שטיקעל יום־טוב, א קינד'ס א נעבורטסטאָג... האָב איך נע־טרונקען א גלאָז וויין...
באָריס (טרויעריג): נו, זייט איהר שוין איצט ניכטער אוּן וועט מיך אַרויסטרייבען?...
ראָזע: אָה, ניין!... ערשט איצט בין איך שכור... (קושט איהם אין די ליפּען...).
באָריס: איך נאָך מעהר... (קושט זי אוּן דריקט זי פּעסט איז זיינע אַרעמס...).

אין נח׳ס תבה

שם (אַרויסקוקענדיג דורך א פענסטערל פון דער תבה) — שרעקלִיך! די וועלט גענהט אונטער!

יפת: — עס וועט זיין א שענערע וועלט.

חם (ברומט מיט כעס): — וואָס גענהט מיך אָן די וועלט; מיין לעבען וועל איך שוין ווי עס איז ענדיגען.

נח: — דאָס איז א שטראָף פון גאָט. די וועלט איז צולאָזען געוואָרען. די ערד איז פול געוואָרען מיט רויב. לענגער האָט שוין גאָט ניט געקענט שווייגען. ער האָט עס מיר אַליין געזאָגט.

חם (מאַכט חוזק): — וועלכער גאָט? עס זיינען דאָך דאָ א סך געטער.

נח: — שווייג, נו נאָר! מעהר ווי איין גאָט איז ניטאָ.

שם: — זיכער. פאָטער!

יפת: — איך צווייפל נאָך דערין.

חם: — און איך בין זיכער, אז אַלע געטער טויגען ניט. אז איך ווייל. האַלט איך זיי; אז איך וויל. צוברעך איך זיי.

שם: — ער מאַכט מיך קראַנק מיט זיינע נאַרישע רייד.

נח: — הער זיך ניט צו צו איהם. דו לעב און טראַכט, ווי דיין טאַטע.

יפת: — און ביי מיר איז נאָך ניט זיכער, ווער עס איז נערעכט. איך וואַרף מיך צווישען דיין גאָט און חם׳ס געטער.

חם: — אַך, עס איז מיר לאַנגווייליג אין נאַנצען. איך וואָלט איצט געוואָלט אַ הוליע טאָן מיט שהנע מיידלאַך.

נח: — וואָס פעהלט דיר דיין ווייב. געה, זי זיצט צוזאַמען מיט דיינע שוועגערינג אין זייער קאַמער, אונטען.

חם: — איך האָב זי פיינט. זי איז שטענדיג פאַרווייַנט. די וועלט איז איהר אַ שאָד; די מענשען באַדויערט זי, וואָס זיי ווינען אומגעקומען.

שם: זי האָט אַ גוט האַרץ.

יפת: — יאָ, מיין ווייב איז אויך דאָס זעלבע.

נח: — און מ י י ן אַלטע, אייער מאַמע, איז שוין שטיל־ער. זי איז ניט פרעהליך, אָבער זי נעהמט אָן אַלץ פאַר גוט. זי גלויבט. זי איז פרום.

חם: — א נאַרישע פרוי.

שם: — מאַך צו דאָס מויל. רעדסט אויף אן אייגענער מוטער.

נח: — כדאי איהר געוועז אזא צו געבוירען!

חם (לאַכט): — וואַר האָט דיר געבעטען? דיין שולד!

שם (ווערט רויט): — איך קען איהם ניט פאַרטראָגען.

יפת: — ער איז דאָך דיין ברודער.

שם: — ליידער...

חם: — איך פיהל מיך ניט, אז איך בין דיין ברודער. זאָל נאָר דעם טאטענ'ס גאָט, אַדער, זאָלען מיינע געטער אָפּגעהן פון כעם, וועל איך אויסקנעהן פון אייך און נעהן מיין אייגענעם וועג.

נח: — אז דו וועסט רעדען אזעלבע רייד, וועט נאָט קיינ־מאָל ניט אָפּגעהן פון כעם.

יפת: — איך האָף, אז די וועלט וועט נאָך צוריק זיין וועלט.

שם: — דאָס וועגדט זיך איצט אָן אונז. מיר דאַרפען עס פאַרדיענען.

חם (קוקט ארויס דורכ'ן פענסטערל): — טאטע, מיר דאַכט, אז דאָס וואסער וועלט נידרינגער, פאלט אפ. די תבה שאָקעלט זיך ניט אזוי.

נח (אויך ארויסקוקענדיג): — יאָ, מיר דאַכט אויך.

(שם און יפת וואַרפען זיך בוידע צום פענסטערעל און מערקען דאָס זעלבע).

נח: — לאָזט מיך, קינדער. (געהט אויף צו צום פענסטערעל). יאָ, דאָס וואַסער פאַלט אָפּ. אפשר זאָל איך ארויסשיקען די טויב און מיר וועלען זעהן, צי זי וועט קומען צוריק? (ער געהט ארויס אויף א ווייל, קומט צוריק מיט א וויסער טויב אין די הענט; עפענט אויף דאָס פענסטערעל און לאָזט זי ארויס).

חם (שפאַסט): — דו האָסט זי דאָך שוין מיט א וואַך צוריק געשיקט: זי איז באַלד צוריקגעקומען.

נח: — וועל איך זי וויידער שיקען.

חם: — וועט זי ווידער קומען.

שם: — אומגלויביגער, דו!

יפת: — נענוג צו קריגען זיך.

נח (קוקט זיך צו, ווי די טויב ראַנגעלט זיך מיט די וואַסערען און ווערט ענדליך פארשוואונדען פון די אויגען): — מיר דאַכט, אז איצט וועט זי ברענגען א גרוס פון דער וועלט.

שם: — הלואי!

יפת: — עס גענהט ווערען א נייע וועלט... די אלטע איז אפגעווישט.

חם: — מיר גענהט די נייע און די אלטע ניט אָן. איך וויל נאָר אפּלעבען מיין לעבען און נאָכדעם ניט ווערען.

שם: — צוליעב אזעלכע, ווי דו, איז די וועלט חרוב געוואָרען.

יפת: — עס וועט זיין א שענערע וועלט.

נח (הערט א פאַכען פון פליגעל): — זי קומט, זי קומט!

חם (לאָכט): — זעהסטו, דיין גאָט! וויל ניט ווייכער ווערען.

שם: — אפשר ברענגט זי עפעס א גרוס?

יפת: — מיר וועלען באַלד וויסען.

נח (קוקענדיג אלץ אין פענסטערעל): — זי איז שוין באַלד דאָ... (ציהט אויס די האַנט גרייט אריינצונעהמען זי. שרייט ענדליך אויס) זי טראַגט עפעס אין מויל!

שם און יפת: — איז עס מענליך?

נח (אריינגעהמענדיג די טויב אינווענינ דורכ'ן פענסטערעל): א גרינעם בלאט!

שם: — געבענשט איז נאָט!

יפת: — א נייע וועלט!

נח: — די וועלט איז נאָך ניט אונטערגעגאַנגען.

(זיי אלע, אויסער חם, באטראכטען דאָס בלעטעלע מיט באוואונדערונג).

שם: — ווי גרין!

יפת: — ווי שעהן!

חם: — פון וואָס זיי מאכען א וועזען — פון א גרין בלעטעלע!

נח: — דאָס איז א גרוס פון דער וועלט.

שם: — א שריפט פון גאָט!

יפת: — קומט אָנזאָגען די ווייבער אונזערע!

(זיי לאָזען זיך אלע, אויסער חם, צו די ווייבער, אָנזאָגען די בשורה).

חם (בלייבט אליין און מורמלט: — וואָס געהען זיי מיך אלע אָן? איך וועל שוין ענדיגען מיין לעבען און נאָכדעם ניט ווערען. (קוקט ארויס צום וואסער) אך, ווי לאנגווייליג!... איך וועל ארונטערגעהן צו די חיות.

צוויי ברידער

יששכר (א הויכער שלאנקער מאן אין די מיטעלע יאָהרען, אָבער מיט א יוגענדליכען געזיכט. אין די גרויסע שוואַרצע אויגען גלאַנצט באַגייסטערונג. פון צייט צו צייט ווערט דער גלאַנץ פון באַגייסטערונג פאַרלאָשען און דאָס געזיכט באַקומט אַן אירַאָנישען אויסדרוק געקליידעט ניט באַזונדערס זאָרגפעלטיג, אָבער זויבער און מיט געוויסען רייץ).

זבלון (עלטער מיט א פּאָר יאָהר, אָבער זעהט אוים צוליעב דעם נידריגען וואוקס און פולקייט פון קערפער — פיעל עלטער. די אויגען גראָהע, שטרענגע, אָבער מאַנכמאל באַקומען זיי א גוטמוטיגען אויסדרוק. געקליידעט ווי ביי זיך אין דער היים, רייכע קלייַדער, אָבער אָפּגעלאָזט.

אין זבלון'ס רייכע וואוינונג.

זבלון זיצט ביי זיך אין קאַבינעט און קוקט איבער די „פּאָסט". וואָס דער דיענער האָט איהם נאָר וואָס אַריינגעטראָגען. פון מאַנכע בריעף שלעפּט ער אַרויס ווי מיט כשוף טשעקס, בילס און סתם וועכטה־פּאַפּיערען. מאַנכע בריעף צעריייסט ער, אַיידער ער האָט זיי איבערגעלעזען, קענטיג ניט וויכטיגע.

דער דיענער קומט אַריין און מעלדעט, אז ברודער יששכר ווילט איהם זעהן.

זבולן (פאַר זיך): שוין וויעדער נעקומען (שמייכעלט) שוין

מיר מוחל געווען... א גוטהערציגער. (אויפ'ן קול): זאל ער אריין... נעווים... נעווים...

בלייבט אין א געווייסען אויפגערעגטען צושטאנד. באמיהט זיך די דאזיגע אויפגערעגטקייט צו פארשטעלען. פאסט זיך מוט און ער מאכט זיך גלייכגילטיג צום ברודער'ס באזוך.

יששכר (ארייגקומענדיג): גוט־מארגען, זבלון.

זבלון (בלומר'שט שטרעקנ): גוט־מארגען; זיך ענדליך אי־בערגעבעטען...

יששכר: איבערגעבעטען! איך בין ניט געווען ברוגז... פשוט איך האב ניט געהאט קיין נויטיגקייט ביז אהער דיך צו זעהן...

זבלון: און איצט?

יששכר: איצט יא.

זבלון: זיך פארבענקט?

יששכר: אפשר פארבענקט...

פאוזע.

זבלון: נו, וואס? ביזט נאך אלץ א בטלן...

יששכר: א בטלן?... מעגליך... אויב ניט קענען מאכען קיין נעלד הייסט זיין א בטלן, בין איך עס אין פולען זינען. (שמיי־כעלט). און דו, זבלון?

זבלון: איך בין, ווי די אמעריקאנער זאגען — אלרעיט!

יששכר: האסט זיך דאך נעעלטערט פאר דער צייט, וואס איך האב דיך ניט געזעהן...

זבלון: נאטירליך... צו פיעל אונטערנעהמונגען, אויפרעגונגען, קאנקורענץ, מורא פאר א שטארקערען פון דיר... שטורעמס אויפ'ן ים... פאריגע וואך איז מיינע א יאכטע אונטערגעגאנגען... זי איז אפילו פארסטראכירט, אבער ביזט מען דערווייזט די אורזאכע.

יששכר: מענשען אויך אונטערגעגאנגען?...

זבלון: יא... איינער... איך האב שוין זיין פאמיליע פאר־זארגט. איך צאהל איהר פינף דאלאר א וואך...

יששכר (איראניש): האסט יושר...

זבלון: נעווים האָב איך יושר... מיין נאַנצער האַנדעל איז מיט יושר...

ישׂשכר: ווי ווייט עס לאָזט זיך...

זבלון: נאַטירליך, מיט א מאָס... צו פיעל יושר טויג ניט אין מסחר. אָבער יושר איז דאָ...

ישׂשכר: איך פארשטעה...

פאוזע.

זבלון: נו, וואָס מאכסטו. וואו נעפינסטו זיך איצט?

ישׂשכר: וואו עס מאכט זיך.

זבלון: שוין צייט צו ווערען מיושב... וויפיעל איז דער שיעור... הא, ישׂשכר.

ישׂשכר: יאָ... ברודער. אפשר ביזטו נערעכט... נאָר איך האָב אנדערע ציעלען...

זבלון: ציעלען? נארישקייט. דער איינציגער ציעל איז צו מאכען גאלט...

ישׂשכר: נאלט? נעווים... איך דאַרף איצט אויך האָבען גאלט... אָבער בלויז אלס א מיטעל פאר א ציעל.

זבלון: וואָס שוין וויעדער?... א בוך דרוקען?....

ישׂשכר: מעהר ווי איינעם... איך גיה נרינדען א פארלאג... ביכער נאָך ביכער... אלע וואָך ארויסלאָזען א בוך... דאָס פאלק איז דורשטיג נאָך וויסען און האָט ניט פון וואַנען צו שעפען.

זבלון: וועסט בדלות ווערען... וואלסט בעסער געמאכט א רעסטאָראַנט... וואלט איך דיר אויסגעבאָרגט א פאָר הונדערט דאלאר... לאָמיר זאָגען טויזענד... ביזט דאָך פאָרט א ברודער...

ישׂשכר: ניין, ברודער זבלון, רעסטאָראַנען זיינען שוין דא נענוג... דאָס פאלק איז שוין קראַנק פון זיי... איך האָב יענע וואָך נעלעזען א סטאטיסטיק וויפיעל פלייש אייער שטאָדט פארצעהרט אין א יאָהר!... שוידערליך!

זבלון (מיט א שמייכעל): נו, מאך א מילכיגען רעסטאָראַן.

ישׂשכר (באַליידינט): איך בעט דיך, זבלון, טרעט ניט אויף מיינע נעפיהלען... וואָס צו טאָן וויים איך בעסער... מיין אידעע

איז איצט ארויסצוגעבען ביכער פאר'ן פאלק. דערצו פאדערט זיך אבער א סך געלט... איך האב ניט, דו האסט. דו מוזט מיר געבען א גרעסערע סומע.

זבלון: הם... ניכער... צו וואס די ביכער? דאס פאלק האט ניט קיין צייט צו לעזען... דאס פאלק מוז ביי טאג ארבייטען און ביי נאכט שלאפען...

יששכר: איך קען דיך... אט דאס וואלסטו געוואלט... אויפ־קלערען דאס פאלק איז פאר דיר א געפאהר... אבער זבלון, עס וועט ניט געהן. דאס פאלק עפענט ביסלעכווייז די אויגען. דאס איבע־רינג וועל איך טון...

זבלון: בעט ביי מיר א גראשען פאר'ן פאלק... פאר וואס זאלסט דאס פאלק ניט פאר דיר? שוטה? זינט איד געדענק דיר, ארבייטסטו פאר'ן פאלק און וויפיעל מאל האט דיך דאס פאלק אויסגעלאכט?...

יששכר: וויל דאס פאלק איז נאך ניט ערציגען.

זבלון: ווילסטו דאס ערציהען... צו שוואר פאר דיר... זעה ווי דו זערסט אויס...

יששכר: געווים פיהל איך מיך פיזיש א ביסעל פארמא־טערט... ענטוישונגען... פארשיערענע נייסטיגע איבעדלעבונגען. אבער, נלויב מיר זבלון, אז איך בין שטארקער פון דיר. (די אויגען צינדען זיך ביי איהם אן). מיין נייסט וועט דיך איבער־לעבען.

זבלון: אז איך וועל קיין נעלט ניט נעבען, קען אויך דיין נייסט קיין האפט ניט האבען.

יששכר: דאס איינציגע, וואס איז א שטערעניש: דאס נעלט. אבער נעלט וועסטו נעבען. איך וויים עס... דו אליין ווילסט נעבען, נאר פשוט דו שעהמסט זיך.

זבלון: איך שעהם זיך? דו נארישער ברודער... פון וואנען נעהמסטו עס?

יששכר: וואס וועסטו מיר איינרעדען?... דו מיינסט, אז איך וויים ניט, אז דיר איז שטענדיג אומעטיג... שטענדיג.... און

שטענדיג ציהט דיר עס צום ברודער יששכר, צום בטלן... כלומר'שט דו לאכסט פון איהם, אבער אין הארצען ביזטו איהם דאך מקנא...

זבלון: נו, ברודער, דאס רעדסטו זיך שוין איין... (פאוזע). נאטירליך... איך אליין וואלט אויך אמאל עפים וועלען טון... נאר די נעשעפטען... אמאל בוי איך א שפיטאל פאר קראנקע...

יששכר: זעהסטו... א שפיטאל איז אודאי וויכטיג... אבער עס איז אויך וויכטיג אינסטיטוציעס פאר'ן געזונדען פאלק... נו. ברודער זבלון, אהער א סומע געלט... מיין פערלאג וועט ברענגען גרויסע נוצען...

זבלון (שמייכלענדיג): וועסט זיי אראפפיהרען פונ'ם וועג... זיי וועלען וועלען צולאזען, און איך וועל נאכדעם ניט קריגען אפילו קיין ארבייטער פאר מיינע געשעפטען...

יששכר: וועכטו אויפגעבען די נעשעפטען. גלויב מיר, וועסט לעבען גליקליכער און שענער...

זבלון: ניין, ברודער... דאס איז אונמעגליך. איך בין שוין אזוי פארפלאנטערט אין זייערע נעצען, אז איך וועל זיך ביז'ן טויט ניט ארויספלאנטערען.

יששכר: יא, ביז'ן טויט... און וואס איז מכח נאכ'ן טויט... טראכסט אמאל?

זבלון: אז עס בליבט אמאל א פרייע מינוט...

יששכר: ניט געוואלנט, ברודער... דערווייל ביזטו נאך אין שטאנד צו פארזארגען זיך אויף נאכ'ן טויט. דו האסט א סך געלט און דאס איז אויך א סגולה פאר דער אונשטערבליכקייט.

זבלון (דערוואלעמט): וויסטו וואס, יששכר, איך וועל דיר נעבען א גרויסע סומע געלט פאר דיינע ביכער... אבער שטעל אוועק אויף איינעם פון זיי מיין נאמען דארטען אויף א שער... זאל בליבען א זכר...

יע[illegible]חכו[illegible]ידסט, מיך רופסטו בטלן און דו ווילסט דאס זעלבע וואס איך...

זבלון: מיר זיינען אלע בטלנים...

ישׂשכר: אָט ענדליך ווערסטו קלוג...
זבלון: מיינסט אזוי?
ישׂשכר: נעהט דען דיר אָן מיין מיינונג?
זבלון: אמאל — יאָ...
(נעהמט זיך שרייבען א טשעק).
ישׂשכר (שמייכלענדיג): שרייב וואָס גרעסער די סומע...
זבלון: וועסט דארפען נאָך, וועסטו א צווייטעל מאל קומען... אזוי ווייזטו זיך גאָר ניט... אמאל בענק איך נאָך דיר... פאָרט א ברודער...
ישׂשכר: יאָ... יאָ... א ווייטער ברודער... אָבער דאָך א ברודער...
(נעהמט צו דעם טשעק און נעהט ארוים פארנייגענדיג זיך).
זבלון (בלייבענדיג אליין): א וואוילע מענשעל מיין ברודער ישׂשכר, כאָטש א שטיקעל שוטה...
(ציהט אויף זיך אָן א שטרענגע מינע און נעהמט זיך צו די בריעף..)
ישׂשכר (ארויפגעהענדיג פון די טרעפ): אָן עמת'ער צער אויף איהם... דער קאָפּ איז איהם גראָה, און אין נאָנצען זעהט ער אויס ווי א פארפּאָנטערטער חשבון... אין אמת'ן אָבער האָט ער נאָך א פונק אין זיך, כאָטש אזוי רייך... א רחמנות אויף ברודער זבלון...

אינהאלט:

ערשטע אבטיילונג

זייט

דער איינגעפונדעוועטער — — — — — — — 7
די באשערטע — — — — — — — — — — 20
ווי אזוי איך בין געווארען אן אקטריסע — — — 27
דער אוצר — — — — — — — — — — 45
דער שלאפראק — — — — — — — — — — 52
דער בריף־זאמלער — — — — — — — — 56
דער גוי מיט דער ביקס — — — — — — — 62
דער פארפלאנטערטער ארדעס — — — — — 68
די שאנד פון גוטסקייט — — — — — — — 75
דער צענזאר — — — — — — — — — 81
דער גרויסער פאסאזשיר — — — — — — 87
שלמה „קהלת" — — — — — — — — — 93
אלעלוא — — — — — — — — — — 98
די חלוקה — — — — — — — — — — 103
די פערביטענע פענסטער — — — — — — 107
דער כשר'ער — — — — — — — — — 112
די דריי קמיעות — — — — — — — — — 118
די קאנקורענץ — — — — — — — — — 122

צווייטע אבטיילונג

דער קריטיקער — — — — — — — — — 129
די מאמע נעחט אין דער לייבערערי — — — — 134

נאך דער אפערא — — — — — — — — 139
„דער פראפעסיאנאל" — — — — — — — — 146
די שפיעל אין רייכקייט — — — — — — — 154
פארשאכערט זיין נאמען — — — — — — — 153
דער נאציאנאליסט און די אמעריקאנערין — — 164
די געניטע כלה — — — — — — — — — 167
די נאנע — — — — — — — — — — — 175
העלענע'ס ליעבעס־בריף — — — — — — — 180
דער אמאליגער סאציאליסט — — — — — — 186
א צנועה אין קאבארעט — — — — — — — 191
דער באס און סטרייקערינס — — — — — — 195
איבער'ן קינד — — — — — — — — — 201
אן איבריגער מענש — — — — — — — — 204
דער אומעטיגער — — — — — — — — — 207
דעם מיליאנערס לעהרער — — — — — — — 211
נעוויסען — — — — — — — — — — 215
די מתנה — — — — — — — — — — 222
דער רייכער גענאסע — — — — — — — — 228

סצענען

נעוועזענע — — — — — — — — — — 235
די באדישטע — — — — — — — — — — 239
אין נח'ס תבה — — — — — — — — — — 244
צוויי בריידער — — — — — — — — — — 248

10

6-27-27

ביבליאטעק און לעזע זאל

פון'ם

אידיש-נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד

24 סיסעל סט., טאראנטא

1. יעדער בוך קען געהאלטען ווערן ביז 14 טעג, און קען באנייט ווערן בלויז איינמאל פאר נאך 14 טעג.
2. א שטראף פון 2 סענט ווערט געצאלט ווערן פאר יעדן טאג געהאלטן דעם בוך איבער דער צייט.

LIBRARY AND READING ROOM OF THE Jewish National Workers' Alliance 22 Glen Park Ave. TORONTO

SEP 6 1927
APR 8 1931
JAN 27 '33
OCT 8 '53
APR 25 '54
APR 8 '71
APR 27 '75
OCT 24 '75
mai-31
Aug 31/81

PUBLIC LIBRARY, TORONTO

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish Colonization Association
Avenue
Paris

#2770

#2770